

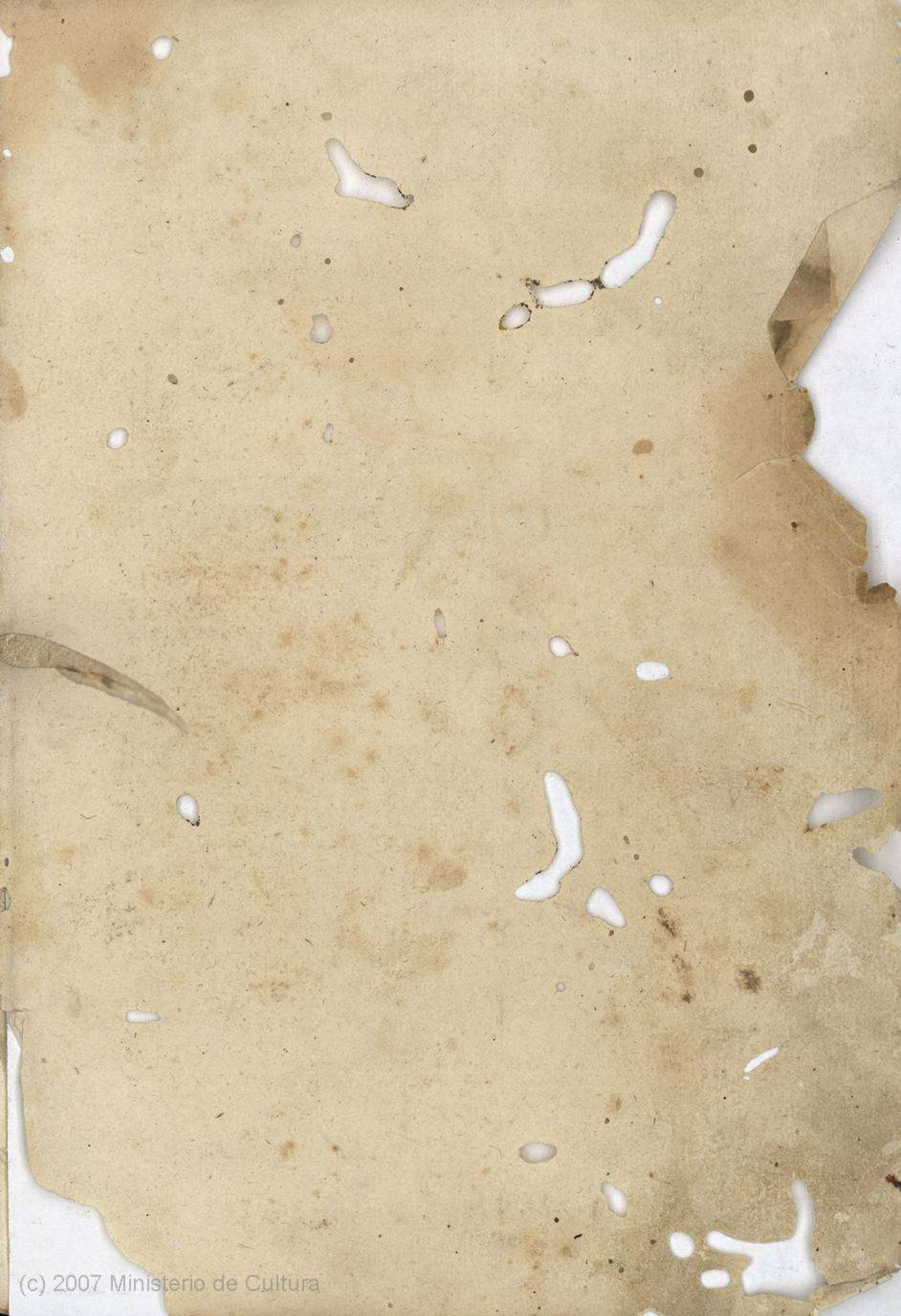

Sancho
agua

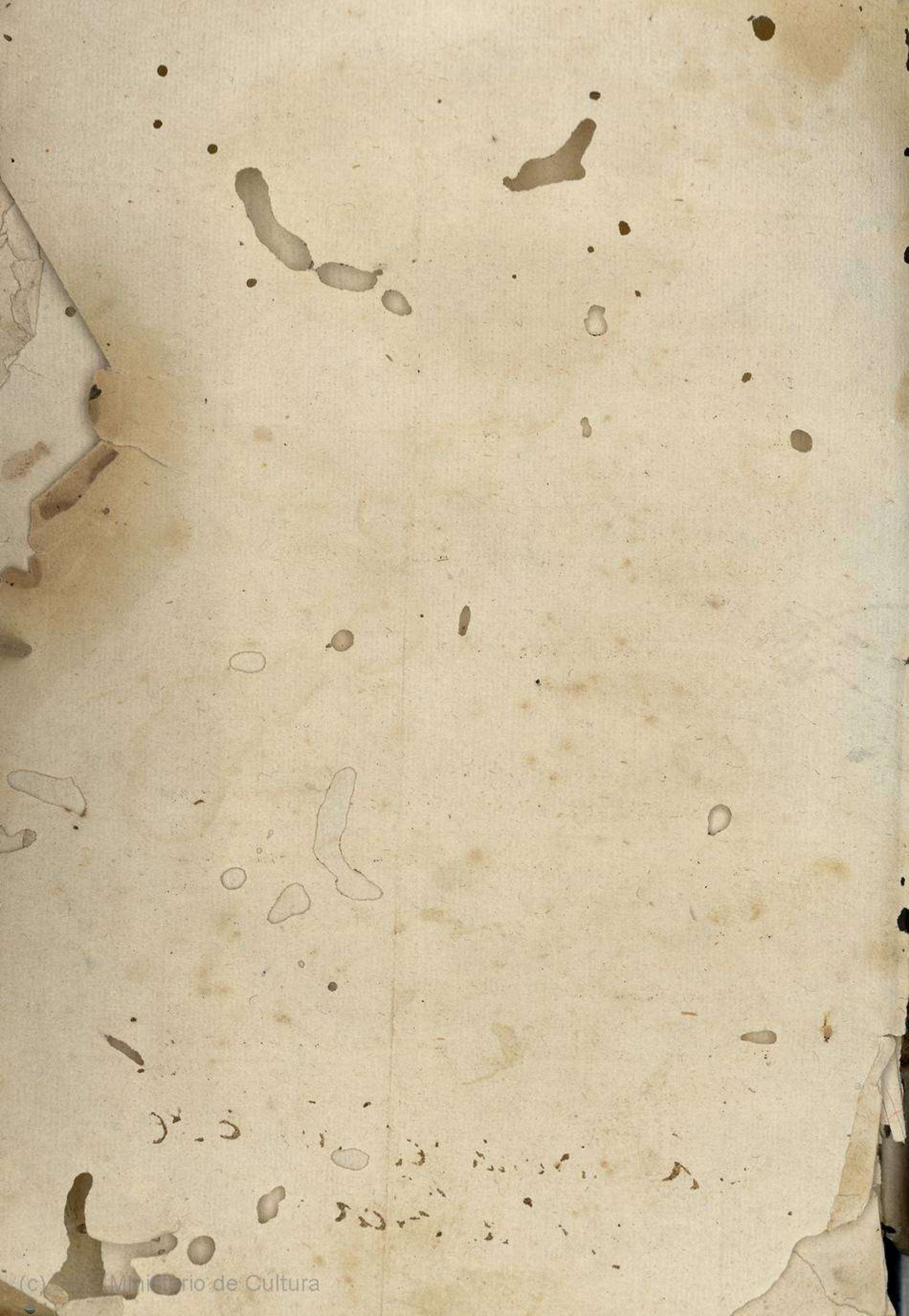

**Incipiunt Capitula regule
a beato Hieronymo edite pul-
cherrime.**

De obedientia.	Capitulum primum	i.
De tribus generibus monachorum egypti.		ii.
De castitate.		iii.
De paupertate.		iiii.
De utilitate paupertatis.		v.
De correctione et doctrina presidentis.		vi.
De solitudine.		vii.
De laudibus et utilitate heremi.		viii.
De periculo vite solitarie.		ix.
De periculo habitandi in urbibus.		x.
De laude abstinentie et precipue a carnibus.		xi.
De abstinentia tam philosophorum quam sacerdotum et aliorum sanctorum.		xii.
De temperatis ieiuniis.		xiii.
De contemplatione oratione et lectione.		xiiii.
De vigiliarum sanctitate.		xv.
De vestibus.		xvi.
De laboribus manuum.		xvii.
De laude religionis et inductione ad eam.		xviii.
De aemulatione et detractatione vitandis et periculis huiusmodi vite.		xix.
De iuramento et vindicta. Mendatio et stultiloquio vitan- dis.		xx.
De patientia et Reconciliatione : ac mortuis non lugen- dis.		xxi.
De tribulationibus ac obprobriis preferendis.		xxii.
De timore ultimi iudicii. et similiter de defectu huius vite.		xxiii.
De virtute humilitatis et simplicitatis. de tumentis animo eui- tando.		xxiiii.

*Biblioteca del Carmine de
Mallorca*

- De humilitate domini nostri Jesu christi: quem sequi et imitari debemus. xxv.
- De iusticia seu vite rectitudine. xxvi.
- De fide spe et timore. xxvii.
- De caritate et pace. xxviii.
- De infirmis et pauperibus receptandis. xxix.
- De penitencia iunioris et misericordia dei. xxx.

^{12a}
Incipiunt Aureola feliciter ex suauissimis salutife-
risq; floribus gloriosi confessoris atq; doctoris Hiero-
nyni ad Fabricianum contexta.

E Patres charissimi. Non queo quem meo con-
cepi ore pferre sermonem. et cordis letitiam lin-
gua non explico. Nec autem solum ego pa-
tior qui cupio narrare que sentio: sed etiam et vos
mecum patimini plus exultantes in conscientia quam in eloquio
preferentis. Cum igitur nihil est christiano felicius cui promittun-
tur regna celorum. nihil laboriosius qui de vita quotidie peri-
litatur. nihil eo fortius qui vincit diabolum. nihil imbecillius
qui a carne superatur. Utriusque rei exempla sunt plurima. La-
tro credit in cruce et statim meretur audire: Elmen dico tibi: ho-
die mecum eris in paradiso. Judas de apostolatus fastigio in
pditione tartarum labitur. et nec familiaritate communi: nec
intinctione buccelle: nec osculi gratia frangitur: ne quasi homi-
nem tradat: quem filium dei nouerat. Nos quidem parua di-
misimus: grandia possidemus. centuplicato favore christi pro-
missa redduntur. Nec dicimus non tam tibi quam aliis sub tuo no-
mine ut prima te fili fronte doceamus magna cepisse. excelsa se-
ctari: et adolescentie immo pubertatis intestina calcantem per-
fecteque etatis gradum ascendere. Scis enim dogma nostrum:
humilitatis tenere fastigium. et per ima gradiendo ad summa
nos ascendere. Ideo sanctus mihi inuocandus est spiritus: ut
hec suo sensu ore meo defendat. Non quidem compum rhetori-
ci desideramus eloqui: Non dialectorum tenuicula: nec aristo-
tilis spineta conquerimus. sed ad sanctarum scripturarum gra-
uitatem confugimus. ubi vulnerum vera medicina est. ubi do-
loris certa remedia. Verum quia memoria labitur omnium que
dixerimus desideras commentariolum fieri: ut obliuionem le-
ctio consoletur. Ideo pauca que tibi reor fore necessaria credidi
subnectenda. illo enim nostra tendit oratio: ut quoque unus est

labor unū et premiū sit. Nauigantes namque rubrum mare in quo
optandum nobis est ut verus pharao cum suo mergatur exer-
citu. Multis difficultatibus atque periculis ad urbē maximā p-
ueniunt utroque litore gentes vagantur. Inno belue habitant fero-
cissimae. Semper solliciti semper armari totius anni vehunt ciba-
ria lateant saxa vadisque durissimis plena sunt omnia. Quor-
um ita periculum est. Nam si seu negociatores tanta sustinent
ut ad incertae peritiae perueniant diuitias et seruent cum ani-
me discrimine que multis periculis quaerere. Quid christi ne-
gociatori faciendum est: qui venditis omnibus querit preciosis-
simam margaritā. Qui totius substantie sue opibus emit agrū
in quo reperiat thesaurum quem nec fur effodere: nec latro po-
sit auferre. Nosse igitur oportet quid iussu sit: quid ve prohibi-
tum: ut scientes utrumque seruemus. Alioquin ante scientiā mā-
dati impossibile est nosse quid fiat. Et ego hec non integris ra-
te vel mercibus quasi ignarus fluctuum doctus nauta premo-
neo. Sed quasi nuper e naufragio eiectus in littus timida na-
uigaturis voce denunctio. Continue tamen mei sensus affectu
vobis vaco. Sed obsecro vos ut conatus meos orationibus ad-
iuuetis. ut dominus et saluator pro causa sua respondeat. Vestrū
itaque est: ut voluntatem sequatur effectus. Neum est ut velim
obsecrationum vestrarum est: ut velim et possum. Nam velle et
currere meum est sed ipsum meum summi dei semper auxilio
non erit meum. Deus semper largitur: semperque daturus est: nec
mibi sufficit quod mel dederit nisi semper dederit. Si enim duri
iudicis sententiam crebra mulieris flexit petitio: quantomagis
paterna viscera in supplicatione sedula molliuntur. Scito te ta-
men ante omnia verbis nil esse antiquius quam christi iura serua-
re: nec patrum transferre terminos semperque meminisse roma-
nā sedem apostolico ore laudatam.

Capitulum primum de obedientia.

Accepe ergo fili doctrinam ea implicitate et virtuti qua
dicimus: quia non querimus homini gloriam (deus

testis est) nec ad hoc loquimur ut humanas amicitias aucupe-
mus: nec nostre adulationis sermone et nos et alios decipiamus
nec ut nos apud homines aliquid videamur: sed ut apud deum
homines magna mereantur. Hoc est itaque totum quod oppre-
hensa manu insinuare tibi cupio. Et ut simpliciter monitionem me-
am fateor nunc monachi in cunabula moresque facimus.
Si vis igitur ad vitam ingredi serua precepta. Hoc est ab omni
illicito quo prohibitus es recedas: et ad omne bonum quod iu-
beris promptus accedas. Respice sanctum virum Pamachium.
et feruentissime fidei. Paulinum presbyterum qui non solum di-
uitias: sed seipsum domino obtulerunt. qui contra diaboli tergi-
uerfationes nequaquam pellem pro pelle: sed carnes et ossa et animas
suas suo domino consecrarunt. qui te exemplo et eloquio: id est
et opere et lingua possint ad maiora perducere. nobilis es et illi.
sed in christo nobiliores. Diues es et honoratus et illi ex diuiti-
bus pauperes et inglorii. et ideo ditiores et magis incliti quia
pro christo pauperes et inhonorati. Contemnunt aurum contem-
serunt et multi philosophi. Non enim satis est perfecto et consu-
mato viro opes continere pecuniam dissipare et proicere quod
in momento et perdit et inueniri potest. Fecit hoc antisthenes fe-
cerunt plurimi: quos viciosissimos legimus. Plus enim de-
bet christi discipulus prestare quam mundi philosophus glorie
animal et popularis aure atque rumorum verale mancipium.
Tibi non sufficit opes contemnere nisi et christum sequaris.
Te ipsum vult dominus hostiam viuam placere deo te inquam
non tua. Et ideo variis temptationibus commouet: quia mul-
tis plagis et doloribus eruditur israel: et quem diligit dominus
corripit. Flagellat autem omnem filium quem recipit quod si te ip-
sum domino dederis si apostolica virtute perfectus sequi cepe-
ris saluatorem. tunc intelliges ubi fueris. et in exercitu christi quam ex-
tremum tenueris locum. unde et propositum monasterii timeas ut dominum di-
ligas ut parentem. Credas tibi salutare quicquid ille preceperit:
nec de maioris sententia iudices cuius officii est obedire et im-

plere que iussa sunt. dicente Moyse. Audi israel et tace nec ipse
te doceas. nulla ars absque magistro discitur. Et iam muta ani/
malia et ferarum greges: doctores sequuntur suos. in apibus prin/
cipes apti. Erues unam sequuntur ordine litterario imperator
unus. Rex unus provincie. Roma ut condita est duos fratres
simul habere reges non potuit. et fratricidio dedicatur. In Re/
becce utero Ezechiel et Jacob bella gesserunt. Singularum ecclesia/
rum singuli episcopi. singuli archiepiscopi. singuli archidiaconi.
et omnis ordo ecclesiasticus suis rectoribus nititur. In navi
unus gubernator. in domo unus dominus. in quovis grandi
exercitu unius signum expectatur. Et ne plura replicando fa/
stidium legenti faciam: per hec omnia ad illud tendit oratio ut
doceam te non tuo arbitrio dimittendum: sed vivere debere in
monasterio sub unius disciplina patris consortioque multorum
ut ab alio discas humilitatem: ab alio patientiam. hic te silenti/
um. ille te doceat mansuetudinem: non facias quod vis: come/
das quod iuberis: habeas quantum acceperis et operis tui pen/
sam persolues. Subiiciaris cui non vis. lassus ad stratum veni/
es. nec dum expleto somno surgere compellaris. Lantis occupa/
tis negotiis nullis vacabis cogitationibus. Et dum ab alio tra/
sis ad aliud opusque succedit operi. Illud solum mente retinebis
quod agere compelleris. nam omni oblatione et hostia preciosi/
or est obtemperantia mandatorum. dicente propheta. Ecce obe/
dientia melior est quam sacrificium et obauditio quam apes ar/
tium. Et alibi. Initium bone vite facere iuxta que precepta sunt apud
deum magis quam immolare hostias. Et alibi. Qui conseruat legem:
multiplicat oblationem. Sacrificium salutare est attendere man/
datis et discere ab omni iniquitate. nec nobis blandiri debemus
in factis iussorum: si in prohibitorum transgressionem peccemus cum
transgressionis crimen benefacti meritum tollat. Quod non mei
sensus assertio: sed utriusque testamenti exempla probant: ubi in/
venimus etiam dei amicos ob unius contemptus errorem bo/
norum retrofactorum munificentiam perdidisse. sic Adam cum diabo

lo facile credidit seducenti post familiaritatem ⁊ colloquiū dei
vnius pomi cupiditate superatus perdidit paradisum. Et quia
per transgressionem vni habere presumpsit: multa simul bona
amisit Sic vroz Loth post angeloz obsequia contra iudicium
retro aspiciens in figmentū salis repente commutata est.
Quis est hic presumptionis spiritus qui tantam in animo noi
stro operat audaciam: vt cum sanctos homines de leuibus etiā
culpīs videamus esse punitos. ⁊ nos quotidie in maioribus ⁊
pluribus delinquentes intactos in media damnatione fore cre
damus quāquam leue nunc sit deū etiā in exiguo contēnere q̄ non
tū ad qualitatem peccati respicit sed etiam ad persone contem
ptum. ppter quod homini non solū intendendū est quale sit:
quod iubetur: sed quantus sit ille qui iubet. Excluditur hoc lo
co vulgaris illa sententia quā mihi suo iudicio religiosi ⁊ q̄ sa
pientes sibimet videntur dicere solent. Sufficit nobis vt nō cri
minalia peccata ⁊ maiora faciant. facilis enim est cōmissio mi
norum delictoz qui dum animalī sapientia occupant animos.
spiritualem intelligentiam ⁊ consuetudinē diuine legis igno
rant: que sepe peccatum ostendit quod nobis non videtur esse
peccatum. ⁊ que illic impietatē facit vbi nos opus pietatis ostē
dimus. Saul ⁊ Josaphat reges fuerunt populi israel: ⁊ dum mi
sericordiam his quos deus oderat prestiterunt dei offensam in
opere pietatis incurrerunt. Econtrario phinees filiusq̄ Levi.
grati dei humana cede ⁊ suoz paricidio meliorerunt.

Ca. ii. de tribus generibus monachoz egypti.

Et quoniā monachoz fecimus mentionem ⁊ te scio li
benter audire que sancta sunt autem paulisper accom
moda. Tria sunt in egypto genera monachoz. Ceno
bite quos illi anses gentili lingua vocant. nos in cōmuni viuē
tes possumus appellare onothorite qui soli habitant per deser
ta: ⁊ ab eo qd̄ pcul ab hominibus recesserunt nuncupant. Ter

rium genus monachorum est quod dicunt remiotes deterrimum
atque neglectum: et quod in nostra puincia solum aut primum
genus est. Hi bini vel trini nec multo tres simul habitant suo
arbitrio et ditione viuentes. Et de eo quod laborauerint in me-
dium patres conferunt. nec habeant alimenta communia. Ha-
bitant autem quod plurimum in urbibus et castellis et quasi ars sit
sancta non vita. Quicquid vendiderint maioris est precii. Inter
hos sepe sunt iurgia: quia suo viuentes cibo non patiuntur se
alicui esse subiectos. Reuera solent certare ieiuniis et rem secre-
ti victoriae faciunt. apud hos affectata sunt omnia laxe manice
calige follicantes vestis grossior crebra suspiria visitatio vir-
ginum: detractio clericorum. et si quando dies festus venerit saturan-
tur ad vomitum. His igitur quasi quibusdam pestibus exterminatis
veniam? ad eos qui plures sunt et in communi habitant id est
quos vocari cenobitas diximus. Prima apud eos consideratio
est obedire maioribus et quicquid iusserint facere. Diuisi sunt
per decurias atque centurias ita ut nouem hominibus presit decimus.
Et rursum. x. prepositos sub se centesimus habeat. Manent sepa-
rati et se iuncti cellulis usque ad horam nonam ut institutum est nemo
pergit ad altum: exceptis his decanis quos diximus ut si cogi-
tationibus quibus fluctuet illius consoletur alloquiis. Post horam
nonam in commune concurritur psalmi resonant. scripture reci-
tantur ex more. et completis orationibus cunctisque residentibus medi-
um quem patrem vocant. tunc incipit disputare. Quo loquente totum
silentium fit ut nemo aliud respicere: nemo audeat execrare. dicen-
tis: laus est in fletu audientium. Lacrimae voluntur per ora lachry-
me. et nec in singulis quidem erumpit dolor. Cum vero de regno
christi et de futura beatitudine et gloria ceperit annunciare ven-
tura videas cunctos moderato suspirio et oculos ad celum leuantes
intra se dicere. Quis dabit mihi penas sicut colube et volabo et
requiescam. Post hoc concilium soluitur et vnaqueque de curia
pergit cum suo parente ad mensam: quibus per singulas ebdomadas
vicissim ministrant. Nullus in cibo strepitus est. nemo come-

5
dens loquitur: uiuitur pane ⁊ leguminibus ⁊ oleribus que sale
solo cōdiuntur: ut nō tantum senes accipiunt quibus cum par
uulis sepe fit prandiu^{ta} ⁊ alioꝝ etas fella sustentur. Alioꝝ non
frangatur incipiens. deinde consurgunt pariter ⁊ immo dicto
ad presepia redeunt: ibi vsq; ad uesperum cum suis v^{is} quisq;
manet ⁊ dicit. Uidistis illum: ⁊ illum quanta in ipso gratia sit:
quantum silentium: ⁊ q̃ moderatus incessu^{is}. Si infirmum vi
derint consolantur si in dei amore feruentem cohortant̃ ad stu
dium. Et quia nocte extra orationes publicas in suo cubili vn⁹
quisq; uigilat circueunt cellulas singuloruz ⁊ aure apposita qd
faciant diligenter explorant. Quem tardiozem deprehenderit:
non increpant: sed dissimulato quod nozunt eū sepius uisitant
⁊ prius incipientes prouocant magis orare q̃ cogant. Op⁹ dei
statutum est quod decano redditum ab eo fertur ad iconomū:
qui ⁊ ipse per menses patri omnium cum magno reddit timor
re rationem a quo etiam cum cibi facti fuerint degustantur. Je
iunium totius anni equale est: excepta quadragesimo in qua so
la conceditur districtius uiuere. Penthecosten cene mutantur
in prandia: quo ⁊ traditioni ecclesiastice satisfaciunt. ⁊ vētrem
cibo nō onerēt duplicato. Ad tertiū genus ueniā quos anatho
ritas vocāt ⁊ q de cenobiis exeūtes excepto pane ⁊ sale ampli⁹
ad deserta nil perferūt. Hui⁹ uite auctor Paul⁹ illustrator An
tonius: ⁊ ut ad superiora cōscendā princeps Johānes baptista
fuit. Talē uero ritum Hieremias quoq; ppheta describit di
cens. Bonum est viro cum portauerit iugum^{is} domini ab adole
scentia sua sedebit solitarius ⁊ tacebit: quoniam sustulit super
se iugum ⁊ dabit percutienti se maxillam saturabitur. Obpro
briis: quia in sempiternum abiiciet dominus: hōrum laborem
⁊ conuersationem in carnem non carnis alio tempore si uoluer
is explicabo. Nunc ad propositum redeam. Bonum est obedi
re maioribus parcere parere perfectis ⁊ post regulas scriptura
rum uie tue tramitem ab aliis discere. nec preceptore uti pessim
mo scilicet presumptione tua.

Artificate inquit apostolus membra vestra que sunt super terram. Unde ipse postea considerans ait. Vivo autem non iam ego: vivit vero in me christus. qui mortificaverit membra sua. et in imagine noctis perambulaverit non timebit dicere. Mortuus sum sicut vter in pruina. Unde idem apostolus castigabat corpus suum et in servitutem redigebat ne aliis predicans ipse reprobus inueniretur. Corporisque ex persona generis humani inflatus ardoribus loquebatur. Miser ego homo quis me deliberabit de corpore mortis huius? et item. Scio quoniam non habitabit in me: hoc est in carne mea. bonum vellem enim adiacet mihi. ut faciam autem bonum nequaquam. Nemo enim quod volo bonum: sed quod volo malum hoc facio. Et de nunc qui in carne sunt deo placere non possunt. Vos autem non estis in carne sed in spiritu. si tamen spiritus dei habitat in vobis. Unde post cogitationum diligentissimam cautionem ieiuniorum tibi arma sumenda sunt. et canendum cum David. Humiliauit in ieiunio animam meam. Matrem autem ita vide ne per illam alias videre cogaris. Quarum vultus cordi non adbereant. et tactum vivat sub pectore vulnus. Ancillas que illi in obsequio sunt tibi scias esse in insidiis: quia quanto vilior earum conditio tanto facilior earum ruina est. Volo autem te propter has causas non habitare cum matre. Et precipue non aut offerentem delicatissimos cibos renuendo contristes. aut si acceperis oleum igni adicias. et inter frequentiam puellarum per diem videas. et docte cogites. Adolefcentiam tuam nulla sorde macules ut ad altare christi quasi de thalamo virgo procedas et habeas de foris bonum testimonium. licet de ceteris virtutibus: ut sapientia. fortitudine. iusticia. humilitate. mansuetudine et libertate possunt et alii iudicare. Pudicitiam sola conscientia. et humani oculi huius rei iudices esse non possunt. femine quoque que nomen tuum noverint vultum tuum nesciant.

¶ Nam Iohannes baptista sanctam matrem habuit: pontificisq;
filius erat. ⁊ tamen nec matris affectu: nec patris opibus vin-
cebatur: vt in domo patris cum periculo viueret castitatis.
viuebat in heremo: ⁊ oculis desiderantibus christum nihil ali-
ud dignabatur aspicere. vestis aspera. zona pellicea. cibus locu-
ste. ⁊ mel siluestre omnia virtuti ⁊ continētie preparauit. Unde
martyrem quendam tormenta non vicerant: sed superabat vo-
luptas. Tandem celitus inspiratus prescisam mordens linguā
in osculantis se faciem expuit. ⁊ sic libidinis sensum succendēs
doloris magnitudo preripuit. Nam quomodo qui ignem teti-
gerit: statim aduritur. Ita viri tactus ⁊ femine sentit naturam
quam ⁊ diuersitatem sexus intelligit. Item quomodo poterit li-
bidinem refrenare qui nec manum valet cohibere nec linguam
sed ⁊ hospiciolum tuū nūq; mulieris pedes terant. vide ne sub
eodem tecto mansites nec in preterita castitate confidas. quia
nec David sanctior. nec Sampson fortior. nec Salomone po-
tesse sapientior. Memento semper qd paradisi colonū de sua
possessione mulier eiecerit. Egrotanti autem tibi sanctus qui-
libet frater assistat. Nam scio quosdam corpora conualuisse. ⁊ a-
nimo egrotare cepisse. periculose tibi ministrat cuius vultū fre-
quenter attendis. Si tamen vidua a te visitat̃ aut virgo nūq;
domum solus introas. Solus cum sola secreto ⁊ absq; arbitro
vel teste non sed eas. Tantaq; confabulādi fiducia sit vt intrā
te alio ⁊ pau eas: nec erubescas. Speculum enim mentis est fa-
cies: ⁊ taciti oculi cordis fatentur archana: talē quoq; habeto
socios quorum contubernio non infameris: non veste sed mori-
bus ormentur. ⁊ pudicitiam habitu polliceantur. Turbant
bonos mores confabulationes pessime Caueto omnes suspicio-
nes. ⁊ quicquid probabiliter fingi potest ne fingatur ante de vi-
ta. Crebra munuscula ⁊ sudariola ⁊ fasciculos ⁊ vestes ori appli-
catas ⁊ oblatas ⁊ degustatos cibos blādasq; ⁊ dulces literulas
sanctus amor non habet. Audi me mel meum lumen meum. me-
umq; desiderium christus est. Omnesq; delicias ⁊ lepores ⁊ ri-

su dignas urbanitates: et ceteras ineptias amatorum incommen-
diis erubescimus et in seculi hominibus detestamur quantoma-
gis in clericis et monachis quorum et sacerdotum proposito. et p-
positum ornatur sacerdotio. Nec dico quod aut in te aut in sanctis
viris tanta formidem. Sed quod in omni proposito et in omni gra-
du et seculi boni et mali reperiatur. Malorumque condēnatio: laus
bonorum sit. Unde quid possint frena a vitiis nos retrahunt in-
troducunt ad virtutum choros et in christo monte pulcherrimo
habitare nos faciunt. Quamdiu in patria tua es habeto cellu-
lam pro paradiso. Varia scripturarum poma decerpe his utere
delitiis. eorum fruiere complere. Si scandalizat te oculus: pes:
manus tua proiice ea: nulli parcas: ut soli parcas anime tue. Qui
viderit inquit dominus mulierem ad concupiscendum eam. iam
mehatus est eam in corde suo. Quis gloriabitur castum se ha-
bere cor. Astra non sunt munda in conspectu domini: quanto
magis homines quorum vita temptatio est. Ue ve nobis miseri
ris quotienscumque concupiscimus totiens fornicamur. inebria-
tus est inquit gladius meus in celo. multo amplius in terra que
spinas et tribulas generat. Uas electionis in cuius pectore chri-
stus resonat: macerat corpus suum et famem cernit naturalem
carnis ardozem sue repugnare sententie: ut quod non vult hoc
agere compellat. et tu ne arbitraris absque lapsu et vulnere posse
transire. nisi omni diligentia seruaueris cor tuum. Maxime cum
plurimi etiam si continentes iracundi sunt ebriosi: proci: su-
perbi. Et contentia magis inflati percussores: maledici: cupi-
di: tumidi: multum sibi placentes ut iudices continentiam qua
se praestant incontinentie subministrasse materiam. sed ille con-
tinens verē est: qui vniuersa membrorum officia a malis affe-
ctibus subtrahit: et cogitatum a tota nequitia compescit. Quā-
to plures tamen sunt que impugnant pudicitiam tanto victo-
rie maiora premia. Nam et ego cum essem iuuenis et solitudinis
me deserta vallerent incentiua vitiorum. ardoremque nature fer-
re non poteram. que cum crebris ieiuniis frangerem. mens ta-

men cogitationibus estuabat. ad quam edomandam: cuiusdam
fratri qui hebreis crediderat me in disciplinam dedi. Ut post
Quintiliani acumina & frontonis Ciceroni q̄ flu
uius. & lenitatem Plinii alpe abetum discerem: stridentiaq; et
anhelantia verba meditarer. Quid ibi laboris sumpseri. qd
sustinuerim difficultatis. Quotiens desperauerim. & inten
tione discendi rursus inceperim. testis est conscientia: tam mea
qui passus sum: q̄ eorum qui mecum duxerunt vitam. Et gra
tias ago domino: q̄ et amaro semine litterarum dulces fructus
capiō. Prima igitur temptamenta clericorum sunt mulierum
frequentes accessus. nociuum genus femina ianua diaboli. via
iniquitatis. scorpionis percussio. cum proxima stipula accen
dit ignem. flammigero igne percutit femina conscientiam pa
riter habitantis. eruritq; fundamenta montium. Ego iudico
si cum viris femine habitant viscarium non deerit diaboli. Si
alligauerit quis ignem in sinu suo: vestimenta eius non com
burentur. aut si quis ambulauerit super carbones ignis non
comburetur. Mihi crede toto corde. cum domino habitare non
possunt: qui mulierum accessibus copulantur. Sed dicis qui
ambulat simpliciter: ambulat confidenter bene et arguit. Sed
& oportet habere bonum testimonium ex his que foris sunt
licet coram deo recte incedas tamen coram hominibus bo
na providentia sunt quia astutiores sunt filii lucis filiis te
nebrarum. Cum ergo a te non amputatur hoc genus: das
reprehendentibus te locum. ipse te detrahet. cum moribus
tradidisti. Nam inter illecebras: voluptatum etiam ferre
as: mentes libido domat. qui maiorem in virginibus. ati
tur famem. dum dulcius putat omne quod nescit. Harrant
gentilium fabule. Cantico Sirennarum nautas in saxa pre
cipites: & ad orphei cytharam arbores bestiasq; ac filicuz dura
mollita. Difficile quoq; inter epulas seruatur pudicitia. nitens
tutis sordidū oñdit aīuz. Licet qdā putāt maioris eē virtutis
presentem contemnere voluptatem: tñ ego securioris esse arbi

proz continentie nescire quid querat. Remotio igitur viri casti-
tatis collocat arma construit in melioribus castra pudoris. Te-
cla post temptationem pasonis antice. Ne cum paulo prohibetur
pariter ambulare. Nemo miles cum vxore pergit ad bellū. Ver-
mina & femine spinas cum viris habitantes. archana mentiū
acuto mocrone percutiunt. Nemo igitur inter serpentes & scor-
piones securi. Ingreditur. Libido nunquā satiatur & extincta re-
accenditur vsu crescit nec rationi paret que impetu ducit. Un-
de virginitas in eo felicioz q̄ carnis incestiua non nouit & vi-
dutas in eo solitior q̄ preteritas animo recolit voluptates. Vi-
ro enim luxurioso verbum castitatis offensio est. Qui viuūt in
monasterio & quorum simul magnus est numerus. nunquā soli ex-
tra procedant. De agmine columbarum sepe accipit & vnam se-
perat quam statim inuadit & lacerat vt citius carnibus & cruo-
re satietur. Morbide oues suum deserunt gregem & luporū fau-
cibus deuorantur. Rarus igitur tibi sit egressus in publicum.
Martyres a te querantur in cubiculo tuo. Nunquā causa deerit
procedendi si semper quando necesse est processurus sis. Alioz
vulnus nostra. Et cautio. pestilente flagellatio stultus sapienti-
or erit. Nam etiam que homines se existimant salutaria deo vo-
lente verti videmus in pernitiem. In tranquillitate enim tem-
pestas oritur. Nihil deo aduersante securū est. Naturale quoq̄
est vnumquemq̄ in suo periculo de alio plus sperare. Si quan-
do senseris exteriorē hominem flore adolescentie suscipere et
accepto cibo cū te in lecto positum dulcis libidinum pompa
concesserit. arripe scutum fidei in quo ignite diaboli extingui-
tur. Omnes enim adulterantes quasi clibanus cor eoz.
Licet difficile est humanam animam non amare aliquid: neces-
se est vt in quoscumq̄ mens nostra trahatur affectus. Carnis
igitur amor spiritus desiderio restringatur. quicquid inde mi-
nuitur hinc crescat. Non sinas ergo cogitationem crescere. duz
paruus est hostis interfice vt nequitia elidatur in semine. Au-
di psalmistam. Beatus qui allidet paruulos suos ad petrā. Im

possibile est in sensum hominis non irruere motum ⁊ medulla-
rum calorem: ille tamē laudatur ille predicatur. beat⁹ qui sta-
tim cum ceperit cogitare interficit cogitatus ⁊ allidet eos ad
petram: petra autem est christus. Nam fides pura moram non
patitur. cum apparuerit scorpio illico conterendus est. **Q**uen-
tes igitur diaboli sagitte ieiuniorum ⁊ vigiliarū frigore restrin-
gende sunt. Erras namq; frater erras si putas. tanq; christia-
num persecutionem non pati tunc enim maxime obpugnaris:
cum te obpugnari nescis. Nemo enim est tanta firmitate sufful-
tus vt de stabilitate sua debeat esse securus: dicente apostolo:
Qui stat videat ne cadat quoniam nullus hostili exercitu obsi-
dente securus est. Nam aduersarius noster tanq; leo rugiens
aliquid deuorare querens circuit. ⁊ tu pacem putas. Sedet in
insidiis cum diuitibus in oculis vt interficiat innocētem. **Q**uod
de libidine diximus referamus ad auariciā ⁊ omnia vitia que
vitantur solitudine. ⁊ ideo vrbium frequentiam declinamus
ne facere compellamur que nos non tam natura cogit facere q̃
voluntas.

¶ Capitulum quartum de paupertate.

Quondam diues adolescens omnia que in lege precep-
ta sunt se implese iactabat. Ad que⁹ dominus in euā-
gelio. Unum inquit tibi deest. Si vis perfect⁹ esse: va-
de ⁊ vende omnia que habes ⁊ da pauperibus. ⁊ veni ⁊ sequere
me. Qui omnia se fecisse dicebat. in primo certamine diuitias
vincere non potest. Unde difficile intrant diuites in regnum ce-
lorum que expeditos ⁊ alarum leuitate subnixos habitatores
desiderant. Vade inquit ⁊ vende non partem substantie sz vni-
uersa que possides ⁊ da non amicis: non consanguineis: nō p
pinquis: non vxori: non liberis: plus aliquid addam. nībil tibi
ob metum inopie reseruabis. ne cum Elnania damneris ⁊ saphi-
ra. sed da cuncta pauperibus. ⁊ fac amicos de iniquo māmōna:

qui tunc recipiant in eterna tabernacula ut me sequaris ut domi-
num. Nam omnis qui reliquerit domum aut fratres vel sorores
aut patrem et matrem vel uxorem: aut filios: aut agros propter
nomen meum centuplum accipiet et vitam eternam possidebit.
Quanta beatitudo per parvis magna recipere eterna per breui-
bus. per mortuis semper viventia et habere deum debitorem. In
actibus apostolorum quando domini nostri adhuc calebat cru-
or et feruebat recens in credentibus fides. vendebant omnes pos-
sessiones suas et precia earum ad apostolorum deferebant pedes
ut ostenderent pecunias esse calcandas dabaturque singulis prout
opus erat. Unde Ananias et Saphira dispensatores timidi
immo corde duplici: ideo condemnati. quia post votum obtul-
erunt quasi sua et non eius cui ea nouerant. partemque sibi iam alie-
ne substantie reseruantes metuentes famem: quam vera fides
non timet. et presentem meruere vindictam non crudelitate sen-
tentia sed correptionis exemplo. Vende igitur omnia et da pau-
peribus: non diuitibus: non ad luxuriam sed ad necessitatem:
siue ille sacerdos sit siue cognatus sit: et affinis nihil aliud in il-
lo consideres nisi paupertatem. Quodque in egyptiis et siriis mo-
nasteriis moris est. ut qui se deo vouerunt seculo renunciates
omnes delicias seculi conculcant: sed utinam quod renunciamus
seculo voluntas sit non necessitas ut paupertas habeat expeditam
gloriam non illatura cruciatum. Ceterum iuxta miseras
huius temporis et ubique gladios seuientes. Satis diues est in pa-
ne non indiget. ac nimis potens est qui seruire non cogitur. mul-
ti enim edificunt parietes et columnas ecclesie substernunt: mar-
more et auro splendent laquearia et gemmis altare distin-
guitur. et ministroium christi nulla est electio. Nec vero mihi ali-
quis opponat diues in iudea templum et mensas lucernas thur-
ribula ciphos et cetera ex auro fabricata. tunc hec probabantur a
domino quando sacerdotes hostias immolabant et sanguis pec-
cudum erat redemptio peccatorum quoniam hec omnia precesserunt
in figura. Hunc vero cum paupertatem domus sue pauper do-

minus dedicauerit cogitemus crucem et diuitias lutum putabimus. Sed nunquid tempus est ut habitetis in domibus laqueatis. id est ornatis et compositis et que non tam ad usum sunt quam ad delicias. inquit propheta. Nam habitaculum meum in quo fuerunt sancta sanctorum et cherubin et mensa propositionis cuius rigabitur. squalabit solitudine et sole torrebit. Que autem utilitas parietes fulgere gemmis et christum in paupere fame moriam non sunt tua que possides dispensatio tibi credita est. Caue ne quasi fidelis et famulus quondam tuorum dispensator: alienam pecuniam distribuendam accipias. Nam socrates ille thebanus homo quondam ditissimus cum ad philosophandum atenas pergeret magnum auri pondus abiecit: nec putauit se simul virtutes et diuitias posse possidere et nos suffarcinati auro christum pauperem sequimur sub pretextu elemosyne pristinis opibus incubantes. Nam quomodo possumus aliena fideliter distribuere qui nostra timide reseruamus? Intelligis quid loquor. Dedit mihi enim dominus intellectum preter victum et vestitum et manifestas necessitates nihil cuiquam tribuas ne filiorum panes commedant canes. Tu ergo considera ne christi substantiam imprudenter effundas: sine immoderato iudicio rem pauperum tribuas non pauperibus quod est pars sacrilegii. Et secundum dictum prudentissimi viri liberalitate liberalitas pereat. Sunt quoque qui pauperibus parum tribuunt ut amplius accipiant. et sub pretextu elemosyne diuitias querunt que magis venatio dicenda est quam elemosyna. Sic bestie: sic aues capiuntur et pisces. Modicum in hamo esce ponitur ut matronarum in eo sacculi pertrahantur. nos autem humiles atque pauperuli nec habemus diuitias nec ablatas dignemur accipere balsamum piper et pomma palmarum rustici non emunt. Qui enim volunt diuites fieri: incidunt in temptationem et laqueum diaboli et desideria multa. Et presertim quia et etas optata cunctis non vicinam mortem quam debet mortali liber lege naturae. sed cassa spe annorum nobis spacia pollicetur. neque enim. tam fractis viribus et sic decrepitate senectutis est ut non putat adhuc

unum annum se esse victurum. Verum quid ago fracta naui de
mercibus disputo. Non intelligimus aut christum appropin-
quare: quem dominus Iesus interficiet spiritu oris sui. Iuuenis qu-
dem potest cito mori. sed senex diu viuere non potest. maxime
quia ^{al} comparationem eternitatis omne quod in mundo pa-
timur vna dies appellari potest. non habitationis: sed peregrina-
tionis. nam quotidie morimur: quotidie commutamur. et ta-
men eternos non credimus. hoc ipsum quod dico: quod scribo:
quod lego: quod emendo: de vita mea transitur. Quot puncta
notarii tot meorum damna sunt temporum. Omnes namque di-
uitie de iniquitate descendunt: nisi alter perdiderit: alter inue-
nire non potest. vnde vulgata sententia mihi videtur esse veri-
sima. quod diues aut iniquus aut iniqui heres. Vides enim homi-
nes maria transire ante potentum fores excubare. pati conuicia
que seruorum conditio vir patitur. vt diuitias congregent: vt
aliquam accipiant dignitatem. et postquam hoc fuerunt consecuti:
tradere se luxurie et voluptatibus omni iniquitati. vt quod aua-
ritia congregauit: luxuria consumat. Isti ergo pro laboribus suis
efficiuntur tabernacula demonum. qui templum dei esse debent.
fiunt tabernacula ethiopum. Postquam enim ditati fuerint. et per
fas et nephas ad altissimum gradum conscenderint: tunc con-
scientia peccatorum suorum semper mortem: semper iudicium
formidabunt. et ad leuem febriciunculam quasi latrones in car-
cere: ita de eternis suppliciis suspirabunt. diuites autem qui
ingressi sunt regnum celorum ipsis diuitiis ad bona vtentes
opera: diuites esse desierunt. et dispensatores dei magis quam diui-
tes ^{ex} illi sunt. Obsecro ergo te ne lucra seculi queras in
christi militia. Negociatorem clericum ex inope diuite factum.
et ex ignobili gloriosum quasi quandam pestem fuge. Et preser-
tim cum sciam te toti renunciaisse mundo. et obiectis calcatisque
diuitiis: orationi lectioni et ieiuniis vacare quotidie. Procura-
tores quoque et dispensatores domorum alienarum atque villarum
clerici esse non possunt. qui proprias iubentur contemnere facul-

12
tates. Avaricie itaq; malum tibi omnino vitandum est nō quo
aliena non appetas. hūc enim 7 publice leges puniunt. sed quo
tua que tibi sunt aliena non serues. si ī alieno inquit fideles nō
fuistis quod vestrum est quis dabit vobis. Sed dicis : iuuenis
sum 7 delicatus 7 manibus meis laborare non possum: Ad se
nectam venero: si egrotare cepero: quis mei miserebitur? Audi
ad apostolos loquentem Jesum. Respice volatilia celi 7 cetera.
Si vestis defierit lilia pponantur. si esurieris beatos audies
pauperes 7 esurientes. Si aliquis afflixerit dolor legito. ppter
hoc illud apostoli. Complaceo mibi in infirmitatibus meis. Il
lud autem quod derelicta militia castrasti te ppter regna celo
rum. Quid aliud est q̄ q̄ perfectam securus es vitam. perfect⁹
autem seruus christi nil preter christum habet. aut si preter chri
stum habet perfectus non est: igitur vt concludam. Si perfect⁹
es cur bona paterna desideras. Diuinis euangelium vocib⁹ in
tonat. non potestis duobus dominis seruire. Et audet quisq̄
mendacem christum facere mammonē 7 domino seruiēdo. Qui
dicit se in christum credere debet quomodo ille ambulauit sic
ambulare. Affatim diues est qui cum christo pauper est. nā ser
uū dei qui diebus 7 noctibus seruiunt domino qui in terra po
siti angelorum imitantur conuersationem. 7 nihil aliud loquū
tur nisi quod ad laudes dei pertinet. habentes victum 7 vestitū
his gaudent diuitiis qui plus habere nolunt. si tamen seruant
pposit⁹ h: alioquin si amplius desiderant his quoq; que neces
saria sunt p̄bantur indigni. Quicquid tamen corpora nostra
defendere potest: 7 humane succurrere imbecillitati quos nui
dos natura profudit hoc vna appellanda est tunic⁹. Idesi
deras esse qd̄ ppheta ē qd̄ xp̄s est da pauperib⁹ quo necessitas su
stēteat nō quo opes augeant. Qd̄q; si qd̄ plus habes q̄ qd̄ tibi
ad victū vestitūq; necessarium est illud eroga in illo debitore
esse te noueris. Nam aliena rapere conuincit qui vltra necessa
ria sibi retinere conatur. Clerici quoq; qui de bonis parentum
sustentari possunt: si quod pauperum est accipiunt. sacrilegium

profecto committunt. Scit enim hostis antiquus maius conti-
nentie qui nummorum esse certamen. **H**erile namque obicitur:
quod erit extrinsecus. Intestinum bel- **l**um periculosius est: za-
cheus diues erat apostoli pauperes: et quantum ad diuitias ni-
hil quantum ad voluntatem totum mundum reliquerunt. Si
offeramus christo opes cum anima nostra libenter suscipiet. si
autem que foris sunt deo que intus sunt diabolo domus non
est equa partitio. Nolo igitur quod ea tantum offeras que potest
fur rapere: hostis inuadere: prescriptio tollere: et que ad instar
vndarum et fluctuum a succedentibus sibi dominis occupan-
tur. et que velis nobis in morte dimissurus es. Illud offer quod
nullus possit tibi hostis auferre. nam aurum deponere incipien-
tium est non perfectorum seipsum offerre deo christianorum est
nec enim imaginem crucifigi portare potest: nisi qui in hoc se-
culo nudum se mortuumque reddiderit. Infinita namque de scri-
pturis exempla suppetunt que auariciam docent esse fugien-
dam. verum quid ante non plures annos gestum sit referam.
Quidam ex fratribus partior magis quam auarior nesciens trigin-
ta argenteis dominum venditum centum solidos quos lina te-
rendo acquisierat moriens dereliquit. initium est consilium in-
ter monachos: nam in eodem loco circiter quinque milia diu-
lis cellulis habitabant. Quid facto opus esset. Alii pauperibus di-
tribuendos esse dicebant. Alii dandos ecclesie nonnulli paren-
tibus remittendos. Nacharius vero et Panthionius et Isidorus
et ceteri quos patres vocant sancto in eis loquente spiritu: de-
creuerunt infodiendos esse cum eodem dicentes. Pecunia tua
teceat. **2** ~~et in~~ **in** perditionem. Neque hoc crudeliter quispiam putet
esse factum. tantus cunctos per totam egyptum terror inuasit.
ut vnum solidum detinuisse sit criminis. Radix omnium ma-
lorum est auaritia. ideo et ab apostolo idolorum seruitus appel-
latur. non quidem occidit fame animam iustam dominus. Iu-
nior fui et senui et non vidi iustum derelictum. nec semen eius
querens panem. Helias coruis ministrantibus pascitur. Vidua

sareptena ipsa cum filiis nocte peritura prophetam pascit esuri-
ens ⁊ mirum in modum capite completo qui alendus venerat
alit. Petrus apostolus inquit. Aurum ⁊ argentum non est mi-
hi: quod autem habeo tibi do. surge ⁊ ambula in nomine Jesu.
Ecce nunc multi licet sermone taceant opere loquuntur. Sed
misericordiam non habeo quod autem habeo argentum ⁊ aurum
hoc non do tibi. Audi iacob quid in sua oratione postulet. Si
fuerit dominus meus mecum ⁊ seruauerit me in via hac per quam
iter facio. ⁊ dederit mihi panem ad manducandum: ⁊ vestem ad
vestiendum tantum necessaria deprecatus est. unde ⁊ latrones
ad sanctum Hilarionem. Quid faceres si latrones ad te venirent?
quibus respondit. Audus latrones non timeo: at illi: occidi pos-
ses. possum inquit: sed non timeo: quia sum mori paratus: cui?
alii mirantur signa ⁊ portenta que fecit. Mirantur etiam incre-
dibilem abstinentiam scientiam ⁊ humilitatem. Ego autem nil
ita stupeo quam gloriam ⁊ honorem calcare potuisse: quia difficile
factum est gloriam virtute superare. ⁊ ab his diligere quos proce-
das: cum ergo christi gaudeas libertate ac prope modum in do-
gmate constitutus sis: non debes ad tollendam tunicam te-
cto descendere. nec respicere post tergum. nec aratri semel
arreptam sciendam dimittere. Sed si fieri potest imitare. Jo-
seph ⁊ Egyptie domine pallium derelinque: ut nudus se-
quaris dominum saluatorem: qui dicit in euangelio. Nisi
quis tulerit crucem suam ⁊ secutus me fuerit non potest me-
us esse discipulus. Proiice sarcinam seculi ne queras diui-
tias: que camelorum prauitatibus comparantur. Audus et
leuis ad celum vola: ne alas virtutum tuarum premant
pondera: ne impleas sacculum: quem euacuare domi-
nus precipit. Si igitur qui habent possessiones ⁊ diuitias
iubentur omnia vendere: ⁊ dare pauperibus. ⁊ sic sequi sal-
uatorem dominatio tua non debet querere: quod erogatu-
rus es. Vidua illa in euangelio paupercula: que duo mi-
nuta misit in gazophilatium cunctis etiam preferent diuitibus?

quia totum quod habuit dedit. et tu igitur eroganda non que-
ras ut fortissimum tirunculum suum Christus agnoscat. ut letetur
tibi de longissima regione venienti occurrat pater ut stolam tri-
buat: ut donet annulum: ut immolet pro te vitulum saginatum.

¶ Ca. v. de utilitate paupertatis.

Puper vero ita consolandus est ut sciat in paupertate
magis sibi bona considerata. Et primo quidem quod a
deo illic fit utiliter percipitur. presciat enim deum infir-
mitatem eius considerasse et sciuisse quod diuitiarum sarcinam et
solicitudinem ferre non posset. Deinde sciat quantas tempta-
tiones et quanta pericula transierit nomine paupertatis. Si af-
fluencia deest que frequenter contraria est: ad animi tamen diui-
tias ceterotius sine impedimento in paupertate transitur. certe
qualibus malis careat consideret. Caret inuidia. emulatione. in-
fidiis. dolo. superbia. et his que homini in hoc seculo diuitie so-
lent conflare. fluxu enim rerum et vbertate copiarum animus
soluitur: vigor mentis infringitur: virtus corporis eneruat. ac
in paupertate non lascivia conuiuia non turpes potationes. om-
nia sobria. omnia rigida. omnia humilia. non abiecta: quoniam
conscientia pura et virtute sunt plena non est habundus extra-
neis facultatibus: non facile ad diuitias animi. id est ad virtu-
tes huius mundi diues accedit. Filius enim dei difficilior di-
cens diuitem intrare in regnum celorum utique intelligit paupe-
rem facilius. et ne se ob paupertatem alienum esse a cura dei exi-
stinet. propheta testatur dicens. et pauperem et diuitem ego feci.
et pro omnibus equalis mihi cura est. Non est enim deus perfor-
narum acceptor: nec pro illo tantum se curam gerere profitetur
qui in seculo diuitiis pollet: sed pro omnibus et pro pauperibus
curam sustinet remuneraturus quem inuenerit aut in diuitiis
humilem. aut in paupertate patientem. distributio veluti totius
corporis humani et ministerium queritur singulorum. Conside-

ret hominis corpus esse vnum quidem corpus sed plurima me-
bra: nunquid omnia sicut oculus: aut pes: aut reliqua membra
Sed sicut ait apostolus doctor gentium fide et veritate que infe-
riora sunt membra maiorem his tribuimus honorem. Et que-
admodum virtus singulorum membrorum in suo ordine atque
officio demonstratur. Ita in totius humani generis corpore ve-
luti minor paupertas et diuicie collocantur: ut diuitiis humani-
tas dei examine comprobetur. Exultare debet pauper et deo gra-
tias agere: quia multis patrimonii nexibus liberatus est. In
die probationis non grauat compedibus facultatum. facilius
liber sequitur discipulus dominum nullis nexibus implicatus
Non desit etiam ab ipso in quantum potest misericordia iusta in ege-
nos: quia sicut iustus efficitur de frugalitate in inferioribus et
non habentibus prerogatu non vereatur ne ipse deficiat cum
in usu sancte administrationis habeat promptissimam volun-
tatem. nihil cum sibi deerit. Non cupiat in hoc seculo diues fie-
ri: ne mala plurima sibi acquirat. dicente et monente glorioso
Paulo. habentes victum et vestitum his contentissimus immo
si vera fide et propter salutem credere optauit celestes sibi diuiti-
as cooptet et comparet quas vnusquisque et misericordie et reliquis
bonis actibus comparat et assumit. Temporalibus enim eterna
sunt preparanda. caducis stabilia. sollicitis securiora. periculosis
libera. in bonis facis clariora. Igitur cum christus dixerit. Pri-
mum querite regnum dei. et hec omnia apponentur vobis nulli
dubium fore credo his copiam necessariarum rerum in terris
non defecturam quibus celestia preparantur. unde his moni-
tis et diues temperetur et pauper subleuetur. Difficilior enim est
tentes nobiles et diuites et multo his difficilius eloquentes deo.
Obcecatur namque mens eorum diuitiis opibus atque luxuria et
circumdati vitiis non possunt videre virtutes. Felix enim qui
non in diuitiis non in sapientia non in potentia seculari et elo-
quentia: sed in christi passionibus gloriatur. et nihil miserius quam deum pro-
pter nummum contemnere. Ideo quem senseris semper aut cre-

bro de nummis loquentem institozem potius habeto quam monachum.

Ca. vi. de correctione et doctrina presidentis.

Rector quoque honore suppressio equalem se subditis bene viventibus deputet: et erga peruersos iura rectitudinis exercere non formidet. Nam liquet quod omnes homines natura genuit equales: sed variante meritorum ordine alios aliis culpa postposuit. Sed et arguuntur negligentes rectores ecclesie dei: ob quorum incuriam perit omnis decor populi christiani cum nec in cogitatione legis diuine. nec in cultu pietatis. nec in sacrarum virtutum exercitio laborare conentur. Tunc etenim doctrina rectorum sanitas est cum doctrina pariter et vita consentiunt. Sed nec putet sua doctrina et sapientia sed dei auxilio pacem ecclesiis suis redditam. Qui si suum seruauerint gradum sunt quasi domus dei et quasi angelus domini. sed si plus cupiunt videri nosse quam ceteri: quandoque patet veritatis regulam non tenere. Magister quoque discipulum corrigit quem ardentioris cernit ingenii. Nam medicus si curare cessauerit desperat. Quoniam non est parui apud dominum meriti bene filios educare. Rector quoque est ut laborantium nouerit sudorem vel lapsis manum porrigere vel errantibus iter ostendere. sed ne gloriaris quod multos discipulos habeas. filius dei docuit in iudea. et xii. tantum apostoli illum sequebantur. phariseorum autem doctrine omnis populus applaudebat. Ledit discipulus magistrum si per ignorantiam suam precepta eiusque laborem dispdat. ideo non sit in eis pene diuersitas quibus precepta sunt paria: nulli personarum accipias quantumcumque sit potes vel nobilis si peccauerit corripe eum nam confusionem sequitur ignominia ignominiam correptio. correptionem consolatio: consolationem salus. vera enim amicitia que sentit dissimulare non debet. non est crudelitas pro deo crimina punire. sed pietas. nihil tamen crudelius nihilque miserius inueniri potest quam

13
ut timore mortis pprie nec salutē filioꝝ audeant defendere. do-
cente autem te in ecclesiā non clamor populi sed gemitus suscite
lachryme auditorū laudes tue sint. Sermo presbyteri scriptura
rū lectione cōditus sit. Unde et apłus precipit. Sermo vester sit
sale conditus q̄ si infatuet̄ foras proiciet̄ et perdit nominis di-
gnitatē. Nā sicut victoria domini triumphus seruoꝝ. et sic ma-
gistri eruditio discipuloꝝ pfectus. Nisi enim caput sanū sit om-
nia mēbra erunt in vicio. quādo doctrina nō erit in ecclesiis in-
telligimus perire pudicitia castitatē mori et oēs obire virtutes
quia nō cōmederūt verbū domini. Tūc scriptura erit utilis au-
dientibus cū absq̄ christo nō dicūt: cum absq̄ patre nō pferūt.
Nam sine spiritu sancto eā nō insinuat ille qui predicat. sed dif-
ficile dignus prece virtutū christi inueniri potest qui in nunci-
andis illis nō suā sed eius querit gloriā quē predicat. Cōfusio
quoq̄ et ignominia est Jesum crucifixū pauperē et esurientē far-
tis predicare corporibus et ieiuniorum doctrinā p rubētes buc-
cas tumentiaq̄ ora proferre. Nō confundāt ergo opera sermo-
nem tuū: ne cum in ecclesia loquaris tacitus quisq̄ respondeat
cur hec que dicis non facis. Accusare etiā auariciā latro potest.
Sacerdotis os cum mente cōcordet. Nā quō potest preses eccle-
sie anferre malum de medio ei? qui in delictū simile corruerit.
aut qua libertate corripit peccantē cū tacitus ipse sibi respōde-
at eadē se admisisse que corripit. Perdit enim auctoritatē docē-
di cuius pere sermo destruit. Hic illud Tullii caput artis ē do-
cere quod facias. Generationi mibi semp fuit nō verbosa rusti-
citas sed sancta simplicitas. Qui. n. in sermone imitari se dicit
apostolos prius imitetur virtutes et vitā illoꝝ in quib̄ se ten-
di simplicitatē excusabat sancti nominis magnitudo. non enī
facit ecclesiastica dignitas christianum. nec est facile stare loco
pauli tenere gradum Petri iam cum christo regnantium ne for-
te veniat angelus qui scindat velum templi tui: qui can-
delabrum de loco moueat. Igitur edificaturus turrin fu-
turi operis sumptus computa. sicut non hierosolymis fuisse:

sed hierosolymis bene virisse laudandum est. Prius ergo facia-
mus et sic doceamus ne doctrine auctores cassis operibus fru-
stretur. Nam de eloquentibus et prouocantibus plenus est orbis
loquuntur que nesciunt: docent que non didicerunt: magistri
fuerunt discipuli ante non fuerunt. Sed nec ad scribendum
cito perfilias et leui ducaris insania multoque tempore disce quod
doceas et sic temeritate quorundam doceas quod nescias. sed an-
te disce quod docturus es. Nam qui sapientum verba crebro au-
dire et intelligere negligit vitam suam gubernare non nouit:
quantomagis nec aliorum regimini preficiendus est. ideo ser-
uum seruis te esse conuenit: atque ita in omnibus perdocere: ut
quicumque audiunt conuersatione tua magis quam sermone profici-
ant. Quoniam quidem non in sermone est regnum dei sed in vir-
tute. Sed nec statim multitudinis acquiescamus iudicio sed ele-
cti in principatum noscamus mensuram nostram et humiliemur
sub potenti manu dei. Reuera nihil fedius preceptore furioso:
qui dum debeat esse mansuetus et eruditus: econtra toro vul-
tu: tremantibus labiis: rugata fronte: effrenatis conuiitiis: fa-
cie interpallorem ruboremque variata clamore perstrepat. et erran-
tes non tam ad bonum trahit quam ad malum seuitia sua precipi-
at. Licet non qui aliquando irascatur: iracundus est. sed ille
qui crebro hac passione superatur. Suntque multi docentes ea
que non oportet turpis lucris gratia qui totas domos subuer-
tunt et putant questum esse pietatem. Quodque plerumque acci-
dit ut habeamus pugnas legis non ob desiderium veritatis:
sed iactantiam glorie dum apud audientes docti volumus ex-
tingui. Perfero igitur gradu pergamus ad magistros et eorum
teramus limida et precepta virtutum ac mysteria scripturarum
vincula potemus eterna.

¶ Capi. vii. de solitudine.

24
Euerat ut simpliciter motum mentis mee fatear confi-
derans et propositum tuum et ardorem quo seculo renun-
ciasti. Differentiis in locis arbitror. Si urbibus et fre-
quentia urbium derelicta in agello habites et christum in solitu-
dine queras. et oves solus in monte cum Jesu sanctorumque loco-
rum tantum vicinitatibus perfruaris id est ut et urbe careas: et
propositum monachi non amittas. Loquor non de episcopis. non
de presbyteris: non de clericis: quorum alia causa est. et alia mo-
nachi. Clerici oves pascunt ego pascor. sed de monacho loquor
qui precium possessionum suarum ad pedes apostolorum po-
suit docens pecuniam esse calcandam ut humiliter et secreto vic-
tans semper contemnat quod semel contempserit. Nam sum-
me stulticie est renunciare seculo. dimittere patriam. urbes de-
serere. monachum profiteri. et inter maiores populos publice vi-
vere. Quia ergo frater me interrogas per quam viam incedere
debeas. reuelata tecum facie loquor. Si officium vis exercere
presbyteri. si episcopatus te vel opus vel onus forte delectat vi-
ue in urbibus et castellis et aliorum salutem fac lucrum anime
tue. sin autem cupis esse quod diceris monachum: id est solus.
quid facis in urbibus que utique non sunt solum habitacula:
sed multorum. Habet vnumquodque propositum principes suos.
romani duces imitentur. Romulos. Fabricios. Regulos. Sci-
piones. Philosophi proponant sibi Pitagoram. Socratem. Pla-
tonem. Aristotilem. Poete emulentur Homerum. Virgilium.
Menandrum. Terentium. Historici Kithidem. Salustium. He-
rodoctum. Liuium. Oratores Lysiam. Crathos. Demostenem.
Cicilium. Et ut ad nostra veniamus Episcopi presbyteri. Be-
ant ad exemplum apostolos et apostolicos viros. quorum hono-
rem possidentes habere mereantur et meritum. Nos autem ha-
bemus propositi nostri principes Paulum. Antonium. Julianum
Hilarionem. Maccharium. Et ut ad scripturarum auctoritate
redeat noster princeps heliscus helias. Nostri duces filii prophete-
tarum qui habitant in agris et solitudine. et faciebant sibi taber-

macula ppe fluente iordanis. De his sunt ⁊ filii rethab: qui vi-
num ⁊ siceram non bibebant ⁊ morabantur in tentoriis qui dei p
Hieremiam voce laudantur. ⁊ pmittitur eis q non deficiat de
stirpe eoz vir stans corā domino. Interpretare igitur vocabu-
lum monachi hoc est nomē tuū. quid facis in turba qui solus
es nō tibi eadem causa que ceteris est quodq nemo ppheta in
patria sua honorem habet. Nam vbi honoz non est. ibi contem-
ptus est. vbi contemptus ibi frequēter iniuria. vbi iniuria ⁊ in-
dignatio. vbi indignatio ibi quies nulla. vbi quies non est: ibi
mens sepe a proposito deducitur. vbi autem per inquietudinem
aliquid aufertur e studio minus fit: eo quod tollitur. ⁊ vbi mi-
nus est: perfectum nō potest dici. Ex hac supputatione illa sum-
ma nascitur. Monachum perfectum in patria sua esse nō posse
perfectum autem esse nolle derelinquere est. vbi autē ego nūc
sum non solum quid agatur in patria: sed ⁊ an ipsa patria persi-
stat ignoro. immo nec mihi conceditur vnus angelus heremi.
quotidie exposco: fidem quasi sine fide renatus sim.

¶ Capitulum. viii. de laudibus ⁊ vtilitate heremi.

Vid igitur agis tu frater in seculo qui maior es mun-
do. Paupertatem times. beatos pauperes christus ap-
pellat. labore terreis: sed nemo athleta sine sudoribus
coronabitur. De cibo cogitas: sed vera fides famem non patit̃.
Super nudam me tuus humum exosa ieiuniis membra collide-
re. Dominus tecum iacet squalidi capitis horret inculta cesa-
ries: sed caput tuū christus est. Infinita heremi vastitas te ter-
ret: sed tu paradisum mente deambula. quotienscumq illuc mē-
te conscenderis totiens in heremo non eris. O desertum chri-
sti floribus vernans. O solitudo in qua illi nascuntur lapides.
de quibus in apocalipsi. Ciuitas magni regis extruitur. O he-
remus familiaris deo gaudens ⁊ atq ⁊ etiam illud apostoli.

Non sunt condigne passionēs huius temporis ad futuram glo-
 riam quę reuelabitur in nobis. Cur enī timido animo christia-
 nus es. Filius hominis non habuit ubi caput suum reclinet. et
 tu amplas porticus et ingentia rectorum spacia metiris. Heredi-
 tatem spectans seculi coheres xpī esse nō poteris. nudos amat
 heremus. Corpus assuetum tunica lorice onus nō fert. Caput
 opertum lintheo galeā recusac mollē ocio manuz durus exaspe-
 rat capillus. Sed cur igitur pergis ad heremū videlicet ut te nō
 audiam nō videā. ut tuo furore non mouear ut tua bella nō pa-
 tiar. nec me capiat oculus meretricis. ne forma pulcherrima ad
 illicitos trahat amplexus. Respondebis hoc nō est pugnare sed
 agere. stamacie aduersariis armatus obsiste ut postq̃ viceris
 coroneris. Fateor imbecillitatē meam nolo spe pugnare victo-
 rie ne perdam aliquando victoriam. si fugero gladiū dimittam
 si stetero aut vincendum mihi est aut cadendū. Quid autē ne-
 cesse est certa dimittere et incerta sectari: aut scuto aut pedibus
 mors vitanda est. Tu qui pugnās et superari potes et vincere:
 ego cum fugio non vinco: in eo q̃ fugio: sed ideo fugio ne vin-
 car. Nulla securitas est vicino serpente dormire. Potest fieri ut
 me non mordeat. tamen potest fieri ut aliquando me mordeat.
 Fuga enim non infidelitatis sed prudentie iudiciū est ne fru-
 stra offeram? nos periculis. Sed nup̃ egypti deserta vidisti in-
 tuit? ea regeli causa familiā q̃ti ibi flores sunt quāta spūalib?
 gēmis plata vernātia vidisti ferta quib? dñs coronat. ille tibi
 in pectore ignis exustuet. Illa quotidie cogita. tracta. conside-
 ra et quasi quodam carcere tentus exclama. Deu me quia plon-
 gata est mihi peregrinatio mea. et in paradīsum me. ^{et} ^{et} ^{et}
 dens. totiens in terra nō eris quotiens terrena despereris. Ea-
 dem nobis certe cū his qui habitāt p̃ deserta conditio est idem
 oculi et manibus iisdē infirmitatib? et virtutib? subiaceant. Si
 te aque pot? verat quāti nobiles nō dicā vīna nesciūt sz carnes
 ignorāt. et infuso tantū legumīne sustentātur. Si balneoꝝ te la-
 uachia sollicitāt. quāti principes ciuitatū: siue ob culpā ppriā

16
vagatur. Judicat contra apostoli voluntatem alienos seruos.
quod gula proposita et porrigit manus. dormit quantum volue
rit nullum feretur oīes se inferiores putant. crebriusq; in vr
bibus q̄ in cella est. et inter fratres simulat verecundiam q̄ pla
tearum turbis colliditur. Quid igitur solitariam vitā si repre
hendimus minime quippe q̄ sepe laudamus. licet et prefertur
solitaria vita periculosa est ne abstracti ab huiusmodi frequen
tia sordidis et impiis cogitationibus pateant et pleni arrogan
tie et supercilii cunctos dispiciant armēq; linguas suas vel cle
ricis vel monachis detrahendo. Sed de ludo monasteriorū hu
iusmodi volumus egredi milites quos heremi dura rudimen
ta non terreant. qui speciem sue conuersationis multo tempore
dederint: qui omnium fuerunt minimi ut primi omnium fierēt
quos nec esuries aliquando nec saturitas separauit. Qui pau
pertate letantur quorum habitus sermo vultus incessus doctri
na est virtutum. O quotiens in heremo constitutus in illa va
sta solitudine que exusta solis ardoribus horrenduz monachis
prestat habitaculum putauī me romanis interesse delitiis. Se
debam solus quia amaritudine plenus eram. horrebant sacco
membra deformia et squalida cutis. situm ethiopisse carnis ob
durerat. Quotidie lachryme quotidie gemitus. Et si aliquādo
me repugnantem somnus imminens oppressisset nuda homo
vir ossa herentia collidebam. De cibis vero et potu taceam: cum
etiam hi languentes monachi aqua frigida vrantur. Et coctū
aliquid accepisse luxuria sit. Ille igitur ego qui ob ieherne me
tum tali me carcerare damnaueram scorpionum tantum socius
et ferarum sepe coreis in terram puellarum. Pallebat et ieiun
niis et mens desideriiis estuabat. In frigido corpore et ante ho
minem sicca iam carnem premortua sola libidinum incendia bu
liebant. Itaq; omni auxilio destitutus ad Jesu iacebam pedes.
rigabam lachrymis. crine tergebam. et repugnantem carnē eb
domadarum media subiugabam non depudescō infelicitatis
mee qui potius plango non esse quod fueram. Memini me cla

manentem diem crebro iunxisse cū nocte: nec prius a pectoris cessasse verberibus q̄ domino imperante requireret tranquillitas. ipsam quoq̄ cellulam quasi cogitationum earum consciam pertimescebam. et mihi met iratur et rigidus solus deserta penetra-
bam. ibi. . . nec erat orationis locus ibi illud miserrime carnis ergastulum collocabam. Et ut mihi testis est dominus post multas lachrymas p̄ celo oculos inherentes: nonnumq̄ videbar mihi interesse agminibus angelorum et letus gaudensq̄ cantabam post te in odorem unguentorum tuorum curremus. Dicaz et aliud quod in egypto viderim. Grecus erat adolescens in cenobio qui nulla continentia nulla operis magnitudine flammam poterat carnis extinguere. Hunc periclitantem pater monasterii hac arte seruauit. imperat viro cuidam graui ut virgis et conuiciis insectaretur hominem. Et post irrogatam iniuriarū primus veniret ad querimonias. vocati testes p̄ eo loquebantur qui contumeliam fecerat. flere ille contra mendacium cepit. solus pater defensionem suam callide opponere studuit: ne abundantiori tristitia absorberetur frater. Quid multa ita annus ductus est: quo exprobro interrogatur adolescens super cogitationibus pristinis an adhuc molestie aliquid sustineret. Pape inquit mihi viuere non licet et fornicari libet. Hic solus si fuisset quo adiutore superasset. Sunt enim meliores duo q̄ unus et si alter ceciderit ab altero fulcietur. Funiculus triplex non facile rumpitur: et frater fratrem adiuvans exaltabit. Vidi ego quosdam q̄ postq̄ renūciauerit seculo vestimentis dumtaxat et vocis professione non rebus nihil de pristina conuersatione mutarunt. Ad familiaris magis aucta q̄ diminuta eadem misteria seruorum idem apparatus conuiuii et nomen sibi vendicant solitarii. Quidam vero pauperes sunt et tenui substantiola videturq̄ sibi scioli pomparum ferculis similes p̄cedunt ad publicum ut caminam exerceant facundiam. Sunt etiam qui humorum cellularum immoderatisq̄ ieiuniis tedio solitudinis ac nimia lectione dum diebus et noctibus auribus personant

17
tur in melanconiam et ipocritis magis fomentis quam nostris monitis indigent. Plerique artibus et negociationibus pristinis carere non possunt. mutatisque nominibus institorum eadem exercent commertia. Non victum et vestitum quod apostolus precepit: sed maiora quam seculi homines emolumenta sectantes. sub religionis titulo exercentur iniusta compendia et honor nominis christiani magis fraudem facit quam patitur. Que pudet dicere sed necesse est ut saltem sic ad nostrum erubescamus dedecus publice extendentes manus pannis aurum tegimur. Et contra omnium opinionem plenis sacculis morimur diuites qui quasi pauperes vivimus. Tibi cum in monasterio fueris hoc facere non licebit. et inolecente paulatim consuetudine quod primum cogebaris velle incipies et delectabit te labor tuus. oblitusque preteritorum semper priora sectaberis. nequaquam considerans quid aliis mali faciant sed quid boni tu facere debeas. Nec vero peccantium ducaris multitudine: nec te pereuntium turba sollicitet ut tacitus cogites. Quid ergo omnes peribunt qui in urbibus habitant. Ecce illi fruuntur suis rebus ministrant ecclesiis balneas adeunt: vngenta non spernunt: et tamen in omnium ore versantur. ad quod et ante respondi et nunc breviter respondebo in presenti opusculo me non de clericis disputare: sed monachum instruere.

Ca. x. de periculo habitandi in urbibus.

Considera obsecro satis esse difficile locum Stephani implere. vel Pauli. vel in angelico stare ministerio. Preciosum margaritum est: sed cito frangitur. Fractumque instaurari non potest. Navis quamvis sit raris confixa clavibus tumentesque fluctibus tabulata non sentiat. cito si periculose navigat perforatur. Et licet plenis ventis lucrosius ad optata perveniat. tamen magis secura sunt que et tranquilla sunt. Et ut apertius loquar plus te quam dicis habere mercedem si in media urbe consistens monachorum victites vita et sunt vera que dicis sed non tam facile explentur opere quam dicto. nam si

aliquis te de optimatibus inuitat ad prandium certe aut eun-
dum tibi est aut negandum. Si ieris apud eosdem vesceris cibis
aut aliis. et aliis conuiuiarum offenduntur oculi si isdem perit
abstinentia. Quod si ire nolueris miser comederis in prandio.
ad singulas quasque violas et delibuta melle vina potaberis. Ali-
us in tuum vultum cauillabitur. ille incessum irridebit. hic ha-
bitum. et imitatores forsitan iudeorum nonne inquierent. hic est
filius fabri: nonne fratres eius et sorores apud nos sunt: ego il-
lum memini ante tot ferme annos illud scisse turpe dixisse tur-
pius. alius furem clamabit et tecum sceleris finget esse partici-
pem omnia prandia pariter consonabunt. et in te temulentum
connitium dissoluetur. quod si ullis abstinueris carnibus et non cre-
bro balnea frequentas: tunc nota per omnes columnias. Man-
chei tibi titulus ascribetur si volucrum edulium refutaberis: et
tenellas carnes columbas crassosque turtures expetent. gutturi
durior dominus denegaueris: sacrilegii crimen affigit statimque
aiunt. Hi sunt qui creatorem mundi contemnunt in usus nostros
facta sunt omnia. Audiui domino teste non mentior quendam
in suam gulari inseritum cum rumore cognosceret me cibis esculen-
tioribus abstinere dicere. Nunquid porcellus ita factus est: ut
rogatus in senatu sententiam diceret. Quo videlicet me stulti-
cie condemnaret qui me putaret ea que sunt in usus creata non
sumere. Quod si pulla fuerit tunica etiam preter eum tantum
digitis denotaberis: ac si nisi formosus fueris sanctus esse non
poteris. Nec istiusmodi cum vitam in urbibus lacerent bonam
Quid facies frater in medio: aut vitis aut anathemati colla-
sus. id est aut sectaberis que sunt aduersa continentie.
aut si nolueris condemnaberis. Pretermitto crebras salutatio-
nes obsequia matronarum. variasque illecebras quibus etiam ri-
gissimum molliuntur animi et sireneo cantu ad naufragium pertra-
huntur. Nunc autem illud affirmes quod etiam si ista non essent ad
comparationem tamen ingenti boni minora deferere deberes.
Cum enim tanta reperimus in celo parua et caduca quesisse non

18
doleamus in terra. Ambitio namque potentia magnitudo. urbis
videre et videri et salutem laudare detrabere vel audire proloqui:
et tantum hominum frequentiam saltem inuitum videre a pro-
posito monachorum et quiete aliena sunt. Aut enim videmus ad
nos venientes et silentium perdimus: aut si non videmus et su-
perbie arguimur. Interdum et visitantibus reddamus vices. ad
superbos fores pergimus. Inter linguas rodentium ministro-
rum postes ingredimur deauratos. In christi vero villa ut dicimus
totum rusticitas: itaque preter occupationes aut nobis clauden-
dum est hostium aut scripturarum propter quas aperiende sunt
fores studia relinquenda. His igitur rationibus inuitati multi
philosophorum reliquerunt frequentias urbium et ortulos sub-
urbanos ubi ager irriguus et arborum come. et susurrus aurium
fontis speculum: riuus immurmuratis. et multe oculorum auri-
umque illecebre. ne per luxum et habundantiam copiarum anime
fortitudo mollesceret. et eius pudicitia constiperetur. Inutile
quippe est crebro videre per que aliquando captus sis: et eorum
te experimento committere quibus difficile careas. Nam quos
seculi carcer includit. nunc ira. nunc auaricia. nunc libido. nunc
vitiorum incentiua vitiorum portabunt ad ruinam. Ideoque ob-
terrende sunt animi voluptates relinquenda delectationum stu-
dia. Quoniam hec circumcisionis est veritas non figura. Ritē-
dum in summa ut naturalibus amputatis conuersatio nostra
tendat ad celum. quod fiet. si ludi. si iocus. si conuiuia. si sermo
pene familiarium deferatur. et que circumciduntur arescant. non
visu. non auditu. non tactu. aut sapore capiat in natura corpo-
ris naturam corpoream non habere. Nam si vellemus esse
re quod sumus meremur in melius esse quam sumus. Igitur ne te-
mere nos offeramus periculis. sed quantum in nobis est insidi-
as declinemus.

Ca. xi. de laude abstinentie
et precipue a carnibus.

Aluator noster attendite inquit vobis ne forte aggra-
uentur corda vestra crapula ⁊ ebrietate ⁊ curis huius
vite. Modicus enim ⁊ temperatus cibus ⁊ carni ⁊ ani-
me utilis est. balneorum fomenta non queras qui calorem cor-
poris ⁊ iuniorum cupis frigore extinguere. Que ⁊ ipsa moderata
sint ne nimium debilitent stomachum ⁊ maiorem refectionem
poscentia erumpant debilitatē que parens libidinum est. Hiū-
enim medici ⁊ qui de humanorum corpore scripsere naturis pre-
cipueq; Galienus in libris quorum titulus est leseī non puero-
rum ⁊ iuuenum. ac perfecte etatis viro-
rum mulierumq; corpo-
ra insito calore feruere. ⁊ notios esse his etatibus cibos qui ca-
lorem augeant sanitatiq; conducere frigida queq; in esu ⁊ potu
sumere. Sicut econtrario senibus qui pituita laborant. ⁊ frigo-
re calidos cibos ⁊ vetera vīna prodesse. Et etiam comicus cui⁹
finis est humanos mores nosse atq; describere dixit. Sine cere-
re ⁊ bacho friget venus. Nihil itaq; scias conducere christiani⁹
adoleſcentulis: vt esum olerum: nam ardor corporis frigidiori-
bus epulis temperandus est. Nobis enim non corporum cult⁹:
sed anime vigili queritur que carnis infirmitate sit fortior. In-
de est qd nonnulli vitam pudicam appetentes in medio itinere
corruunt dum solum abſtinentiam carniū putant ⁊ legumini-
bus onerant stomachos que moderate parceq; sumpta innoxia
sunt. Et qd ita sentio loquar nihil sic inflammat corpora. ⁊
titillat membra genitalia: sicut indigestus cibus victi sibi cāuili-
sus. Quod enim seminarium voluptatum est venenū puta. Est
autem esus carniū seminarium libidinis: ⁊ non solum de car-
nib⁹ ⁊ equis: sed in ipsis leguminibus infantia ⁊ graua de-
clinanda sunt. Parcus cibus ⁊ venter esuriens triduanis ieiun-
iis prefertur. Multo enim melius est continue parum qd satis
sumere. Pluuia illa optima est que sessim descendit in terras.
Subito te nimius imber preceps arua subuertit. Refectio itaq;
saturitatem fugiat. nihil prodest biduo aut triduoq; trāsmisso

19
vacuum portare ventrem. Si pariter obruatur. si compensetur
saturitate ieiunium illico mens completa torpescit. et irrigata
corporis humore spinas germinat libidinum plures quoque sunt
qui cum vino sunt sobrii ciborum tamen largitate sunt ebrii.
Omnes enim qui ebrietatem sectantur filii belial vocantur.
Nam venter mero estuans facile despumat in libidinem. Unde
Hoe ebrietate nudavit femora. L. oth quem sodoma non vi-
cit vina vicerunt: venter quoque plenus facile disputaret de ieiu-
niis. Qui enim christum desiderat et ille pane vescitur non que-
rit magnopere quoniam de preciosis cibis stercus conficiat. quic-
quid post gulam non sentitur idem sit quod panis legumina. Om-
ne enim quod in hoc mundo laborant homines ore quasi consumitur
et attritum dentibus ventri traditur digerendum. et tamdiu
tribuit voluptatem quamdiu gutture continetur. cum vero in ali-
um transierit desinit inter cibos esse distantia. nec hoc dicimus
quod negemus pisces. sed quomodo nuptiis virginitatem ita satu-
rari ieiunia preferimus. Sed nec ideo te carnes vesci non putes
si suum leporum atque ceruorum et quadrupedum animantium
esculantiam reprobas. Non enim hoc pedum numero: sed suaui-
tate gustus iudicatur. Scimus ab apostolo dictum. Omnis cre-
atura dei bona que cum gratiarum actione percipitur. Bonum
est carnem non manducare. comedant carnes qui carnibus ser-
uiunt et horum feruor despumat in coitum eorum etiam intesti-
na carnibus repleantur: tu vero nihil necesse habes aliud nisi
perseuerare ieiunium. Pallor et sordes gemme tue sint. igitur
cum mihi dixeris cur porcus creatus est statim tibi respondebo
puerorum more certantium cur riperet scorpium nec
fluorum iudicabis opificem: quia plurime et bestie et volucres
sunt quas tue fauces recusent. Sed ne contentiosum hoc pugna-
rum magis videatur esse quam verum. Audi igitur quid fues et apros et reliquas
a iantes creatas. ut milites. athlete. naute. metallorumque fossores
et ceteri duro operis mancipati haberent cibos quibus fortitudo corporis

necessaria est. Qui portant arma et cibaria: qui pugnis et calci-
bus sua inuicem membra debilitant. Qui remos trahunt quo-
rum latera ad clamandum dicendumque sunt valida. Qui sub-
uertunt montes et sub sudore et imbribus dormiunt. Sed quid
ad nos quorum conuersatio in celis est. Ceterum nostra religio non
athletam. non nautas. non milites. non fossores. sed sapientie
erudit sectatorem qui se dei cultu dedicauit. et scit cur creat? sic
cur versetur in mundo: quo abire festinet. unde et apostolus lo-
quitur. Quando infirmus tunc potens sum. et si exterior noster
homo corrumpitur: sed interior renouatur de die in diem. et cu-
pio dissolui et esse cum christo et carnis curam ne feceritis. Quodque
sine quatuor sensibus viuere possumus id est sine aspectu audi-
tu et odoratu: atque complexu: absque gustu autem et cibis impossi-
bile est humanum corpus subsistere. Adesse ergo debet ratio ut
tales et tantas sumamus escas quibus non oneretur corpus nec
libertas anime pregrauetur. Quia si comedendum est et deam-
bulandum et dormiendum et digerendum. et postea inflatis uenis
incentiua libidinum suscitantur. Sunt quidem sensus nostri
porte per quas ¹ animam nostram seculi blandimenta descen-
dunt. et per quas sensus carnis introeunt per quas nisi late stra-
ge facta uiam uirtutibus quadam pietatis fecerimus nunquam ad
regem pietatis peruenire poterimus. Dicat enim quisque quo
dolet ego loquor conscientiam meam. scio mihi abstinerem et no-
cuisse intermissam et peruisse repetitam. Nec tales ergo accipia-
mus. cibos quos aut difficulter digerere aut comestos magno
paratos et perditos labore doleamus. Olerum et pomorum et legu-
minum et frugum apparatus est. et arte impediisque cocorum non in-
diget et sine cura sustentat humanum genus moderateque sum-
ptus. quia nec auide deuoratur quod irritamentum gule non ha-
bet leniori digestionem decoquitur. Fleno enim uno et duobus ci-
bis hisque vilibus usque ad inflationem ventris oneratur que di-
uersitate carnum et saporis delectatione concipitur et ad esum
sui expleta esurie quasi captiuos trahunt. unde et morbi ex satur-

ritate nimia concitantur. multiq; impacientiã gule vomitu re/
medianantur. ⁊ quod tulpiter ingesserunt turpi⁹ egerũt. Postq̃
enim venit christus in fine temporum reuoluit o ad alpha. id
est finem ad pzincipium vt in pzima etate: nec circumcidimur:
nec repudium dare permittimur. nec carnes comedimus. Ipoc/
cras in amforismis docet crassa ⁊ obesa corpora que crescendi
mensuram impleuerunt. nisi cito oblatione sanguinis minuantur
paralitim ⁊ pessima morborum genera parere. ⁊ iccirco esse
necessariam deprecationem vt rursus habeant in que possint
crescere. non enim manere in vno statu naturam corporum sed
aut crescere sperant decrecere. nec posse viuere animal nisi cre/
scendi capax sit. Unde Galienus doctissimus Ipocratis inter/
pres Athletas quoz vita ⁊ ars sagina est dicit in exhortatione
medicinz: nec viuere posse diu nec sanos esse: animasq; eorum
ita nimio sanguine ⁊ adipibus quasi luto inuolutas nihil te/
nue nihil celeste: sed semper de carnibus ⁊ ructu ⁊ ventris in/
gluue cogitare. Diogenes tyrannos ⁊ subuersiones vrbiũ bel/
laq; vel hostilia vel ciuilia: non p simplici victu olerum pomor/
um sed p carnibus ⁊ epularum delitiis asseri. excitari. Qd̃q;
mirandum sit. Epicurus voluptatis assertor omnes libros su/
os repleuit oleribus ⁊ pomis ⁊ vilibus cibis dicens esse viuen/
dum quia carnes ⁊ exquisite epule ingenti cura preparantur:
maioresq; penam habeant in querendo q̃ voluptatem in abu/
tendo ebere ⁊ comedere non deliciarum ardorem sed famem
sitimq; restringere qui carnibus vescuntur indigent etiam his
que non sunt carniũ qui autem simplici victu vtunt̃ eos car/
nes non requirere. Sapientis quoq; operam dare q̃d in
si mense abundantiam cogitemus que labore nimio ⁊ cura indi/
get cito expletur nature necessitas frigus ⁊ fames simplici ve/
stitũ ⁊ cibo expelli potest delitie ⁊ epularum varietates fomen/
ta sunt auaricie: q̃ si quis extimat ⁊ habundantiam ciborum po/
tionumq; se perfrui ⁊ vacare posse sapientie hoc est versari in/
ter delitias ⁊ deliciarum vitiis non teneri seipsum decipit sen/

fiat noster illud cogitat quod videt audit odorat gustat attre/
ceat: et ad eius trahitur appetitum cuius capitur voluptate dif/
ficile. immo impossibile est delitiis et voluptatibus affluentes
non ea que gerimus cogitare. Frustraque quidam simulant sal/
ua fide et pudicitia et integritate mentis se abuti voluptatibus
cum contra naturam sit corpus voluptatum sine voluptate per/
frui. Sensus corporis quasi equi sunt sine ratione curretes. Ani/
ma vero in aurige modum retinet frena currentium. Grandis
exultatio anime est cum paruo contentus fueris mundum habe/
re sub pedibus et omnem eius potentiam: epulas libidinis pro/
pter quas diuitie comparantur: vilibus mutare cibis et grossio/
ri tunica compensare. Tolle epularum et libidinis luxuriam. ne/
mo queret diuitias quorum usus aut in ventre aut sub ventre
est: qui egrotat non aliter recipit sanitatem nisi tenui cibo et ca/
stigatione victus. Quibus ergo cibis recipitur sanitas his et con/
seruari potest: ne quis putat morbos oleribus concitari. Si au/
tem vires olera non ministrant que nascuntur et aluntur ex car/
nibus: quid tamen necesse est sapienti viro et philosopho christi
habere tantam fortitudinem que athletis et militibus necessa/
ria est quam cum habuerit ad vitia prouocet. Illi arbitrantur
carnes sanitati congruas qui volunt abuti libidine et in centum
demersi voluptatum ad coitum semper estuant. Christiano sa/
nitas absque viribus nimis necessaria est: nec turbare res debet
si rari sunt huius propositi sectatores. quia rari sunt et felici bo/
ni et fideles et pudici et continentes semperque virtus rara est. Le/
gimus quosdam morbo articulari et podagre humoribus labo/
rantes per prescriptionem bonorum ad simplicem mensam et paupe/
res cibos redactos conualuisse. Caruerunt enim solitudine
dispensande domus et epularum largitate que et corpus fran/
gunt et animam. Irridet Oratius appetitum ciborum qui con/
sumpti relinquunt penitentiam. Sed et iam ex vilissimis cibis
vitanda facietas est. nihil enim ita obruit animum ut plene re/
ter et exestuans: et huc illucque se vertens et in ructus vel in crepi/
tus

tus ventorum efflatione respirans. Quale autem illud ieiunium aut qualis refectio post ieiunium cum pridianis epulis distenditur: et guttur nostrum meditatorium efficitur lasciuiarum. dumque volumus prolixioris medie famem requirere tantum voramus quantum vix alterius diei non digerat. Itaque non tam ieiunium appellandum est qua crapula ac fetens et molesta digestio.

**¶ Ca. xii. de abstinence tam philosophorum
quam sacerdotum et aliorum sanctorum.**

Ite arcus in libris antiquitatum et descriptione grecie refert sub Saturno. cum omnia humus funderet nullum comedisse carnes: sed vniuersos vixisse frugibus et pomis que sponte terra gignebat. Ceremon quoque stoicus vir eloquentissimus narrat de vita antiquorum egypti sacerdotum: quod omnibus mundi negociis curisque postpositis semper in templo fuerint. et rerum naturas causasque et rationes siderum contemplati sint. nunquam se mulieribus miscuerint: nunquam cognatos et propinquos nec liberos quidem viderint: et ex eo tempore quo cepissent diuino cultui deseruire carnibus et vino se semper abstinerint propter tenuitatem sensus et maxime propter appetitus libidinis qui ex his cibis et ex hac portione nascuntur. Pane raro vescerentur ne oneraret stomachum et si quando comedebant totum pariter corpus sumebant in cibo: ut escas grauiorem illi calore decoquerent. Oleum tamen in oleribus nouerant. unde et ipsi parum propter nauseam et asperitatem gustus leniendae. Quid loquar de volatilibus cum oua quoque pro carnibus vitauerint. et lac pro sanguine: quorum alterius carnes liquidas alterum sanguineum esse dicebant. colore mutato. Cubile eis de foliis palmarum contextum erat. Scabellum accliuie ex vna parte obliquum in terra pro puluillo capiti supponebant. biui triduique mediam sustinentes. et homines corporis qui nascuntur ex ocio et ex mansione vnius loci nimia victus castigatione siccabant.

Item Iosephus in secunda iudaice captiuitatis historia. et in
xviii. antiquitatum libro. tria describit dogmata iudeorum. pha
riseos. saduceos. esseos. quorum nouissimos miris affert laudi
bus. quod et uxoribus et uino et carnibus semper abstinerint. et quo
tidianum ieiunium verterent in naturam. Super quorum vi
ta et cibo philo vir doctissimus proprium volumen edidit. Eubu
lius etiam narrat apud persas tria genera magorum quorum pri
mos qui sunt doctissimi et eloquentissimi excepta farina et olere
nil amplius in cibos sumere. Orpheus quoque in carmine suo.
esum carniū penitus detestatur. Pitagore etiam Socratis An
tisthenis. et reliquorum frugalitatem referre ad confusionem no
stram nisi et longum esset et proprii operis indigeret. ut qui pau
pertatem apostolorum et crucis duritiem aut nesciunt aut con
temnunt. imitentur saltem gentiliū parcitatem. Ad ea autem
nemo que asella post duodecimum annum sudore proprio elegit
arripuit. tenuit. cepit. impleuit. vnius cellule clausa angustus
latitudine paradisi fruebatur. idem terre solum et orationis lo
cus extitit et quietis. ieiunium pro ludo habuit. mediam pro re
fectione. Et cum in eam non vescendi desiderium sed humana con
fectio ad cibum traheret. pane et sale et aqua frigida concitabat
magis esuriem quam restringere et operabatur manibus suis sci
ens scriptum esse. Qui non operatur non manducet. Et ita ad
quingagenariam peruenit etatem: ut non doleret stomachus
non viscerum cruciaretur in curia. non sicca humus. flaccitia
membra constringeret. non sacco asperitas cutis fetorem ali
quem situmque contraheret: sed sano corpore animo sanior so
lis et heremi putaret esse delicias: et in vrbe turbida inueniret
heremum monachorum. Paulo quoque vestimenta et cibum
palma prebebat: et ne cui impossibile videatur. Jesum te
stor et angelos eius: quod in ea parte heremi que iuxta Siri
am sarracenis coniungitur. Monachum vidi. qui per trigin
ta annos inclusus ordeaceo pane et luculenta aqua vivebat. alter
in cisterna veteri quinque caricis per dies singulos sustentabatur. vñ

si mihi dominus optionem daret multo magis eligerem tunicā
pauli cum meritis eius. q̄ regum purpuras cum regnis suis.
Quid tamen nos ventris animalia vnq̄ fecimus tale quos si
vel secunda hora legentes inuenerit oscitamus manu faciez de
fricantes. continemus stomachum ⁊ quasi post multum laborē
mundialibus rursus negociis occupamur. Pretermitto pran-
dia quibus mens onerata premitur: pudet dicere frequentiam
salutandi qua aut ipsi quotidie ad alios pergimus aut ad nos
venientes ceteros expectam⁹. Deinceps igitur ad verba sermo
teritur. lacerantur absentes. vita aliena describitur. ⁊ morden-
tes inuicem consumimur ab inuicem. Talis nec cibus occupat
⁊ dimittit. Cū vero amici recesserint ratiocinia supputam⁹ cū
ira psonā leonis nobis iducit cū cura supflua ī ānos plimos
duratura precogitat. Nec recordamur euāgelii dicētis. Stulte
hac nocte auferent animam tuam a te. que autem preparasti cu-
ius erunt. Nec vero hec dicens contemno cibos quos deus cre-
auit ad vtendum cum gratiarum actione. Sed iuuenibus incē-
tius esse assero voluptatum. Non ethnei ignes. nō vulcana tel-
lus. non veseolus olímpusq̄ tantis ardoribus exuant ut iue-
niles medulle vino plene dapibus inflammat. Auaricia calcat
a plerisq̄ ⁊ cum marsupio deponitur. Maledicam linguam in-
ductum emendat silentium. Cultus corporis ⁊ habitus vestiuꝝ
vnius huius spacio commutantur. Omnia alia peccata extrinse-
cus sunt. quod foris est facile abiicitur. Sola libido insita est
⁊ quandam legem nature gestit in coitum erumpere. Grandis
igitur virtutis est ⁊ solícite diligentie superare q̄ natus sit ⁊ ī
carne non carnaliter viuere.

Ca. xiii. de temperatis ieiuniis.

Antum tibi ieiuniorum assume q̄tum ferre potes. Di-
uersus est enim hominuꝝ stomachus. alii amaris. alii
dulcibus: alii austerioribus: alii leuibus delectantur

cibis. Ideo non tibi immoderate imperamus ieiunia et enorme
ciborum abstinentiam: quibus corpora delicata franguntur.
Philosophorum quoque sententia est moderatas esse virtutes ex
cedentia modum atque mensuram inter vicia reputari: unde et
vnus de septem sapientibus ait. Ne quid nimis. noui enim ego
in utroque sexu per nimiam abstinentiam cerebri sanitatem: in quibusdam
fuisse veratam precipue qui in humectis et frigidis ha-
bitauere cellulis: ita ut nescirent quid agerent: quoue se verte-
rent: quid loqui quidue tacere deberent. Sic ergo debes ieiuna-
re: ut non palpites et respirare vir possis. Sed ut fracto corporis
appetitu: nec in lectione: nec in psalmis: nec in vigiliis solito quod
minus facias. In ieiunio non est perfecta virtus: sed ceterarum
virtutum fundamentum est et sanctificatio et pudicitia: sine qua
nemo videbit deum. Nam christus cum voluntate omnia in ac-
ceptum refert. displicent namque mihi in teneris maxime etatibus
longa et immoderata ieiunia quibus iunguntur ebdomades et
oleum in cibo ac poma utantur. Experimento didici a sellum in
via cum lassus fuerit diuerticula querere. Hoc enim in perpe-
tuo ieiunio preceptum est: ut longo itinere vires per pedes su-
perentur: nec in prima mansione currentes torruamus in medi-
is. Ceterum in quadragesima continentie vela pandenda sunt
et tota aurige retinacula equis lacanda properantibus quamquam
alia sit conditio secularium alia monachorum. Secularis homo
in quadragesima ventris ingluuiem decoquit. et in olearum
morem succo vicitans succo futuris dapibus ac sanguine aliquod
tulum parat. monachus sic in quadragesima suos inuitat equos
ut nequinerit semper esse currendum. finitus labor maior
in finitus moderatior est: ibi enim respiramus. hic perpetuo in-
tendimus. Sic tamen comedas ut statim post cibum possis le-
gere orare et psallere. ideo sunt ibi casta supplicia moderata: et
non supersticiosa ieiunia. Sed quid prodest oleo non vesci. et mo-
lestias quasdam difficultatesque ciborum querere. Charitas: pi-
per: nuges: palmarum fructus similia et mel. totamque ortorum cul-

ita interioris hominis cogitationes verba pferunt. et ex abun-
dantia cordis os loquitur. Justus comedens replet animam suam
cumque sacris doctrinis fuerit faciat de bono cordis thesauro
pferat ea que bona sunt. Crebrius lege et discere quod plurima et tenere
tibi codicem somnus obrepit et cadentem faciem pagina sancta
suscipiat. Et quis apostolus semper orare nos iubet. et sanctus
etiam ipse somnus oratio sit tamen diuersas orandi horas de-
bemus habere. ut si aliquo fuerimus opere detenti ipsum nos
ad officium tempus admoneat. Nec quidem cibi ante sumantur
nisi orationem premissa: nec recedatur a mensa nisi referantur
gratie creatori. Egrescentes hospicium armet oratio. et regre-
dientibus occurrat oratio antequam sessio nec prius corpusculum
requiescat quam anima pascatur. ad omnem actum et omnem inces-
sum manus pingat crucem. Dominicis diebus orationi vaces.
et lectioni: quod quidem et omni tempore completis opusculis
facies quotidie aliquid de scripturis dicatur. Prouidendum est
etiam ut diem solemnem non tam ciborum habundantia quam
spiritus exultatione deuotissime celebremus. Quia valde ab-
surdum est nimia saturitate martyrem honorare. Nemo enim sci-
as deo ieiuniis placuisse. Sacerdotes quoque per omnes orare
debent et solent. quorum elemosynas oblationesque recipiunt. Se-
pe in manibus tuis diuina sit lectio et crebre orationes ut om-
nes cogitationum sagitte quibus adolescentia percuti solet hu-
iuscemodi clipeo repellantur. quoniam difficile est immo impos-
sibile perturbationum vitiis carere quempiam. nam frequens
lectio et quotidiana meditatio solet magis labor mentis esse quam
carnis. Quomodo enim quod manu et corpore fit mens et cor-
poris labore completur. ita quod ad lectionem pertinet magis men-
tis est labor. Littere namque marsupium non sequuntur. sudoris
tamen comites sunt et laboris: socie ieiuniorum et non saturita-
tis continentie non luxurie. Unde quidem Origenis discipu-
lus dixit nunquam se cibum Origene presente sine lectione sum-
pisse. nunquam euenisse somnium nisi unus e fratribus sacris lit-

teris personaret. Edentes autem cucullis capita sua velent: ne
alter alterum aspiciat manducantez. nec loqui quicq̃ liceat dū
manducant. Igit̃ quando comederis cogita q̃ statim tibi orā-
dum illico ⁊ legendum sit de scripturis sanctis habeto fictū ver-
uum numerum. illud pensum domino tuo redde. Nec ante qui
eti membra concedas q̃ palatum pectoris tui hoc sub tegmine
impleueris. Post sanctas scripturas doctorum hominum traci-
tatus lege eorum dumtaxat quorum fides nota est. Quoniam
eruditio timorem creat: imperitia confidentiam. Sed tunc scri-
ptura proderit legenti si quod legerit opere compleatur. Illoz
igitur tractatibus illorum delecteris ingenijs: in quorum li-
bris pietas fidei non vacillat. ceteros sic lege vt magis iudices
q̃ sequeris. Caueas omnia apocrypha ⁊ siquando ea non ad do-
gnatum veritatem legere volueris scias non eorum esse quoq̃
titulis prenotantur. Multaq̃ in his admixta viciosa. Et gran-
dis est prudentie aurum in luto querere. Quid enim facit cum
psalterio Oratius. Cum euangelijs Maro. Cum apostolo Ci-
cero. Que societas lucis ad tenebras ne ergo legas philosophos
oratores. nec in eorum lectione requiescas: ne nobis bla-
diamur si his que sunt scripta non credimus cum aliorum con-
scientia vulneretur. vt putemur probare que dum legimus nō
reprobamus. absit ergo vt de ore christiano sonet Jupiter om-
nipotens. ⁊ mi Herculi ⁊ mi castor ⁊ cetera. magis p̃penta q̃
numina. Et nunc sacerdotes dei obmissis euangelijs ⁊ prophe-
tis videmus comedias legere amatoria bucolicorum versuum
carmina cantare tenere Virgilium ⁊ id quod in pueris necessi-
tatis est q̃mē in se facere voluptatis. Scientia autem pietatis
est nosse legere scripturas. prophetas intelligere. euangelio cre-
dere. apostolos non ignorare. Nec putemus in verbis scriptu-
rarum esse euangelium sed in sensu: non in superficie sed in me-
dulla: non in sermonum folijs sed in radice rationis. Siquid
autem ignoras si quid de scripturis dubites. interroga eū que
vita commendat. excusat etas. fama non reprobat. aut si non est.

qui possit exponere melius est aliquid nescire quam cum periculo discere. Memento quia in medio laqueorum ambulas: malo enim apud te verecundiam parumper quaz causam periclitari: qui tamen quod nouit interrogat non modo discendi: sed studio cognoscendi. an nouerit ille qui responsurus est in similitudinem phariseorum non quasi discipulus: sed quasi temptator accedit. Pleriqz etiam detractorum dum verba sacri eloqui plusquaz debent discutiunt: in carnalem intellectum cadunt. In diuinis autem scripturis et libris melius est obscura relinquere vt sunt quam aliquid temere et prauè imitari qd nescias. Sunt quoqz nonnulli qui rugata fronte dimisso supilio verbisqz turtinatis auctoritatem sibi doctorum vendicant non qd ipsi dignum aliquid arrogantia nouerint sed qd simplices fratres quedam videntur sui comparatione nescire. Euenit etiam interdum vt cum modicum scientie quis habuerit elatus in superbiam discere desistat. et paulatim ex eo qd nihil additur subtrahitur: vt vacuus de disciplinis penitus remaneat. ferrumqz quod acutum fuerit ebetetur. Sed etiam prophetam horrere eloquentis est non christum sapere sapientis. ~~qui~~ ~~in~~ ~~se~~ ~~fe~~ ~~ce~~ ~~risse~~ ~~virtutis~~ ~~aliena~~ ~~possidere~~ ~~potentie~~ ~~innocentem~~ ~~tibi~~ ~~circumuenire~~ ~~astutie~~ ~~humilem~~ ~~desperisse~~ ~~nobilitatis~~. Sic erroribus plena sunt omnia. et ad hucusqz veritas obscuratur: vt in mortis gremio beatitudo iacuisse dicat. Nobis vero nihil placet: nisi quod ecclesiasticum est: et quod publice in ecclesia dicitur non timemus. In his tamen ita facere nos solemus. quando enim philosophos legimus: quando in manus nostras ~~qui~~ ~~veniunt~~ ~~sapientie~~ ~~secularis~~ ~~si~~ ~~quid~~ ~~in~~ ~~eis~~ ~~utile~~ ~~reperimus~~ ~~ad~~ ~~nostrum~~ ~~dogma~~ ~~conuertimus~~ ~~si~~ ~~quid~~ ~~vero~~ ~~superfluum~~ ~~de~~ ~~idolis~~ ~~de~~ ~~amore~~ ~~de~~ ~~cura~~ ~~secularium~~ ~~rerum~~ ~~hoc~~ ~~radimus~~ ~~his~~ ~~caluiciem~~ ~~inducim?~~ ~~hoc~~ ~~unguium~~ ~~more~~ ~~ferro~~ ~~acutissimo~~ ~~desecam?~~ Referam naqz tibi mee infelicitatis historiã. Cum ante annos plurimos domo parētibz sororibus cognatis. et qd his difficilius est. consuetudine lautioris cibi ppter celoz me regna castrassē et biero.

solymam militaturus pergerem. bibliotheca quam mihi summo studio ac labore confeceram carere non poteram. Itaque miser ego lecturus Tulum ieiunabam. et post nocturnum crebras vigilas post lachrymas que mihi preteritorum peccatorum recordatione ex intimis visceribus fluebant Plato sumebatur in manus. Si quando in memetipsum reuersus prophetam legere cepissem sermo horrebat incultus. Et quia lumen cecis oculis non videbam: non oculorum putabam culpam esse sed solis. Dumque ita me antiquus serpens illuderet in media ferme quadragesima medullis infusa febris corpus inuasit exhaustum et sine ulla requie quod dictu quoque incredibile sit infelicia membra depasta est ut vix ossibus hererem. Interim parabantur exequie. et vitalis anime calor toto frigescente iam corpore. in solo tantum pectusculo repente palpitabat. Tunc subito raptus in spiritu ad tribunal iudicis pertrahor. ubi tantum luminis erat. et ex circumstantium claritate fulgeris ut pectus in terram sursum aspice re non auderem. Interrogatus conditionem. Christianum me esse respondi. et ille qui presidebat mentiris ait: Ciceronianus es non christianus. ubi enim est thesaurus tuus ibi est et cor tuum illico obmutui. et iterum verbera quibus nam cedi me iusserat. ego conscientie magis igne torquebar illum mecum versiculorum magis repetens. In inferno autem quis confitebitur tibi. Clamare tamen cepi et eiulans dicere. Misere mei domine misere mei. hec vox inter flagella resonabat. tandem ad presidentis genua prouoluti qui astiterant precabantur ut veniam tribueret adolescentie et locum penitentiae commodaret. extracturus deinde cruciatum. si gentiliū litterarum aliquando libros legissem. ego quia in tanto constrictus articulo volens etiam maiora promittere deierare cepi et nomen eius obtestans dicere. Domine si unquam habuero codices seculares aut si legero te negavi. Inter hec sacramenti verba dimissus reuerto a superis et mirantibus cunctis oculos aperui tanto lachrymarum imbri perfusos ut etiam incredulis fidem facere ex dolore. Nec vero sopor

ille fuerat aut vana somnia quibus sepe deludimur. Testis est tribunal illud ante quod iacui. iudiciū triste quod timui ultra mihi nunquā contingat talem incidere questionē. Nā fateor vulneribus me habuisse plenas scapulas plagas sensisse post somnium. Et tanto debinc studio diuina legisse quanto mortalia ante non legeram. Quodque preter psalmoz et orationis ordinē tibi hora tertia. sexta. nona. ad vespere media nocte ac mane semper exercendum sit. Statue quot horis sanctam scripturam ediscere debeas: quanto tempore legere non ad laborem sed ad delectationem et instructionē anime. Cūque hec finiaris spacia et frequenter te ad figenda genua sollicitudo animi suscitauerit: aut terenda compone que terta sunt respice: que errata reprehende: que sunt facienda constitue. Si tantis operū varietatibus fueris occupatus nunquā tibi dies longi erunt. Sed quoniam estiuus tē dantur solibus breues videbuntur quibus aliquid operis pretermittum est. hec obseruans teipsum saluabis et alios. et eris magister sancte conuersationis: multorumque castitatē lucrū tuū facies. Dicas et psalmū in ordine tuo in quo non dulcedo vocis: sed mentis queratur. Scribente apostolo psallam spiritus et mēte legerat enim preceptum. psallite sapienter. nam clamor in scripturis non est vocis sed cordis. Sed et nunquid verborū multitudinem flecti deus. ut homo potest non enim verbis tantum sed corde oratur deus. melior est septem psalmoz decantatio cum cordis puritate ac sinceritate et spirituale hilaritate quam totius psalterii modulatio cum anxietate cordis atque tristitia. Cantor quoque pellatur ut noxius ac fidicinas ac psaltrias. Quisimodi quasi mortifera sirenarū carmina de turba ex edibus. Sic autem erudienda est anima que futura est templū dei quod nihil aliud discat audire nihil loqui nisi quod ad timorē dei pertinet. Turpia non intelligat: cantica mundi ignoret. Non sunt contemnenda quasi parua sint: sine quibus magna constare non possunt. Greca narrat historia. Alexandrū potentissimū regem orbisque dominatorem et in moribus et incessu leonidis pedagogi

fui non potuisse carere vitiis quibus adhuc paruulus fuerat in-
fectus. Demonum itaque cibus est carmina poetarum: secularis
sapientia: rhetoricoꝝ pompa verboꝝ. hec sua homines suauita-
te delectant: et dum aures versibus dulci modulatione currenti-
bus capiunt animam quoque penetrant. et pectoris intima deuin-
cunt. Verum ubicumque summo studio fuerit ac labore perlecta:
nihil aliud nisi inanem sonum et sermonem strepitum suis lec-
toribus tribuunt. nulla ibi saturitas veritatis. nulla iusticie re-
fectio reperitur. Studiosi earum infame veri virtutumque penu-
ria perseuerant. Mihi autem cure non est quid Aristoteles: sed
quid Paulus doceat. Ornat enim doctrinam dei qui ea que con-
ditioni sue apta sunt facit. Et e contrario confundet illam cui con-
ditio sua displicet. Monachus autem non doctoris sed plangē-
tis habet officium qui vel se vel mundum lugeat et domini pa-
uidus preloletur aduentum. Qui sciens imbecillitatem suam
et vas fragile quod portat timet offendere ne impingat et corru-
at atque frangatur. Sequi monachum esse non loquendo et discur-
sando: sed tacendo et sedendo nouerit. Sit quoque tibi sermo si-
lens: et loquens nec citius nec tardus incessus. Nec vnus-
quisque quando ad communionem ingreditur cum cuculla tantum
incedat. Habeant ergo qui volunt suas oues vase geminato bi-
bant: serico niteant: plausu populi delectentur. et per varias vo-
luntates diuitias suas vincere nequeant. Flostre autem sunt in
lege dei meditari die ac nocte pulsare ianuam. et seculi fructus do-
mino preeunte calcare. Preparemus igitur nobis fortitudinem
animam? nobis perfectum robur: ut inter errorum tenebras.
et confusione in noctis scientia christi lumen appareat: diesque no-
ster nubem habeat protegentem ducibus ad terram sanctam per-
uenire valeamus. Quid enim eruditione melius? quid suauius disci-
plina? quid dulcius domino? Sit autem nobis conuiuium christus. lectio christus.
quies christus. cogitatio christus. Que enim potest esse vita sine scien-
tia scripturarum: per quam etiam ipse christus agnoscitur. qui ci-
bi que mella sunt dulciora quam dei scire prudentiam. Sapiens

quoque nunc solus est: habet secum omnes qui boni sunt et fuerunt. et animum liberum quocumque vult transfert. Quod corpore non potest cogitatione complectitur. et si hominum inopia fuerit loquitur cum deo: nec unquam minus est solus quam cum solus fuerit. Prima namque sapientia est caruisse stulticia: sed stulticia caruisse non potest nisi qui intellexerit illam. Sed vera quidem sapientia est imperfectum se nosse. ac ut sic loquar cunctorum in carne iustorum imperfecta perfectio est: parum tamen est scire quod nescias. Sed prudentis hominis est nosse mensuram suam: quam qui ignorauerit quanto ampliora quesierit: tanto magis ad inferiora collabitur. Discamus igitur in terris quorum vobis sapientia perseveret in celis.

¶ Ca. xv. de vigiliarum sanctitate.

Ignium est fratres aptum prozsus satisque conveniens de sanctis vigiliis nunc dicere et proferre sermonem: quando illa lugubratio exigitur a sollicitis. Flor ecce est caligo corporibus non solum homines sed etiam cum somno detinet animantes: ut reformatis viribus per soporem possint diuturnos labores sustinere viuentes. Bonus deus qui ita prosperit ita constituit ut homo exiturus ad opus suum et ad operationem suam vespere haberet vicarium tempus in quo a duris laboribus et multa fatigatione requiescere prestitit. Flouim? autem multos homines: ut aut maioribus suis placeant: aut sibi aliquid peculiariter profint noctis particulam ad aliud opusculum segregare. id pro lucro ducere quod fura de sopore suo operari potuerunt. Et Salomone vero laudatur et femina que pensa et lanificium ad lucernam vigilanter exercet: Addidit etiam quod ex hoc laus viro eius in portis: et gloria magna nascatur: quod si in carnalibus instrumentis id est vestitui aut victui necessariis: qui vigilat non reprehenditur: immo laudatur. mirari me fateor esse aliquos qui sacras vigiliis tam spiri

tuali opere fructuosas orationibus et hymnis lectionibusque fecundas aut superfluas extimant. aut ociosas aut quod his est deterius importunas et quidem si sunt homines a religione nostra alieni qui ista sic sentiunt. non est mirum quomodo enim prophanis religiosa placere possunt: quibus si placerent nostri essent: quia sumus utique christiani: Si vero nostri sunt quos vigiliarum salutifer actus offendit: ut nihil de his deterius suspicer aut pigri sunt aut somnulosi: aut quod his est primum: senes sunt infirmi: si pigri sunt erubescant: quia illis insonant puerbia Salomonis. Uade ad formicam o piger et emulare vias eius. Si somnulosi sunt expergiscantur scriptura clamante. O piger quousque dormis: quando autem de somno surges modicum quidem dormis: modicum sedes: pusillum autem dormitas: pusillum vero complecteris manibus pectus. Deinde superuenit et tibi tanquam viator paupertas. Inopia autem tanquam bonus et levis cursor cito veniet: si autem senex es: quis te compellit ut vigiles: Quamquam et non compulsus pro te et te vigilas. Et si stare non potes et tuam cogitas impossibilitatem. non des alienos et valentes ad tuum vocare torporem quos propter varias temptationes iuventutis seipsos propensioribus macerare decet vigiliis. Nam athlete suis incitatoribus fortiores sunt. et tamen monet debilior. pugnat ille qui fortior est maximeque et statim corruunt si fuerint negligentes: et peccatores peccatum recipiunt gradum: si sordes fletibus lauerint. hoc ideo dico: ut te non terreant etiam descendentes sed provocent ascendentes. nil tamen facile quam ociosum et dormientem de aliorum labore et vigiliis disputare. Si vero infirmus es membrum quod facere potes non li reprehendere: immo riga. et tu secundum prophetam lachrymis stratum tuum et dic sic: Demor fui tui super stratum meum. Iu iunge etiam vigilantibus ut te precibus suis iuvent: quo adiutus a domino super lectum doloris tui canere possis. et tu quandoque merearis dicere. In matutinis meditabor in te quia fuisti adiutor meus: aliquin stultum et satis extraneum est ut quia ipsi cur-

rere non valeamus: bene currentibus derogemus. Nam et si non
possumus debemus congratulari potentibus. Sicut enim de
consensu malitie participatur cum facientibus pena: sic partici-
patio glorie speranda est de consensione bonitatis alios enim
effectus coronat: alios voluntas pia letificat nec sane onerosus
aut difficile videri debet: etiam delicatis corporibus in septima
duarum noctium id est sabbati atque dominice portionem aliquam
dei ministerio deputare. Ista enim quasi purificatio est dierum
quinque vel noctium quibus stupore carnali ingrauescimus aut
mundanis actibus obsolescamus. Nec erubescat aliquis in bono
studio sanctitatis cum non erubescant improbi in perpetrando
opere feditatis. Merito ergo scriptura in proverbiiis ingerit. Est
confusio: que dicit ad peccatum. In bono enim opere con-
fundi peccatum est. sicut in malo faciendo non confundi per-
niciet. Si sanctus es ama vigilias ut thesaurum tuum vigilan-
do custodias et ipse in sanctitate serueris. Si peccator es magis
cura ut vigilando et orando purgeris. dum tonso pectore frequen-
tius clames. Ab occultis meis munda me. et ab alienis parce ser-
uo tuo. Qui enim iam ab occultis desiderat emancipari necesse
est ut eum non delectet istis miseriis inquinari. Res erigit cha-
rissimi ut de auctoritate vigiliarum et antiquitate. de qua ipsa uti-
litate pauca dicamus. Magis enim quilibet labor suscipitur si an-
te oculos preponatur ipsius laboris utilitas. Antiquorum est vigi-
liarum deuotio familiare bonum omnibus sanctis. Esaias denique
propheta clamat ad dominum. De nocte vigilat spiritus meus ad
te deus: quoniam lux precepta tua super terram. David rex et
propheta sanctificatus vngento ita canit. Domine deus salutis
mee in die clamaui et nocte coram te. Et in alio psalmo. Memori
fui nocte nominis tui domine: et custodiui legem tuam. Sed for-
sit in lectulo suo positis hec cantabat. quod aliquanti pigriores
sufficere putant. si tantum in stratu suo: aut ore unusquisque aut
psalmum forte submurmuret quod quidem et ipsum bonum est
dei semper et ubique meminisse salutare est. sed quod sit melius erur-

gentem conspectui diuino assistere accipe eiusdem prophete aliam vocem que et tempus et habitum deprecantis ostendit. In noctibus inquit. Extollite manus vestras in sancta et benedicite dominum. Et ne vespertinas tantum horas noctis extimes: appellatas occurrit et dicit. Media nocte surgebam ut confiterer tibi super iudicia iusticie tue. Habes et tempus expressum exurgendi: et sollicitudinem quomodo deo confitearis ostensam. Adhuc consideranti mihi intentionem sanctorum maius aliquit et laborosius occurrit et ultra humane nature conditionem suggeritur. Cum eundem audiam prophetam alio psallentem. Si ascendero in lectum stratus mei. Si dederam somnum oculis meis. et palpebris meis dormitationem: aut requiem temporibus meis donec inueniam locum domino tabernaculum deo iacob. Quis non stupeat tantum dei amorem: animi deuotionem ut somnum sibi sine quo utique humana corpora deficiunt penitus interdiceret donec locum ad templum domini fabricandum. rex et propheta reperiret. quos res nos debet fortiter admonere ut si ipsi esse locus volumus domini et tabernaculum eius ac templum cupimus habere perpetuum. Sicut Paulus asserit dicens: Vos estis dei templum viui: in quantum possumus exemplo sanctorum vigilas diligamus: ne de nobis dicatur ut psallitur. Dormierunt somnum suum et in eis nihil inuenerunt. quin potius gratulabundus unusquisque iam dicat. In die tribulationis mee deum exquisiui manibus meis nocte coram eo et non sum deceptus quia bonum est confiteri domino et psallere nomini tuo altissime. Ad annunciandum mane misericordiam tuam et veritatem tuam per noctem. Nec et huiusmodi tanta et talia ideo sancti illi concinerunt et scripta relinquerunt: ut nos eorum posteris paribus excitaremur exemplis: ad celebrandas etiam noctibus salutis nostre excubias: sed a veteribus veniam? ad noua: de ministris legis ad ministros euangelii. de nouo etiam testamento vigiliarum gratia consignetur Anna filia phanuelis vidua continuis orationibus et ieiuniis domino seruiens non decessisse

de templo die ac nocte in euangelio legit pastores illi sanctissimi dum sup gregē suū nocturnas exercēt vigiliās ⁊ angelos in splendore ⁊ xpm natū in terris primū audire meruerūt. Jā vero institutio saluatoris nonne tota ad vigilandū auditores exsuscitat siue in parabola boni seminatoris dicendo. Quū dormirent homines venit malus ⁊ subseminauit zizaniā in triticū ⁊ abiit q si nō dormisset: nec malus fortasse zizaniā seminare potuisset. Siue cum dixit. Sint lumbi vestri precincti ⁊ lucerne ardentes in manibus vestris: ⁊ vos similes hominib⁹ expectantibus dñm suū quādo reuertat⁹ a nuptiis. Beati serui illi quos cum venerit dñs inuenerit vigilantes. Et si vespertina inquit venerit hora: si media nocte: si galli cantu: ⁊ inuenerit eos vigilantes beati sunt. Illud aut scitote quia si sciret paterfamilias qua hora fur veniret vigilaret utiq; ⁊ nō sineret perfodi domū suā. Itaq; ⁊ vos estote parati quia qua hora nō putatis filius hoīs vēturus est. Nec verbis solū docuit vigiliās: sz etiā firmavit exēplo. Nā testat⁹ i euāgelio: qd erat Jesus pnoctās i oīe dei pnoctabat dñs nō sibi sz vt scirēt serui: inopes ⁊ infirmi qd agere deberēt. Qñ dñs diues i oīb⁹ nec vlli⁹ inaccessibilis: fortissim⁹ p noctē i oīe duraret. Sic increpat Petrū tēpore passionis dicēs: Nō potuisti vna hora vigilare mecū. Et ad oēs iā dicit. Vigilate inqt ⁊ orate ne intretis i tēptationē. Nec verba ⁊ hec hmōi ex ore dei: sed ⁊ vos quē etiā de pfūdo somno ⁊ mortī simillimo valeāt suscitare. His istructi sermonib⁹: his cōfirmati documētis btī aplī ⁊ ipī vigilarūt. ⁊ vigiliās imparūt. Petrus ab angelo i carcere suscitāt ⁊ ipo reserāte portā ferreā ē domū arriepuenit: vbi erāt multi cōgregati nō sternētes utiq; sz orātes. Idem in sua epistola ponit ac dicit. Sobrii estote ⁊ vigilate: quia aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit querens quem deuoret. Paulus ⁊ silleas in custodia publica. circa medium noctis orantis hymnum audiētib⁹ vinctis dixisse memorāt vbi repente terre motu cōcussus carceris fundamētis ⁊ ianue spōte aperte: ⁊ omniū vincula sunt soluta. Idē apor

stolus a Troade profecturus. sermonem ducebat vsq; ad medi-
am noctem: accensis laternis quāpluribus in cenaculo. ex quo
euthicus somno oppressus disputante Paulo prolixius a fene-
stra deductus cecidit. de tertio tecto ⁊ sublat⁹ ⁊ mortuus est.
quo statim reddito vite vsq; ad lucem sermocinatus deo guber-
nante profectus est: q̄z plene idem q̄zq̄z copiose super exercen-
dis vigiliis adhortatus Thesolonicensibus scribens ait. Itaq;
non dormiamus sicuti ceteri: sed vigilemus ⁊ sobrii simus. Nā
qui dormiunt nocte dormiunt: ⁊ qui inebriantur nocte ebrii
sunt. Nos autem qui dei sumus sobrii sumus. Nunc concludit
siue vigilemus siue dormiamus simul cum illo viuamus. Ad
corinthios autem. Vigilate stete in fide. confortamini virili-
ter agite. Sic ad epheseos scribit. Orantes in omni tempore in
spiritu ⁊ in ipso. Vigilantis quoq; exemplum ponit in cathalo-
go virtutum suarum functum se vigiliis multis apud Corin-
thios gloriatur. Nec sufficient de antiquitate ⁊ auctoritate vi-
giliarum superest: vt secundum promissum ordinem de earum
utilitate aliquid proferamus quāq; sentiri magis possit per ex-
ercitiū. Utilitas q̄z loquentis sermo narrare. Gustanduz
enim videtur: quia suavis est dominus. Sicut scriptum est.
Qui ergo gustauit intelligit ⁊ sentit quantum pondus pecto-
ris vigilando deponitur q̄tus mentis stupor excutitur quan-
ta lux animam vigilantis ⁊ orantis illustrat. quę peria: que
visitatio membra vniuersa letificat: vigilando timor omnis ex-
cluditur fiducia nascitur. caro maceratur: vicia tabescunt: cha-
ritas roboratur: recedit stulticia: accedit prudentia. mens acui-
tur. error obtunditur: criminum caput diabolus gladio spirit⁹
vulnerat. Quid hac utilitate magis necessariuz: quid istis lu-
cris commodis? Quid hac dilectione suauis? Quid hac fe-
licitate beatius? Teste etiam propheta: qui in principio psal-
morum suorum beatum virum describens summam beatitudi-
nem eius in hoc versiculo collocavit. Sed in lege dei medita-
bitur die ac nocte: Bona est quidem diurna meditatio: sed

efficacior est nocturna. quia per diem necessitates varie obstre-
punt occupationes distrabunt mentem sensum duplex cura di-
spersit. nox autem quiesca nocturna secreta oportunam se prebet oran-
tibus aptissimam vigilantibus dum carnalibus occupationibus
expeditum collectumque sensum intentum hominem diuinis con-
spectibus sistit. Inde diabolus diuinarum semper rerum calli-
dus emulato: sicut ieiunia et virginitatem vana baptismata et
inania suis cultoribus dedit. ita et hoc sanctum emulatus offi-
cium. nocturna et vigilas suis cum miserationibus addidit. unde
iam nostri si de suorum institutione non excitantur ad ha-
bendas vigilas sacras vel in aduersa varietatis usurpatione
errantes alienas a dei rebus non esse fateantur. quas nihil emu-
laretur inimicus ad deceptionem nisi deo placitas esse cogno-
sceret ad celebrantium benedictionem. Tantum charissimi fra-
tres qua vigilat oculis: vigilet et corde. qui orat spiritu: oret et
mente. Quia valde inutile est oculis vigilare animo dormien-
te. Cum e contrario ex persona ecclesie scriptura testatur. Ego
inquit dormio et cor meum vigilat. Curandum est etiam ne ni-
miate cibi vel potus vigilaturum pectus oneretur. ~~et~~ vitates
eructantes. et crapulam non solum ipsi nobis in suauissimos: sed
etiam gratie spiritus indigni iudicemur. Quidam namque vir
inter pastores erimus. Sicut fumus inquit fugat apes. sic in-
digesta ~~et~~ auertit et abiicit spiritus sancti carismata. Ego
tanquam diuino functuri misterio: ante nos per abstinentiam pa-
rare debemus ut ingrauari expeditius vigilare possimus. Cogi-
tatio quoque mala pellatur ne male vigilantis oratio fiat: sicut
legitur in peccatum. Sunt enim et ex maligno vigilie sicut in
verbis legitur. Quia ablatum est somnus ab oculis eorum. Non
enim dormiunt inquit nisi male fecerint. Absit fratres absint:
absint in hoc conuentu tales vigilie. Sit potius vigilantium pe-
ctus clausum diabolo. apertum christo ut quem labiis sonamus
corde teneamus. Tunc acceptabiles nostre vigilie: tunc perno-
ctatio salutaris erit si competenti diligentia et deuotione since

ra ministerium nostrum diuinis obtutibus offeratur. Hec de
vigiliarum auctoritate antiquitate. necnon etiam vtilitate di-
cta sufficiant. Gratia domini nostri Jesu christi cum omnibus
vobis amen.

¶ Ca. xvi. de vestibus.

Usca tunica vestiariis: vilis tunica contemptum secu-
li probet. ita dumtaxat ne animus tuus tumeat: ne ha-
bitus sermoque dissentiatur. nam vestis ipsa vilis et pulla
animi tacentis indicium est. Qui enim mollibus vestiuntur: in
domibus regum sunt. Tales namque testes habeas quibus pe-
latur frigus: non quibus vestita corpora nudentur que nec sint
satis munde nec sordide et nulla diuersitate notabiles: quia nec
affectate surdes nec exquisitae mundicie conueniunt christiano.
Sed ne hoc ipsum tibi iactantiam generet quod seculi iactantiam con-
templisti: nec cogitatio tacita surrepat ut quia forsitan in auri-
tis vestibus placere desisti: placere coneris in sordibus. Nihil
enim in istis in hunc mundum nec auferre quid possumus.
ac nunc plerosque videas armaria stipare vestibus tunicas mu-
ture quotidie: et tamen tineas non posse superare et qui religio-
sior est vnum extiterit vestimentum et plenius archis pannos tra-
hit. Inficiuntur membrane colore purpureo auroque. Prescit in
literas gemmis codices vestiuntur et nudus ante fores eorum
christus moritur. Pulla enim tunica minus cum humi iacuerit
sordidatur. Sit cingulum laneum tota simplicitate purissimum.
et quod possit stringere vestimenta magis quam scinde. Idem semper
habitus neglecta mundicies inculto vestis et cultus ipse sine cultu
Plumarum quoque mollicies: iuuenilia membra non foueat.

¶ Capitulum decimumseptimum. de laboribus manuum.

20
Ecce vacet mens tua variis perturbationibus: que si pectori insederint damnabunt tui. et deducunt te ad delictum maximum. Facio aliquid operis ut semper te diabolus inueniat occupatum. Si apostoli habentes potestatem de euangelio viuere laborabant manibus suis ne quem grauarerunt et aliis tribuebant refrigeria quorum pro spiritualibus debebant metere carnalia. Cur tu in usus tuos successura non prepares vel fuscillam cere iunco vel canistrum legis tere finimibus. Satiatur humus areole equo limite diuidantur in quibus cum olerum iactata fuerint semina vel plante per ordinem posite. aque ducantur irrigue inferantur infructuose arbores vel geminis vel furculis ut paruo tempore dulcia poma decerpas. Apum fabricare aluearia ad quas te mittunt Salomonis puerbia. et monasteriorum ordinem ac egregiam disciplinam in paruis disce corporibus. Terebantur et lina pro capiendis piscibus. Scribantur libri ut manus operetur cibum et anima lectione saturetur. Nam in desiderio est omnis ociosus egyptiorum monasteria hunc ordinem tenent. ut nullum absque opere et labore suscipiant. non tamen propter victus necessaria quam propter anime salutem. ne vagentur perniciosis concupiscentiis ad instar fornicatis hierusalem omni transeunti diuaricet pedes suos. Nec ideo tibi ab opere cessandum est: quia deo propitio nulla re indiges. sed ideo cum omnibus laborandum est: ut per occasionem operis nihil aliud cogites nisi quod ad dei pertineat seruitutem simpliciter loquar quousque omnem censum tuum in pauperes distribu-eris: nihil apud christum erit preciosius quam quod manibus tuis ipse conferas. Sudore enim et labore nimio ad vbertatem fructuum peruenire.

¶ Ca. xviii. de laude religionis et inductione ad eam.

Alterius quidem monasteria multas a te per insulas Dalmatie sanctorum numerus sustentat. Sed melius faceres si et ipse sanctus inter sanctos viueres. difficile

immo impossibile est ut et presentibus quis et futuris fruatur bonis. ut et hic ventrem et ibi mentem impleat. et de deliciis transeat ad delicias. ut in utroque seculo primus sit et in terra et in celo appareat gloriosus. Quod autem asseris melius eos facere qui utantur rebus suis. et paulatim fructus possessionum pauperibus diuidunt. quam illos qui possessionibus venundatis semel omnia largiantur non a me sed a domino respondebitur. Si vis perfectus esse vade et cetera. Nec a suo studio detrahendi sunt monachi linguis vipere et morsu seuerissimo quibus argumentaris et dicis. Si omnes se clauferint et fuerint in solitudine: quis celebrabit in ecclesiis? quis seculares homines lucrificiet? quis peccatores ad virtutes poterit cohortari? hoc enim modo si omnes tecum fatui sunt sapiens esse quis poterit? si virgines omnes fuerint. nuptie non erunt. interibit genus humanum. Sed rara est virtus nec a pluribus appetitur. ac utinam hoc omnes essent quod pauci sunt. De quibus dicitur. Multi vocati pauci vero electi etc. Ideo licet paruulus ex collo pendeat nepos: licet sparso crine ac scissis vestibus vbera quibus te nutrierat mater ostendat. ~~Leu~~ limine pater iaceat. per calcatum perge patrem. et siccis oculis ad vexillum crucis euola. Pietatis genus est in hac re esse crudelem. gladius tenet hostis ut me perimat. et ego de matris lachrymis cogitabo. delicatus es frater charissime. si hic vis gaudere cum seculo: et postea regnare cum christo. multa nos facere cogit affectus. et dum propinquitatem respicimus corporum. et corpore et anima offendimus creatorem. Qui amat patrem et matrem suam super christum non est deo dignus. Unde discipulus ad sepulturam patris ire desiderans. saluatoris prohibetur imperio. Quanti monachorum dum patris matrisque miserentur suas alas perdiderunt. Super patrem et matrem nobis pollui non licet quantomagis super fratre sororibus. consobrinis. familia. seruis. Genus sacerdotale et regale sumus. Illud attendamus preceptum qui nunquam moritur. et qui ideo viuens mortuus est ut nos mortuos viuificaret. Sola causa pietatis. ubi nulla carnis noticia est

Honora patrem tuum si te a vero patre non separat. tamdiu sci
to carnis copulam quādiu ille suum nouerit creatore. Alioqn
Dauid protinus tibi canet. Obluiscere populum tuum ⁊ do/
mum patris tui. ⁊ concupiscet rex decozem tuum. quoniam ipe
dominus deus tuus. Grande premium parētis obliti: quia cō
cupiscet rex decozem suum. Solent enim miseri parentes ⁊ non
plene fidei christiani deformes ⁊ aliquo mēbro debiles filios:
quia dignos matrimonio non inueniunt religioni tradere. sz
si tu perfecta desideras exi cum Abraam de patria tua ⁊ de co/
gnatione tua: ⁊ perge quo nescis. Et si habes substantiam ven
de ⁊ da pauperibus si nō habes grande onere liberatus es. Au
dum christum nudus sequere durum grande difficile. sed ma/
gna sunt premia: magis enim quilibet labor suscipitur si ante
oculos preponatur ipsius laboris utilitas. Sed ⁊ nauigantib?
longe serenitas spem pollicetur. nauis valida ⁊ diuturna tem/
pestas. Sectemur igitur nos mulierculas sexus non doceat in/
firmior. quante diuitiis pariter ac nobilitate pollētes. nolo ea/
rum vocabula dicere. ne adulari videar. relictis facultatibus.
pignoribus contemptis hoc factum facile iudicari. quod tu
putas proprio timore difficile. Unde habeto in his simplicitatē
colūbe ne cuiq; machineris dolus ⁊ serpentis astutiam ne alio
rum supplanteris insidiis. Non multum distat in vicio vel de/
cipere vel posse christianum. At illa ad hoc de variis flo
ribus lumen exornent. Coluber ad bibendum veniens in aqua
venenum deponit ne eum venenum aqua concretū occidat nu/
dum hominem timet. caput tantū suum celat quando percuti
vbi sciens mortem suam. Serpens quidem si calamo percutiatur
moritur. si vero iterum percutiatur confirmatur. hiemali tem/
pore infirmior efficitur. ⁊ a sentibus deuicitur: igitur ante hye
mem circa se segetes colligit. vt illi escam prebeat. Anguis quā
do senuerit perdit aspectum ⁊ si voluerit redire ad iuuentutem
ieiunat quadraginta diebus vt laretur pellis ⁊ sic angustū fo/
ramen perquirat vt dum nititur inde exire pellem senectutis di

mittat. Pellicani cum suis a serpente filios mortuos inueniunt
lugent. et se ac sua latera percutiunt et sanguine excusso ad cor-
pora mortuorum sic reuiuiscunt. Aquila quoque quando senue-
rit grauantur eius penne et oculi. et querit fontem et erigit pen-
nas et colligit calorem et sic oculi ipsius sanantur. et in fontem se-
ter mergit. et ita ad iuuentutem redit. multa in scripturis dicun-
tur que credentur esse incredibilia: et tamen sunt vera. Nihil. n.
dicas ibi impossibile ubi adest virtus altissimi. Nihil de huma-
na fragilitate cogites ubi plenitudo adest deitatis. sed quid te
ad iugum domini presentis vite prouocare conor exemplis cum
nullum pene sciamus fuisse sanctorum qui pcellosum huius
temporis agonem absque tribulatione et tempestate transierit. sic
etenim bellator vulneris dolorem aut contemnit aut nescit dum
uiuacitatis sensibus solam videtur cogitare victoriam. Et qui
hyemis tempore vadit ad balnea prius asperitatem frigoris nu-
dus patienter excipit. quia eum futura calefactio consolatur om-
ni que fere creature difficile exultatio aliqua nisi merore pre-
eunte succedit. Sit ergo tanta in nobis futuroz fides ut ad-
modum non sentiamus nos illa sustinere que patimur sed et ea
potius arbitremur nos obtinere que credimus. Quanta autem
apud deum merces si in presenti homines precium non speraret.
Quantis sudoribus hereditas casta expetitur. Minori precio
margarita christi emi poterit. finis milicie tue est regnum: non
terre et temporis sed eternitatis et celi. Nihil est fili quod possit
aut debeat preferre ei qui verus dominus et verus pater et impe-
rator eternus. cui enim rectius nostram vitam impendimus. quam
quam accepimus et cui eam usque ad finem debemus: quia
ipsius beneficio viuimus. Unde si maluerimus magis cesari mi-
litari quam christo postea non ad christum sed ad gehennam trans-
feremur. Igitur nec affectum nec patriam nec honores nec di-
uitias deo preferre debemus: quia scriptum est preterit huius
mundi figura: et qui hunc mundum dilexerunt cum mundo pe-
ribunt. Illi ergo militemus qui militantibus sibi gloriam vite

eterne: honorem regni celestis diuitias hereditatis sue ⁊ diu-
tie cognitionis consortium perhenne largitur. Nam nullus rex
terrenus totius terre dominus est. Christus autem totius mū-
di rex est: quia omnia per christum facta sunt. Et quia regnū
celoz vim patitur ⁊ violenti rapiūt illud. Talis violentia deo
grata est. que neminem concutit. nullius damno innititur. in
hanc rapinam manus tuas mitte que crimen non habet ⁊ con-
fert salutem. Sollicitudines enim nostre carnales quanto cario-
res sunt tanto nos plus discrutiant ⁊ fatigant. ac proinde ī car-
nalibus affectionibus nunq̃ ita requiescit animus vt cruciatu
careat dum necessitudines suas aut bonas amet cum amitten-
di metu: aut malas odit cum amittendi voto: in vtroq̃ sustinē-
dis miseris semper obnoxius est. Commuta igitur in melius
vitam tuam ⁊ eterno deo incipias militare ⁊ deum habeas pro-
tectoorem. Sunt tamen multi qui non metu penarum sed bene-
dictionum ⁊ re promissionum desiderio veniunt ad salutem. Nū-
bil enim est dignius q̃ vt homo sit auctoris imitator ⁊ secun-
dum modum proprie voluntatis diuini sit operis executor. Nā
qui edere vult nucleum oportet vt frangat nucem. Apostolus.
Rectius enim fuerat hominem subiisse coniugum ⁊ ambulasse
per plana q̃ ad altiora tendentem in profundū inferni cadere.

Capitulum decimumnonum. de
adulatione ⁊ detractatione vitanda
⁊ periculis huius vite.

Non credas laudatoribus tuis: immo irrisoribus
aurem non libenter accommodes. Omnis falsa
predicatio sectatur lucra ⁊ gloriam querit huma-
nam. vt per gloriam nascantur cōpendia. Laudēt
te esurientiū viscera nō ructantiū opulenta cōuiuia. Adolator

quippe blandus inimicus est. naturali ducimur malo adulatoribus nostris libenter fauimus: quod nos respondeamus indignos. et callidus rubor ora perfundat: tamen ad laudem suam intrinsecus letatur anima. Sed veritas angulos non amat nec querit susurrones. Laus quippe iustos cruciat iniquos exaltat. Sed iustos dum cruciat purgat. iniquos dum letificat reprobos monstrat. Nulli detrahes: nec in eo te sanctum putes si ceteros laceres. Accusamus sepe quod facimus: et contra nosmetipsos disertum in nostra vicia inuehimur: multi de eloquentibus iudicantes. Nunquam ergo huiusmodi hominibus appliceris nec declines cor tuum in verba malicie et audias. Sed es aduersus fratrem tuum loquebaris et aduersus filium matris tue ponebas scandalum. Et apertius in ecclesiastice. Sicut mordet serpens in silentio sic qui fratri suo in occulto detrahit. Sed dicis ipse non detraho sed aliis loquentibus quid facere possum. Ad excusandas excusationes in peccatis. ista pretendimus christi arte non illuditur nequaquam mea: sed apostoli sententia est. Nolite errare deus non irridetur. ille in corde nos videmus in facie. Salomō loquitur in uerbis. Ventus aquilo dissipat nubes. et vultus tristis linguas detrahentium. Sicut enim sagitta si mittatur contra duram materiam nonnunquam in mittentem reuertitur: et vulnerat vulnerantem. Iuxta illud. Facti sunt mihi in arcum prauum. Et alibi: Qui mittit in altum lapidē recidit in caput eius. Ita detractor cum tristem viderit faciem audientis immo ne audientis quidem sed obturantis aures suas ne audiat iudicium sanguinis illico conticescit: pallet virtus. herent labia. salivā siccat. Unde idem vir sapiens: cum detractoribus inquit. non commiscearis. quoniam repente veniet perditio eorum: et ruīnam vtriusque quis nouit. tam scilicet eius qui loquitur quam illius qui audit loquentem. Et Thimotheo dicitur. Aduersus presbyterum accusationem cito ne receperis: peccantem autem coram omnibus argue ut ceteri metum habeant. Non est facile de perfecta etate credendum quam et vita preterita defendit et

est aliena felicitate torquetur. quoniam virtus semper inuidie
pater. Difficile quoque euadit obprobria cui est amica iusticia:
immo si quis pie vivere voluerit iniqui protinus irrisione blas-
phemant. Nec quoque consuetudo est detrahentis ut malum su-
um semper velit negando geminare. et dicere se aut non fecisse
quod fecit aut bonum operatum esse zelo. Flammum ergo si con-
tra me paruum homunculum immundi sues gruniant et pedibus
margaritas conculcent. meque procul ab urbibus foro litibus tur-
bisque remotum sicque latentem reperit inuidia. Latum enim me
diligunt heretici quod sine me esse non possunt. obmittam per-
sonas rebus tantum et criminibus est respondendum. Nil cause
prodest maledicentibus maledicere et aduersarios talione mor-
dere cum preceptum sit malum pro malo non reddi. Unde non
de aduersario victoriam: sed contra mendacium querimus veri-
tatem. Sed nec timeamus odia subire quorundam. Non enim
debemus hominibus placere sed deo: ac scitote me nunquam here-
ticis pepercisse. sed omni studio peregrisse ut hostes ecclesie mei
fierent hostes. Unde meam iniuriam patienter tuli impietate
contra. Merre non potui. Latrant canes pro dominis suis
et tu me non vis latrare pro christo. Sed falsus rumor cito oppri-
mitur et vita posterior indicat de priore. fieri quidem non potest
ut absque morfu hominum vite huius curricula quis pertranse-
at. Malorum enim solacium est bonos carpere. de peccantium
multitudine putant culpam minui peccatorum. Sed tamen ci-
to ignis stipule conquiescit et exundans flamma deficientibus
alimentis paulatim emoritur. Nam si ante anno preterito fa-
ma mendax est. aut si certe verum dixit. cesset vitium cessabit et
rumor. Prima namque virtus monachi est contemnere hominum
iudicia. Igitur non timebo hominum iudicium habiturus iu-
dicem meum. Cupiunt enim vicini non suam sed alienam discu-
tere vitam. Sed qui amicus est etiam prava recta iudicat. Inue-
ni enim sunt scioli tantum ad detrahendum qui eo se doctos ostē-
tare velint. si cunctorum vitam lacerent. Sed nihil deo clausus

est. et tenebre lucent apud eum. Fuge tamen et tu in quibus potest
male conuersationis esse suspicio nec paratum habeas illud.
Sufficit mihi conscientia mea nec curo quid de me loquantur
homines. Et certe apostolus prouidebat bona non solum coram
deo sed etiam hominibus ne per illum nomen dei blasphemare-
tur in gentibus: nec volebat se iudicari ab infideli conscientia.
Si scandalizat inquit esca fratrem meum non manducabo etc.
Tolle igitur occasionem volentibus occasionem. Nam casti-
gare videtur alium quisquis ab eius conuersatione dissentit.
Sic et nos in ista prouincia edificato monasterio et diuersorio
prope structo: ne forte et modo Ioseph cum Maria Bethleem ve-
niens non inueniat hospicium. Tantis de toto orbe confluenti-
bus turbis obruimur monachorum: ut nec ceptum opus desere-
re nec super vires deferre valeamus. Unde quia pene illud no-
bis de euangelio contigit ut future turris non ante computare-
mus impensas compulsi sumus fratrem paulinianum ad patri-
am mittere et semirutas villulas que barbarorum manus effu-
gerunt et parentum communium cineres vendere: ne ceptum
sanctorum ministerium deferente risum maledictis et aliis pre-
beamus. Unde omnia plena periculis omnia plena sunt laque-
is incitant cupiditates insidiantur illecebre blandiuntur lucra
damna deterrent. Amare sunt obloquentium lingue. nec semper
veracia sunt. Quia laudantium inde sentit odium. hinc decipit officium
et facilius est visitare discordiam quam declinare fallacem. Silua succrescit
ut postea recidat. Ideo ager ferit ut metat: iam plenus est orbis ter-
ra nos non capit quotidie bella sectantur morbi subtrahunt. nau-
gia absorbent. et nihilominus detrahimus et litigamus. Quos quoque
in ecclesia imperitissimos quosque florere et quia nutrierunt fratris auda-
ciam et volubilitatem lingue consecuti sunt. dum non cogitant quid loqua-
tur prudentes se et eruditos arbitrantur. maxime si vulgi fauore ha-
buerint quod magis dictis lentioribus commouentur. Et econtrario vi-
des eruditum virum latere in obscuro et persecutiones pati. et non
solum in populo gratiam non habere: sed inopia et egestate

tabescere. Hec autem fiunt quia non est in presenti meritorum retributio sed in futuro.

Ca. xx. de iuramento et vindicta et mendacio et stultiloquio vitandis.

Christi enim ni fallor: iure te mala malis reddere. et cum iurantibus iurare debere: quia aliquando iuravit dominus aut mala malis restituit. Scio primum non omnia nobis convenire servis que domino conveniunt ne in comparatione famulorum domini videatur iniuria. Alioquin forsitan reclamare incipimus. Cur non e virginibus: sed de aliis mulieribus generamur. aut cur mortui nostri die tertia non resurgunt. Iuravit scio sepe dominus qui nos iurare prohibuit: nec statim ex hoc temere blasphemare debemus: quod alios vetuerit dominus? quod ipse faciebat: quia dici nobis potest. Iuravit dominus quasi dominus quem iurare nemo prohibebat. quasi servis iurare non licet nobis qui domini nostri lege iurare vetamur. Ne in eius exemplo scandalum patiamur: ex quo tempore nos iurare noluit nec ipse iuravit. Et qualiter de iuramenti causa breviter satis factum est. Ita etiam ad vindictae negotium hunc eundem sensum facile prospicis posse sufficere: quia aliud est nunc tempus gratie in quo plenitudo perfectionis advenit. Aliud fuit legis. Aliud prophetarum. dicente domino. Audistis quia dictum est antiquis ne occiderent. Ego autem perferiora precipio: que in ordine evangelii digesta suo loco lector inveniet. Ex quo enim filius dei hominis factus est. Ex quo vetus fermentum iudaice traditionis est factum nova conspersio. Ex quo agnus non in figura: sed in veritate comeditur. Ex quo secundum apostolum vetera transierunt et facta sunt omnia nova. Ex quo iussum est imaginem terreni hominis deponere et assumere formam celestis. Ex quo commortui vivimus. Ex eo virtutibus consurreximus in christo. Jurare ergo non discas:

mentiri sacrilegium putes. Admonēdi itaq; sunt omnes ut diligenter caueant periurium non solum in altari seu sanctorum reliquiis: sed etiam in communi loquela. Omne enim quod nō edificat audientes in periculum loquentium vertitur. Veritas quidem claudī et ligari potest. vinci non potest: que et suorum paucitate contenta est: et multitudine hostiū non terretur. Possunt tamen homines quibus iusti aliqua simulare pro tempore ob suam aliorumq; salutem. Consideremus ergo quid loquamur: quia pro omni verbo ocioso reddituri sumus rationem in die iudicii. Verbum quidem ociosum est: quod sine utilitate dicentis et audientis profertur. Stultiloquium autem estimo non illorum tantum qui aliqua turpia narrant ut risum moueant: et fatuitate simulata magis illudant illis quibus placere desiderant: sed etiam illorum qui sapientes seculi putantur: et de rebus physicis disputantes dicunt se arenas litorum: guttas oceani et celorum spacium: terreque punctum liquido comprehendisse.

**Ca. xxi. de patientia et reconciliatio-
ne: ac mortuis non lugendis.**

Unc iam nobis de patientia et eius bonis loquendum est. Est enim igitur patientia omnium iniuriarum et bonum tolerantia: et expectationum omnium sine precipitatione sufferentia: quam si quis intellexerit et habuerit contraria vite grauius baiulat: bona omnia continet: sororem habet spem: et affines eius sunt res bone. Omnes patitur enim venter: quia sperat et speranda tollerat: impatiēter enim fertur quod non speratur. Omni autem virtuti patientia prefertur: quod spe preente dinoscitur aut spes fructus patientie subsequatur. Nec matre gaudet fide et gubernaculum habet deum conscientiam genus et propinquitatem. Inde gloriosi dei testes efficiuntur: dum fide pleni. dum timore solliciti. dum continentie discipuli. dum filii spei duce sapientia reperiunt. Deinde coheredes christi.

dum illum vsq; ad mortē patientie virtutibus imitantur. Unde tu passus iniuriam taceas. iram vince patientia. sanctus. n. amor impatientiam non habet. Quasiuetudo nāq; nulla passio-
ne turbatur. et specialiter ira et furore non rumpitur quam q. ha-
buerit beatitudinem consequetur domini voce promissam ut
terram possideat. id est imperet et dominetur corpori suo. Aul-
la enim res ita inebriat ut animi turbatio est tristitia que ducit
ad mortem: et hec abhominanda tristitia est. Est quoq; ira que
iusticiam dei non operatur et furori proxima mentis sue impotē-
facit: intātū ut labia tremant. dentes cōcrepent. vultus quoq;
palloze mutetur. animi vero leticia interdum dolores corporis
mitigat. et si ad egrotationem corporis accedat egritudo animi
duplicatur infirmitas. Dicit enim apostolus. Sol non occidat
super iracundiam vestram: Quid agemus in die iudi-
cii super quorum ira non vnius diei. sed tantorum annorū sol
erit testis. Igitur mirescat seuicia. mansuescat iracundia remit-
tant sibi inuicem culpas suas: ne sit exactor vindicte qui petitor
est venie. Grandis offensa est nolle placare offensam: q̄q̄ affe-
ctus et p̄tentiones q̄dīu in tabernaculo huius corporis ha-
bitamus: et fragili carne circumdamur moderari et regere possu-
mus amputare non possumus. Ideo psalmista dicit. Irascimini
et nolite peccare: quia irasci hominis est: et finem ire ponere
christiani. Unde quidam ait. iam te verberibus contem-
nens nisi iratus essem. Inde enim iusti dicuntur dum omnia opera pati-
enter operantur. multo quoq; melius est stomachum te dole-
re et mentem. nec statim nobis penitentie subsidia blandiant:
que sunt infeliciū remedia: cauendum est vulnus qd̄ dolore
curat. Quid enī boni habeat sanitas languor ostēdit. Nā plus
sensimus quod habuimus postq̄ habere definim? nec scire pos-
sumus egrotationem malā nisi cū fuerit sanitas subsecuta. Et
quantū boni virtus habeat: vicia demonstrant. clariūq; fit lu-
men cōparatione tenebrarum. Sed et considerem? quod ethni-
cus ille psalmus sonet. Iustus es domine et rectum iudiciū tu

um hoc non potest dicere nisi ille qui aduenit que patitur ma-
gnificat dominum et suo merito imputans. Aduersis de eius
clementia gloriatur. Necesse est enim ut qui sic credere dicit in
christum in omnibus christi iudiciis gaudeat dicens. Sanus
sum gratias ago creatori: langueo et in hoc laudo domini volun-
tatem. Quando enim infirmior tunc fortior sum. et virtus spiri-
tus carnis infirmitate perficitur. Nam fortitudo corporis imbe-
cillitas anime est. et rursus anime fortitudo imbecillitas corpo-
ris est. Patitur enim apostolus aliquid quod non vult pro quo
ter dominum deprecatur. Sed dicitur ei sufficit tibi gratia mea
nam virtus in infirmitate perficitur. Cur ergo durum sit quod
quandoque patiendum est. Volemus autem quemque mortuum
ad hoc enim nati sumus ut maneamus eterni. Lugeatur
mortuus: sed ille quem gehenna suscipit quem tartarus deuor-
at in cuius pena eternus ignis estuat: nam mors nostra pecca-
tum est. Nos vero quorum exitum angelorum turba comitatur
quibus obuiam christus occurrit grauamur magis si diutius in
tabernaculo isto mortis habitemus. Ceterum nonne vereris ne
tibi saluator dicat: Transeris quia frater tuus meus factus est
filius. indignaris de iudicio meo et rebellibus lachrymis facis
iniuriam possidenti. Cibum tibi negas: non ieiuniorum studio
sed doloris. Non amo fragilitatem istam ieiunia ista aduersa-
rii mei sum. Nullam animam recipio que me dolente separatur a
corpore. Vales stulta philosophia habeat martyres. habeat ze-
nonem vel carbonem. Si viuentem crederes fratrem nunquam pla-
geres ad meliora migrasse. Nam sicut preter hanc vitam est vi-
ta alia beatorum ita preter hanc mortem est mors alia. Vpiorum
Aduersum mortis ergo duriciem et crudelissimam necessitatem
hoc solatio erigimur: quod in breui visuri sumus eos quos dole-
mus absentes. Neque enim mors sed dormitio et somnus appellatur.
Nos dolendi magis quam quotidie stamus in prelio: et peccatorum
vitiis sordidamur et accipimus vulnera. Absit tamen a fide no-
stra ut aliquam plagam dicam esse que non habeat consolatio.

nem cum propheta i clamet. Nunquid medicus non est in Gala
ad. Deus enim pergit te istius seculi fluctibus ventisque iacta
ri ut expertus naufragium de cetero similiter periclitari caue
res. ita cuncta que pascis ut sicut intelligis vulnera corporis tui
sic anime remedia sunt. Brevis enim vite spacium eterna me
moriam compensabit.

¶ Ca. xlii. de tribulationibus et

obprobriis perferendis.

Portet nos per multas tribulationes introire in reg
num celorum. Beati estis cum vos maledixerint homi
nes: et persecuti fuerint et dixerint omne malum aduer
sus vos. Gaudete ergo et exultate quia merces vestra copiosa est
in celis. future vite gloria presentis vite incommodis comparatur
Precipue quia non quod patitur sed quod facit contumeliam miser est. Unde et
christianis verilla crucis sunt delitie trophea nostre vite non popis:
sed miseris reportantur in nostra classe viri fortes obprobria sciunt por
tare non minus. Nam christi vincula voluntaria sunt. et vertuntur in am
plius. Siquis autem corpe imbecillis est. si adsit sapientia aduersa
rii. id est diaboli certamina vincit. premaxime quoniam liberi arbitrii su
mus: sed ipsum dei nutriunt auxillo. Quod paupertati non nobilitati fu
turoque beatitudo promittitur. Retrabit quidem verecundia servatore: ne
sequatur pauperem christum sed audiat a christo. Qui me confessus fuerit et
mea verba in generatione hac adultera et peccatrice et filii hominis
confitebitur eum in gloria patris sui cum angelis sanctis. Turpe est inter
pariteres servatore per christum voluntaria humilitate se deiectionem. Displicet
amicis si post ambrosii habitus cultum plebeia et ignobilia indu
menta mutantur. Sed si hominibus placere velle ait apostolus. christi servus non
essem. Et propheta in psalmo. Quoniam deus dissipat ossa eorum quod homi
nibus placet confusi sunt quoniam deus spreuit eos: optimum bona est
humana offensio: per quam inveniuntur servi christi. Tantum pernicio
sa est amicitia que dei prestat offensam: Sicut scriptum est.

Qui voluerit amicus fieri huius mundi: inimicus dei consti-
tuetur. Dicat quisque quod velit ego interit de me pro sensus
mei paruitate iudicavi: melius esse confundi coram peccatori-
bus super terram quam coram angelis sanctis in celo: vel ubicumque
iudicium suum demonstrare dominus. Unde Esaias. Vir sua
gente nobilissimus qui socer regis Ezechie fuisse refertur. ius-
su dei deposito cilicio nudus incedit. nec tamen ardui pudore
precepti territus est. quoniam dei imperium sequeretur quia
nihil honestius esse homini quam creatori suo parere iudicabat. Jo-
hannes quoque baptista nobilis et in carne et in spiritu natus: ci-
litium a pueritia in habitum. et locustas elegit in cibum quod nec
peccati confitentia. nec paupertatis inopia ad huius gloriam
oneris sed sola futuri seculi beatitudine trahebatur. Unde et apo-
stoli. Stulti et inutiles et tenuis fidei arguuntur. Inde Paulus
apostolum proferam. quem quotiens lego videor mihi non ver-
ba audire sed tonitrua qui oculo mentis futura contemplans
dicebat. Quis nos seperabit a charitate christi? tribulatio an
angustia. an persecutio. an fames. an nuditas. an periculum. an
gladius? Illos pericula non seperant. nos vero verberes. Il-
li catenas baiulant innocentes: nos aurum circumferimus? cri-
minosi. Illi in carceribus vincti. nos in tricliniis delicatis. Illi
in neruo positi deum puro corde et sincera cogitatione laudan-
tes. nos in ecclesia de forensibus calumniis cogitamus?
et cum omnibus equaliter legis gratia data gehenna seu regna
promissa sunt. alii de vitiis alii de virtutibus meditantur. Cumque
dictum sit generaliter omnibus. Dominum deum tuum adora-
bis. et illi soli seruias. aliis innocentia. misericordia. caritate. iei-
iunio deo fideliter et sine fine seruiantibus. Nos nobis adulte-
ros eligimus quibus seruire volumus. Siquidem iuxta euange-
lii sententiam. Omnis qui facit peccatum: seruus est peccati. re-
uera si amator pecunie sum scilicet glorie. si superbie. si ambitio-
nis aut pompe. dum illi omne studium mee voluptatis impen-
do. domino seruire non possum: quia duobus dominis neminem

posse seruire scriptum est. Non estis vestri dicit apostolus. Em-
pti enim estis pretio magno glorificate et portate deum in corpo-
re vestro. Elementum spiritus sanctus nostro iure nos conue-
nit. sciens hoc in usu per se apud omnes homines custodiri:
ut tanto seruus in opere domini esset ceterior quanto maiori
esset peculio comparatus. Ut intelligamus quod strenui esse de-
beant in opere domini. qui redempti sunt sanguine christi. vel
quod criminosi debeant iudicari qui cum sciant pro precio sue salu-
tis christi sanguinem datum alteri qui nihil prestitit magis pre-
beant seruitutem. Rogo quo pudore obsequii aut laboris sui mer-
cedem sperabit a celo cuius fuerit sollicitudo omnis in terra. Mer-
cennarius seculi non potest accipere mercedem christi. Omnis
miles in castris sperat annonam qui fortiter in prelio pro ciuib9
laborauerit. Dignus est quidem mercenuarius mercede sua. ne-
mo tamen militans deo implicabit se negociis secularibus ut
placeat ei cui se probauit. Apostoli vox est. Emplectenda est igitur
tristitia que gaudia parit. nec eius considerata materia:
quia sepe per dulcedinem fructus placet. quod amarum horruit in
radice. Qui litterarum scientiam habere desiderat si discendi non
susceperit tedia. peritie gaudia adipisci non poterit. Nec cuiusque
eruditionis quisquam habere sufficiet gloriam nisi estus fuerit an-
te perpeffus. Cumque nos dei auxilio destitutos hostis inuaserit.
duxeritque captiuos. non desperemus salutem sed in armis
mur ad prelium. Potest fieri ut vincamus ubi victi sumus. et in
eodem loco triumphemus. ubi fuimus aliquando captiui. Nam
si uiuat dominus miseros habemus salutem. si despicit peccato-
res habemus sepulchrum. Multo grauior expectata quam illata
mors est. ad hoc enim laboremus et in seculi huius periclitemur
militia ut in futuro seculo coronemur. Nec mirum hoc de hominibus
credere dum dominus ipse temptatus sit. et de Abraham scriptura testetur:
quod deus temptauerit est. Quam ob causam et apostolus loquitur. Gauden-
tes in tribulatione et scientes quod tribulatio patientiam operatur
patientia probationem. probatio spem. spes autem non confundit.

ditur. Scriptum est etiam quia propter te inq[ui]ficamur tota die.
et estimati sumus ut oues occisionis. Sed magna miserie conso-
latio est quando in tormentis quis posuit, et sit prospera secu-
rurus.

**¶ De timore ultimi iu-
dicii et statu huius vite.**

Ade satis timeo ne forte in retributionis die qua an-
te tribunal christi unicuique secundum sua facta reddendus
est. His qui in terrenis magis negociis quam in celestibus
laborarunt. iusti iudicii responsione dicatur. Ite si potestis. et il-
lic ubi tota deuotione seruiuistis mercedem exigit. Talis cau-
sa est virginum de euangelio quinque stultarum que dum solici-
tudine secularium vanitatum se contra professionis sue ordinem
occuparunt oleum unde verum lumen accenderent non habentes
in tenebris remanserunt. Ecce enim si umbrato repente celo
solis claritas nostris aspectibus denegetur. et producte in no-
stram humilitatem pluuie terris immineant si commotis ut as-
solet elementis ut in rotam sui currus tonitrua commouantur. et
dehinc fulgurum iacula palpebris terribiliter obiecta coruscent
quamquam et de consuetudine ista contingunt. pauemus contre-
miscimus. et prona ad terram deposita superbia ceruices submit-
timus. Quod faciemus in illa die miseri: quando reuoluto celo cum an-
gelicis virtutibus igne dominus totus adueniet. quando cadentibus stellis
desuper sol in tenebras et in sanguinem luna mutabitur. quando montes sicut
cera liquefuerint. quando terra ardebit et arescunt flumina et maria siccabi-
bunt contra reus naturam in sumpto diuinitus honore. Ariditate
in aquis signis comparabitur. quando peccatores dicent montibus cadi-
te super nos. et collibus tegite nos. quando vocabunt homines
mortem et vocata non veniet. quando discrimina vertentur in
vota. et semper oderunt homines concupiscent. quando illud
implebitur tempus: quod lugubri Hieremias dicit affec-
tu dicens: Resperi in terram. et ecce non erant luminaria.

vidi montes et ecce tremantes. et universos colles turbatos
intendi aerem. ecce non erat homo. et omnes volucres celi
pauebant vidi et ecce camelus desertus et omnes civitates succē
se igni a facie domini et a ira indignationis eius et interie
runt universa. Verum ne ex suggestione diaboli hec ac atrore
non ad veritatem dicta credantur. de preteritis futura proban
tur. quando talia in diluvio. in sodomis. in egypto. in hieroso
lymis sepe ob delicta hominum facta referantur. Sed veniet il
la dies qua corruptiun hoc et mortale incorruptionem induet
et immortalitatem. Tunc ad vocem tube pauebit terra cum po
pulis. et tu gaudebis iudicaturus domino lugubre mundus im
mugiet. Tribus ad tribus ferient pectora. Potentissimi quon
dam reges nudo pectore palpitabant. Exhibebitur tunc cum
sua prole ignitus iupiter adducetur: et cum suis stultus Plato
discipulis Aristotilis argumenta non pderunt. Tunc rustica
nus et pauper exultabis. ridebis et dices: Ecce crucifixus deus me
us. Ecce iudex qui inuolutus pannis in presepio vagiit. Dic ē
ille operarii et questuarii fili. hic qui matris gestatus inu homo
deus fugit in egyptum. hic vestitus est coccino. hic qui sentibus co
ronatus. Cerne manus iudee quas fixeras. Cerne latus romane quod
foderas. Videte corpus an idem sit quod dicebatis clam nocte tur
lisse discipulos. O quot virgines. et quanta infamata pudicitia
coronabitur. O quantis in illa die expedisset si temporis sen
su et viscerum vigore in hac vita caruissent. et quanti illic elingues
et multi feliciores loquacibus erunt. Et quanti pastores philoso
phos quanti rustici oratoribus. Et quanti ebetes argutis pre
ferendi. Ne Ciceronis. Ibi enim cum ante tribunal christi ve
nerimus. scimus nec Job. nec Daniele. nec Aoe rogare posse pro
quoquam. sed unumquemque portare onus suum. Igitur siue le
ges siue vigilabis. Almos tibi semper buccina in auribus sonet.
Et apostoli. Qui hunc horrendum diem impiis et peccatoribus
previdere meruerunt humiles erant mortuos suscitantes: et nos
super omnes erigimur qui peccando quotidie nosmetipsos occi

tia. vel morboꝝ cruciatibus fuerimus afflicti tanto post resur-
rectionem in futuro maiora premia consequemur. Igitur i die
iudicii securus inuenietur. si nulla dei offensa reperiatur. De
his ergo tantum solliciti esse debemus que nobiscum transferre debeamus. ~~Abhorrent terrena gentiles~~ qui
bus celestia non debentur. Concupiscant presentia: qui futura
non credunt.

**¶ Ca. xiiii. de virtute humilitatis ⁊ simplicita-
tis ac tumentī animo euitando.**

Aue ne rumusculos hominum aucuperis: vt offensas
dei populorum laude commutes per bonam ⁊ malam
famam a dextris ⁊ a sinistris christi miles gradit̃ nec
laude extollitur. nec vituperatione frangitur nō in diuitiis tu-
met. non contrahit̃ paupertate ⁊ leta contemnit ⁊ tristitia. Nā
iusti ⁊ fortis viri est. nec in aduersis frangi nec prosperis suble-
uari. sed in vtroq; esse moderatum nolo te ozare in angulis pla-
tearum. ~~Spectum~~ iter precum tuarum frangat aura popula-
ris. Nolo te dilatare fimbrias ⁊ ostentui habere philateria ⁊ cō-
scientia repugnante pbarisaica ambitione circumdari. fidelis
lector mecum intellige quid taceam ⁊ quid magis tacendo loqr̃
Quanto melius erat hoc in corde portare q̃ in ore. ⁊ deum
habere fauctorem. non aspectus hominum. Quāuis enim aliis
vitiis carere possumus. Ipocrisis tamen maculam non habere
ut nullorum aut paucorū est. Sed sicut deprecantis humilitas
meretur premia. ita superbia confidentis dei auxilio deseritur.
Tu autem frater inferius accumbe vt minore adueniente sur-
sum iubearis ascendere. Super quem enim ait dominus. Rege
scit spiritus meus nisi super humilem ⁊ quietum ⁊ tementem
verba mea. Sed vis scire quales dominus querat ornatus. ha-
beto prudentiam. iusticiam. temperantiam. fortitudinē. his pla-
gis celi includere hec te quadriga velut auriga christi ad metā

490
concitam ferat. Nihil hoc monili preciosius. Nihil hac gemma
varietate distincti. Et omni parte decorat. et ornamenta sunt
tibi et tutamini. Philosophorum sententia. Est sibi herere virtutes.
Et apostoli Jacobi cui videretur omnes deesse. et sicut quatuor
virtutes quibus pugnamus et regimur sic quatuor sunt
vitia quibus ab hoste percutimur. Stulticia. iniquitas. luxuria
formide. sed malicia finem non habet. Cognate sunt quoque sibi
virtutes. rectitudo et simplicitas. nec ab invicem separari queunt
simplex et humilis et rusticus qui archana sapientie comprehendere
nequit. Si tamen sapientum exempla in vivendo sectetur. iure
inter sapientes connumerabitur. Melius est enim parva
bona cum charitate facere sine scientia quam magnis effulgere vir
tutibus cum admixtione discordie. Excelsa namque periculosius
stant et citius corrunt que sublimia sunt. Sed perspicuum est
omnem creaturam quamvis ad perfectionem venerit tamen indi
gere misericordia dei et plenam perfectionem ex gratia dei non
ex merito possidere. Nihil sic placet deo sicut simplicitas et inno
centia. Unde spiritus sanctus in volatilibus non apparuit nisi
in columba propter simplicitatem et quadrupedibus. et pro
pter mansuetudinem. Illud quoque tibi vitandum est cauti. ne
vane glorie ardore capiaris. Cum facis elemosynam deus solus vide
at. Cum ieiunas leta sit facies tua. nec ad te obvia pretereuntium
turba consuevit ut digito monstreris nec satis religiosus velis vi
deri. et ne plus humilis quam necesse est nec gloriam fugiendo queras plu
res enim paupertatis misericordie et ieiunii arbitros declinantes in
hoc ipso placere cupiunt quod placere contemunt. Et mixtum modum lau
di vitam appetit. Ceteris perturbationibus quibus deus ho
minis gaudet et egrescit: sperat et metuit: plures inuenio extra
neos hoc vitio admodum pauci sunt qui cauerint. igitur non
queras gloriam: Sed cum fueris ingloriosus non dolebis.
Qui enim verba increpantis humiliter recipit. iam propinquam
veniam habet reatus quem gessit. Grauis enim est perficere
malum quam facere. Non est tamen tante virtutis ab aliis facta iniu

riam sustinere quod te gratie domini est placidū mitem ac trā/
quillum iniuriam ~~illud~~ non posse. Neq; vero te moneo ne de
deuitiis glazieris: ne ~~te~~ generis nobilitate te iactes: nec te cete
ris preferas. Scio humilitatem ~~te~~ ~~scio te ex affectu dicere.~~
Domine non est exaltatum cor meum: neq; elati sunt oculi mei
Stultissimum quippe est docere quod nouerit ille quem doce/
as. Uox ex industria quasi confecta ieiuniis tenuis nō sit et de/
ficiens. Sunt quippe nonnulli exterminantes facies suas ut ap/
pareant hominibus ieiunantes. qui statim ut aliquēz viderint
ingemiscunt. dimittunt supercilium et operata facie vix vnum
supercilium liberant ad videndum vestis pulla. cingulum sac/
ceum. et sordidis manibus pedibusq; vter solus. quia videri nō
potest estuat cibo. his quotidie psalmus ille decantatur. Deus
dissipat ossa omnium sibi placentium. Tristitiam simulat et q̄si
longa ieiunia furtiuus nocturnis cibis protrahunt. Pudet reliq;
dicere ne videar inuehi potius q̄ monere. Omnia hec argumē
ta sunt diaboli. Imitari igitur eum potius cuius palloz ex ieiun/
niis. elemosine in pauperes. obsequium in seruos dei. humili/
tas cor. ~~vestiū.~~ ac in cūctis sermo moderat⁹. Trade quoq;
te illi cuius sermo habitus et incessus doctrina virtutū est. Nō
coturnatam affectes eloquētiam nec more puerorū argutas sen/
tentiolas in clausulis strues. Nec preteriens tetigi ~~eruditis~~
contentus auribus nō magnopere cures quid imperitoz de in/
genio tuo rumusculi iactitent. Sed pphetarū quotidie medul/
las bibas. Quod et si patricii generis inter monachos esse cepi
~~eris.~~ non sit tibi tumoris sed humilitatis occasio: ut imiteris fili
um hominis qui non venit ministrari sed ministrare. nā quan/
to humilior tātō sublimior es lucet margarita in sordib⁹. Quā
tumcūq; enim te deieceris humilior christo non eris. Ideo q̄q;
mibi multorum sim conscius peccatorum et quotidie in oratio/
nibus flexis genibus loquar delicta iuventutis mee ne memi/
neris. Tamen sciens dictum ab apostolo: ne inflatus superbia
incidat in iudicium diaboli. Et alio loco scriptum est. superbis

deus resistit. humilibus autem dat gratiam. Nil ita a pueri-
tia vitare conatus sum quā tumentem animum et erectam cervi-
cem dei contra se odia prouocant. enim magistram do-
minum et deum meum in carnis humilitate dixisse. Discite a me
quia mitis sum et humilis corde: Et ante per canticum David
cecinisse. Memento domine dauid: et omnis mansuetudinis eius.
Et in alio loco legimus. Ante gloriam humiliabitur cor viri: et
ante ruinam eleuatur. Nil enim ut crebro dicimus. tam pericu-
losum est quā glorie cupiditas et iactantia. et tumens animus con-
scia virtutum. Idcirco plus est animum deposuisse quā cultum.
Difficilius est arrogantia quā auro carem et gemmis. Nil itaque
prodest vile palliolum. fusca tunica: corporis illuuias: simulata
paupertas si nominis dignitatem operibus destruas si inter sor-
des et inopias peccata non caueas. fidele namque testimoniū est si
non habet causas mentiendi. Cui enim plus creditur plus ab eo
exigitur. Potentes potenter tormenta patientur. nec sibi quisque
de corporis tantūmodo castitate supplaudat. cum etiam conui-
cium in fratrem homicidii sit reatus. Cadit quidem mundus et
cervix erecta non flectitur. Pereunt diuitie et nequaquam cecidit aua-
ricia. Congregare quā multi festinant: que rursus ab aliis occu-
pentur.

**Ca. xxv. de humilitate christi
quē sequi et imitari debemus.**

Christus baptizatur a seruo et a deo filius appellatur
inter publicanos meretrices et peccatores ad lauacrum
venit. et sanctior est baptista suo qui de celo venit in vte-
rum: de utero in presepe: de presepe in crucem: de cruce in sepul-
chrum: de sepulchro ad inferos: de inferis victor remeavit ad ce-
los. Imitemur ergo saluatorem nostrum quia ipse mitis et hu-
milis pastor agnus et aries appellatur: qui pro nobis imolatus ē
qui ab Isaac cornibus tenetur in sentibus. ex quo nil hac humi-

litate sublimius: quod in bethleem in hoc paruo foramine celorum con-
ditus natus est. Hic inuolutus pannis: Hic visus a pastoribus
Hic monstratus a stellis. Hic ornatus a magis. In baptismo
christi humilitas nostra est sublimitas. Illius crux nostra vic-
toria. illius patibulum noster triumphus est. Cum igitur iherusa-
lem et crucis signum in frontibus demon inspexerit contre-
miscet. Qui aurea capitolia non timent crucem timent. Qui con-
temnunt sceptrum regalia et dapes christi. Inorum et purpuras ce-
sarum sordes tamen et ieiunia pertimescunt: iubet enim christus
ne quis discipulorum dicat quod ipse est christus. Mira ratio non
vult predicari: qui gaudet intelligi. agnosci amat. et odit osten-
di. magis vult se inuentum esse quam perditum. ut virtus sua illum
non fatur manifestaret alienus. Que autem maior potest esse
clementia quam ut filius dei: hominis filius nasceretur. Decem men-
sium fastidia sustineret. partus expectaret aduentum. inuolueretur
pannis: subiiceretur parentibus per singulas adoleret eta-
tes et post contumelias vocum alapas et flagella crucis quoque
pro nobis fieret maledictum: ut nos a maledicto legis absolueret
patri factus obediens usque ad mortem. ut illud opere comple-
ret quod ante ex persona mediatoris fuerat deprecatus dicens:
pater volo ut quomodo ego et tu unum sumus. ita et isti nobis
cum unum sint. Ergo quia ad hoc venerat ut quod erat impos-
sibile legi: quia nemo in ea iustificabitur. ineffabilem misericor-
dia vinceret publica nos et peccatores ad penitentiam prouoca-
bat. Unde nouum et mirabile est apud nos. Deus solus petentes
amat. solus irascitur nisi petatur. Illo enim tempore quo sup-
plicia merebamur deus argumentum saluationis ostendit. ut
intelligere possemus quantum valeret prestare non lesus qui tan-
tum donaret iratus. Memus et nos christum et eius semper que-
ramus amplexus et facile videbitur esse omne difficile. Breuia
putabimus vniuersa que longa sunt. Quodque beata dei geni-
trix a filio suo non didicit celos fabricare: angelos creare mira-
deitatis insignia operari: sed tantum humiliari. ceterarumque

gistorum sapientia merenda sunt limina. Secularis autem iu-
dex acceptis muneribus condemnat innocentem et reum liberat.
Quod interdum de Ecclesie principibus dici potest. quod propter mu-
nera lacerent legem et non perducant iudicium ad finem.

¶ Ca. xxvii. de fide spe et timore.

¶ Iam autem fides ut inquit apostolus Paulus. Est sub-
stantia sperandarum rerum quas speramus et in re-
rum quas non videmus. Credere et videre quis debet
quod deus ea que promisit potens est et adimplere. et spem suam in
futurum transferre. et tunc fide plena poterit ad ea que promissa
sunt facillime peruenire. hec nobis inuisibilia ante oculos po-
nit. Ad hanc ingressi et diaboli et potestatum huius mundi et ha-
rum tenebrarum vniuersa deserimus. deo cum fiducia proxima-
mus. Credere enim et sperare necesse est que deus iussit. cumque
diabolus surgeret abnegamus. fidem spes sequitur. itaque de ip-
sa loquamur. Est igitur spes expectatio rerum omnium futura-
rum quas speramus. Paulo scribente apostolo. Spe enim salua-
ti sumus. spes autem que videtur non est spes. Quis autem spe-
rat quod videt. si autem quod non videmus speramus per pa-
tientiam expectamus. Hec in se habet timorem non illum dico
cuius obliuisci. et quem foras debet mittere quisque. In fide vi-
dit. Sed qui vnus est de spiritibus quibus repletur Iesus: sicut
Esaïas testatur. Eriet virga de radice iesse et flos de radice ei-
us. Et descendet et requiescet super eum spiritus sapientie et intellectus
spiritus Consilii et fortitudinis: spiritus scientie et pietatis: et re-
plebit eum spiritus timoris domini. illum spiritum quem Da-
uid canit dicens: Time te dominum iusti eius: unde et beati ef-
ficiuntur. Eodem prestante et dicente. Beatus vir qui timet do-
minum. Illum dicit timorem qui castus est et pudicus. Quoni-
am timor domini castus. Inquit David) permanet in seculum
seculi. Ergo duplex est timor. vnus appetendus et alius fugien-

duo. Est igitur timor appetendus ammonitio custodia rerum omnium quas credimus aut speramus. Timeamus enim iudicium: quia speramus et metuimus dominum. Quia timemus illum iudicem credimus. Vere namque vita est. Cum nolle timere eius potentiam. amare pietatem. Timor namque virtutum est custos. Securitas ad lapsum facilis: si paucorem habueris sollicitus eris. Leo in cavas ouium tuarum intrare non poterit. quod ad prepositos ecclesiarum vel ad anime custodiam pertinet. Qui cautus est et timidus potest ad tempus vitare peccata. Qui securus de iusticia repugnat deo illiusque auxilio destituitur insidiis hostium patet. Nunquam tuta est humana fragilitas. et quanto virtutibus crescimus: tantomagis timere debemus: ne de sublimibus corruamus. Si iuxta ecclesiasten radix sapientie est timere deum. Bonum autem diuidit qui non inuitus aut necessitate aut legum metu facit bonum. sed ideo quia bonum est et ut mercedem boni operis habeat.

¶ Ca. xxviii. de charitate et pace.

De charitate nunc transeamus: quia omnibus maior est. Ut dicit Paulus. Deus cum dilexisset mundum. misit unicum filium suum in similitudinem carnis peccati: ut de peccato condemnaret peccatum in carne. Qui preponit eam nobis rebus omnibus dicens. Et si locutus fuero linguis hominum et angelorum charitatem autem non habeam. factus sum sicut erementum tinniens aut cymbalum concrepans. Et si habuero prophetiam et cognouero omnia misteria et omnem scientiam. et si habuero fidem ita ut montes transferam. Et si distribuero omnia mea in cibos pauperum: et si tradidero corpus meum ita ut ardeam. charitatem autem non habeam nihil sum. Charitas magnanima est. charitas benigna est. charitas non emulatur. non inflatur. non agit perperam. non irritatur. non confunditur. non querit que sua sunt. non cogitat malum. non gau-

det super iniusticiis. gaudet autem veritati. omnia sustinet. oia
credit. oia sperat. Caritas nunq̃ excidit nihil enī amantibus
durū est. nullus est difficile cupientibus labor. Solus autē ille
amor pbabilis est qui deo et virtutibus anime coaptat. Nihil ē
enim qđ non tolleretur qui perfecte diligit. qui autē clementiā
non habet. nec indutus est viscera misericordie et lachrymarum
quāvis spūalis sit non adimpleuit legē xpī. Unde legit̃ qđ beat⁹
Johannes euangelista cum ephesi sener. vir inter discipulorum
manus deferretur nihil aliud per singulas solebat pferre colle
ctas nisi filioli mei diligite alterutrum. Discipulus autem petē
tibus quare semper id diceret. respondit. quia preceptum dñi ē
et si fiat solum sufficit. Sed obsecro te ne amicū qui diu querit̃
vir inuenitur difficile seruatur pariter eum oculis mens amit
tat. Nā amicicia que desinere pōt nunq̃ vera fuit. Vera nāq̃
amicitia nullo liuore sociata in quanto augeť numero tāto cre
scit et roboze. Declina igitur a malo et fac bonum inquire pacem
et persequere eam nisi oderimus malum bonum amare non pos
sumus. quin potius faciendum est bonum vt declinemus a ma
lo. Pax. Tenda est vt fugiamus bella. nec sufficit eam quere
re nisi inuentam fugientemq̃ omni studio persequamur que
exuperat oēm sensū in q̃ habitatio dei est. dicēte ppheta. Et fa
ctus est in pace loc⁹ ei⁹. infern⁹ itaq̃ inter fratres diuidit. qđqd
ergo separat fratres infernus est dicēdus. Cōcordiā enī parue
res crescūt. sic et discordia maxime delabunt̃. Pulchre igit̃ pse
cutio pacis dicit̃. iuxta illud aplī. Hospitalitatem psequeťes vt
leui citoq̃ sermone et vt ita loquar summis labiis hospites i
uitemus. sed toto mentis ardore teneamus quasi auferētes sei
cum de lucro nostro atq̃ compendio.

**¶ Ca. xxix. De infirmis et pauperi
bus receptandis.**

I qđ ceperit egrotare trāsterať ad credrā latiorē et tā
to senū ministerio cōsoneatur vt nec delicias urbium

nec matris querat affectū. nec liceat dicere. ¹¹uiqz tunicā ⁊ sagū
textaqz iuncis strata non habeo. Itaqz ico ¹²bm? vniuersa mo/
deret vt nemo qd postulet nemo taceat. ¹³Seruias fratrib? ho/
spiciū laua pedes. pauperib? ¹⁴fratib? refrigeria sumptuū ma/
nū ppria distribue. qm qd habēt clerici pauper ē. ⁊ dom? eo
rum oib? debēt esse cōes. Susceptioni enī peregrinoz ⁊ hospici
um inuigilare debent. Docet Salomon misericordie operib? in
sistendū nō nostris fidēdū virib? sed a deo esse auxiliū flagitā
dū. Sed esto qz equeris pauperibus inopum cellulas dignan/
ter introeas manus debiliū sis. aquā portes. ligna concidas.
focū extruas. Sed vbi vincula. vbi alape. vbi sputa. vbi patibul/
la. vbi mors. Cūqz hec oīa que dixi feceris ab Eustochio Pau/
loqz vinceris. Nec dico nō quo de ardore tue mētis dubitē. sed
quo currentē impellā. ⁊ acriter dimicanti seruoze augeam.

¶ Ca. xxx. de patientia hominis ⁊ misericordia dei.

Ripe ergo queso occasionē ⁊ fac de necessitate virtutē
Nō querūt ī xpianis initia sz finis. Paul? male cepit
sed bene finiuit. Inde laudant initia sz finis pditiōe
dānat. ⁊ itz de? nō vult mortem peccatoris sz vt cōuertat ⁊ vi/
uat. tñ tepidus odit ⁊ cito ei nausē faciūt. Cuiqz plus dimittit
plus diligit. Vñ meretrix illa xpi dilectrix in euāgelio baptiza/
ta lachrymis suis ⁊ crine quo multos añ decepat pedes dñi ter/
gens salutata ē. Nō qdē habuit crispātes mitras. nec stridētes
calciolos. nec orbes stibio fulcinatos. Nā qzto fedior. Dato pul/
chrior. Que demū plozat ad crucē vngēta parat: querit ī tūmu/
lo. ortulanū īterrogat. dñm recognoscit: pergīt ad aplos reptū
nūciat. illi dubitat. ista cōfidit. Nō. n. tā peccati crīmen arguit
qz velox cōuersio ī penitētie celeritate laudat: nec de? cogere
penitere si nō esset penitentib? veniā cōcessur?. Flibil. n. plus
repugnat deo qz cor impenitens. Hoc solum crīmen est quod

veniam consequi non potest. precipue quia non est iniustus deus ut propter multa mala obliuiscatur paucorum bonorum. immo de nullo sic irascitur deo quod si peccator superbiat: et eructus ac rigidus non inflectatur in iram. nec misericordiam postulet pro delicto. Nihilque sic offendit deum sicut effectus est post peccata et ex desperatione contemptus. unde et vos non desperetis veniam scelerum magnitudine. quia magna peccata magna delebit misericordia. nam deus non vult inferre supplicia sed terrere passuros. ipseque ad penitentiam prouocat ne faciat quod cominatus est. demonum autem nullus est qui parcat omnes ad predam festini venient. ante faciem ipsorum ventus urens. et quicquid vultui ipsorum obuium fuerit urere desiderabunt et perdere. Sed nec quisque per patientiam bonitatis dei de peccatorum suorum impunitate contendat. nec ideo istum estimet non offensum. quia necdum est expertus iratum immo magna est ira quando peccantibus non irascitur deus. Unde in Ezechiele ad Hierusalē. Jam nondum irascar tibi zelus tuus recessit a me. Sed reuera deus hominibus non irascitur sed vitiis que cum in homine non fuerint nequaquam puniunt. Habet autem et ira dei mensuras quantum et quanto tempore: et ob quas causas et quibus inferat. Iuxta illud quod scriptum est. Cibabis nos pane lachrymarum in mensura. Misericordiam igitur a deo consequitur qui se putat esse miserum. Nam deus qui nullis viribus superari potest. publicanorum precibus vincitur. Quanto ergo tempore te errasse nosti quanto tempore deliquisti tanto tempore humilia te ipsum deo et satisfacito ei in confessione penitentiae. Quoniam quod peccati est aliqua sorde maculat? de ecclesia Christi non potest appellari nec christo subiectus dici. Igitur qui errauimus iuuenes emendemus senes. iungamus gemitus et lachrymas. copulemus culpas simpliciter confitendo. Nam qui post lapsum peccatorum ad veram penitentiam se conuerterint cito a misericordie iudice veniam impetrabunt. quoniam apud deum non tam valet mensura temporis quam doloris. nec abstinentia tantum ciborum quantum mortificatio viciozum. Sed et magnum

72.
peccatum magnis diuturnisque cruciatibus luitur. culpaque levis
presenti supplicio compensata sit. Et sic magnum peccatum ma-
gna indiget misericordia. Concluserunt enim deus omnia sub pec-
cato ut omnibus miseretur. Sed frustra voce assumitur peni-
tentia si permanent opera: sed ne diutius pertraham habeto pau-
ca pro pluribus. in quibus non tam ordo queritur quam perfectus.
Age ergo tu caue festina age ut in hac spiritualitate perficias. ca-
ue ne quod accepisti bonum. incautus et negligens custos amitte-
as. Curre ut non negligas. festina ut celerius comprehendas. Nam
cepisse multorum est ad culmen peruenisse paucorum. Tribuat tibi
christus ut audias et taceas ut intelligas. et sic loquaris.

¶ Sequitur Ca. xxxi. et ultimum sine
titulo quo concludit regulam.

¶ Quoniam ita se natura habet ut amara sit veritas et
blanda vitia estimetur. ut Paulus ait apostolus. Inim-
icus vobis factus sum verum dicens. Unde et quia
saluatoris dura videbantur eloquia. plurimi discipulorum retro-
sum abierunt. Non est mirum si et nos ipsi vitiis detrahentes of-
fendimus plurimos. Disposui tamen nasum secare fetentem ti-
meat qui fetidus est. Quid tamen ad te qui te intelligis in-
nocentem nemo reprehendat quod aliquos aut laudamus aut car-
pimus. cum et in arguendis malis sit correptio ceterorum. Et in op-
timis predicandis boni ad virtutum studia concitentur. Nos. n.
ut scitis hebreorum lectione detenti. in latina lingua rudem
obduramus intantum ut loquentibus quoque nobis stridor qui-
dam non latinus interstrepit. Unde ignoscite ariditati. et si im-
peritus sum sermone inquit apostolus. sed non sciam illi utrumque
non deerat: et vnum humiliter renuebat. Nobis utrumque deest
quia quod puri plausibile habueramus amisimus. nec scientiam
quam volebamus consecuti sumus. iuxta esopianam fabulam.
Dum magna sectamur etiam minora perdentes. Non plonga-

veniam consequi non potest. precipue quia non est iniustus deus ut propter multa mala obliuiscatur paucorum bonorum. immo de nullo sic irascitur deo quod si peccator superbiat: et eructus ac rigidus non inflectatur in metum. nec misericordiam postulet pro delicto. Nihilque sic offendit deum sicut effectus est post peccata et ex desperatione contemptus. unde et vos non desperetis veniam scelerum magnitudine. quia magna peccata magna delebit misericordia. nam deus non vult inferre supplicia sed terrere passuros. ipseque ad penitentiam prouocat ne faciat quod cominatur est. demonum autem nullus est qui parcat omnes ad predam festini venient. ante faciem ipsorum ventus vrens. et quicquid vultui ipsorum obuium fuerit rere desiderabunt et perdere. Sed nec quicquam per patientiam bonitatis dei de peccatorum suorum impunitate contendat. nec ideo istum estimet non offensum. quia necdum est expertus iratum immo magna est ira quam peccantibus non irascitur deus. Unde in Ezechiele ad Hierusalē. Jam nondum irascar tibi zelus tuus recessit a me. Sed reuera deus hominibus non irascitur sed vitiis que cum in homine non fuerint nequaquam puniunt. Dabit autem et ira dei mensuras quantum et quanto tempore: et ob quas causas et quibus inferat. Iuxta illud quod scriptum est. Cibabis nos pane lachrymarum in mensura. Misericordiam igitur a deo consequitur qui se putat esse miserum. Nam deus qui nullis viribus superari potest. publicanorum precibus vincitur. Quanto ergo tempore te errasse nosti quanto tempore deliquisti tanto tempore humilia te ipsum deo et satisfacito ei in confessione penitentiae. Quoniam quod peccati est aliqua sorde maculat? de ecclesia christi non potest appellari nec christo subiectus dici. Igitur qui errauimus iuvenes emendemus senes. iungamus gemitus et lachrymas. copulemus culpas simpliciter confitendo. Nam qui post lapsum peccatorum ad veram penitentiam se conuerterint cito a misericordie iudice veniam impetrabunt. quoniam apud deum non tam valet mensura temporis quam doloris. nec abstinentia tantum ciborum quantum mortificatio viciorum. Sed et magnum

peccatum magnis diuturnisque cruciatibus luitur. culpaque levis presenti supplicio compensata sit. Et sic magnum peccatum magna indiget misericordia. Concluserunt enim deus omnia sub peccato ut omnibus miseretur. Sed frustra voce assumitur penitentia si permanent opera: sed ne diutius pertraham habeto pauca pro pluribus. in quibus non tam ordo queritur quam perfectus. Age ergo tu caue festina age ut in hac spiritualitate perficias. caue ne quod accepisti bonum. incautus et negligens custodis amittas. Curre ut non negligas. festina ut celerius comprehendas. Non cepisse multorum est ad culmen peruenisse paucorum. Tribuat tibi christus ut audias et taceas ut intelligas. et sic loquaris.

¶ Sequitur Ca. xxxi. et ultimum sine titulo quo concludit regulam.

¶ Quoniam ita se natura habet ut amara sit veritas et blanda vitia estimetur. ut Paulus ait apostolus. Inimicus vobis factus sum verum dicens. Unde et quia saluatoris dura videbantur eloquia. plurimi discipulorum retrosum abierunt. Non est mirum si et nos ipsi vitis detrahentes offendimus plurimos. Disposui tamen nasum secare fetentem timeat qui fetidus est. Quid tamen ad te qui te intelligis innocentem nemo reprehendat quod aliquos aut laudamus aut carpinus. cum et in arguendis malis sit correptio ceterorum. Et in optimis predicandis boni ad virtutum studia concitentur. Nos. n. ut scitis hebreorum lectione detenti. in latina lingua rubiginem obducimus intantum ut loquentibus quoque nobis stridor quidam non latinus interstrepit. Unde ignoscite ariditati. et si imperitus sum sermone inquit apostolus. sed non sciam illi utrumque non deerat: et vnum humiliter renuebat. Nobis utrumque deest quia quod puri plausibile habueramus amissimus. nec scientiam quam volebamus consecuti sumus. iuxta esopianam fabulam. Dum magna sectamur etiam minora perdentes. Non plonga

buntur ultra sermones mei quoscumque loquar. Ea propter mo-
neo et flens gemenisque cōtestor. ut dum huius mundi vitam curri-
mus non duabus tunicis. id est duplici vestiamus fide. non calcia-
mentorum pedibus mortuis videlicet operibus pregrauemur. non
diuitiarum onera ad terram premant. Non virge. id est potentie secu-
laris querat auxilium non pariter et christum velim? habere et se-
culum. Sed per breuibus et caducis eterna succedant. Sed et pre-
cor vos qui fideles estis ut ita vitam vestram et conuersationem
seruetis ne in aliquo vel ipsi scandalum patiamini vel aliis scan-
dalum faciatis sed sit vobis summi studii summeque cautele ne quis
in hanc sanctorum congregationem pollutus introeat ne quisquis
iebusus habitet in vobis. Dominus Iesus contrectat sathanam sub
pedibus vestris et incolumes vos et plura etate florentes Christus
deus noster tueatur omnipotens. Sed et spiritus sanctus nobis pre-
stare dignetur: ut in hoc seculo factores mandatorum suorum effecti. in
huius vite agone probati et fideles inuenti: spiritualibus fructibus
ditati his continentibus mereamur adiungi. Ipsi gloria et im-
perium cum eterno patre et eodem spiritu sancto in cuncta secu-
la seculorum. Amen.

¶ Finit Aureola sancti Hieronymi foeliciter.

¶ Registrum huius libri.

¶ Primum vacat.

¶ Incipiunt.

¶ Possibile.

¶ Lates Aua.

¶ Vagatur.

¶ Voleamus.

¶ Ita interioris.

¶ Ille fuerat.

¶ Honora.

¶ Honorat.

¶ Cidimus.

¶ Deus resistit.

¶ Finis.

m
co
rio

3:1
10

22

Incipit Speculum beati Bernardi Abbatis.

De Honestate vite.

P Etis a me fili ⁊ frater: quod nunq̃ ⁊ nusq̃ aliquem a suo prouisoze audiui petisse. Verumtamen quia instanter tua deuotio exposcit cui inest rationabiliter petenti aliquid negare non possum. **¶** Formulam honeste vite tibi breui scribo sermone: quaz in christi amore si ardescens perseueranter seruaueris. proculdubio vitam consequeris eternam. **¶** Ut igitur ab interiori incipiens ad exteriori hominem sermo procedat. Circa tui cordis puritatem te indefinenter studere oportet: quo totius puritatis amator: deus tamq̃ in propria sede sedere dignetur. ibi sedem sibi tamq̃ in celo collocare. Iuxta illud. Celum mihi sedes: ⁊ terra scabellum pedum meorum. Et iterum. Anima iusti sedes est sapientie. Necesse est ergo: q̃ circa cogitationes tuas intendas ⁊ insistas: ut videlicet coram deo cogitare: seu meditari pertimescas: quod in presentia hominis merito dicere vel cogitare erubesceres. Sciens nimirum q̃ sicut per verba vel facta innotescimus homini sic per cogitationes incircumscripto spiritui: quia que dicta hominibus sunt deo cogitationes. Dominus enim nouit cogitationes hominum: quoniam vane sunt. ⁊ sicut ei nulla inuisibilis est creatura: sic nihil omnino cogitari potest quod eum lateat. Unde Apostolus. Unius est enim sermo dei ⁊ efficax ⁊ penetrabilior omni gladio anticipati pertingens vsq̃ ad diuisionem anime ⁊ spiritus compagum ⁊ medullarum ⁊ discretor cogitationum et intentionum cordis.

¶ De Contemplatione dei.

S It ergo tibi christus in corde. ⁊ nunq̃ imago crucifixi ab animo tuo recedat. Dic tibi sit cibus ⁊ potus: dulcedo tua ⁊ refectio tua: consolatio tua mel tuum ⁊ desiderium. Tua meditatio: tua oratio: vita tua: ratio tua: et resurrectio tua. Semper cogita illum. aut positum in presepio.

aut pannis inuolutum. aut in templo a parentibus presentatū.
aut in templo audientem: doctores interrogantē qui docet om
nem scientiam. et postea parentibus subditum. cui de iure subdi
tur omnis creatura. aut etiam turbas docentem: vel solum in
monte orantem: aut esurientem in deserto panem vite et fontem
sapientie: qui pascitur inter lilia. et implet omne animal benedi
ctione. aut fatigatum in itinere prolixius orantem: et omnibus
omnia sufficienter administrantem: ab angelo etiam ipsius qui
est dulcedo et consolatio angelorum consolationem recipientem
aut ad columnam sustentationem mundi et totius mundi colū
nam ligatum et flagellatum. Et ipsum qui est gloria angelorum
spretum et illusum sputis linitum palma in facie percussum. spi
nea corona coronatum: obprobriis saturatum. Ad ultimum
cum iniquis deputatum: et pro te in cruce pendentem et morien
tem. Sic erit igitur fasciculus mirrhe dilectus tuus inter vbera
tua commorabitur. Et sic de omnibus anxietatibus domini tui.
et amaritudinibus quasi quendam fasciculum concepti doloris
colligas. unde etiam amarum poculum et dulces ut ita dixerim
lachrymas confitias. ¶ Si vero aliquando ardentissimo chris
ti amore succensus: volueris cum Apostolo cognoscere: et que
sursum sunt sapere altius. Leuabis parumper oculo et mētis ad
victoriam resurgentis. et ad maiestatem in gloria patris seden
tis et regnantis. nec tamen ibi facies moram longam. ne forte si
diutius maiestatis fueris scrutator opprimaris a gloria.

¶ De superbia detestanda.

Ne ante omnia noueris te omnem elationem cor-
dis iactantiam atq; arrogantiam quasi quasdam pe-
stes ⁊ venenata animalia: ⁊ quoddam venenum ani-
marum omnino fugere debere. Sciens proculdubio q̄ immu-
tus coram deo est omnis qui exaltat cor suum. Item neminem
spernas: nulli noceas: nulli detrahas. ⁊ in christi nomine omni-
bus prodesse coneris. Item inferiorem ceteris atq; viliozem te
non solum credas ex inimo cordis affectu. verum etiam non
dicas profecisse te: nec aliquid te existimes. Iuxta illud Apo-
stoli. Qui se existimat aliquid esse cum nihil sit: ipse se seducit. Ad
hec sit incessus tuus: maturitate plenus: grauis et honestus. et
videlicet non fractis gressibus ambules: aut non scapulas dex-
trosum vel sinistrosum: vergendo seu vertendo non esse ere-
cta ceruice: non prominente pectore seu inclinato super hume-
rum capite: que omnia leuitatem redolent: aut elationem osten-
dunt: aut ipocrisim sapiunt. Incedens stans sedens habeto te
deorsum reuoluens in animo tuo: quia puluis es ⁊ in puluere
reuerteris. ⁊ cor sursum versum. nulla curiositate aliquem aspi-
cias aut respicias. Tristitiam animi: ⁊ maxime in conuentu
ostendere te decet. quandam tamen hilaritatem premittes in
facie. Priuatim autem nunquam vultus tuus in diuersa muta-
tur. si coram aliquo alicuius rei causa: vt assolet aliquando fue-
ris compulsus in risum non sit excussus cum cachertino. Tuis
etiam curis interpone gaudia: nunquam sis ociosus: quin aut
legas: aut aliquid de sacris scripturis. vel quod certe melius est
rumines psalmos operando. Nihilominus incessanter quod
ibi fuerit iniunctum: vt nunquam diabolus te exoccupatum in-
ueniat. multa enim mala docuit ociositas. Illas vero scriptu-
ras libentius legas. precipue que tuam deuotionem magis in-
flammauerint q̄ que alliciunt intellectum. Intellige que dico
dabit tibi dominus intellectum: si in sensu cogitaueris cir-
cumspeditionem dei. Et cum oraueris. non impleas aures tu-
as audientium singultibus et suspirijs. sed intende dominum

deum tuum in cubili cordis. proderit tamen ad compunctiones
habendam: si ita semotus fueris: vel puras manus eleuando. si
etiam tui ipsius vocem audire potueris: nonnunquam ad subleuan
dam intentionem in celum inspicias: ut ibi sit cor tuum ubi Christus
est in dextera dei sedens. Ab oratione reuertaris ad lectionem.
et iterum si lectio in te fastidium submouerit: ad orationem pro
uocet. Consortia iuuenum maxime qui in barbes sunt: quantum
conuenienter potes deuota. Sicut ad laucem sic ad cibum acce
das. nunquam alicui oculos in faciem defigas: nunquam voluptate
sed necessitate pascaris et fames: non sapor prouocet appetitum
singularitatem fuge. communitate esto contentus. sciens quia
caro pascenda est. et extinguenda sunt vicia. sed quando tibi ali
quid super apponitur: tamquam diuinitus procuratum illud acci
pe. hoc tamen in animo et semper in voluntate tua sit magis al
teri apponere quam retinere. Pone prudentie tue modum: ne tibi
sapiens videaris semper et vbi que atque in omnibus operibus tui
is time: ne forte excedas in aliquo. Sic beatus Job ait. Verebar
omnia opera mea sciens quod parcis delinquenti. Cum autem ad
stratum lassus deuenieris: te honestissime iacendo componas.
nec supinus iaceas. nec genua leuando calcaneos iungas ad ty
bias. quod si luxurie te pompa concusserit: recordare dilectum tuum
positum super lectum doloris: et vniuersum stratum tuum versum
in infirmitate. Nec dices in corde tuo. deus meus pendet in pa
tibus: et ego voluptati operam dabo. sicque inuocato ex toto cor
de nomine saluatoris gemendo et sepe geminando hoc nomen
tuo cessabit quassatio: rumina in te psalmos donec sompnus
occupet ut in sompno sompnies te psalmos dicere. Cum sur
rexeris ad vigilias: lauda creatorem tuum: ex omnibus viribus tui
is. et ad laudem creatoris et redemptoris tui: exalta in altitudi
ne vocem tuam. Postremo purissimum christi habeto amorem
nil preter christum: aut quod est preter ipsum: aut quod est pro
pter ipsum: non estimare memento. Prolixius quam putavi de
scripsi tibi quod ipse agere nequeo in te adimplere: me reputas

et optas: quod mihi deesse cognosco: quia proferus tuus gaudium
est mihi: et corona mea in domino deo meo. ¶ Si quando assu-
stis tedio iuxta lapidem: quo lauantur corpora mortuorum te
componere meditando: et diligenter cogita quomodo tractentur
christi sepeliendi: nunc in tergum: nunc in faciem versantur quo-
modo nutet caput cadant brachia: rigent crura: iacent tybie: quo-
modo induantur consumantur deferantur humandi quomodo
componantur in tumulo: quomodo puluere contegantur: quo-
modo vorentur a vermibus quasi putrefactio. ¶ Summaque ti-
bi sit philosophia. meditatio mortis assidua. hanc ubicumque fue-
ris: aut perrexeris tecum porta: et in eternum non peribis.

¶ Explicit speculum beati Bernhardi Abbatis
de honestate vite.

¶ Incipiunt octo puncta. mediante quibus peruenitur ad per-
fectionem vite spiritualis eiusdem.

Ecce octo si bene excolueris omnium virtutum perfe-
ctionem et consummationem per gratiam dei conse-
queris. ¶ Primum: ut pure et integre peccata tua se-

pius confiteris: cum magno dolore et proposito non plus facien-
di. ¶ Secundum: ut non frangaris aduersitate vel temptatione. Sta
in iusticia et timore. et prepara animam tuam ad temptatio-
nem. Non enim est locus vel religio qui vel que permittit ho-
minem sine pugna militare et viuere. Nam tota vita hominis
milicia est super terram. omnes etiam qui pie viuere volunt: in
christo persecutionem patientur. permittit enim. teste beato Gre-
gorio. Dominus electos suos lacerari detractionibus: ut in humili-
tate conseruentur. ¶ Tertium ut non misceas te hominibus nec
interioribus nec exterioribus in quantum potes bono modo. sed
tene solitarium sponso tuo christo. et fuge rumores seculi et va-
na ac secularia colloquia: que mentem distrabunt. et inquietant

not diligere

not

reddunt. et in pace esse non permittunt. ¶ Quartum omni tem-
pore debere puritate cordis studere: ut videlicet cōtinue velut
clausis sensibus carnalibus in temetipsum conuertaris et cordis
hostia a formis sensibilibus et imaginibus terrenorum quantum
possibile est habeas diligenter serata. Puritas namque cordis in-
ter omnia exercitia spiritualia est quodam modo tamquam quedam
finalis intentio: ac laborum omnium retributio que in hac vi-
ta miles christi emeritus recipere consuevit. sibi vendicat prin-
cipatum. Affectum tuum cum omni diligentia ab his omnibus
que libertatem ipsius impedire possent. et ab omni re possibili-
tatem habente alligandi et tenendi ipsum affectum ad inheren-
dum. Juxta illud legis mosayce maneat unusquisque apud semet
ipsum. nullus egrediatur ostium domus sue die sabbati. et saba-
tizabit populus. ¶ In semetipso namque esse est dispersiones cor-
dis sui. et affectiones ad vnum verum et simplicissimum bonorum
recolligere et collectas habere. Sabatizare vero est cor ab affecti-
one carnali ipsum inficiente. et a curis mundanis ipsum distra-
hente absolutum esse. et in pace cordis sui tamquam in portu silentii
in amore et fruitione conditoris suauiter quiescere. Super om-
nia autem alia tibi semper sit principalis conatus: ut animum
tuum semper sursum in contemplatione diuinorum eleuatur
habeas: ut diuinis rebus ac deo mens iugiter transferatur.
Quicquid autem ab his diuersum est: quous magis videatur si-
cut corporis castigatio: ieiunium vel vigilie et similia virtutis
exercitia quali secundaria et inferiora iudicanda sunt: tantum ex-
perientia optum ad cordis proficiunt puritate. Inde est quod
paucissimi iam ad veram perfectionem perueniunt: quia in me-
dijs non multum proficiunt tempus et vires expendunt debita
remedia negligunt et postponunt. tu autem si transmittes recto
ad finem intentum peruenire desideras: debes sine opere ad perpe-
tuam cordis puritatem. et mentis tranquillitatem anbelare: atque
cor sursum iugiter ad deum habere. verum tamen est: quod nullus
mortalium potest huic contemplationi iugiter inherere. sed

ideo dictum est: ut scias ubi mentis intentionem debeas habere fixam. et ad quam destinationem semper anime tue reuoces intuitum quā poterit obtinere mens gaudet et aqua distractam se doleat atque suspiret. quotienscumque ab illo intuitu se deprehenderit separatam. querulosa voce mihi obuiare uolueris: dicens te diu in eodem statu manere non posse: nosse debes quod diuina virtus plus potest facere quam homo possit cogitare et quod frequentia actus similem sibi habitum generare consuevit. Unde sepius contingit: quod illud ad quod fortassis homo se in principio astringit cum quadam violentia et difficultate: postea faciliter operabitur. et tandem cum magna delectatione dummodo a ceptis non desistat. ¶ Audi fili mi disciplinam patris tui. Attende diligenter illa verba mea. et ea in corde tuo quasi in libro scribe. Noli emulari multitudinem eorum: qui iam retro conuersi sunt post desideria cordis sui. In quibus deuotio tepuit: charitas refriguit. et deficit humilitas. obedientia etiam prostrata est: qui placere hominibus cupiunt honores querunt ueteri seruiunt qui supra modum diligunt munera. secuntur retributiones qui in hoc mundo ipsum quod querunt: pro mercede operis sui recipiunt. et in futuro vacui remanebunt. ¶ Sed illos egregios flores sanctissimos patres qui incomprobabili flagrabant studio sanctitatis attende: et eorum festines propositum simili studio et conuersatione suscipere: quemadmodum tibi iam propositum est. Siue igitur comedas siue bibas siue aliquid aliud facias: semper hec vox patris resonet in auribus tuis: admonentis et dicentis. Fili mi ad cor tuum redas ab omni quantum possibile est te ipsum abstrahendo mentis oculum semper in puritate et tranquillitate custodias. Intellectum a formis rerum infimarum reseruando voluntatis affectum a curis terrenorum penitus absoluas summo bono amore feruido semper inherendo. memoriam quoque iugiter sursum eleuatam habeas per contemplationem diuinorum ad superna tendendo. ita ut tota anima tua cum omnibus potentijs suis et viribus in deum

collecta: vnus fiat spiritus cum eo in quo summa perfectio vie
cognoscitur consistere. ¶ Hec igitur breuis p vite tue formula
tibi sit tradita in qua summarum summa toti? perfectionis cō
sistit. in qua si diligenter studueris ⁊ fideliter affectum manci
pare volueris: beatus eris. ⁊ quod ammodo eternam felicitatem
in hoc fragili corpore inchoabis. Hec est fili salutis via quā tu?
Arsenius ab angelo edoctus seruauit et seruari suis discipulis
mandauit. fuge: tace: quiesce. hec inq̃uens sunt principia salu
tis hec eterna sapientia ad discipulum. Item statim subinfert
fons ⁊ origo omnium bonorum homini spirituali est in cella sua
iugiter cōmorari. ¶ Quintum: vt non contristeris vel leteris:
aut solliciteris pro amicis ⁊ cognatis tuis: sed cōmitte eos deo
⁊ spirituale subsidium scilicet orationum tuarum suffragia eis
impende. te autem mundo crucifixum reputa ⁊ mundum tibi
ad interiora te extende tanq̃ omnibus amicis o: atus. ¶ Sex
tum vt sis feruens in orationibus: ⁊ meditationibus sanctis: ⁊
ab illa voluntate: qua ad religionem venisti. ⁊ a p̃mo nouicia
tus feruore non tepescas. homo enim remissus si incipiat aliqd
in principio aliquantulum strenue agit. deinde diminuendo p
cedit. quia multorum est incipere paucorum finire. Sola tamen
perseuerantia coronabitur sola accipit brauium. Nulla sine la
bore virtus ⁊ ad magna premia non peruenitur: nē p magnos
labores. ¶ Regnum enim celorum non desides: nō remissi: nō
delicati. sed violenti rapiunt qui non alijs sed suis voluntati
bus preclaram inferunt violentiam. Nam qui in moribus suis
lles sunt ⁊ fluidi more aque precipitis ad ima descendunt.
Qui vero constantes firmi ⁊ feruidi in arcem virtutis quoti
die excrescunt stultis nībil diu placet. Nam tales quod non ha
bent cupiunt: ⁊ quod habent fastidiunt. ergo constans esto: et
non nouearis exemplis tepidorum ad imitandum eos. Et q̃ ri
gor ordinis non tenetur ab alijs de hoc te non intromittas. s;
videas quod sine offendiculo ambules corā confratribus tuis.
emendando eos plus exemplis quam verbis: vt oīs q̃ ordinis

sunt sana ⁊ integra sint in persona tua. Et ideo non sis alijs ri-
gorosus non reprehendas acriter: vel dure increpando alios:
quia fraterna correctio non habet locum: vbi non speratur emē-
datio ⁊ frustra venit sonus ad aures: nisi deus in corde loquat̃
quia solus deus conuertit corda filiorum hominum. Fraterna
autem correctio debet fieri cum magno moderamine: cum gemitu
⁊ beniuolentia: suo loco: suo tempore: semper oratione prece-
dente. Idcirco si aliqui non compleuerunt omnia que sunt ordi-
nis: dummodo tu bonus emulator fueris ⁊ discretus: non iudi-
cabis aliorum facta. Nec moueat te: si videris aliquos min⁹ di-
cretos: alios ignaros: alios indoctos: alios remissos in horis:
aut quibuscumq; vicij obnoxios: claude oculos inquātum po-
tes ad aliorum facta perscrutanda. Caue ne quos imitari non
vis damnare videaris: quia in iudicando alios magnum ē peri-
culum. ⁊ tales suspensiones sepe sunt false. siue sint vere siue false
diminuunt tamen affectum ⁊ caritatem q̃z homo habet ad pro-
ximum. hoc multum debes cauere ne caritas alicui⁹ erga te: vel
quemcumq; alium corrumpatur: vel etiam diminuatur: quia
non est maius spoliū vel damnum: q̃z in ablatione vel dimi-
nutione caritatis. Omnia namq; q̃zuis vtilia: q̃zuis necessaria
videantur: spernenda tamen sunt: vt ire turbatio deuitetur. et
omnia que auersa sunt: vel putantur: sustinenda sunt: vt pa-
cis dilectionisq; tranquillitas seruetur. quia nihil perniciosius
ira. nec caritate quicquā vtilius est credendum. nec tranquilli-
tate animi preciosius ppter que non solum commoda carnaliū
⁊ transitoriorum: sed ⁊ spiritalium spernenda videntur. si
as acquiri vel perfici non possint. ¶ Septimum vt sis tacens. ⁊
non multiloquus. vbi cumq; fueris loquendo vel respondendo
leuiter et morose: remissa voce: placido vultu: disciplinatis mo-
ribus: pauca ⁊ rationabilia verba loquaris. Bis ad limam veni-
ant verba q̃z semel ad linguam. plus diligas audire q̃z audiri:
vt interrogatio magis aperiat os tuum: q̃z ad non interrogata
respondere. Non inniteris tue prudentie. neq; confidas in pro-

prijs sensibus .7 non sis sapiens in oculis tuis: altiora te ne
quesieris. 7 fortiora te ne scrutatus fueris. sed discretum mode-
stum 7 ordinatum te in omnibus exhibeas: quia deo nunquam
placuit aliquid immoderatum: instabile: pfusum: inordinatum
super humile autem te quietum requiescit spiritus domini.
Octauum 7 vltimum: vt nunq̃ sis ociosus. Flam in desideri-
is est omnis ociosus. ama igitur scientiam scripturarum. 7 car-
nis vicia non amabis: nec vacet mens tua varijs perturbationi-
bus: que si pectori suo insederint dominabuntur tui. 7 te ducēt
ad delectum maximum. Semper igitur aut legas aut ores: aut
aliquid de sacris mediteris. Multa enim mala docuit ociositas
est enim mors anime 7 viui hominis sepultura 7 sentina om-
nium malorum. Singulis horis 7 dieb⁹ sua tribue exercitia spi-
ritualibus spiritualia. corporalibus corporalibus comparando.
In omnibus caueas tibi a peccato. 7 proximo a scandalo. Sta-
tim cum sentis te stimulari a vana gloria vel quacumq; tempta-
tione. principijs obsta. 7 sis agilis ad quecumq; agenda: que ex
alterius admonitione. vel diuina instigatione intelligis. esse fa-
cienda. Discas tibiip̃li preesse. 7 teipsum regere non alios. pro-
prium vitam ordina. mores tuos compone. teipsum iudica: teip-
sum apud teipsum accusa 7 condemna: nec impunitum dimitte
excessum. Tibiip̃li esto durus. nunq̃ alijs. Mando preterite no-
ctis fac a teipso exactionem. 7 fortune diei tibi indicito cautio-
nem. vespere preterite diei rationem exige. 7 super venientis no-
ctis fac indictionem. Considera quantū pficias. q̃ztum tibi ad
restet itineris: grandis enim tibi restat via anteq̃ videat̃
deus uestrum in syon. Sed cum in his octo iam premissis te ex-
ercueris de virtute in virtutem pficiendo. esto cautus contra
insidias diaboli ne te abducat ab eis. Amen.

Finis.

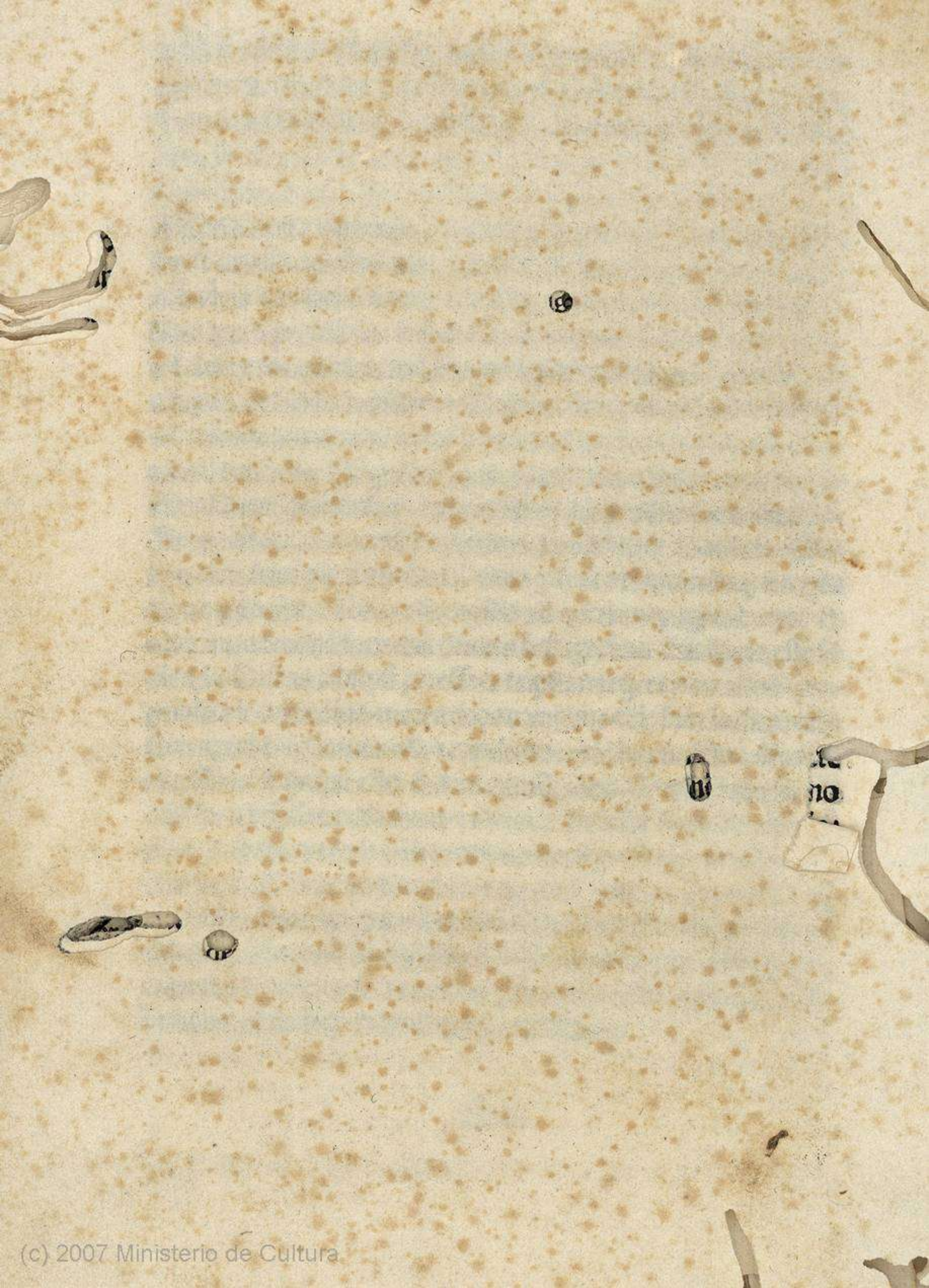

da
de
con

er

Modus confitendi secundū sanctum Augustinum.

Accipit quedam confessio brevis et multum utilis que
 docet modum qualiter bonus Christianus sua debe
 at delicta confiteri et diffinit sic a Beato Augustino.
 Confessio est per quam morbus latens spe venie aperit. Con
 ditiones autem bone confessionis sunt iste que patent in versibus
 sequentibus. Sit simplex humilis confessio pura fidelis. Atque
 frequens nuda discreta libens verecunda. Integra secreta la
 crimabilis accelerata. Fortis et accusans et sit parere parata.
 Declaratio versus. Simplex scilicet quod non recitet aliquid quod
 ad qualitatem et quantitatem peccati non pertineat. Humilis. scilicet
 ut se miserum et infirmum confiteatur. Pura ut. scilicet recta sit inten
 tio confitentis. Fidelis id est vera et sine ulla falsitate in enar
 ratione criminum. Frequens quod est de bene esse confessio
 nis scilicet quod frequenter confiteatur. Nuda. scilicet ut non involuat ob
 scuritates verborum incognitorum. Discreta. scilicet ut maiora pecca
 ta cum pudore confiteatur. Libens id est spontanea et non coa
 cta quia tunc non esset confessio. Verecunda. scilicet ut erubescat et non
 se iacet propter aliquam seculi dignitatem seu vanitatem admixtam
 Integra. scilicet ut non subtrahat aliqua de his que manifestanda
 sunt confessori. Secreta. scilicet quantum ad conditionem socii in quo
 de occultis conscientie agit. Lacrimabilis quo ad dolorem de
 commissis sceleribus. Accelerata. scilicet ut de die in diem non differ
 ret sed statim et citius poterit confiteatur. Fortis ut nihil pro
 pter verecundiam dimittat quia nulla tunc esset confessio. Para
 rare parata. scilicet sacerdoti quoniam constituitur iudex ei obedire in
 iussis eius. Conditiones quas bonus confessor debet habere
 re in confessione patent per versus sequentes. Sicut. Sicut sa
 piens confessor sit diligensque. Attentus docens humilis mon
 strans patiensque. Probus et absconditus stabilis et tacitus usque
 id est usque in finem. Declaratio versus. Sicut. Sicut
 videlicet quod ipse confessor sit cognoscens peccata quia aliter
 non daret bonam medicinam. Sapiens videlicet quod det con
 fitenti bonam doctrinam ut sciat peccata denudare. Diligens

vsus

Declaratio

indicationes
2 confesso 2

scilicet in examinatione delictorum confitentium. Attentus videlicet quod attente audiat que dicuntur a peccatore penitente. Docens videlicet quod doceat et instruat confitentem mala fugere. bona facere. Humilis videlicet quod humiliter audiat confessionem a confitentibus. Monstrans videlicet quod sciat demonstrare gravitatem peccatorum. Patiens videlicet quod expedet quousque peccator omnia peccata denudavit. Pronus videlicet quod sit curvatus et non se eleuet usque in fines. Abscondus videlicet quod abscondat vultum suum ne videatur a confitente. Stabilis quod stet et non fugiat a loco in quo audit confessionem usque in finem. Tacitus videlicet quod sileat quousque confitens totum dixerit. Secundum tamen doctores tria ad minus debent esse in bono confessore videlicet scientia discernendi inter peccata. Laeta et discreta inquisitio de peccatis. Et discreta penitentie siue satisfactionis iniunctio.

De quinque sensibus corporeis.

Quinq; sunt sensus corporis videlicet Visus. Auditus. gustus. odoratus. et tactus. Et primo per visum peccat homo multis modis ut patet per versus sequentes.

Cernitur acie parens et proximus altera cernit.

Cernitur bistrionum membra ludus chorea mulierque.

Pompat ornat visus et inutile cernit.

Declaratio versuum predictorum.

Primo patrem vel matrem perversè respicere. Secundo aliena bona cupide videre. Tercio proximum fraudulenter inspicere. Quarto ludos bistrionum respicere. Quinto membra secreta luxuriose videre. Sexto in conspectu ludorum continui letari. Septimo choreas frequenter cernere. Octavo mulieres cupide videre. Nonno intuitu superbarum pomparum letari. Decimo de ornamentorum visione letari et gloriari. Undecimo visum vagum et variabilem gerere. Duodecimo res inutiles et immundas frequenter cernere.

De Auditu.

Per auditum peccat homo multis modis ut patet per versus sequentes. Auditum peccamus iurgio carmine mimis.

Fama proditio iocus hystrionum fabula stultis.

Fraudibus et vanis et turpibus et inhonestis.

Declaratio versuum.

¶ Primo in auditu iurgiorum letari. Secundo in auditu carminum gloriari. Tertio in modulatione mimorum frequenter gloriari. Quarto diffamationes libenter audire. Quinto proditionibus et detractionibus aurem inclinare. Sexto verbis iocosus auditum prebere. Septimo hystrionum verba et fabulas audire. Octavo fabulas et triumphos auscultari. Nono stultis verbis auditum prebere. Decimo fraudibus et deceptionibus aures adhibere. Undecimo vana et inutilia verba auribus intelligere. Duodecimo verba turpia et inhonestas libenter audire.

De Gustu.

¶ Per gustum peccat homo multis modis ut patet per sequentes.

¶ Ore peccamus vniuersum sapore ciborum.

¶ Carmine fabula turpia vana superflua verba.

¶ Oblique secreta iuras et aspicio risus. Declaratio 8. predictorum.

¶ Primo nimiam delectationem habere in potibus dulcibus. Secundo in comestionibus delectari. Tertio verba dei propter carmina spernere. Quarto in carminibus tempus suum implicare. Quinto in verbis turpibus et luxuriosis gloriari. Sexto in verbis vanis et inutilibus animum implicare. Septimo verbis superfluis ultra modum habundare. Octavo contra iniquos fraudulenter et oblique loqui. Nono alicuius secreta revelare. Decimo iuramentum sine piurio quia piurium est mortale. Xi. immoderata appetitio siue hiatio oris. Xii. risus immoderatus.

De odoratu. ¶ Per odoratum peccat homo multis modis ut patet per sequentes usus. Peccamus specie florumque ciborum odore. Pauperes spernit egros fugit membra repellit. Decia psemnit vagat dat gerit inde lasciuas. Declaratio versuum.

¶ Primo in speciebus aromaticis nimio delectari. Secundo in odoribus florum excessiue delectari. Tertio in odore ciborum desiderium suum inclinare. Quarto propter ineptum seu fetorem pauperem spernere. Quinto propter fetorem infirmitatem egros fugere. Sexto propter hyationem pauperes Christi

repellere. Septimo propter odorem florum oia querere.
Octauo propter delectationem odorum peccato consentire.
Nono ratione delectationis in odoribus vagum fieri. Deci-
mo propter concupiscentiam res odoríferas dare. Undeci-
mo flores super artus gerere. Duodecimo propter odores
contumeliosus et lasciuam fieri.

De Tactu

Per tactum peccat homo multis modis. vt patet per ver-
sus sequentes. ¶ Proximus et pariter aial male tangit idu.
Membra secreta mulier sordes ecclesie vestes.
Fructus et bona capit quoque tradit operando.
Declaratio versuum predictorum. Primo parentes percutte-
re vel ipsos inique tangere. Secundo vicinos maliciose per-
cuttere. Tercio aliena animalia pede vel manu crudeliter co-
primere. Quarto membra secreta polluta tangere. Quinto
res sacras manibus sacratis vel immundis tangere. Sexto
mulieres cum delectatione carnali tangere. Septimo rebus
immundis manus inuoluere. Octauo manibus pollutis or-
namenta ecclesie tenere. Nono alienos fructus frequenter ca-
pere. Decimo aliena bona cupide capere. Undecimo que-
cunque maliciose trudere. Duodecimo in festiuis diebus nego-
cia mundana operari et tractare.

De septem peccatis mortali.

Septem sunt peccata mortalia que per istam dictionem Sa-
ligia intelliguntur. Per. s. intelligit superbia. per. a. auaricia. l.
luxuria. per. i. inuidia. per. g. gula. per. i. ira. per. a. accidia.

Antes per Superbiam peccat homo multis modis. vt pa-
tet per versus sequentes. vnde versus.

Superbus fit honor dominat perloqui iadat.

Non paret correctus triumphas nouaque portat.

Suppeditat falsum tenet rigidus ambit.

Declaratio versuum.

Primo honorum immoderata cupiditas. Secundo aliorum
crudelis domitio. Tercio pre aliis nimia locutio. Quarto
vana iadatio. Quinto inobedientia. Sexto correctionis cui

tatio. Septimo aliorum derisio. Octauo inutilis nouitatis inuentio. Nonno aliorum ultra modum suppeditatio. Decimo falsi affirmatio. Undecimo irarum commotio. Duodecimo rigida ambulatio et ambitio contra quam est humilitas.

De Auaricia.

Per auariciā peccat homo multū mōis vt pz p x. sequētes.

Diuicias abscondit congregat nil dat auarus.

Non contentatur petit ⁊ tenet altera parcus.

Acquirit male soluit nil iuuat impius est q̃.

Declaratio versuum.

Primo cupiditas diuiciarum excessiua. Secundo absconditio diuiciarum. Tercio diuicias inordinate congregare. Quarto nemini donum vel urbanitatem tribuere. Quinto sufficientiam in diuitiis non habere. Sexto aliorum bonorum cupiditas. Septimo rerum alienarum retentio. Octauo in uisualibus et ceteris crudelis parcitas. Nonno iniusta acquisitio. Decimo solutionis alterius elongatio vel retentio. Undecimo auxilium nemini prebere. Duodecimo sine misericordia esse vel viuere contra quam est largitas.

De Luxuria.

Per luxuriā peccat homo multū mōis vt pz p x. sequentes.

Sacras incestus adulter polluit stuprum.

Dechatur cupit ludit perquirere scortum

Bestia plerūq̃ chorea cantat tangit secreta.

Declaratio versuum.

Primo cum monialibus sacratis rem carnalem habere.

Secundo cum aliqua de progenie sua commisceri. Tercio

cum muliere coniugata societatem habere. Quarto uirginitatem

deflorare. Quinto cum muliere publica commisceri. Sexto

pollutio nocturna vel alia quecunq̃. Septimo cupiditas lu-

xuriandi. Octauo cum mulieribus cupide ludere. Nonno lu-

panarum inquisitio. Decimo in coitu pecudum delectari.

Undecimo in choreis et carminibus gloriari. Duodecimo

membrorum secretorum continua contractio. Alie species

luxurie secundū alios doctores sunt he que sequuntur.

Osculuz impudicum. tactus impudicus. fornicatio. incestus.
stuprum. adulterium simplex. adulterium duplex. indebitus
modus. sacrilegium placitum. raptus virginum. raptus vx-
oris aliene. raptus sacrate persone. Dollicies. indebitum vas
sodomia bestialitas. contra quam est castitas.

De Ira.

Per Iram peccat homo multis modis vt patet per ver-
sus sequentes. Unde versus.

Decidit iratus pugnat rixat z sacra frangit.

Clamat diffamat tenet iram nemini parcat.

Clindex turgidus alteri non gratus excitat iras.

Declaratio versuum predictorum.

Primo homicidium facere videlicet aliquem occidere.
Secundo contra aliquos pugnare. Tercio cum aliquibus ri-
xari. Quarto pre ira iurare seu periurium facere seu sacra fra-
gere. Quinto exclamatio iniuriosa. Sexto iracundie vel ira-
rum nimia retentio. Septimo rancor inueteratus. Nono ne-
mini parcere. Decimo immoderata vindicta. Undecimo tur-
ginitas irarum. Duodecimo aliquibus non contentari vel ali-
quos ingratos habere. Tredecimo irarum commotio. Quar-
todecimo indignatio. Quindecimo blasfemia. Sedecimo in-
iuriarum memoria contra quam est patientia. De Gula.

Per gulam peccat homo multis modis. vt patet p. x. sequentes.

Unde versus. Ebriat z vomit implet se bibi inboneste.

Sepe replet scurrias cupit escas viuit immunde

Turpia narrat bona vastat ieiunia frangit.

Declaratio versuum

Primo ebrietas que aliqui est peccatum mortale. Secundo
vomitus propter nimiam comestionez vel potationez. Tercio
excessiua comestio. Quarto detestabilis potatio. Quinto in-
bonesta comestio. Sexto nimis frequens repletio. Septimo
scurriarum id est gulosorum continua associatio. Octavo ciborum desi-
derium vel nimia cupiditas. Nono inboneste z immunde vi-
uere. Decimo turpium verborum continua narratio. Unde-
cimo bonorum victualium ultra modum presumptio. Duodecimo

ieiuniorum per ecclesiam institutorum propter gulositatem fructu
dum vel non observatio. contra quam est temperantia vel ab
stinencia.

De Invidia.

Per invidiam peccat homo multis modis ut patet per ver
sus sequentes.

Unde versus.

Invidus est tristis gaudet ac detrabit cupit.

Accusat fraudat murmurat damnat iniuste.

Sermones iustos pellit et humiles damnat.

Declaratio dictorum versuum.

¶ Primo tristiari de bono alterius. Secundo letari de ma
lo alterius. Tercio detrabere bonis alterius. Quarto cupi
ditas alienorum bonorum. Quinto accusatio proximorum.
Sexto defraudatio aliquorum. Septimo murmuratio con
tra aliquos. Octavo iniusta condemnatio. Nonno alterius ser
monis despectio. Decimo iustorum repulsio. Undecimo hu
milium vituperatio. Duodecimo alterius damni procuratio
contra quam est caritas.

De Accidia.

Per accidiam peccat homo multis modis unde versus.

Differit a Christo deservit pigritia piger.

Ocia peccatum somnum vagat animus eger.

Inconsulte agitur labor nocet ocia querit. Declaratio vsuum.

¶ Primo elongatio boni propositi in servitio christi

Secundo propter pigritiam opera sancta deferere et relin
quere.

Tercio negligentia in omnibus siue omnia negligenter facere

Quarto ociose vivere.

Quinto propter pigritiam negocium suum ultra modum plangere.

Sexto negocium suum penitus derelinquere.

Septimo in peccatis continuo manere.

Octavo sopor vel nimia dormitio.

Nonno inutiliter vagari. Decimo debilitate aliquid agere.

Undecimo inconsulte agere propter pigritiam.

Duodecimo attediatio laborum et vaniloquium.

Tredécimo tedium cordis et ocia querere. Quam est diligentia.

Nota quotienscumque in predictis septem peccatis mortalibus
actus voluntatis non perficitur ut in primis motibus tunc non

dicitur peccatum mortale. Sed quando ipse adus voluntatis
seu voluntas ipsa perficitur ita quod determinat se velle facere li-
cet non faciat tunc dicitur peccatum mortale.

De decem preceptis legis.

Decem sunt precepta decalogi. Unde quia nunquam perpe-
tratur aliquod peccatum mortale nisi sit contra aliquod di-
vinum preceptum. Ideo inferi debent post capitulum de se-
ptem peccatis mortalibus. Et dicitur decalogos a decos quod
est decem et logos quod est sermo quasi sermo de decem. Un-
de in Exodo. xxv. capitulo. ponuntur. **Q**uod longum sed hic po-
nuntur per versus. Unde versus.

Sabbata sanctifices. habeas in honore parentes. Non sis or-
cisor. fur. mechor. testis iniquus. Viciniq; thorum. resq; cas-
titero suas.

Declaratio versuum.

Primo in unum solum deum credere. Secundo nihil va-
num per ipsius iurare. Tertio opera sancta et spiritualia atq;
pia diebus festiuis agere. Quarto patres et matres honora-
re. Quinto neminem gladio vel lingua occidere vel vulne-
rare. Sexto quouis modo non mechari. Septimo alienum
nullo modo furari. Octavo falsum testimonium non dicere.
Nono uxorem proximi nullo modo concupiscere.

Decimo bona proximi cupide non rapere nec concupiscere.

De articulis Fidei.

Contra duodecim articulos fidei peccat homo sepius. **D**e videlicet qui
non perfecte credit vel qui dubitat in aliquo ipsorum. vii. &. Articuli fidei
his sex sunt corde tenendi. Quos christi socii docuerunt pneumate
Credo deum patrem Petrus inquit cuncta creatorem. & pleni-
ter andreas dixit ego credo deum fore Christum.

Concepsum natum Jacobus. passumq; Iohannes.

Infera Philippus fregit. Thomasq; reuixit.

Scandit Bartholomeus. veniet censere Matheus.

Pneuma minor Jacobus. Symon peccata remittit.

Restituit Judas carnem. vitamq; Matias. Declaratio doctorum &.

Primus est articulus. Credo in deum patrem omnipoten-
tem creatorum celi et terre. Secundus articulus est. Et in

Jesum Christum filium eius unicum dñm nostrū. Tertius articulus est. Qui conceptus est de spiritu Sancto natus ex Maria virgine. Quartus articulus est. Passus sub pontio Pilato. crucifixus mortuus ⁊ sepultus. Quintus articulus est. Descendit ad inferna. Sextus est. Tertia die resurrexit a mortuis. Septimus articulus est. Ascendit ad celos sedet ad dexteram dei patris omnipotentis. Octavus est. Inde venturus est iudicare vivos ⁊ mortuos. Nonus est. Credo in spiritum Sanctum. Decimus est. Sanctā ecclesiā catholicam sanctorū communionem. Remissionem peccatorum. Undecimus carnis resurrectionē. Duodecimus. Vitā eternā amen.

De Septem sacramentis.

Septem sunt sacramenta ecclesie. videlicet. Baptismus qui ianua est omnium sacramentorū. Confirmatio quam dat episcopus. Eucharistia scilicet sacramentum altaris. Penitētia que habet tres ramos. videlicet Oris p̄fessionem. cordis contritionem. et operis satisfactionem. Matrimonium. Ordo ⁊ Extrema vñctio. Et nota q̄ ex istis septem sacramētis quedam sunt que reiterantur scilicet Eucharistia. penitētia. matrimonium ⁊ extrema vñctio. Et quedam sunt que nunq̄ reiterantur. scilicet Baptismus. Confirmatio ⁊ Ordo.

De Operibus misericordie spiritualibus.

Opera misericordie spiritualia patēt p̄ hos vsus seq̄ntes. Consule corrige doce fer ora solare remitte. Opera misericordie spiritualia sunt hec scilicet. Sanum consilium petentibus dare. Errantem ⁊ peccantē corrigere. Ignorantes que sunt salutis anime docere. Iniurias humiliter patienter ferre. Pro vivis ⁊ defunctis deprecari. Luctum et desolatum consolari. Contumelias ⁊ iniurias libenter penitus remittere.

De Operibus misericordie corporalibus.

Septem sunt opera misericordie corporalia scilicet.

Esurientibus panem dare. Sitientibus potum tribuere. Nudos vestimentis induere. Infirmos cum necessariis visitare. Hospites et peregrinos in hospitio recipere. Incarceratos

tos iniuste redimere. Mortuos derelictos sepelire seu sepeli-
rifacere et cetera. Unde versus.

Visito poto cibo redimo lego colligo condo.

De peccatis contra spiritum Sanctum.

Sex sunt peccata contra spiritum sanctum. Primo despe-
ratio. Secundo presumptio. Tercio impugnatio veritatis
cognite. Quarto invidia gratie siue caritatis fraterne. Quin-
to obstinatio. Sexto finalis impenitentia.

De casibus papae reservatis.

Nota qd aliqui sunt casus de quibus simplex sacerdos non
potest absolvere nec etiam episcopus sed reservatur summo
pontifici. vt patet per versus sequentes.

Per papam clerum seuens falsarius vrens.

Solvitur et quisq; audet celebrare ligatus.

Symon ue fuerit nec fallit regula talis.

Declaratio versus.

Primo quicumq; verberauerit clericum vel iniecerit ma-
nus violentas in eum. Secundo falsificator litterarum domi-
ni nostri pape. Tercio quicumq; incederit ecclesiam vel locum
sacrum vel alium locum si fuerit denunciatus excommunica-
tus propter hoc. Quarto in illo qui scienter participat in di-
uini scilicet in crimine excommunicationis nominato et ex-
communicato a papa. Quinto quicumq; celebraverit scienter
excommunicatus vel interdictus. Sexto in symoniaci pub-
lico vel manifesto. Nota qd aliqui sunt casus in quibus quis
non tenet ire ad papam vt patet per versus sequentes.

Regula mos sexus hostis puer officialis.

Bellesus inops veteranus egerq; sodalis.

Janitor abstridus dubius cause levis idus.

Bebilis absolui sine summa sede merentur.

Atroces vero soli pape retineantur.

Aliqui sunt casus in quibus verberans clericum non est ex-
communicatus vt patet per versus sequentes.

Te ligat exceptis sententia casibus istis.

Boatrine causa puericia viq; repulsa.

Modus pfitendi compositus per. R. ep̄m
dominū Andream Hispanum sancte Ro.
ecclesie penitentiarius incipit.

Quoniam omni pfitenti necessariū est hāc generalem
p̄fessionē dicere z facere cuius tanta est virtus sc̄dm
magistrū sententiarū. li. iiii. di. xxii. c. v. q̄ innumerabi
lia venialia peccata delet. mortalia vero z criminalia quoz
non recordaris tollit. Peccata vero que fecisti ad memoriā
deducit. Et ideo ad vtilitatem m̄ ibi vere confitentium
Ego magister Andreas Hispanus Ro. cu. penitentiarius
olim Liuitatensis z Aiacensis nunc vero Megarensis vo
catus ep̄us ordinis sancti Benedicti requisitus p̄ mibi cō
fitentes hanc generalē p̄fessionē que q̄si omnia peccata cō
tinet ex multis sanctorū patrū dictis collegi. v̄bis p̄uiozi
bus q̄ potui quia diffusius in me a maiori p̄fessione p̄cessi.
Facto signo sancte crucis ante omnia dic primo. Confiteor
deo oīpotenti z beate Marie semp virgini z oībus sanctis z
tibi patri meo spūali quia peccaui nimis ab hora qua ince
pi peccare vsq̄ ad presentē diem. mortaliter. criminaliter.
venialiter. cogitatione. p̄sensu. delectatione. deliberatōe. con
silio. locutione. visu. v̄bo. obmissione z opere. p̄tra deū p̄ez
oīpotentem p̄ nature infirmitatē. contra filium dei p̄ anime
ignorantiā z cecitatē. contra spiritū sanctū qui maliciā z ob
stinationē desperationē voluntariā peccandi p̄suetudinem
tam cupiditate z amore inordinato qui timore seruilis z mū
danos. Et confiteor me peccasse cōtra deū tam locutione
cogitatione q̄ opere z obmissione.

De Cogitatione.

Et primo peccaui cogitatione quia carnis delicias gulas.
luxurias. seculi pompas. honores z diuitias habere cogita
ui z multū p̄cupiui ac turpib⁹ cogitatōibus p̄sensu. z t̄z im
pressam imaginationē in eis habui. z dilectionē ac delectati
onē. q̄ multas meas cogitatōes opere p̄fecissem nisi timor

primo per

et verecūdia mūdi me retraxisset corde et animo horas me
as non dixi nec deum laudavi nec de ipso aut futuro seculo
seu de die iudicii cogitavi. immo temptatōes diaboli et mū
di voluntarie suscepi. et eis consensi. vindictas desideravi et
amicicias simulavi. In meis aduersitatibus patientiā non
habui. In affectū cordis trāsiui et opere p̄feci q̄cūq; prius
cogitata facere potui. Qualitercūq; cogitatōe peccavi red
do me culpabilem et dico meam culpam.

De Locutioe.

Secundo per

¶ Secundo pater peccavi in locutioe q̄ sepi⁹ sup̄flue et ine
pte locutus suz. deū meū et sanctos eius blasphemavi. et deū
de suis operibus reprehendi peccata mea p̄pria defendi et
excusavi. Inuanius iuravi et meis p̄rimis detraxi et murmu
raui eorū vitā et sinistre opa iudicavi et eos diffamaui. Jura
ta et p̄missa nō seruaui sed sepe peioravi et piuravi et multos
decepi et bis. testimoniū falsū dixi. p̄nitiose mētitus suz. pro
p̄quis et familiaribus meis maledixi. et eos vituperavi et
scādalizavi. moribus adulatus fui et cū et bis ac mendaciis
eorū amorē p̄curavi et discordias seminavi male cōsului et
bilinguis fui meip̄m laudavi et secreta reuelavi. indiscret⁹
fui. et vota honesta nō p̄pleui. Dissolutus in visu fui et i risu.
Cantilenas de aliis feci. etba scurrilia et turpia dixi et p̄uid⁹
in et bis extitit. etba dei tacui et nō docui nō coram xi p̄rimos
non monui. horas meas nō debite legi nec cōfessus fui non
cōicaui nec deo meo de beneficiis acceptis de mane die ac no
cte gr̄as reddidi. nec alia sancta officia lingue exercui et ea
et oīa viciosa etba laxavi. Qualitercūq; ego locutioe pec
caui. Reddo me culpabilem et dico meam culpam.

De Septē peccatib⁹ mortalib⁹ et p̄mo de supbia.

¶ Tertio peccavi opere et operatione multipliciter.

¶ Et p̄mo confiteor me peccasse p̄tra deū meū et p̄ximū
et septē peccata mortalia cōmisisse. Superbiā enim cōmisi
ga singulari excellētia aliis p̄esse volui. pomposus et p̄sum
ptuosus fui in meis operibus semp vanā gloriā habui. de

7. p̄ta
mortalia. //

Supbia

7. tri
per.

diuiciis honoribus de genere et nobilitate et corpore et pulchritudine me iactavi et causa ipsorum aliis dñari volui. Inobediens p̄latis extitī. Censuras ecclesie et sinodorum nō curavi et ypocrita fui et rebellis et obstinatus in p̄suetudine peccandi confiteri et penitere seu cōdicare nolui. P̄darentes p̄imos et inferiores despexi. Et meos familiares et amicos v̄bis superbis a me effugavi. Curiosus et lenis in v̄bis meis dissolutus in risu extitī singularis esse verbis et factis decrevi p̄p̄iam voluntatem semper adimplere volui peccata propria excusavi et debendi et cito credidi et ingratus deo et hominibus de beneficiis extitī.

De Avaricia.

Item peccaui cupiditatis et avaricie quia inordinate divitias honores pecunias et b̄nficia p̄cupivi et amavi. Res alienas abstuli et retinui iniuste et dissipavi. P̄darcus mihi in necessariorum exhibitōe et proximis in elemosinarum largitōe fui propter pecunias honores et beneficia multa falsa testimonia falsas l̄ras p̄ditōes adulteria p̄rimorum dānia. vsuras simonias deceptōes fraudes rapinas furtiva mēdacia. causas litigiosas iniustas et iniquas sententias et officia tyrannica mercantias et advocatōes causarum iniustarum ac p̄curatōes falsos testes. Falsas litteras perversorum et sanguineorum promotiones in dei ecclesia ludos fortuitos et falsa iuramenta dixi feci et procuravi.

De Luxuria.

Item peccaui in peccato fornicatōis et luxurie. In concupiscentia et cogitatione gula et luxurie corporis pollutores in corpore habui v̄bis luxuriosis tactibus amplexibus et osculis et aliquando adibus in honestis mulieres turpiter cognovi et dilexi et si non opere tamen mente sic adulterium incestum raptum et peccatum contra naturam facere et exercere desideravi.

Inuidia

Item peccaui in peccato inuidie nam bonorē et famā ac
promotiōem primum propter inuidiam destruere et impediri
pecuravi. et de eius damno et infortunio gauisus fui et de ei⁹
prosperitate valde dolui et ipsum depreffi in quantū potui.

De gula.

gula

Item peccaui in peccato gula q̄ horam comedendi et bi-
bendi sepius preueni sine siti et fame comedendi et bibendi
et ebrietate me repleui cibū et potum sumpti et frequēter co-
medi in die et bibi. Sumptuosa cibaria et pocula ad delecta-
tionē carnis procuravi tabernas frequentavi et in saporib⁹ ci-
borū et potum extiti.

De ira.

ira

Item peccaui in peccato ire. Nam meis proximis et sub-
ditis sine causa iratus fui propter iram me vindicavi et iniuri-
as illatas sustinere nolui cū ira deum meū blasphemavi ho-
mines vituperavi et nocere primo in p̄sona et in rebus desi-
deravi. rancorē cordis servavi et timorē mentis p̄ ira habui
clamores feci discordias seminaui et veniā penitentib⁹ non
peperci.

De Accidia.

accidia

Item peccaui in peccato accidie. Nam bona q̄ tenebar
facere nō feci nec procuravi. mala autē q̄ tenebar fugerē nō fugi
sed plus ad illa curavi. et opere cōpleui. panē meū laborib⁹
non q̄siui. tardus ac longus ad confitendū et p̄nitendū de
peccat⁹ fui p̄niam mihi datā et vota promissa vel inchoata nō
compleui. opus dei neglexi. Remissus in dicēdo officiū di-
vinum et faciēdo deo servicia fui et meū officiū facere igno-
ravi et iniurias feci res meas deturbaui in bon⁹ et divinis of-
ficiis. nullam deuotiōem habui nisi aliqui feci aliqd bonū illis
cum tristitia et verecūdia ac vana gloria p̄gi desistere me
posse peccat⁹ penit⁹ desperavi et indiscreto feruore deo ser-
uendi totū corp⁹ meū exterminavi et extenuavi q̄ sibi fui
re vt tenebar postmodū nō potui ad consuetā vitā decima-
ui vota p̄missa nō cōpleui nec ieiunia ecclie. Qualitercūq̄
peccaui in his septē peccatis moralib⁹ aut in aliquo eorū
sive in aliquibus circūstantiis istorū peccaui dico meā culpā

et reddo me culpabilem deo et vobis.

Decem precepta legis.

910 p. 10

Quarto peccaui operatiōe quia decem precepta dei me transgressus fui ope et voluntate. **P**rimo deū meū ex toto corde meo nō dilexi nō timui nec adoravi nec firmā fidem et spem in ipso et de ipso habui quoniam potius divinis auguriis foris legibus et in cantationibus heresibus et falsis doctrinis magis quam deo meo et scripturis sacris fidem dedi et magis de eis presussum fui. **S**ecundo nomen dei iuranti assumpsi per os meum. **P**ro nulla re deū meū iuravi et frequenter et sine causa iuramenta falsa pronuntiaui et super euāgelia iuravi sine necessitate. **S**implici verbo credere nolui et per membra dei periravi et deum et sanctos eius negavi atque blasphemavi. **T**ercio peccaui nam diem dominicum et festivitates ecclesie cum orationibus missis et predicationibus et elemosinis nō sanctificaui sed illis diebus debitores meos repeti et pollui mihi debita procuravi familiam meam laborare feci temporalibus vacavi et mundi gaudiis crapulis et luxuriosis actibus magis illis diebus festivis me dedi quam aliis diebus. **Q**uarto peccaui nam patrem et matrem meam corporales non honoravi nec eis in necessitatibus subveni sed eos ad iram provocavi. **R**elatis spiritualibus et mater mee sancte ecclesie debitas reverentias nō feci nec eorum precepta et censuras curavi immo in contemptu clauis ecclesie cum excommunicatis et schismaticis et hereticis precipavi et decimas quas ecclesie tenebar dare non integre dedi.

Quinto peccaui nam proximum meum licet non actu tamen animo et voluntate occidere et voluntarie ac in persona ledere et in rebus percipere manus violentas in eum posui et ponere decrevi. **S**exto peccaui nam mulieres coniugatas ad adulterium eas provocavi et in diversis cogitationibus per adulterium me coniungam. **S**eptimo peccaui nam res alienas iniuste de locis sacris et non sacris abstuli et officium ad recipiendum bona pauperum procuravi et res alienas dominis suis non reddidi. **M**atrimonium crucifixi non debite expendi nec per me ablatum vel furatum

1mo

2do

3to

4to

5to

6to

o r t a ^{uo}

ant inuentū vnq̃ restitui. Nec voluntates victimas mortuorum et testamenta adimpleui. ¶ Quarto peccavi nam contra primum meum ex malicia publice et occulte falsū testimoniū falsas scripturas falsos testes p̃ eū pcurari et dixi et eius vitā et mores quantū potui denigraui et vituperavi. derisiones et maledictōes contra eum ptuli et scandala procuravi. ¶ Quinto peccavi naz p̃ximi mei uxore et consanguineā et sanctimoniam desideravi et in eius pulchritudine gavisus fui et ad eam videndā cucurri et eam habere quocūq̃ modo deliberaui. ¶ Sexto peccavi Nam vicinis agros domus beneficia. et bona mei p̃ximi per dolos fraudes et violentias et deceptiones habere concupiui. et contra euz causas iniustas et litigiosas moui ṽbis et factis quantū potui ppter illa bona cū rebus suis iniuste priuari et priuare studi. In his omnibus dico meam culpam et reddo me deo culpabilem et vobis p̃ri meo spirituali.

not.

quinto peccavi

¶ Quinto pater peccavi p̃tra deum cū omnibus membris meis et sensibus mei corporis. Nam cū capite meo deo et meis maioribus reuerentiā non feci. Item collum meū ad obedientiā inclinare nolui. Item aures ad audiendū luxuriosa et detractōes cātus et instrum̃ta musica dedi. Item oculos meos coloribus deturbaui et impudice cū eis multas mulieres ac vanitates mundi respexi. Item nares meas odoribus puocantibus ad vanā gloriā et luxuriā ordinaui. Item os meū ad loquendū mendacia blasphemias et iniurias deputavi. Item linguā meā ad loquendū suavia mendacia ordinaui. Item guttur meū crapula et ebrietate repleui. Item manib⁹ meis aliena rapui et turpiter cū eis corp⁹ meū et alia mēbra mea ad generatōem deputata fornicatiōibus maculaui. Item ventrē meū luxurie et ebrietatib⁹ dedi. Item in lumbis meis ardorē libidinis exoptavi et excitavi. Item in corde meo varias cogitatōes et tampratiōes habui q̃s ope p̃fecissem nisi timor m̃di et hominū me abstraxissent.

Item genna mea deo meo et sanctis et maioribus ac pluri non
flexi. Item cum pedibus meis ad luxuriandum furandum et san-
guinem fundendum cucurri. Qualitercumque ego cum aliquo
membro mei corporis deum offendi dico meam culpam et confiteor
deus deo et vobis.

Sexto peccavi ultimo modo peccandi obmissione. nam
cum paupere indigenti in necessitate constitutum septem opera mise-
ricordie non exercui. Nam cum potui esurienti dare panem non de-
di. Et sitienti potum non prebui. Hospitem peregrinum et errantem
ad meum hospitium et ad viam rectam non reduxi. Infirmos
cum necessariis non visitavi. Audum vestimentis non coope-
rui. Incarceratos iniuste non redemi. Mortuum derelictum
non sepelivi nec sepelire feci. Item opera spiritualia ad que
tenebar non adimpleni. Nam ignorantes que sunt salutis ani-
me non docui. Destituito humano auxilio et peccatori con-
silium non dedi. Errantem et peccatorem non castigavi nec cor-
rexivi. Tristem et dissolutum non confortavi nec mihi irascen-
tibus et malefacientibus non peperi iniurias et contumelias mi-
hi illatas patienter non sustinui. pro saluatione animarum amico-
rum et inimicorum deum non exoravi et mercedem laborum mi-
hi seruiantibus non prebui. Qualitercumque ego opera mis-
ericordie non compleni dico meam culpam et reddo me cul-
pabilem deo et vobis.

De Duodecim articulis fidei.

Septimo peccavi quia duodecim articulos fidei firmis-
ter non credidi nec corde et ore ad eos iusticiam confessus fui.
immo aliqui circa ipsos et circa sacramenta alteris dubita-
vi et fidem viam et iustam cum bonis operibus non habui. Non
christianus non habui nec contra infideles et hereticos fide
meam omnino defendi et predicavi immo errantes arguentes
contra fidem libenter audiui.

De Septem sacramentis ecclesie.

Quarto peccavi quia septem sacramenta ecclesie ut bo-
nus christianus preterii et neglexi. Primo quia sum bapti-

gatus et dyabolo et pompis eius ut promissi in baptismo non
renuntiavi. Sum confirmatus et fide christi ac veritatem pro
pter timorem mundi loqui et predicare erubui et neglexi. et
ordinem matrimonii non honoravi nec custodivi. Ordines ec
clesiasticos indigne recepi et in peccato indigne eos exercui
penitencia // Pacientiam pro meis peccatis et ieiunationes et elemosi
nas mihi iniunctas non feci. Oris confessionem et corporis
christi communicationem facere et recipere neglexi. Qualis
tercunque ego in sacramentis peccavi dico meam culpam.
De Septem virtutibus theologicis.

Confiteor peccavi quia tres virtutes theologicas servare ne
glexi. In me non est vera christi fides cum bonis operibus. In me
non est certa spes de futuris bonis celestibus. In me non est
caritas qua super omnia diligatur deus atque ut meipsum
et meum proximum non dilexi. In me non est prudentia. quia
actus meos. quid quomodo et quando eos debuissim agere
non feci et iuxta voluptatis desideriaactus meos in consul
te peregi. In me non est fortitudo quia passiones interiores et
exteriores viriliter pro christo non subingavi. Turpia et ve
recundia agere non metui. In me non est temperantia quia
labores ieiunia et tribulationes sustinere nolui. In me non
est iusticia. quia a malo non declinavi. sed bonum quod tenebar fa
cere neglexi. Unicuique quod suum erat non dedi. Et propter me
as utilitates bonum commune et multorum saluationem neglexi.
quicquid ego contra septem virtutes peccavi dico meam culpam.
Septem dona Spiritus sancti.

Secundo peccavi quia septem dona spiritus sancti non
curavi. In me non est sapientia ad divina contemplanda.
In me non est intellectus ad novissima mortis mee et pe
nas inferni et diem iudicii considerandum. In me non est
consilium ad bonum eligendum et malum reprobandum. In me non est
scientia ad meipsum et facta mea recognoscendum. In me non est

fortitudo a tēptatōibus z tribulatōibus ac malis cogitatio-
nibus resistendū. In me non est timor dei ad malū fugieduz
z salutē aie qrendū. Qualitercūq; ego in his peccaui dico
meam culpam.

Quoddecim fructus spiritus sancti.

Endecimo peccaui quia duoddecim fructus spiritus san-
cti scienter neglexi. In me nō est caritas nec gaudium in dei
seruicio nec pax cū pmo nec patientia in aduersis. nec lon-
ganimitas in diuinis seruiciis. nec bonitas vite mee nec be-
nignitas erga proximū. nec modestia in gestu z habitu ac ope-
ribus meis nec mansuetudo in turbatōibus nec humilitas
in operibus nec veritas in vbis z locutōibus nec ptenentia
nec castitas in meis affectōibus. Sed grauitē peccaui ptra-
p̄dita sicut equus et mulus in quibus non est intellectus.
De his omnibus z singulis dico meam culpam.

Octo beatitudines.

Quoddecimo peccaui quia scdm octo beatitudines euan-
gelicis viuere vt christi seruus z esse obmisi. Primo paup-
tatem voluntariā cū spūali intentōe nō habui. Scdo mitis
z mansuetus in psecutionibus z iniuriis mihi illatis extiti.
Ternio peccata mea nō defleui nec cū illa contritōe qua de-
bui ad hāc p̄fessionē accessi. Quarto iuste viuere nō studui
sed peccatis assuetus fui benefacere ieiunā z orare neglexi.
Quinto mihi z aliis misericors non fui ac bona ecclesiasti-
ca mihi cōmissa pauperibus non dispersi. Sexto mūdo cor-
de quo ad deū z ad proximū per bona exempla nō vixi s̄ du-
plici animo in factis et vbis ypocrita extiti. Septimo paci-
ficus non fui. sed ppter ambitionē bñficioz z bonoz on-
dias seminari ac scismata feci. Octauo ga non ppter xp̄um
psecutiones. z maledictiones hominū sustinui sed qū potui
me vindicaui. quandocūq; z qlitercūq; ego infelix pecca-
tor peccaui ptra octo beatitudines z ptra oia p̄dita et singu-
la z eorū circūstantiis scienter vel ignoranter dormiedo vel
vigilādo reddo me deo culpabilē z dico meā culpā z peto

In me nō est pre-
amadu fugiedu
mfractu deu in
p̄c

a deo meo indulgentiam et a uobis patre absolutionem et penitentiam. ¶ Septem peccata mortalia que continentur in septem litteris. Saligia. Visus. odoratus. auditus. Gustus. et tactus.

¶ Item decem precepta domini patent per hos versus.

¶ Unum crede deum. nec vana iures per ipsum.

Sabbata sanctifices. habeas in honore parentes.

Non sis occisor. fur. mechor. testis iniquus.

Alterius nuptiam. nec rem cupias alienam.

facta confes
sione dicta

¶ Et de his omnibus qualitercumque fui transgressus dico meam culpam et confiteor deo et uobis et peto a deo meo veniam et a uobis patre absolutionem et penitentiam. Ideo precor beatissimam virginem Mariam et sanctos apostolos dei Petrum et Paulum et omnes sanctos et te patrem orare pro me ad dominum Iesum christum ut parcat mihi omnia peccata mortalia. criminalia. et venialia. oblita et neglecta et per me confessa et que libenter confiterer si eorum memoriam haberem et que tempore quo incepi peccare usque ad presentem diem cogitavi dixi et feci et bona opera que debebam facere obmissi. Et conferat mihi gratiam ut in posterum consimilia peccata non faciam et concedat mihi bonum finem vite mee ac perseverantiam in bonis operibus et hanc animam meam ad celestem gloriam perducatur. Vosque patrem meum requiro ex parte dei patris omnipotentis et sanctorum apostolorum Petri et Pauli et sancte Romane ecclesie et clauum auctoritate quatenus me absoluat ab omnibus meis peccatis et a peccatis confessis neglectis et obliis et a peccatis me commissis et obmissis et venialibus et a quibuscunque aliis delictis peccatis et a penis aliis inferni et purgatorii quas pro his peccatis merui. Item si sum excommunicatus interdatus aut suspensus a iure uel ab homine aut si fui aut esse irregularis suspensus uel interdatus aut si participavi ignoranter uel aut essem irregularis suspensus uel interdatus aut si ego participavi etiam ignoranter

vel scienter excommunicatus. Supplico humiliter quate-
nus dignemini me in forma ecclesie absolvere et participa-
tione fidelium christianorum restituere. Item quando qd
facit p[re]fessionē nō integrā ita q[uod] p[re]mittat aliq[ua] peccata scien-
ter tali nō dimittunt[ur] peccata p[ro]pter illud peccatū q[uod] sciēter
obmisit q[uia] impossibile ē q[uod] de[us] dimittat vnū peccatū sine re-
liquo ergo multominus p[re]sbit[er] q[uod] ē minister dei dimittere
p[otes]t vnū sine reliquo. Et talis sic obmittēs sciēter vnū pecca-
tum tenet oīa peccata p[re]s p[re]fessa de nouo p[re]fiteri. Secus est
si ignorāter vel p[ro]pter aliquē sp[eci]alē cā[us]am tūc nō tenet cōfite-
ri nisi q[u]n cōfessor nō habuit p[otes]tate[m] absoluendi ab ill' peccatū
vel fuit ignorās et sine scia sacre scripture. vel si cōfite[re]s non
cōpleuit seu facere neglexit p[re]miam sibi iniundam. In his q[ui]
tuor[um] casibus tenet[ur] iterato cōfiteri oīs homo.

Onipotēs sempiternē / Sequit[ur] o[ratio] post p[re]fessionē.
deus misericordissime q[uod] venisti peccatores redime[re]
peto te p[er] dulcissimū sacramentū corporis et sanguinis
tui misterii ut mihi dones indulgentiā et remissiōē omniū
peccato[rum] meo[rum] p[re]dicto[rum] p[re]sentiu[m] et futuro[rum] ut dignā agere va-
leam p[re]miam et in bonis operibus p[er]fuerantiā habeā ac toto
corde te diligere et q[uod] tibi placita sunt tota dilectōe p[er]ficere et
te puro corde meditari et post hāc vitā nūq[uam] a te separi amē.
¶ Quiso te cōfite[re]ns q[ua]tenus in quolibet pundo et clausulā
huius cōfessiōis q[uod] multā s[n]iam omniū circūstantia[rum] pecca-
to[rum] cōtinet reducas te ad teip[s]u[m] et satage recordari si fecisti
aliquo t[em]p[or]e in speciali aliq[uod] peccatū cōsimile et statim illud cō-
fiteri cū suis circūstantiis q[uod] sunt. quātitas. q[uod] sit. sexus. p[re]di-
tio. locus. causa. tempus. intentio. mora. dignitas. et p[re]fessionis
et operationis modus. Hec sunt seruanda cū cōfite[re]nt[ur]
tibus insinuanda. Hec sunt querende a penitentibus circū-
stantie. Quis. quid. vbi. per quos. cum quibus. cur. quomo-
do. quotiens. et quando. eras. forma. locus. eras. sapientia.
t[em]p[or]e. sexus. p[re]ditio. causa. intentio. mora. cūct[us]. et p[re]fessionis. ac op[er]is
et temptatiōis mod[us]. Hec sunt meditamina q[ui]bus curatur

77
confessio vera. Sit simplex et humilis feruens pura ac fidelis
vera frequens. nuda discreta libens et verecunda. secreta et
integra. lacrimabilis. accelerata frequens et accusans. ac se
punire parata. Propter multos ignorantes confessores ut do
ceantur quomodo debeant in forma debita ecclesie eis confitentes ab
soluere. Ego episcopus Megarensis minor penitentiarius addi
di formam absolutiois huic confessioni mee superius descripte
sic posita manu super caput penitentis dicat confessor. Misere
tur nostri. etc. Quibus finitis dicat. **C**onsis noster Iesus christus
qui habet potestatem plenariam te absolvendi ipse te absoluat. Et
ego auctoritate ipsius et sanctorum apostolorum Petri et Pauli et san
cte matris ecclesie et auctoritate mihi commissa in hac parte quan
tum possum et debeo te absolvere. te primo absolvo a vinculo
excommunicationis minoris iuris vel hominis si quod incurristi. Absol
vo etiam te a participatione excommunicatorum si indiges. ac eadem aucto
ritate te absolvo ab omnibus peccatis tuis mortalibus crimi
nalibus et venialibus mihi confessis. absolvo etiam te ab om
nibus aliis peccatis obliis confessis et non confessis. commissis et
obmissis. ac neglectis quantum possum et debeo in virtute pas
sionis domini nostri Iesu christi et in nomine patris et filii et spiritus sancti amen.
Et ipsa passio domini nostri Iesu christi et merita omnium sanctorum et
sanctarum et passionibus sanctorum martirum et suffragia militantis
ecclesie et remissiones eiusdem ac indulgentie orationes et pegrina
ciones et bona quecumque fidelium christianorum quorumcumque et ieiu
nia. elemosine et opera misericordie que fecistis facis ac pro
ponis facere et quicquid tribulationis patienter sustinueris tot
um tibi confero in satisfactionem huius penitentie tibi per me
iniungam. et prefatum et auxilium remissionis omnium peccatorum
et liberationis penarum inferni et purgatorii quas pro eis
meruisti. et ad acquisitionem gratie in presenti et vite eterne in
futuro seculo Amen.

LAUS DEO

Casus Papales. Episcopales. & Abbatiales.

Primus casus Papalis est in illo qui percussit enormi-
ter clericum. ut probat. xvii. q. iiii. c. Si quis suadente.
aut est levis percussio episcopus absoluit. ut i. c. puenit. d. sen. ex.

Secundus est in illo qui comburit ecclesias vel eas infungit qui
postquam denunciatus est absolutio pertinet ad solum papam. ut d. sen-
ten. excom. c. pquesti. Item idem est de quocunque alio incendario
si forte excoicet et publice. ut de sen. excom. c. tua.

Tertius est in illo qui falsificat litteras domini nostri pape vel falsis
scienter utitur. de cri. fal. c. cura. et c. falsarioz.

Quartus est in illo qui excoicat est a delegato pape qui non potest ab-
soluti per aliquem nisi per papam vel pape delegatum. ut d. sc. exc. c. signi-

Quintus est in illo qui participat cum excoicato a papa significavit.
quia non potest absolui nisi per papam quod intelligitur de partici-
pante in crimine propter quod talis est excommunicatus.

Sextus est in illo qui participat in osculo vel aliis ei qui excoicat
est per papam cum participantibus quoniam iste talis est ab illo debet absol-
ui qui sententiam tulit.

Septimus est in clerico qui secundas nuptias benedixit. de sen. cum nupt.
c. i. sed de isto casu an sit papalis vel episcopalis dubitat multi.

Octavus est in persecutoribus Cardinalium qui graues et multas
penas incurrunt. ut habetur in c. felicis. de pen. b. vi.

Nonus est in eo qui dat licentiam quando eos qui tulerunt sententiam
excoicationis suspensionis vel interdicti vel eos in suis personis
vel bonis. ut de sen. excom. c. quicunque li. vi.

Decimus est in eo qui corpus defuncti incendit vel decoquit per ossibus
transfertur in extranea. bo. viii. de test. Unde xi. est in quibus bere-

si odio vel gratia amore vel lucro per iniusticiam vel per scientiam
omiserint contra quempiam procedere vel ipsas hereses alicui im-
ponere. ut habetur in cle. de here. c. multorum. Unde xii. est de religi-
osis qui absque speciali licentia procbialis presbiteri solemnizant matrimo-
nia aut missas aut sacramenta veluti eucaristie aut extreme unctionis
sufficiunt tamen licentia procbialis clerici etiam si nondum est sacer-
dos similiter etiam licentia illius vicarii qui gerit ordinariam curam

ecclesie. Item sufficit licentia diocesani. vt no. Jo. An. de pui
religi. in cle. Item excoicati sunt religiosi q excoicatos a cas
none absoluunt i calib⁹ no pcessis aut absoluunt a sniis p syno
dalia statuta siue puicialia pmulgat aut absoluunt a pena et
culpa. d penis. c. si qs i cle. **Lxiii.** est d psecutorib⁹ epoz vl q
eos faciunt exiliari seu pcurat illos ad psequendu vl carceri tra
dunt aut q picipiunt b^o fieri vel tribuunt auxiliu piliu vl fauore
ad hoc faciendu. **Lxiiii.** est d religiosis vel clericis inducentibus
ad fouendu vel pmittendu vel iuradu d eligenda sepultura apd
eos vel vltima ia electa alteri⁹ no imutet. vt habet i cle. d pe
nis. c. cupietes. **Lxv.** est d hiis q cogunt celebrari sibi i loco iter
dicto vel ad audiendu inuocant excoicatos vel interdictos vel p
hibet eis ne moniti exeant z d illis q moniti no exeunt. vt habet
de sen. excō. c. quis. in cle. **Lxvi.** est de hiis q ferunt ferz arma
z equos ad ipignadu xpianos vel alia necessaria deferunt vl
transmittunt seu galeas vl naues vedunt vl i piraticis sarraceno
naibus gubernationem exercent vel impediunt consiliu vel
auxilium in dispendium terre sancte. vt habet de inde. c. quo
rundam. z. c. ad liberandam. et iste casus e papalis per extra
ua. Boni. viii. que incipit contra illos.

Lxvii. est in piratis qui ore papali excommunicant. vt not.
Joban. And. in. c. excommunicationum. de rapto.

Lxviii. est d eo qui absolutus propter mortis articulu vel
aliud impedimentu; ab eo a quo alias absolui non poterat
si cessante impedimento non se presentat cuz se comode pote
rit ei a quo prius absolui debebat in eadem sententia q pri⁹
ligatus erat ab homine vel alias iure reincident ipso facto. vt
in. c. eos. de sen. excom. lib. vi. Done exemplū de impedimen
mento videlicet vt egritudo vel inimicie capitales. vt no
tat glo. in. c. religioso. de senten. excom. lib. vi. Et iste casus est
papalis si talis absolvendus erat a papa.

Lxix. est in absoluto a papa vel eius penitentiario de ipsius
speciali mandato qui se debet alicuius cōspedui presentare
nam reindidit si hoc non faciat vt in precedente calu. dictum
est. vt in dicto. c. eos. de senten. excom. lib. vi.

C Vicesimus Imperator. Rex. vel Princeps. Dux. Mar-
chio. vel Comes. aut Baro. vel aliquis alius notabilis pre-
eminentie dignitatis vel patris frater filius vel nepos ipsorum
qui ad terminum vel imperpetuum nominatur eligitur vel assumitur in
rectorem vel senatorem urbis Romae. quocumque nomine vocetur ipsa res
doctoria. et quicumque alius qui ultra annum ad hominum regimen assumitur
preter apostolicam sedis licentiam omnes predicti in litteris ipsius sedis
exprimendi et presentantes sue nominationi electioni vel assumptioni
oni et eos taliter nominantes eligentes vel assumentes et eis obe-
dientes auxilium consilium vel fauorem dantes sunt absol-
uendi per Papam. vi. de electione. c. q. si quis. lib. vi.

Unde versus.

Per Papam clerum feriens falsarius vrens.

Soluit et quisquis audet cantare ligatus.

Simon qui fuerit nec fallit regula talis.

Nota tamen quod non omnis percutiens clericum tenetur ire ad
Papam. ut patet per hos versus.

Percutiens clericum Romam petat excipiuntur.

Et puer atque senex egrotus femina pauper.

Et claustralis habens inimicos et hostia seruans.

Casus Papales finiunt. Incipiunt vero casus Episcopales.

Liant sacerdotes quod licet in privata penitentia pro oc-
cultis delictis regulariter possunt imponere penitentiam
ut habetur in c. presbyteri. xxvi. q. i. Regulare enim est quod
ipsi cognoscere possint de omnibus criminibus occultis. ut in c.
si peccauerit. ii. q. i. in sum etiam certi casus de quibus ipsi cogno-

Casus episcopales
scere non possunt immo de talibus criminibus oportet eos ne-
cessario remittere suos penitentes ad superiorem prelatum id est
episcopum et isti casus dicuntur episcopales et sunt isti qui sequuntur
quos non. Hosti. in summa de peni. et remiss. .iiii. v. cui confi-
tendum. Notat cos latius Specu. in. iiii. parte circa fi. de pe-
niten. et re. s. f. n. v. privata autem.

Casus casus episcopalis est in eo qui cognovit carnaliter mo-
nialiter consecratam vel non consecratam virginem vel non virginem.
vel forte si mulier coeuit cum religioso dum non sit in loco sacro

quia tunc esset papalis. ¶ Secundus est in eo qui verberat preem
aut matrem. scilicet ex casu sed si ex certa scientia pertinet domino nostro pape.
¶ Tertius est in eo qui deflorat virginem fraudulenter. sed si vio
lenter maliciose et vi pertinet domino nostro pape. ¶ Quartus est in eo
qui mortem iugis machinat. ¶ Quintus est in eo qui abuit cris
mate seu eucaristia vel alia re sacra aut facit furtum in ecclesia
et etiam in illo clerico ex cuius negligentia hoc contingit.
¶ Sextus est in illo qui baptizavit proprium filium vel eum ad ba
ptisma vel etiam confirmationem tenuit. ¶ Septimus est in eo qui
facit votum castitatis et post votum prohibet cum aliquo vel aliquo cum aliquo
¶ Octavus est in eo qui prohibet vel pertinet seu religionem intrat iuri
ta uxoris sue post carnalem copulam. ¶ Nonus est in illo malefico qui
profiteri se credidisse heretice pravitati. ¶ Decimus est in symo
niaco sub quocumque genere symonie fuerit symoniacus quo ad
absolutionem non quo ad dispensationem quam ad solum papam spectat
¶ Undecimus est in illo qui excommunicatus est et solenniter cele
brat in ecclesia quo ad absolutionem. ¶ Duodecimus est in illo
qui per saltum est promotus. ¶ Tredecimus est in illo qui ordinat ab
alieno episcopo sine licentia sui proprii episcopi. ¶ XIV. est in homici
da siue in verbo siue in consensu vel se defendendo vel dormiendo
vel si occidat furem vim facientem vel si homicida fuerit infantis
¶ XV. est de faciente luxuriam in ecclesia maxime consecrata.
¶ XVI. est in illo qui cognovit carnaliter iudeam vel sarracenam.
¶ XVII. est in matre qui precepit ex alieno viro et vir suus credens eum su
um proprium filium esse instituit eum heredem in aliorum preiudicium et gravamen
¶ XVIII. est in illo vel illa qui vel que procurat abortum vel
sterilitatem siue in se siue in alia. ¶ XIX. est in eo qui prohibet minimum
nuptiarum post sponsalia precontracta cum alia vel iuramentum prepositum in precontractu
¶ XX. est in illo qui est excommunicatus a iudice et non potest
exire ecclesiam sed est divinum officium impediens.
¶ XXI. Est in eo qui scienter celebrat in loco interdicto siue
in publico siue in secreto.
¶ XXII. est in eo qui est sortilegus videlicet in illo qui invocat
demonas pro furtis vel mulieribus vel aliis rebus licet aliqui
extendant istum casum ad existentes in sacris ordinibus.

Cxxiii. est in illo qui scienter et publice sepelit corp⁹ alicui⁹ excommunicati in cimiterio.

Cxxiiii. est in illo qui excōicat⁹ ē a canone i casib⁹ i qb⁹ ab epō pōt absolui.

Cxxv. est in illo q ē irregularis. **Cxxvi.** ē in eo q pōbit mrimoniū clādestine.

Cxxvii. est i eo q ē criminof⁹ public⁹ vel blasfemator.

Cxxviii. est si ep̄s audiuit pfessiōez de aliquo peccato inferior clericus nō habz talē absolvere f

debet ad ep̄m ip̄m mittere. **Cxxix.** est de illo vel illa q vel q

opp̄mit filios suos studiose vel negligēter. **Cxxx.** est in eo q

p̄mittit sacrilegiū vel incendiū. **Cxxxi.** est in illo q p̄mittit cri

men falsi siue in lris siue in testimoniu cōmissum et qd dico d

lris intelligo nō papalibus q̄a ille casus ē papalis. **Cxxxii.**

est in illo q violat ecclesias et libertates immunitates earum.

Cxxxiii. est i eo q p̄mittit peccatū p̄ naturā. vtp̄ta si vir viz

cognoscit vel b̄nū vel etiā si vir vtit^r membro mulieris ad

hoc nō p̄cesso. **Cxxxiiii.** est i illo q p̄mittit incestū. vt si cogno

scat p̄sanguineā p̄sonā. **Cxxxv.** est in illo q ē piur⁹ lz aliq vo

lunt illū extendere de piurio pueri q ē infra sacros ordines.

Cxxxvi. est de illo clerico q cognouit carnaliter illā quā ba

ptizauit vel illā cuius pfessiōez audiuit. **Cxxxvii.** est de illo

q excōicat⁹ ē ab epō q nō pōt absolui p̄ aliquē iferiorē clicū

Cxxxviii. est in illo q ē vsurari⁹ publicus. **Cxxxix.** ē i illo q

celebrat missam i altari nō p̄secrato vel si celebrat sine sacris

indumentis vel ornamentis vel si celebrat nō ieiunus. **Cxl.** est in

illo q nō restituit ablata vel subtrahā vl' alia illicite acq̄sita.

C Sciēdū ē q si ep̄s p̄mittat alicui sacerdoti vices suas i ca

sib⁹ i qb⁹ ep̄s ip̄e bz p̄tātē talis sacerdos pōt suā iurisdicō

nem exercere i eor⁹ casib⁹ p̄ter quinqz q sequuntur

Prim⁹ ē vbi penitētia solēnis ē imponēda. **Sec⁹** ē q̄a

sacerdos nō pōt absolvere ab excōicatiōe i casu in quo ep̄us

posuit limitatōez nisi sp̄cialiter ei p̄mittat. **Tert⁹** est vbi

cunqz inuenerit irregularitatē p̄dam tūc. n. debz eū remittere

ad ep̄m vel oīat h̄ariū. **Quart⁹** ē de incēdiariis. **Quit⁹**

si est de cōstetudine alicuius dioc. q̄ certa crimina ad ep̄m

remittantur.

Casus in quibus dispensant Abbates.

Dispensant Abbates cum ingresso religionem. vt ad ordines in monasterio ⁊ ecclesiis subiectis monasterio pmoueat. Sic no. d. Hoff. de. fil. presbi. c. i. in glo. q̄ incipit. ac non. ⁊ in textu satis probatur in versiculo vbi monachi. ⁊ c.

¶ Dispensant abbates cum monachis sui monasterii circa esum carniū. vt de Ca. mona. cum ad monasterium. et de cōsecre. distind. v. carnem.

¶ Dispensant abbates cum monacho vel conuerso professo constituendo sibi cellam specialem. xx. q. vlti. monachum.

¶ Dispensant abbates cum monacho qui suum ordinem recepit furtiue de eo qui fur. ord. rece. cum. b.

¶ Dispensant abbates monachum licentiando vt ad aliam religionem transeat de regul. licet vel ad eādem iusta d. causa ad minorem non posset ⁊ ita debet intelligi decreta. Et nota de hoc de regu. non est in glo. que incipit ⁊ merito.

¶ Dispensant abbates cum monacho qui excomm. un. cat. pro iniectiōe manuum in clericum violenta se fecit ordinari propter ius secundū qd tradit de sen. excō. cū illoz in fi.

¶ Dispensant abbates cum monacho qui mutauit habitū ⁊ in alio monasterio sine licentia sui abbatis fuit ordinatus. ⁊ no. per. d. Hoff. de tempo. ordi. ex pre. in glo. q̄ incipit ideo.

Casus Papales. Episcopales. ⁊ Abbatiales. Finiunt.

**¶ Incipiunt canones penitenciales
per Ep̃m Ciuitateñ compositi.**

d Ominus mecum est tanq̃ bellator fortis. Sicut dicit beatus Augustinus. Confessor ignorans canones penitenciales quantũ ad bonã executionẽ vix mereñ dici sacerdos. ut ponit̃. xxxviii. di. c. que ip̃is. Si cecus cecuz ducat ambo in foueã cadunt. Math. iiii. ⁊ Luce vi. Ideo propter informatiõem simpliciũ sacerdotũ curã aĩarum habentiũ ponam aliquos canones pro peccatis a iure taxatos quos vnusquisq̃ pb̃ curatus tenetur scire sub pena peccati mortalis.

¶ Primus canon est q̃ pb̃ fornicans publice ⁊ notorie tenēs ꝑcubinam inclusam ⁊ sacro indutus vel cilitio. tribus mensibus in pane ⁊ aqua ieiunet ꝑ spaciũ. vii. annor̃ quolibet anno tribus mēsi-
bus. exceptis festiuitatibus ⁊ tunc modico vino vtañ. ⁊ sexta feria semp ieiunet in pane ⁊ aqua. ut ponit̃. lxxii. di. pbr̃. Et hoc idem intellige de adulterio vel incestu notorio. Item pbr̃ qui cognouit filiam suam spiritualem uel monialem uel confessatam uel baptizatam tribus annis peniteat. Et si est Ep̃us. xv. annis peniteat. xxxviii. q. i. c. si quis sacerdotũ. ⁊ c. nõdum.

¶ Item si quis acceperit sp̃sam alienã ꝑ verba de pñti. vii. añis peniteat. ⁊ xl. dieb⁹ in pane ⁊ aqua ieiunet. extra. de p̃põ. c. dudũ.

¶ Item si quis deuotam siue monialem cognouit. x. annis peniteat. ut notañ. xxvii. q. i. c. deuotam.

¶ Item pb̃ cantans missam ⁊ non cõicans. i. anno peniteat. nec interim celebret. de p̃se. di. ii. relatum

¶ Item si quis contra naturam peccauerit si sit clericus debz de-
faceri. si incorrigibilis est debet recludi in monasterio. ⁊ si sit laycus debz excõicari. extra de exces. p̃rela. c. clez. q̃ hoc pctm̃ maiorẽ mereñ pñiam q̃ si aliquis cũ ppria matre coiret. ut ponit̃. xxxii. q. vii. c. adulter. **¶** Itẽ nuptias clãdestinas faciētes puniunt̃. ⁊ etiã sacerdos qui pñs est punit̃. nisi fiãt in facie ecclie. extra de clãdesti. c. p̃pon. **¶** Itẽ qui cognouit filiã suã sp̃ualem uel

cōmatrem ⁊ etiā qui p̄sentit eis. vii. annis peniteat. xxx. q. iiii. c. nō oportet.

¶ Item si quis receperit alicuius desponsatam uel nuptam. vii. annis. ⁊ p. xl. dies peniteat in pane ⁊ aqua ieiunet. extra de spon. c. accepisti.

¶ Item si pater ⁊ filius cum vna muliere dormiuerint. aut si quis cū matre uel filia uel cum duab⁹ sororibus coierit. vii. annis peniteat. xxxviii. q. iiii. c. cum pater.

¶ Item si quis monialem corruperit. vii. annis peniteat ⁊ a cōiōne separet. ⁊ si contraxerit ip̄o facto sunt excōicati. xxvii. q. i. c. eos de consangu. ⁊ affi.

¶ Item si quis matrem uel filiam uel duas sorores uel nuptam uel neptem scienter cognouerit perpetuo careat coniugio. extra de eo qui cog. consang. vxo. sue. c. ex litteris. ⁊. xxxii. q. vii. c. si quis viduaz. ⁊. viii. annis peniteat. xxxviii. q. iiii. c. si pater. ⁊. c. vlt. ⁊. xxv. q. iiii.

¶ Si quis ignorans cognouerit duas sorores uel matrem uel filiā vno anno peniteat. xxxiiii. q. vlti.

¶ Item zelans se cognouisse mulierē quem contraxit frater eius vii. annis peniteat. xxx. q. iiii.

¶ Item si quis frangens spōsalia filiaz. iiii. annis peniteat. xxxi. di. c. vnico.

¶ Item cognoscens vxorem adulteram tribus annis peniteat. xxxii. q. i. c. si quis. et extra de eo qui cog. consangu. vxoris sue. c. ex litteris. ⁊. xxxii. q. vii. c. si quis uiduā. ⁊ graui⁹ punitur incestus q̄ adulteriū. xxxii. q. viii. c. adulter.

¶ Item si voluisti fornicari ⁊ nō potuisti. Aut si pollutus fuisti i somno p malam delectationē. Aut osculatus fuisti illecebrā mulierem q̄cunq; quinq; aut septē diebus peniteas.

¶ Itē si abusus fuisti vxore tua uel in die dñico uel in aliis festiuitatibus sanctorum cōcubuisti cum ea uel in quadragesima. vii. dieb⁹ peniteas.

¶ Item si quis cōmisit adulteriū cū vxore alie. vii. annis peniteat.

¶ Itē si quis fornicatus est cum virgine. iiii. annis peniteat. vno ex hiis in pane ⁊ aqua. Et si cum vidua duobus ānis peniteat. Idē si fornicatus fuisti cum sancta moniali. xv. annis peniteas. ⁊ tres ex hiis in pane ⁊ aqua facias.

¶ Item si peccasti cū iūmēto. aut cū aliis aīalibus. vel fecisti sodomia. xv. annis peniteas. ⁊. v. ex hiis in pane ⁊ aqua facias.

¶ Itē si quis vir habens

uxorem cum alia concubuerit septem annis peniteat et tres ex hijs in pane et aqua faciat.

¶ Item si fuisti luxuriatus die veneris sancta cum uxore tua duabus septimanis peniteas.

¶ Item si quis cum filia vel consanguinea vel nepte sua peccauerit omnibus diebus vite sue peniteat. et elemosinas multas faciat et in domo sua non maneat.

¶ Si quis cum vidua patris sui. vel uxore. vel cum germana sua siue cognata sua. Vel si pater turpitudinem filie sue reuelauerit. Vel cum filiastra sua coierit. et annis peniteat. et peregrinus incedat. et tres annos ex hijs in pane et aqua faciat.

¶ Si quis cum cōpatre vel cum cōmatre sua de fonte vel de crismate peccauerit vel coierit. xv. annis peniteat.

¶ Si quis cum duabus sororibus suis coierit vel nupserit vsq; ad extremū vite sue peniteat.

¶ Si quis uxorem legitimam dimiserit et cum alia nupserit talis cum xpianis nō manducet et nullus ei associetur.

¶ Si quis Epus vel pbz vel dyaconus uxorem acceperit ab ordine deponatur.

¶ Si Epus adulteriu; perpetraverit. xv. annis peniteat. Et pbz. xij. Dyaconus vero .x. Subdyaconus vij. Et clericus vnum. Et tertia pars sit in pane et aqua. iij. q. v. c. si quis sacerdos. et q. iij. c. non oportet.

¶ Si aliqua mulier fornicata fuerit et patrem suum viuū occiderit. x. annis peniteat.

¶ Si mulier cum duobus fratribus coierit vsq; ad mortem peniteat. et tunc corpus dñicu; accipiat.

¶ Si aliqua mulier potionem acceperit vt non concipiat duobus annis pane et aqua ieiunet.

¶ Si aliqua mulier occiderit paruulum per. xl. dies anteq; pareat vt matricida iudicet. et tribus annis in pane et aqua ieiunet. extra de hijs qui si. su. occi. c. vl.

¶ Si aliquis seminem viri in cibum miscuerit aut alia sortile facer. et causas illicitas fecerit vt plus amorem viri habeat tres annos peniteat.

¶ Votum simplex frangēs castitatis tres annos peniteat.

¶ Si puer moria. in lecto sine parentū negligētia tutū est eis aliq; pñiaz dare. Si ho spōte occiderit grauior imponit pñia q; pro quocūq; homicidio. Si aut leuis culpa pcesserit. iij. annis peniteat.

Ue aut̃ hoī illi p̃ quē hmōi scādalū uenit. bonū erat ei si nat⁹ non
fuiſſet hō ille. ⁊ qz hoc pctm̃ simonie est tā graue ideo grauissima
p̃nia est sibi imponēda respectu alioꝝ pctōꝝ. etiā qz simoniacus ī
ordine nō recipit executionē ordinis sed est suspēsus quo ad se et
quo ad alios. nec Ep̃s. nec Cardinał. nec aliq̃s ali⁹ pbr̃ pōt eū ab
hoc pctō simonie absoluere. nisi solus uicarius xp̃i. s. papa. ⁊ tunc
oportet q̃ restituat p̃mo. qz nō intrauit p̃ hostiū sed aliūde ut fur
⁊ latro. ⁊ nō dimittitur pctm̃ nisi restituatur ablatū. hec notatur. ī
q. i. c. si quis. ⁊ q. vii. c. requiris. ⁊ ex. de elec. c. dudū. el. ii. ⁊ xiii. di
c. nemini ⁊ xiii. q. vi. c. si res. ex. de resti. spoli. c. grauis. ex. de simo.
c. tāta. ⁊ huic graui pctō ut dictū est p̃nia est īponēda p̃ arbitrio sa

De Usura cerdotis.

¶ Et qz usura est spēs furti ideo si aliquis fuerit usurari⁹ nec ad cōionē corporis xpī nec ad eccliam admittatur nisi pmo restituat usuras pceptas si eas soluere potuerit ex. de usu. x. post q̄. huic etiā am pctō imponitur p p̄fessionē p̄nia arbitraria post q̄ soluit uel cū dederit cautionē de soluēdo. ex. de pe. 7 re. deus qui. Colens ydola 7 ymagines faciēs ppter incātatiōes 7 sortilegia ac diuina tiōes. iiii. ānis peniteat. Quicūq; incātauerit anathematizatus sit. xxvii. q. vii. si quis ariolos. Pbr sortilegus debz priuari vl su spēdi. 7 laycus p̄uetur cōione corporis xpī. ex. de sorti. c. ii. 7 in gl. sortilegus. .ii. dieb⁹ peniteat. d. sorti. c. i. 7 respiciēs astrolabia. .ii. an. peniteat. d. sorti. c. ii. Si qs intrat domū cū magicis vel incā tationib⁹ 7 qui cōsulit. v. an. peniteat. xxxvi. q. v. c. qui diuinatiōes 7. c. non liceat. ¶ Si qs sacerdos mortuo paliū inuoluat. x. ānis peniteat. cū. vi. mēsis. 7 dyaconus. iiii. an. cū dimidio de pse. di. i. c. nemo. ¶ Qui blasphemauerit deū 7 sctōs s. rti virgiem Mariā. vii. septimanas peniteat. 7. xii. diebus dñicis extra. exñs paliū 7 calciamēta nō habeat. 7. vi. dieb⁹ in pane 7 aq̄ ieiunet 7. iiii. paupes reficiat. 7. v. solidos soluat. 7 si hoc facere noluerit ce reat sepultura. ¶ Qui cōpulsus piurat tā cōnellēs q̄ cōpulsus. xl dieb⁹ in pane 7 aq̄ peniteat. 7 p. vii. an. p̄niā agat. xii. q. vii. c. q cō pulsus. ¶ Qui piurat in manib⁹ epī vl sup cruce p̄sec. ta vno āno

peniteat. Et si ignoranter periurauerit. iiii. quadragenas in pñia agat. xxi. q. v. c. ii. ¶ Si quis pro necessitate vel cā spēali p voto uel rebus redimēdis piurat. iiii. annos vno in pane ⁊ aqua peniteat. xxi. q. ii. c. si quis coactus. ¶ Si quis sciēter false iurat vl aliū iurare cōpellit p. xl. dies in pane ⁊ aqua ieiunet. ⁊ p. vii. ānos peniteat. xxi. q. v. c. iiii. ⁊ c. si quis coactus.

¶ Si quis ptra suū iuramētū in mortē dñi machinat̃ arma relinquat ⁊ semp peniteat. ⁊ in fine vite sue eucharistiam recipiat.

¶ Clerici qui epō iurauerūt obediētā ⁊ pōstea ptra ipm maliciose pspirauerūt curie seculari tradant̃. xi. q. iiii. c. piurandū. ⁊ c. si q̃s sacerdotū.

¶ Si quis iurauerit sup sctā dei euāgelia uel super altare. vii. annis peniteat. ⁊ si in manibus fratris uel pb̃i vel alterius hominis iurauerit ⁊ nō obseruauerit. iiii. annos peniteat.

¶ Si nō seruasti diē dñicā vel alia festa ab ecclia instituta. vii. diebus peniteas. ¶ Si nō fecisti iustū iudiciū. aut si nō custodiisti uel inuisti cōpatres cōmatres aut filias spūales nec honorasti ut debuisti septem diebus peniteas.

¶ Si quis offendit patrē vel matrē uerbis tantū. vii. dieb⁹ peniteat. ⁊ si leui impulsione aut graui iniuria ueniā petat. ⁊ p. i. ānū pe.

¶ Si quis patrem uel matrē aut vxoem interfecerit nunq̃ egret nec matrimoniū cōtrahat. ⁊ per. x. annos carnes nō cōmedat. nec uinū bibat. xxxii. q. ii. c. admonere. ⁊ c. quicunq̃ extra de diuor. c. i.

Et matris interfecto. x. annis peniteat. armis depositis. xxxiii. q. iiii. c. latronem.

¶ Qui occidit iudeum vel paganum. xl. diebus peniteat. l. di. quoniam odit. Et homicidio uoluntario ut dictū est. vii. annorū pñia dat̃. xxi. q. i. c. p̃dicādū. ⁊ xxxiii. q. i. c. hoc ip̃z

¶ Contra. Dea quā polluit per adulterium. v. annis peniteat. xxi. q. i. c. si quē.

¶ Si quis cognoscit vxoē adulterā ante pacta pñiam. ii. annis peniteat. xxxii. q. i. c. i.

¶ Si quis furat̃ uel rapit rem ecclasticā restituat quadruplum ecclie ⁊ vii. an. peniteat ⁊ iiii. ex hīs in pane ⁊ aq̃ faciat. vii. q. ii. c. p̃cā. ⁊ xii. q. ii. c. de viro

¶ Ep̃us hom̃ quā. xl. annis peniteat. ⁊ iiii. ex hīs in pane ⁊ aqua faciat. l. di. ¶ Si quis homicidiū. ¶ Si q̃s uomitū ppter ebrietatē i

currenit. xl. diebus peniteat. ¶ Mulier dans partū alteri q̃
patri. x. annis peniteat. extra de pe. 7 re. c. officii.

¶ Sacerdos qui interest clandestinis sponſalibus tres annos pe-
niteat. extra de clande. de spō. c. vl.

¶ Si quis p ebrietatē eucharistiā euomerit. si laycus fuerit. xl.
Si religiosus vel p̃latus. lxx. si Ep̃us. lxxx. diebus peniteat. sed si
cā infirmitatis illud factū fuerit. vii. dieb? peniteat. vel de t̃ p̃nia
arbitraria de p̃se. di. v. c. si quis. xxxiii. q. vl. c. qui bene.

¶ Si mures cōmederint eucharistiā ex incuria seu negligētia sa-
cerdotis. xl. dies peniteat. uel si perdat̃. xxx. q. ii. c. qui bene.

¶ Itē si d̃ sanguine xp̃i stillauerit ī terrā lingua lambat̃ 7 tabula
siue terra radať 7 igne p̃cremet̃ 7 p̃anus lauet̃ 7 illa lotio a pb̃zo
sumat̃. 7. xl. diebus peniteat. de p̃se. di. ii. c. si p negligentia. Et sac-
tus Tho. dicit q̃ ille pannus cōburať 7 deť p̃nia arbitraria. ex. d̃
peni. 7 remis. c. deus qui. 7. xxvi. q. vii. c. tempora. et extra de peni.
di. i. c. mensam.

¶ Si amissa fuerit hostia uel pars eius
sacerdos. xxx. diebus peniteat. de p̃se. di. i. c. qui bene.

¶ Si quis eucharistiā nō debite custodierit vel crisma. iii. mētib?
ab officio suspendat̃. 7 si ne phandum aliqđ acciderit grauiori pe-
na pene subiiciatur. extra de custo. eucha.

¶ Falsarius monete vel regularum aut instrumentorū siue p̃traci-
tuū q̃diu uiuat in pane 7 aqua se abstineat. extra de x. sig. c. noui-
mus.

¶ Si latro confiteatur uel petat instanter confessionē
sepeliatur in cimiterio 7 oretur pro eo 7 detur ei corpus xp̃i. vii. q.
vlti. c. si.

¶ Clericus qui canonicas horas fm suam ecclesi-
am metropolitānam non dicit. sex mensibus puniatur. xii. di. c. de
hiis. et. c. vlti.

¶ Ep̃us ordinans clericū. si suspēditur
tur vno anno. lxxiii. di. c. i. vel. lxxiii. di. c. ii.

¶ Ep̃us qui scit aliquos clericos vēdidisse sacramenta et ecclesie
ministeria ac simoniam cōmisisse si hoc non corrigit duobus me-
sibus suspendatur a cōmunionē misse. Et si p̃b̃ fuerit. iiii. mētib?

Et si dyaconus uel alius ordinatus iudicis arbitrio puniat̃. i. q. i.
quinquēniū. ¶ Itē sciēter rebaptizatus si p̃b̃ hoc fecerit

septem annis in omnibus festis feriis et tribus quadragesimis in pane et aqua puniatur. Si uero propter infirmitatem tribus annis peniteat. Si uero propter ignorantiam non peccat. sed tamen non promoueatur. nisi sit excellens persona. de pse. di. iiii. c. qui bis. extra de apost. c. ii.

¶ Item Episcopus. Presbyter. Diaconus. scienter rebaptizatus peniteat quousque diu uiuat. Alij uero Clerici et religiosi uolentes ab hereticis rebaptizari. xij. annis peniteant secundum formam de conse. di. iiii. c. homines quos

¶ Item patronus dilapidans res ecclesie excoicatur. xvj. q. vii. c. filiis

¶ Item qui heretico scienter coicatur. iiii. annis peniteat. Et si ignoranter vno anno peniteat.

¶ Item qui permisit hereticum in ecclesia sua celebrare. Si hoc fecerit ignoranter. xl. diebus peniteat. Sed si hoc scienter et in abusione fidei fecerit. xii. annis peniteat. xxiii. q. i. c. si quis dedit.

¶ Item incendiarius domorum vel agrorum voluntarie restituens damnum iiii. annis peniteat. extra de iniuriis. et. xxiii. q. vlti. c. pessima. Hodie tamen iste talis a solo papa absoluitur. extra de sen. ex. c. tu.

¶ Item comburens ecclesiam restituat ecclesiam. et puniatur. xv. annis. xxvii. q. iiii. c. si quis ecclesiam.

¶ Item sacerdos reuelans signo uel uerbo uel alio quouis modo confessionem alterius retrudatur in monasterium ad perpetuam penam pagendam de pe. et re. c. omnis utriusque sexus. uel semper pegrinetur. de pe. di. i.

¶ Sacerdos se defendens et latronem interficiens. ii. annis peniteat. extra de homici. c. ii.

¶ Clericus fur uel latro. vii. annis peniteat. Laycus uero. v. xvii. q. iiii. c. si quis clericus. et. c. pcta.

¶ Excoicatus presbyter celebrans. iiii. annos peniteat. xii. q. iiii. c. de illis.

¶ Si quis falsificauerit mensuram uel monetam restituat. et per xxx. dies peniteat in

¶ Si quis in pactum reciduaauerit debet suspēdi a cōione corporis. extra de emp. et vē. c. i. et. c. ut mensuram.

¶ Presbyter cantans missam et non coicans vno anno peniteat. et per annum non celebret. de conse. di. ii. c. relatu.

¶ Si quis clericus in manu mittens in episcopum uel presbiterum. uel ecclesiam uastans. aut impugnans. uel incedens semper peniteat et in monasteriis

ut ponit. ii. q. v. consulisti. et extra de hijs qui filios suos occide.
¶ Si pultus es homicidium et tñ nō est factū. ii. annos peniteas.
¶ Si habuisti iram vel odium in corde q̄diu habuisti tam diu in pane et aqua ieiunes. et velut homicida iudicaberis.
¶ Si occidisti filiā vel filium. x. annis peniteas. et nuncq̄ mutes cibum nisi in die dñico.
¶ Si quis qñ cū muliere fornicat̃ infantē occiderit uel mortuum parere pcuret. x. annis peniteat. ¶ Si dedisti p̄siliū ut aliquis occideret. vii. annis peniteat. ¶ Si quis sacrilegus fuerit v̄ calicem poluerit. vii. annis peniteat. xij. q. ij. c. de uiro.
¶ Si quis coactus falsos dixerit nec sequit̃ mors. ii. annis peniteat. Si uero sponte. v. ¶ Pro homicidio adulterio et fornicatione dent̃. vii. anni de penitētia. xxi. q. i. c. p̄dicandum. et xx. q. i. c. hocipm. et c. sequenti. ¶ Qui accusat ad mortem maliciose si occiderit. vii. annis peniteat. Si vero membz perdiderit. iii. annos peniteat. et tres quadragenas quas beatus Petrus instituit faciat. s. primā ante natale dñi et ante pascha et tertiam ante festū sancti Johannis baptiste. ut. c. i. in glo. extra de accusa. c. accusati. Si uero accusatus nullum damnū habeat. xl. diebus peniteat.
¶ Item si Clericus homicidium voluntarie fecerit debet deponi ab ordine et bñficio. et vii. annis penitere. Et casualis homicida. v. annis si tñ quā culpa p̄cesserit. Sed si homicidium fuerit necessarium ut qz aliter euadere nō potuit et si culpa aliqua non fuit non est irregularis. Et idem dicīt de furioso ut patet in Cle. c. furiosus. de homici. et l. di. c. miroz. ¶ Item si quis intuitu discipli-
ne aliquem occiderit deponat̃ ab altari. extra de homici. c. p̄b̄m. et xv. q. j. c. si quis nō iratus. ¶ Item si patrem suam occiderit puniat̃ fm formā. xxiiij. q. ij. c. latoz. ¶ Si uxorem suam occiderit semp peniteat. xxiiij. q. ij. c. ammonere. et in glo. iij. q. j. c. cito. ¶ Itē si quis p̄b̄m occiderit. xij. annis peniteat fm formam extra de pe. et remis. c. ij. Et si cōiugatus fuerit careat milita et coniugio ut ponit̃ ibidem. ¶ Item si mulier machinat̃ in mortē uiri sine coniugio erit. Tan. si de facto

matrimonium pertrahat tenebit matrimonium extra de diuor. c. i.

Item si quis episcopum percusserit uel comprehenderit uel a propria sede eripulerit excommunicatus est. et eius bona traduntur illi ecclesie cuius episcopus est persecutus. Et si fuerit simplex clericus percussor deponendus est et septem annis peniteat.

Item si patronus uel aduocatus ecclesie uel alius officialis clericum uel presbiterum occiderit uel mutillauerit perdet ius patronatus et aduocationis et feudatam feudum et nunquam admittatur collegio clericorum nec libertati. xvii. q. iiii. c. si quis suadente. et extra de pe. c. ii. 7. c. in quibus. et imponitur sibi pena in foro contentioso sicut per homicidium.

Maxima pena imponitur illi qui pontificem uel episcopum percusserit aut ceperit uel consilium aut auxilium uel fauorem dederit. in cle. c. unico. de pe.

Qui presbiterum interfecit. xii. annis peniteat. c. ii. 7. dicto. c. si quis suadente. **O**ccidens furem uel latronem qui alius sine occisione capi poterat per xl. dies ecclesiam non intret. et utatur cilicio et quarta et sexta feria ieiunet. Et si clericus pro rebus ecclesie seruandis hoc non fecerit deponatur tamen peniteat quod diu uiuat extra de homi. c. ii.

Si sacerdos se defendens latronem interficiat duobus annis peniteat extra de homi. c. ii.

Si Clericus sit fur uel latro septem annis peniteat. Laycus vero v. xvii. q. iii. c. si quis clericus. 7. c. peccata.

Presbiter excommunicatus si celebret tres annos peniteat. xii. q. iii. c. de illis.

Si quis homicidium fecerit in bello de mandato domini sui. xl. diebus peniteat.

Interfectores domini sui uel uxoris sue nunquam equitet. nec pertrahat sed per decem annos peniteat. et carnes non comedat. Minus non bibat. xxxiii. q. ii. c. admonere. 7. c. qui

acer. extra de diuor. c. i. Sed matris interfectores armis depositis. x. annos peniteat. xxxiii. q. iii. c. laborem. xxxiii. q. i. c. non auferamus.

Occidens per infamiam non reputatur. iii. q. ix. qui iudicas. 7. xvi. q. i. c. aliquis. Sed homicida euitabilis necessitatis. ii. annis peniteat. l. di. q. ii. c. hiis clericis. Sed ineuitabilis necessitatis non punitur. l. x. c. quia tecum tamen ad cautelam secum dispensat. xxxiii

q. ii. c. electum. 7. xxv. q. ii. excommunicatis.

¶ Quicumq; contra suum iuramentum machinat in morte dñi uel in preiudiciu eius semp peniteat. 7. communione non recipiat. xlii. q. vlti. c. si quis laycus.

Si quis occiderit monachum uel clericum in sacris ordinibus pstitutum publicam pñiam agat. 7. vii. annis peniteat. xvii. q. iii. c. qui occiderit.

Si epus homicida fuerit. xv. annis peniteat 7. semp peregrinet. Sed pbz. xii. iii. annis in pane 7. aq. Diaconus x. annis peniteat deponat. l. di. c. si quis homicidium.

¶ Qui piurauerit vel adulteriũ uel homicidium commiserit. vii. annis peniteat. 7. qui pñiam recipere noluerit ab ecclia repellatur 7. nullus cũ eo comedat. xxxii. q. i. c. vlti. 7. xxxiii. q. ii. c. hoc ipsum.

¶ Incendens domũ uel horreum. iii. annos peniteat

¶ Qui domum uel horreum voluntarie incenderit dñum restituat 7. iii. annos peniteat extra de iniur.

¶ Comburens eccliam scienter restituat eccliam. 7. x. annis peniteat 7. tantum det pauperibus quantum damni fecit. xvii. q. iii. c. si quis ecclesiam.

Qui stat in ecclesia occupatus ociosis fabulis 7. non intēdit ad missas 7. alia diuina officia tribus diebus peniteat

Si quis furtum receperit uel furatus fuerit rem sacram de loco sacro uel non sacrum de loco sacro uel sacrum de loco non sacro. septem annis peniteat tres ex hiis ieiunando in pane 7. aqua

Qui commisit sacrilegium auferendo res ecclesie 7. ecclesiaz violando septem annis peniteat. Primo anno extra cimiterium exeat secũdo anno ingrediat cimiterium. sz stet ante foras ecclie. tercio año ingrediat ecclesiam sed non communicet. Aliis aut quatuor annis carnes non comedat nec vinum bibat. quid acceperit restituat. xii. q. ii. c. de viro.

¶ Qui iniuriatur ecclesie pñia sibi debet imponi q; priuetur cõmuniõne et ecclesie ingressu extra de fo. compe. c. nullus.

¶ Si quis aliquid furatum comederit. vii. diebus peniteat.

¶ Si quis quęcunq; xpianū quolibet ingenio in captiuitatē duxerit vel eū uēdiderit. vii. annis peniteat. et. iiii. ex hiis in pane et aq̃ faciat.

¶ Si quis decimas primitias vel oblationes defraudauerit uel furatus fuerit seu negauerit. uel minus dederit de om̃i re quā laborat. s. de grano. de uino. de oleo. de pecoribus et bestiis. et de uniuersis suis fabricis et negociis seu artificiis. aut ueniā petat ab ecclia aut in duplū restituat. et. vii. annis peniteat. et. iiii. ex hiis in pane et aqua faciat.

¶ Si fuisti raptor. iiii. annos peniteas. et totū qđ rapuisti restituas. Si sit ppter necessitatē leuis pñia datur aut ad cautelā. si autem modica fuerit necessitas restituat totū et puniatur pñia arbitraria extra de fur. c. iiii. qz raptor punitur pñia arbitraria. primo debz puniri et restituere anteq̃ absoluator. xi. q. ii. c. fraternitas. et in glo. c. vi. et c. si qs. extra de elec. c. q. sicut. et in glo. c. vi. et ex. de simo. c. licz.

¶ Si quis simoniam sciēter cōmiserit anteq̃ absoluator et aliqua sibi pñia iniungitur tenetur renūciare bñficiuz simoniace acquisitum. et dare pecuniā illi ecclie. et restituere om̃es fructus pceptos et qui pcipi poterant. et hoc intellige tã de layco q̃ de clerico a quo cunq; fuerit accepta pecunia seu simonia facta. qz hoc pctm̃ est tã graue in ecclia dei qđ omnia pctā in cōparatione eius pro nibilo reputantur. qz p simoniacā cupiditatē et auaritiā tota dei ecclia confunditur. vituperat̃ et depredatur. et latozibus depredatozibus ignotis pdeotis rissianis et fornicatozibus regenda cōmittitur.

Et hec simonia fidem pbitatem et ceteras bonas virtutū artes in dei ecclia subuertit. Et ppter redditus fructus et honores ecclia/ sticos habendos deū et eius fidem negligere et om̃ia uenialia iā habere bñficiā et sacramēta edocuit. et multos ecclia sticos

sacerdotes cupiores nostros qui videbantur regere populū falsos et iniquos fieri. subegit aliud clausum in pectore aliud sub lingua pceptū habere labiis et ornamētis ecclia sticis deū tantū honorare. Corde aut̃ dñm deū nostrū Ihesum xpm et ei⁹ sacramēta ac spōsaz suā publice et pccādalo toti⁹ xpianitatis nō semel sed pluries uēdere nō sicut Judas p. xxx. denariis sed sepe p trib⁹ mille floren.

pñiam agat ppetuam. xxiij. q. iij. c. quisquis p dolum.

¶ Si Abbas vel Abbatisa nō receperit professionem a monachis vel monialibus post annum probationis tamdiu in pane ⁊ aqua ieiunet. in clem. de proba.

¶ Epus pbi ⁊ dyaconus crimen capitale cōmittens. Cartam falsificans. Falsum testimonium dicens deponatur et in monasterio retrudatur perpetuo. l. di. c. Si epus. ⁊. c. sequenti.

¶ Si quis per annum in excōicatione steterit priuetur omnibus beneficijs suis. extra de eta. ⁊ qualita. c. cū littere. ⁊. xj. q. ij. c. missus. et extra de pe. c. vltimo.

¶ Qui iniuriat eccle priuet cōione illi. extra de fo. ⁊ pe. c. nulli.

¶ Qui non potest soluere expensas litis puniatur arbitrio iudicis extra de dolo ⁊ ptu. c. finem litibus.

¶ Quilibet fur ⁊ latro primo restituat. ⁊ tunc puniatur pñia post ea arbitraria. xii. q. ii. c. fraternitas. in glo. vlt. ⁊. c. si quis. extra de elec. c. q. sicut. in glo. vlti. extra de sumo. c. licet.

¶ Si quis iterat peccatuz prius p̄fessum pñia sibi imponit. extra de hereti. c. excōicamus.

¶ Clerici latrones deprehensi aut ī magnis criminibus culpati degradent ⁊ in monasterijs retrudantur. extra de peni. c. tua.

¶ Grauißima pena punitur persequēs hostiliter Cardinalem sancte Romane eccle. ⁊ scientes ⁊ consentientes. extra de peni. c. felicis. li. vi.

¶ Grauius punitur qui pontificem vel Ep̄m temere ⁊ iniuriose percutit vel capit. aut p̄siliū auxilium vel fauorem dedit. in cle. de peni. c. si quis suadente.

¶ Ille pbi deponatur qui celebrat missam in oratorio ī domo sua sine licentia Ep̄i. de conse di. i. c. clericos. ⁊. c. vnicuiq.

¶ Si Abbas vel Prior dedit monacho aliq̄ possessionez firmam ieiunet per annum singulis sextis ferijs in pane.

¶ Degradatus celebrans priuat cōione perpetuo. l. di. acta.

¶ Si quis excōicat aliquem iniuste suspenditur vno mense ⁊ alia pena punitur. extra de sen. ex. c. facio.

¶ Item alium excōicans sine scriptis vno mense suspenditur. Et si tunc celebrauerit solus papa dispensat sup irreg. ritate. extra de sen. ex. c. cum medicinalis. l. xj.

¶ Item pro quolibet peccato mortali. vii. annorū pñia imponitur a iure. xxxii. q. ii. c. hoc ipm. nisi alibi forsan maior reperiat a iure expressa.

¶ Itē pro peccatis venialib⁹. sicut sunt comedere plus q̄ necesse est. aut bibere. vt ponit. xli. di. q̄ dicit aut loq̄ vel tacere plus q̄ non expedit. vel exasperare pauperē penitētem. vel fabulis ociosis vacare. siue iocose vel inutiliter mentiri vel iurare vel opera misericordie non adimplere. et similia peccata venialia. que clarius exprimunt. xxvi. di. §. alias eaz demū. reuera pro istis venialibus dantur Pater noster et alie orationes. et aspergat aqua benedicta. vel audiat missas et benedictōnes sacerdotū et cetera que remittūt uenialia. vt notatur de pe. di. iii. c. de cotidianis. et di. i. c. tres sūt. et c. p̄secrata. et di. iii. c. celebrandos. et c. aquam. et di. iii. c. nequaq̄. et de p̄se. di. cum ad celebrandas.

¶ Has autem pñias quas t̄pibus antiquis p̄es n̄i posuerunt. nos eorū filij minores pñiarū aliquñ imponere ip̄is penitentibus debemus vel saltē insinuarē nobis p̄fessis al̄s pñia dicat esse falsa. que nō dat fm canones si sit a canonibus diffinita. de pe. di. i. c. falsas. Sed tñ distiguit qz aut pctm̄ tibi p̄fessum est publicū vel occultū. Si sit publicū maxime scandalosum certe tūc maior aut minor est dāda pñia q̄ illa quā ius exprimit. et illud intelligitur. xxvii. q. vii. c. sacerdos. et de pe. di. i. c. nōnulli. Possunt tñ minui consideratis circūstātiis criminum qualitate et quātitate: dignitate: officio: paupertate: infirmitate: consuetudine: scandalo: temporis qualitate: regionis complexione: lacrimarū effusione: deuotione et p̄tritione. de p̄se. di. iii. c. de penitēte. Si aut pctm̄ est aut fuit occultū tunc ponit ei pñia arbitraria. xxviii. q. ii. c. tpa. extra de offi. lega. c. de causis. et de accusa. c. si.

¶ Item si nō est diffinita a iure. de pe. di. i. c. mēsu sacerdotū. et di. de hīs clericis. extra de sen. extra. c. deus qui. et c. quantum. Et quia hodie in arbitrio sacerdotum statute sunt pñie dande p̄fitentibus ideo primo pro grauibus peccatis occultis quibus canones pñiam imponunt ipsi penitentiarii ostendere debent eis confitentibus et dāre pñiam iuris et canonū ip̄i p̄fitenti. Et pro quolibet pctō mortali. vii. annorū debet pñiam agere. Sed qz in hac vi

ta nō pōt ip̄am peragere debet sibi ad minus vnū p̄r n̄r omni die dare. Vel pcedat sibi indulgentias elemosinas ⁊ orōnes omnium xp̄ianoꝝ ⁊ passionē dñi n̄ri J̄hu xp̄i ⁊ sctōꝝ martiꝝ. ⁊ merita oīm sctōꝝ ⁊ indulgentias eccl̄ie. et quicquid boni fecerit vel mali patie ter sustinuerit. etiā dicat sibi. pcedo tibi om̄ia ista ⁊ om̄es remissio nes ⁊ orōnes ⁊ peregrinationes ⁊ quecunq; alia bona militantis eccl̄ie que tibi cedant in satisfactionē hui⁹ p̄nie p me tibi iniuncte ⁊ in remissionē peccatoꝝ tuoꝝ. etiā si ista via p̄fessor nō incederit al̄s certe non aderit. vt notat̄ de peni. ⁊ remis. c. q̄ autem.

¶ Sed an confessor possit p̄nias pro suo arbitrio moderare vl̄ in totum remittere. ⁊ quid iuris si male fuerit eas arbitratus. l. di. c. de hiis clericis. ⁊. ix. q. ii. c. ludouicū. extra de iudi. c. ac si clerici. et xxxiii. q. vi. c. tēpora. ⁊ hec fit extra de sen. ex. c. iiii. ⁊ de pe. di. i. c. mē surā. **¶** Et si p̄fitens fuerit infirmus tūc sit cautus p̄fessor q̄ non det sibi p̄niam sed ostēdat eā sibi. vt ponit̄. xxvi. q. i. p totū. ⁊. q. vii in summa. Sic dicēdo. Si esses sanus talem deberes p̄niam facere p peccatis tuis. sed qz infirmus es nō iniungo tibi eā. sed quādo conualueris agas eā uel uenias ad me uel ad alium sacerdotem ⁊ de nouo recipias p̄niam. si aut̄ morieris ex hac infirmitate facias testamētū tuū ⁊ des tantū uel facias tot elemosinas dari p aīa tua **¶** Ex predictis ostendit̄ q̄ quilibet confitēs debet eligere sibi sciē tificū ⁊ discretum sacerdotem qui sciat p̄nias iniungere al̄s peri culosum est sibi confiteri. quia nec excusat penitentē ignorātia sa cerdotis. nec eū excusat qz licet sit absolutus a pct̄is non tñ est ab solutus a debito p̄nie ⁊ satisfactionis. quia necessario oportet q̄ hic uel in purgatorio satisfaciāt sicut dicit Janueñ in legēda mori tuoꝝ. Aut p̄nia data p confessorem est equalis. aut maior aut minor. Si est equalis tunc vnum p aliud redimit̄. Si ve ior sit tunc illud q̄ plus facit cadit sibi ad maiorē gloriā. Si ve ro minor est fm̄ Augustinū impunitū deus nō dimittit delictum. aut enī hō ip̄m punit. aut de⁹ ideo restat q̄ puniat̄ in purgatorio

¶ Finis

prolungetur usque ad mensam februarie astat.
nonagesimo quidam. ann. d. n. pp alexander
papa. absoluit dominum peren & menez ad e
q fuerit quicquid peren. ab o. estomum
none. et si ex illis fuerit regularis
habetur cu. et reseruat cu. in omni crani
et si ex illis estomum canonibz et regulari
zationibz male preper fuerit suoz beneficoz
sanctas sua remittit ei et beneficia et
os fuerit et penam ab eandem si bene preperit
et q. oibz absoluit en. oia. par amera
et oia q. administrant et q. oibz et omni
in ben. amarentur. debet esse et eorle
suasione actus ex eorum. & oibz
absoluit en. et oia. reseruat in. bene
uonit oia. oia.

acer

Incipiunt impedimenta susceptiōis ordinum. et executiōis officiorum ipsorum. quando q sine dispensatione cum talibus impedimentis ad ordines promouentur.

Primo etenim in hīs ordinibus cōstituendi ammonēdi sūt q legitime suscipiāt eos puta q si impedimētū nataliū hnt nō ordinent sine dispēsatiōe. si mēbroz defectū ul' fuitutē ul' bigamiā uel etatē minozē ul' ceteras irregularitates. Nā ordinati i talib? sine dispēsatiōe essent suspēsi ab executiōe officii suscepti ordinis ppetuo uel ad tēp? Qui ergo ordinādi sūt. caueant ab hīs q infra scribunt qd i ordinati sūt debēt pcurare q de talib? infra scriptis sūt culpabiles ut defectū suū pfiteant. et ipositiā pniaz salubriter adimpleāt. ul' dispēsatiōz ministrādi de misericordia petāt. hec colligunt. l. di. diffuse. **P**rimo debet ordinādus esse lētime nat? Nā illegitime nat? nō debz ordinari nisi essz monachus. et ordinat? sine dispēsatiōe suspēsus est ab administratiōe. dispēsatiō aut obtinēda est a papa. et i miorib? ordinib? epus pōt dispēsare. extra de fi. p. c. ii. et c. is q. eo. ti. li. vi.

Scdo debz esse corpore integer. i. nō viciat? siue mutilatus. mēbro. ex cui? carētia seqtur inabilitas ministrādi in ordine. ul' magna deformitas. qm in talib? p motu eiiciunt. ex. de corpo. viciatis p to. de quo etiā habet. lv. di. c. diffuse. **T**ercio debz esse in etate lētima qn ordinat. i. in trib? inferioribus attigisse xvii. annū i aollitatu in subdiaconatu. xviii. In diaconatu vo. xx. et in p. biteratu. xxv. Ordinati aut añ etatem suspendunt ab administratiōe vsqquo ad etatē lētimā puenerit. ex. de tēp. et q. li. oz. ul' nō est cōpos sui. lxxvi. di. et fm ius nouū in Cle. eo. tit. quo supra. **Q**uarto debet esse nouogam? negatiue intelligēdo. i. nō bigam? scz nō habuisse duas vrozēs uel duobus cognitā. xxvi. di. Itē. xxxii. di. nemo. et xxxiii. di. c. si q. et c. n. tū. et xxxiiii. di. c. curādū. et ex. de biga. nō ordi. c. sup. ubi dicitur q bigami ordinati ab ordinib? deponēdi sūt. hui? dispēsatio ad papā ptinet. c. nup. et c. fi. **Q**uinto debz esse nō manifeste crimiosus crimie. s. enormi ul' requēte dispēsatiōe bz q. dicit apls

ad thimothēum. Irreprehensibilē et ad titum sine crimine et dicun-
tur manifeste criminosi hi qui coniuncti sunt de crimine per senten-
tiam vel confessionem in iure et a suo iudice factam vel certam et pub-
licam evidentiā facti que nulla possit tergiversatione celari quon-
iam si tales ordinati sunt non debent permitti in susceptis ordi-
nibus ministrare. occulte autem criminosi non debent mini-
strare nisi prius congruentem penitentiam fecerunt. l. di. c. de hiis ex-
tra de etate et quali. ordi. c. quesitum. Et ex hoc consequenter seq-
tur quod publice et solemniter penitens etiam post pactam peniten-
tiam non debet ordinari quoniam talis penitentia non imponitur ni-
si pro vulgarissimo crimine quod scandalizavit urbem vel popu-
lum et ordinatus caret executione officii tanquam irregularis de
quo habetur. l. in capite et sequentibus capitulis et de dispensatione
eius. c. hi qui post etate. c. diffuse de quo beatus thomas in quar-
to sententiarum di. xliii. ubi casum irregularitatis declarat.
Sexto debet esse liber. Nam qui ordinati sine licentia domini sui de-
ponunt. liij. di. c. nullus extra de ser. non ordi. c. suorum. Debet etiam
esse liber a reddenda ratione. id est quod non sit obligatus ad reddendum rationem alijs
sive de rebus alijs sicut sunt tutores curatores procuratores et
similes extra de obli. ad racioci. Ad idem facit quod dicitur. xxj. q. iij. p.
totum extra. ne clerici vel monachi. c. j. et ij. Item debet esse liber a cu-
ria. li. di. c. propterea. Septimo debet esse mundus a sanguine hoc est quod post
baptismum non habuerit effectum in vindicta sanguinis precipiendo vel
consulendo vel inducendo ad homicidium aut mutilationem membri etiam
si ex iusticia in alicuius mortem venerit sine dispensatione pape quoniam
mors vel mutilatio fuerit secuta sicut iudex advocatus vel procura-
tor accessor officialis produces mortem notarius scribens sententiam vel atte-
stationem dictas vel proferens talia in iudicio aut etiam medi-
ci deficientes in arte vel diligentia si propter tale defectum secuta fue-
rit mors omnes tales sunt irregulares sine dispensatione pape. quoniam mors
vel mutilatio secuta fuerit. privati sunt ab administratione. l. di.
c. diffuse. Item l. di. c. aliquando ex. de quali. ordi. c. ult. de etate et quali-
tate ordi. c. ad aures. **Octavo** debet esse in suo ordine et habitu

qm̄ ordinati in apostasia sunt p̄uati executōe ordinū susceptoꝝ
extra. de apost. c. vi. ⁊ dispensatio d̄ executiōe nō pōt haberi ni
si a sūmo pōtifice in maiorib⁹ ordinib⁹ extra de apost. c. vi.

¶ Nono nō debz se īgessisse ministerio sac̄mentoꝝ añ ordina
tionē qm̄ si nō ordinat⁹ ministrasset nō posset postea sine dispē
satiōe pape ordinari ⁊ si ordinaret carere deberet ordinis exe
cutiōe ex. in cle. de nō or. mini. **¶** Decio debet accipere ordines
ordinate fm̄ qd̄ supra nūerati sunt qm̄ si p saltū eēt p̄motus. s.
aliquo inferiori ordine etiā ignorāte p̄termisso nō deberet mi
nistrare in suscepto nec p̄moueri ad superiorē ordinē ⁊ si scien
ter hoc fecerit ⁊ in ordīe suscepto ministrauerit qd̄ vltērī⁹ ascē
det nō pōt nisi p papā dispēsatū fuerit secū. li. di. c. sollicitudo
ex. in cle. d̄ cle. p̄ saltū p̄moto. **¶** Undecimo debz aperte p̄mo
ueri ad ordinem exponendo se examinationi ⁊ explicando que
debet sicut ponitur. xliiii. di. c. qñ ⁊ si furtiue se īgesserit caret
executione ordinis ⁊ habet querere dispensationem ab ep̄sco /
po q̄ si lata sit p̄tra eum excommunicationis sententia p̄pter
huiusmodi executionem non pōt secum ut ministret dispensa
ri nisi a papa. xliiii. di. c. si quis presbiter extra. d̄ furti. p̄motis
¶ Duodecimo debet indebitis ⁊ in statutis temporib⁹ ordina
ri quoniā si extra tempora a iure posita ordinatus sit uel in tē
poribus vna d̄ duobus ordinibus sacris aut duobus p̄tinua
to ieiunio nō debet p̄mitti in susceptis ordinibus ministra
re extra de tempo. ordi. c. sane. ⁊. c. lias. **¶** Decimotertio debet
ordinari a p̄prio ep̄sco vel ab alio cū licentia sui p̄p̄rii ep̄i /
scopi quoniam si secus fecerit suspendendus est ab administra
tione ⁊ aliquib⁹ videt̄ q̄ ipso iure sit suspensus. lxxvii. di. c. i. ex.
de tempo. ordi. c. cū trāslatione. Item eo. ti. li. vi. q̄ si quis or
dinatus ab ep̄sco q̄ renunciauit titulo sui ep̄iscopatus. c.
de ordi. ab eo qui renuntiauit. c. i.

¶ Decimoquarto debet ordinari sine symonia quoniā si ordi
natus fuerit p symoniā uel a symoniacis scienter. suspensus ē
ab administratione. ix. q. i. c. ab excom̄municationis extra de sp̄.

monia. c. accusatum. c. quotiens. 7. c. tanta est labes.

¶ Decimoquinto debet ordinari ab hiis qui sunt intra ecclesi-
am et habent facultates ad ordinationē. quoniā si ordinaretur
ab hereticis scismaticis excoicatis depositis uel suspensis pre-
sertim scienter nō posset in susceptis ordinibus ministrare. ix.
q. i. p. to. exta de scisma. c. i. 7. ii. 7 hoc etiā declarat a beato tho.
in quarto sententiarū. di. xxi. secūda secūde. q. xxxix. 7 additur
q. ipsi recipiētes excoicati sunt. vide de sen. excom. c. cum illoz.
¶ Nec supradicta sunt impedimenta que aspici debent non so-
lum ante ordinationē sed etiā iam post ordinationē quoniam si
quis per sententiam caderet in excoicationē irregularitatez de-
positionem ordinis uel suspensionem ministrare nō deberet q̄
diu in tali sententia fuerit etiam si ipso iure ppter aliquem ac-
tum eius in hmōi sententiam ceciderit quoniam in talibus ex-
istens 7 ministrans ut in pluribus irregularitatem incurrit.

finis.

**Incipit expositio misse fm fratrem Hugonem Car
dinalem ordinis p'dicatorum**

Scit Aplus ad Ephesios. vi. capl'o. Induite vos ar/
maturam dei vt possitis stare aduersus insidias diaboli
Hec armatura est vestis sacerdotalis significatiua virtutis sex
upliciter. representatiua vestium christi quibus indutus fuit
tempore passionis. **P**rimum vestimentum quo sacerdos in
duitur est amictus quo caput tegitur. z significat salutem que
per fidem tribuitur. De hac Aplus ad Ephesios. vi. **H**alea
salutis assumite z repitans coopertorium quo Judei velabat
faciem dei xpi dicetes Matb. xvi. **P**rophetiza nobis xpe qd
est qui te percussit. **S**ecundum vestimentum quo tegit cor
pus a sursum usq; deorsum est alba qua sacerdos induitur. z
significat spem que ex gra prouenit ecclesie sursum z ex meris
tis ecclesie deorsum. De hac aplus ad romanos. viii. Sepe sal
ui facti sumus. **H**oc repitat vestem albam in qua illudit Herod
des eu Mat. xxiii. Illudit z indutum veste alba z remisit ad py
latu. **T**ertiu vestimentu est corrigia uel cingulu per qua sig
nificatur iustitia cuius sunt duo brachia inter se confringentia. s.
declinare a malo z operari bonu. Unde christus ysaye. xi. cap.
dixit. Et erit iustitia cingulum lumboru eius. **H**ec corrigia rez
pitat flagellum cum quo **P**ylat' cecidit **I**hesu i Joba. xix.
caplo. Apphendit **P**ylatus **I**hesum z flagellauit. **Q**uar
tum vestimentum est manipulus qui in leua manu portat. per
que fortitudo designatur. qua contra aduersa debellatur. De
hac dicit Apostolus. Fortitudo est virtus recondens in pec
tus aduersitates. **I**ste manipulus representat funem cum quo
ligatus fuit **I**esus a Judeis comprehensus Unde Joban
s. viii. **C**omprehendentes **I**hesum flagellauerunt eum.
Quintum vestimentum est stola siue orarium que habet
duo brachia pendentia significantia prudentiam z temperan
tiam. Unde Apostolus ad Titum. Sobrie z iuste z pie vi
uamus in hoc seculo. **H**ec stola ligaturam significat qua liga
tus fuit **I**esus ad Columnam. **S**extu vestimentu e Casu

la per quam significatur caritas. Nam sicut casula omnia tes-
git sic caritas operit multitudinem peccatorum. Hec casula re-
presentat purpureum vestimentum quo milites circumdederunt
Ihesum unde Iohannis. xix. Et veste purpurea circum-
dederunt eum.

Iso numero et ordine sacerdotalium vestium. Hunc vi-
dendum est quomodo ad altare accedendum est. dicitur
enim. iii. Regum qd Salomon fecit altare eneum. et in exod.
xxv. Moyses fecit labium eneum de speculis mulierum in quo
lauabant se sacerdotes in ingressu. In labio eneo sonora signifi-
catur confessio. In altari eneo mentis amaritudo. Per specu-
lum mulierum vite consideratio sanctorum. Sacerdos namque
antequam ad altare veniat per confessionem se abluat. per a-
maritudinem mentis se expurget. et per considerationem vite
sanctorum se informet. De primo dicit Iesaias. Mundamini
qz vasa fertis dñi. De secundo Cor. i. ii. c. Expurgate vtrqz fer-
mentum. De tertio ad Hebreos xii. Ideoque et nos tantam ha-
bentes impositam nubem testium deponentes omne pondus
et circumstantes nos peccatum.

Hoc facto sequitur Introitus misse. quia dicit Apostolus
ad Ti. ii. Obsecro igitur p̄rio oim fieri orones et obsecrationes po-
stulationes gratiarum actiones.

Notandum qd missa distinguitur in quatuor ptes. prima p̄s
ē usqz. Te igitur clemētissime. et ab introitu misse. Et hec vo-
catur orationes. Secunda pars est a Te igitur usqz ad p̄r nr.
et vocatur obsecrationes. Tertia pars ē a pater noster usqz ad
collectas. Et hec vocat postulationes. Quarta pars est a col-
lectis usqz ad Ite missa est. Et vocatur gratiarum actiones.

De prima pte misse notandum est qd primo cantatur
1ª misse et significat vaticinia pphetarum et desideria sanctorum
p̄m desiderantium dei filium incarnandum. In cuius rei sig-
num prima dñica aduentus dñi cantat ecclesia illum introitum
ad te leuani animā meam et. versus est Vias tuas dñe et. qui
designat opa eoz. Triplicat aut introit^{us} secundū quod in dieb^{us}
festiuis in laudē trinitatis. et dicitur semel cū glā p̄r ad eandem

quomodo ad a-
ltare acced-
dum est

et no

missa disti-
nguitur in quatuor

prima pars
introitus

vnitatis. dñr aut bis in dieb9 aliis ppter laudē diuine z humāe nature que in persona filii sunt vnite. Sed sciendum est q in aliquibus ecclesiis vt dicit Inno in sua expositione in diebus festiuis dicitur perfecte z imperfecte introitus. Primo perfecte quia ecclesia deum laudat perfecta laude. Secundo dicitur imperfecte quia imperfecta est omnis laus. Tercia dicitur perfecte quia perfecta est laus patrie.

kyrieleyson

¶ Sequitur kyrieleyson qd triplicat ppter bonitatem. Et pñio dñr ter kyrieleyson ppter laudē pñis. Secdo dñr ter xpeleyson i laudē ul' gl'iam filii. Tercio dicitur ter kyrieleyson in honore spūs sancti. Dicitur autem nōies ppter nouem ordines angelorum

¶ Circa hoc notandum est q laudant tres lingue deum. scz. Greca. Hebreica. z latina. Greca enim est cum dicitur kyrieleyson quia kyrios est idem q xpūs. eli. i. deus z leison. i. misere re. z ymas. i. nobis. Unde kyrieleyson tantum sonat quantum

Deus xpe misere re nobis. Hebreica lingua est alleluia. in hebreo tantum sonat alleluia quantum laudē ul' laudes dicite deo in latino ul' laudate verum deū inuisibilem. Et hec interpretatio ponitur ab Augustino in glosa psalterii.

¶ Item Amē interpretat fiat. z hoc est cū dicitur. per omnia secula seculorum amen. i. fiat. Item interpretatur veritas. sicut in Apocalipsi vbi dicitur dei filius ibi dicit amē testis fidelis id est veritas. item interpretatur vere. vt in euangelio. Amen dico vobis. In latina vero lingua dicuntur orationes que ponuntur post kyrieleyson.

¶ Sequitur de Gloria in excelsis deo quod est laus angelorum. quod cantauerunt in natali domini. Et debet dici in medio altaris quia angelus qui natiuitatem domini pastoribus nuntiavit stetit in medio pastorum. vt patet Luce. ii. quando dixit. Ecce euangelizo vobis gaudium magnum quod erit omni populo.

¶ Sacerdos dicens gloria in excelsis gerit personam ipsi9 angeli choz9 respondēs gerit psonam multitudinis de quo dicit ibidem. Facta est cum angelo multitudo celestis laudantium deū z ceterū: gl'ia in excelsis deo. zc. p quod repñtatur mesticia

*eccl'ia tu sig.
pñm spūs
uel centū dñr
annos*

*gloria in excelsis
S. m. d. qñ
cantant
yeh i narah dñ*

veterum primum propter tedium expectationis incarnationis domini.
Cantatur enim gloria quia habebant spem liberationis de expectatione. ut dicit ysaie. xxviii. psalmo. xxi. In te sperauerunt patres nostri. sperauerunt et liberasti eos.

Item nota quod cantica latine idem sunt quod gloria in excelsis et alleluia non cantatur a lxx usque ad pascha. quia illud tempus significat babilonicam captiuitatem in qua iudei suspenderunt organa sua et dixerunt quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena. Post Gloria in excelsis vertit se sacerdos ad populum dicens dominus vobiscum. ut dicit Ruth. ii. capitulo unde sumptus est. Ruth enim salutauit messorum. sic est sensus dominus vobiscum. id est quod tribuat petitionibus nostris effectum. Episcopus vero dicit. pax vobis quia Episcopus est vicarius christi qui hoc verbum discipulis suis dixit. Job. xx. c. Pax vobis. et est sensus in presenti detur vobis pax temporalis et in futuro pax eternalis. De his duobus dicit Iohannes xiii. Pacem relinquo vobis. pacem meam do vobis. Thome respondet. Et cum spiritu tuo quod scriptum est ab apostolo ad Titum. Et est sensus. deus qui est in ore tuo sit in corde tuo. postea dicit sacerdos. Oremus. in signum quod christus dixit discipulis suis. Orate ne intretis in temptationem. Deinde preponit sacerdos orationes que terminentur in filii nomine. quia non valet oratio que non fit in nomine mediatoris. Et notandum quod omnis oratio dirigitur ad patrem vel filium: nulla autem ad spiritum sanctum. quia spiritus sanctus est donum et a dono non petitur donum sed a largitate doni. petitur autem a patre et filio cum spiritus sanctus ab utroque procedat. Unde ad patrem et filium dirigitur oratio tanquam ad alicuius datorem et non ad spiritum sanctum qui est donum.

Item notandum est quod si dirigatur oratio ad patrem non est mentio de filio tunc debet dici. per dominum ut in illa oratione protector in te sperantium deus. Si vero in oratione fit mentio de filio tunc debet dici per eundem ut in illa oratione. Beatus qui de beate Marie virginis utero. Si autem dirigatur ad filium tunc debet dici. Qui vivis et regnas. et cetera. ut in illa oratione. Deus qui virginalem aulam. Si vero in tunc oratio

oremus

not

nis fiat mentio de filio tunc debet dici. Qui tecum vivit et cetera ut patet in versibus sequentibus

Proder dominum dicat cum patrem presbiter orat.

Cum christum memores per eundem dicere debes

Si christo loqueris qui vivis dicere debes.

Post finita oratione sequitur Epistola que significat doctrinam Apostolorum. Et eleganter precedit oratio, quia legitur Lucæ dicto capitulo. rogare dominum messis ut ipse mittat operarios in messem suam. Legitur enim Epistola de apostolis petro et Paulo et etiam Jacobi ut patet quandoque de canonicis quandoque de actibus Apostolorum. quandoque de Apocalypsi. quandoque de parabolis Salomonis. et quandoque de prophetis. quandoque de quinque libris Moysi. quia de ipsis promittebantur temporalia. In cuius signum terminantur in grave accentum. In novo vero testamento promittuntur spiritualia. in cuius signum evangelia terminantur in acutum accentum.

Post Epistolam sequitur Responsorium. quod pertinet ad opera activa. et bene congruit. hoc nomen Responsorium operati omni quia debent respondere predicationi. hoc est secundum quod nobis predicatur secundum hoc etiam debemus operari. Juxta illud. Beati qui audiunt verbum dei etc. Vocatur enim Responsorium graduale eo quod significat gradum virtutis. unde primus Petri ministrante in virtute scientiam in scientia pietatem in pietate amorem frinitatem. Post responsum sequitur alleluia quod significat gaudium ineffabile significans quod ecclesia fidei habet laudem. Post alleluia sequitur versus qui significat operatio quod debet coniungi laudi. quod deum non bene laudat quod bene operari cessat. Alleluia repetitur convenienter et significat laudem preiectionis.

Sequitur sequentia. unde in antiquis sequentiis sunt verba incognita. Ignotus est nobis modus laudandi deum in patria. Notandum est quod in diebus ieiuniorum uti in xl. cantat tractus per alleluia. in quo notatur longa expectatio sanctorum patrum vel iudeorum captivitas dura.

Sequitur evangelium quod significat verbum dei et legit hoc diaconus. et sumit librum de altari in quo significat quod evangelium est verbum dei. per altare significat secundum id Exod. xx. Altare dicitur terra facies mihi. inclinat ipsum super sinistram humerum. in quo significatur quod

predicatio xpi d gētib9 trāsiuit ad iudeā. iuxta illud ysaie. x. In dieb9 illis saluabit iuda. In qbusdā locis crux pcedit euāgelium in signū q p̄dicatio debet seq crucifixum. vñ dñs dixit petro. Sequere me. Precedunt autem duo ccrei. quia predicator debet semper debent habere notitiam vtriusq3 testamenti. pcedit autem quādoq3. vnus per quem significatur q Iohānes ante xpm missus fuit. **L**iburibulum cum thure significat orationem cum deuotione quam tunc maxime oportet habere fideles in audiendo verbum dei uel diuinum sermonem. **D**ebet aut in alto legi. q2 doctrina euangelii debet omnes doctrinas pcedere. vñd **A**plius ad Ephe. vii. **L**ex neminē duxit ad p̄fectum at euangelium operatur salutem omni credenti.

Notādū ē q subdiacon9 ferens puluinar ante diaconū ipso facto rep̄ntat q dign9 est opari9 mercede sua. **M**at. x. z aplius ad Corinb. xi. capitulo. Si spiritualia seminamus nobis non est magnum si carnalia uestra metamus. **Q**uod autem subdiaconus librum z puluinar repositat significat q predicator debet in opere bono vitaz suam deo offerre. **U**nde ad Corinb. Omne quodcūq3 facitis verbo aut opere in noīe dñi nostri ihesu xpi facite. **D**iaconus volens legere euangelium primo salutatur populum dñs. **D**ominus vobiscum. in quo significatur se orare q dñs sit cum eis qui reddat nos attentos in audiendo verbum dei. **E**t **L**chorus respondet ac si diceret. **T**ecum crucifixum credo. **U**nde **A**postolus ad Corintheos secundo. **N**on iudicani me inter vos scire nisi xpm Ihesuz z hunc crucifixum. **U**nde **A**postolus ad Galathas. vii. **M**ibi autē ab sit gloriari nisi in cruce domini nostri Ihesu xpi. **D**ebet enim legi ad **A**quilonem. per hoc significat q armari debemus doctrina euangelii contra dyabolum qui per aquilonem signatur. **U**nde **L**anticorum. iiii. **S**urge **A**quilo id est dyabole. z **V**eni auster id est spiritus sancte. **A**udientes autem euangelium debent stare quasi parati ad p̄lium pro fide xpi sustinenda. **U**nde **L**uce. xxii. **Q**ui non habet gladium vendat tunicam z emat gladium. **I**tem debent deponere **B**aculos. quia dicitur **M**athei quinto. **S**i percusserit te in faciem prebe ei z ma

Nullam debent etiam ab amatoribus mundi recedere. Lector
euangelio debet se quilibet signare ne dyabolus semen id est ver-
bum dei a cordibus eorum surripiat. unde in euangelio Luce
legitur. Volucres celi comederunt illud. post hoc datur liber
aptus ad osculandum sacerdoti quia dicitur Luce. viii. vobis da-
tum est nosse misterium regni dei. datur et patena secundum quosdam
clausa illis qui sunt in choro. quia ibi sequitur ceteris in para-
bolis de sacerdote malachie. ii. dicitur Labia sacerdotis custo-
diant scientiam et legem exquirent de ore eius. **N**unc incipit
sacerdos. Credo in unum deum. in quo significatur quod ea crede-
re debemus que audiimus in euangelii predicatione. Unde
Apostolus ad Romanos. x. Fides ex auditu. auditus per ver-
bum christi. Postea uertit se sacerdos ad populum monens eum
ad accedendum in euangelii predicatione et dicit. Oremus. in
signum quod christus dixit discipulis suis Luce. xii.

Post hoc incipit choris offertorium in quo significat se of-
ferre fidei orationem. Sacerdos postea volens accipere calicem
et hostiam que debet esse triticea. et hoc est secundum quod de-
us comparauit se grano frumenti.

Item accipitur vinum in signum quod christus fuit aditius bo-
tri racemus in torculari crucis pressus. Unde Iheremie. liiii.
Vestimenta tua sunt calcantium in torculari. Deinde accipit
aquam que in tanta quantitate debet apponi ut in vino valeat
absorberi. In signum quod ecclesia se debet incorporare Christo
et non Christus ecclesie. Unde dicit Augustinus. Non muta-
bis me in te sicut cibum carnis tue. Sed tu mutaberis in me.
In pane corpus christi designatur. In vino sanguis denotatur
In aqua populus representatur. unde Apocalipsis. xvii. Si-
que multe et populi multi.

Item quod sacerdos post offertorium lauat manus suas significat
mundiciam mentis et corporis quam debet habere ministrator tanti sacra-
menti. Unde Iheremie. Lauamini mundi estote etc. Postea
datur thus in signum quod homo debet habere deuotionem in orando. Iher.
xlviii. maledictus qui facit opus dei negligenter. et sciendum quod hec pars
quod dictum est solebat in primitia ecclesie applicari. et tunc cum iunioribus. unde sub

byacon⁹ lecto euāgelio solebat clamare. exite cathecumini qz
sacerdos secretū incipit. z rō hui⁹ fuit qz illi crāt sine sacramento
baptismi. ¶ Post hec dicit sacerdos inclinato capite añ altarē
in spū hūilitatis qđ sumitur de tertio Danielis. postea eleua-
to capite aliquantulum osculatur altare in signum qđ per pas-
sionem xpī recōciliati sum⁹ deo p̄ri. Unde aplūs ad Cor. ii.
faciens pacem ut recōciliet ambos in corpore deo p̄ri. postea
conuertit se ad populum dicens secrete. Orate p̄ me fr̄es z ego
p̄ uobis. In quo significatur qđ christus dixit discipulis suis
luce. xxii. Orate ne intretis in temptationem. z ibidem ego p̄ re-
rogavi petre. In quo significatur ecclīaz de iudeis ortā esse p̄
hec sacerdos dicit secrete orōnes iuxta numerū z ordinem orō-
num añ eplām premissarum. z dicit eas secrete quia xp̄us ora-
uit secrete cum dixit Mathei xxii. Pater mi si possibile ē trās-
fer calicem hunc a me. ¶ Initis secretis dicit alte Per omnia
secula seculorum. In quo significatur qđ petr⁹ suscitationem
lazari aperte predicauit. post hec salutat populum dicens. do-
minus vobiscū. z monet mentes habere ad diuina cum dicit
Sursum corda.

¶ Post hec dicit p̄fationē q̄ sic appellat^r quia p̄cedit p̄cipa-
le sacrificium. Sunt autem decē p̄fatōes canonice. Prima est
de sancta Trinitate. Secūda de Natiuitate. Tertia de appa-
ritione. Quarta de q̄dragesima. Quinta de sancta cruce. Sex-
ta de resurrectione. Septima de Ascensione. Octaua de spūs
sancti missione. Nona de beata virgine. Decima de Apostol.
In fine aut p̄fatōis orat sacerdos vt laus sua sotietur angelo-
rū laudib⁹. ¶ Post hec chor⁹ cātat ter sand⁹ sand⁹ sandus
ostendens se conformare angelis. Et sumitur ysaie caplo. xii.
usqz ad illum locum Osanna in excelsis qđ dicitur Mathei
xxiii. Dicitur autem ter sandus propter personarum trinitas
tez. z sel deus p̄pter essentie vnitatē. z Osanna. i. obsecro salua

¶ Iso de hac pte prima q̄ dicta est sup̄ius oratōes dicēdū
ē de scda q̄ scdm Aplm dī obsecrationes. Hec ps qñqz
dī secretū. z hoc dico qm dī secreto. Aliquādo canon dicit.
quia ibi sunt verba mistica a sanctis patribus instituta. Aliqñ

orare 27.

prefatio

dn̄s sabaoth
dn̄s exercitū
- s. m. l. m. a. g. u.
m. i. c. t. u. m.

psa 76

te igitur

una dicitur
offeruntur
sacrificia dicitur
per operans offeruntur

orat propter
regem etc.

tertia ps
memento
quy
ys.

dicitur sacrificium pro sui parte digniori. post hec sacerdos incipiens. Te igitur. se debet inclinare ante altare. significans quod Petrus inclinavit se dum prospexit in monumento. et inclinatus debet incipere. Te igitur. et sic precedentis parti continuatur tu es sanctus dominus igitur clementissime pater rogamus te per Ihesum christum dominum nostrum ut benedicas hec dona. hec munera. hec sancta sacrificia illibata. **D**ona dicuntur. quia donantur a superiori. **I**sa. i. Omne donum optimum a patre luminum descendit. **M**unera dicuntur. quia offeruntur ab inferiori quia nobis mittuntur. **S**acrificia dicuntur. quia pro peccatis offeruntur. **S**unt autem tres cruce super hec verba illibata. **E**t multis de causis. **P**rima est in reuerentiam trinitatis cuius potentia fit conuersio panis et vini. **S**ecunda est in figuram triplicis unionis in incarnatione saluatoris. **T**ertia in memoriam trine crucifixionis. **P**rima fuit in voluntate persequentium. de qua Mathei. xxvi. Collegerunt pontifices et pharisei consilium. **S**ecunda fuit in voluntate clamantium. De qua Mathei xxv. At illi clamabant crucifige eum. **T**ertia fuit in crucifixione manuum et pedum. De qua Luce xxii. Et crucifixerunt eum. **S**acrificia illibata id est incorrupta. non quia substantia panis et vini non potest corrumpi in qua substantia panis et vini transmutatur et transubstantiatur in substantiam xpi. Unde psal. Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. **T**erminat autem hec pars canonis in primis. In hac secunda parte secundum apostolum ad Thimotheum oratur pro hiis qui in sublimi sunt positi. **O**rat. n. pro principe spirituali et terreno. spiritualis habet gladium uerbi dei ad repellendum hereticos. terrenus habet gladium ferri ad feriendum contumaces. **D**e his duobus dicitur Luce xxii. Ecce duo gladii hic. **S**equitur tertia pars scilicet Memento famuli tui. In qua oratur pro universo in qua oratione debet ordo attendi per ordinem caritatis. quandoque primo orat sacerdos pro patre et matre. secundo pro parentibus tertio pro hiis qui se commendant eius patrocinio. quarto pro absentibus quinto pro christiano populo. nam nimis non debet orare ne generet in plebe scandalum. quia dicit Mathei.

xxiii. ve aut hōi illi. zc. nam debet certissime procurare qd non
debet officium proferre sine sale id est sine discretione z decore
¶ Sequitur quarta pars. s. Lōicantes. zc. in qua fiat mentio
sanctorum apłorum z martirum. z non solum istorum qz cum
hoc sit sacramentum amoris. in hui⁹ sacramenti misterio de-
bet fieri memoria de illis in quib⁹ appuit signum veri amoris
In aplis apparuit per abiectionem temporalium. In martirib⁹
per corporum tormentorum expositionem. De primis matth.
xix. Ecce relinquim⁹. id est de scōis dñi Jo. iii. Et si coram hōi-
bus tormenta passi sunt. Terminant aut hec pticule per dñm
nr̃m. sicut enim omnia per filium facta sunt ita per ipm habet
dñmari z repari nō debet dici añ vsqz ad pfecionē fm quos-
dam. quia angelorum chozi facto misterio assistentes respōdēt
¶ Seqt qnta ps. s. hāc igr oblationē in qua dñs bñdictā rōabile
bñdictam dicit. qz a deo spāliter bñdicitur. z qz hic agitur d xpo
q ē bñdictus fructus xginis marie. itē per istā verā hostiā cele-
stē bñdictionē assequimur. rōabilez dicit z acceptabile qz in illa
acceptamur deo. fuit aut qnqz crucez. p̃ia sup bñdictā. scōa sup
ascriptā. tertia sup ratā. q̃rta sup corp⁹. quinta sup sanguinem.
tres p̃ie significāt tres dies quib⁹ de⁹ p̃dicauit post dñicaz in
ramis palmar. vl tridū in quo xp̃us in sepulchro r̃genit. vel
tria loca corp⁹ s i qb⁹ pass⁹ fuit. s. man⁹ pedes z lat⁹. due ve-
ro sequentes significāt qd xp̃s habuit qnqz vulnera. tres p̃ime
sunt cōes panis z calici. q̃rta appropriat panis z qnta calici.
¶ Sequitur sexta pars que incipit Qui pridie. zc. i qua sunt
multa notabilia z diligenter attende. primum est qd pridie ante
quam pateretur cōmunio sacramenti corporis z sanguinis do-
mini in die cene post cōmestionem agni paschalis instituta fuit
in signum qd sacramenta legalia vmbre erant z adueniente xpi-
tate cessare dicuntur vmbre. itē hoc sacramētū viaticum fuit. z
ideo illō dedit xp̃s cū ad passionē ire voluit ut mētes apłoz fir-
mi⁹ firmarēt z ut ultia audita firmi⁹ mēorie cōmēdarēt. scōm
notabile ē. qz dicit accepit panē z tradidit eis sacramētū cor-
poris sui sub spē panis z nō spē agni ne māducarēt ac si d mor-
te legali agnū offeram⁹. Terciū notabile est quia dicit eleuat.

q̃ta pars

quinta pars
s. hāc oblationē
oblatio. z

sexta pars
s. qui p̃dicat

hōi

eleuans oculos
nos

not.

not bene y
su

oculis in celum. per hoc enim qd christus eleuauit oculos no-
bis insinuauit se habere a patre quicquid habet. Et secundum
hoc in principio operum nostrorum debemus dirigere mentis
oculos ad deum tanq̃ ad datorē oīm bonorū. Quartū nota-
bile est qd dicit deo p̃ri gr̃as agens qd ip̃m in carnē misit. z qd per
ip̃sum mūdū redemit. z p̃ ip̃m mortē nostrā destruxit. Quin-
tum notabile est qd b̃ndixit b̃ndictione celesti z virtute verbi qd
conuertit panis in corpus xp̃i z vinum in sanguinem virtute
verborum. Sextum notabile est qd b̃ndixit z fregit quia sic fit
cōsecratio virtute istorum verborum. Hoc est. n. corpus meum.
prius panis est fractio q̃ p̃fectio. ergo dicunt prius fregit q̃ cō-
secrauit. sed etiam prius cōsecrat q̃ frangat ergo aliter facit q̃
xp̃us ergo in hoc delinquit qd absit. Alii dicunt aliter qd b̃n-
dixit prius z postea fregit. Tertio hec verba dixit. Hoc est cor-
p̃ meū. Et tunc illud fregit. z ita prius fuit fractio q̃ cōsecra-
tio z sic obuiant ista sibi. ergo ecclesia delinquit. Sed ē dicēdū
qd ecclesia non delinquit quia xp̃us post b̃ndictionē z cōsecra-
tionē fregit. licet ordo aliter verborum sonat. Septimū no-
tabile ē qd dicit accipite z māducate. In quo significat duplex
manducatio. s. sacramentalis z spiritalis. In sacramentali p̃cipi-
mus corp̃ xp̃i. In spūali incorporamur mystico corpore xp̃i
qd est ecclesia. Sacramentalis cōmestio bonorū z malorum
esse potest. sed spūalis tñ est bonorum. prima nō p̃ficit z de il-
la dicit apl̃us. i. ad Corint. xi. Qui māducat corp̃ xp̃i z bibit
sanguinē eius indigne iudicium sibi māducat zc. Ille aut̃ indig-
ne recipit qui sacramentaliter z spūaliter nō recipit. Sacramē-
talis manducatio est signata p̃ hoc qd dicit accipite. Item pōt
queri qd demonstret per hoc pronomen hoc an corpus an pa-
nis. nō panis qz sic false diceret hoc est corp̃ meū. nō corp̃ qz
adhuc nō sunt dicta vba virtute quorū fit trāsubstātiatio. So-
lutio. qdā dicūt de quibz fuit vñ mgr̃ pe. māducator siue cō-
mestor qñ dictū est totum substātiatum est ut si dico hoc est cor-
pus meum z pōt poni tale exemplū qd dicit p̃ se lit̃. litus solū
intēdit. sed qd dicit lit̃ arat̃ intēdit aliū z aliū sensum. s. operā a
fili qd dicit hoc ē. trāsubstātiatio nō fit. Sed qd dicit totū simul

scz hoc ē corp⁹ meū tūc fuit trāsubstantiatio. Dico m̄ q̄ aliud
est nomen esse uel uerbum ⁊ aliud est dictionem esse sicut dicit
Aristo. in li. topicorū q̄ aliud est significare. aliud dicere. hoc
nomen hō significat hoīem. dicere aut̄ nō est significare. vnde dic
tio est in quantum dī aliud de alio uel cum alio. vnde dico q̄
per totam significationem ⁊ cōstructionem significare habet al
iquid cum alio s̄m q̄ dicit **Priscianus** p̄ oratio est dictionis
ordinatio. vnde cum aliquid p̄nūtiat p̄ se non pprie est oratio
sed cū ponit̄ in orōne. vnde non oportet querere d̄ hoc p̄nomie
hoc sed de ipso s̄m q̄ dictū est dictio vnde non debet habere de
monstrationem hui⁹ ut p̄nōis sed ut dictionis. vñ cū p̄nūtiati
one hui⁹ p̄nōis. hoc sit ibi panis cū nō d̄mōstret illd̄ q̄ tota or
ratio facit scz verū corp⁹ xp̄i q̄ ibi ē qñ tota orō dicta ē. sic qñ
totū dictū est uel factum ibi corp⁹ xp̄i verū est ⁊ ibi sub sp̄e pa
nis ⁊ vini totus xp̄s est p̄ p̄uersionē ⁊ p̄uersionē ⁊ aīa p̄ p̄iundio
nē. diuinitas p̄ vnionem sed in p̄sona filii. p̄sona enī p̄ris ibi nō
est neq̄ p̄sona sp̄s sancti ex vi verborū sacramēti. licet ibi sint
p̄ p̄comitantiā siue ydemptitatē essentie. q̄ nō sunt vnite ille p̄
sone hūane nature cui⁹ vniōis rōe dī ibi esse diuinitas. sola. n.
p̄sona filii vniuit humanā naturā. vnde p̄sona filii ibi est. diuini
tas. n. ibi est integra ⁊ p̄fecta ⁊ sunt ibi tres p̄sone. p̄ essentiā. po
tentia. ⁊ p̄ntiā. ut in omni creatura. tamen non sunt sub sacra
mento. s̄ rōe sacramēti. sed sola p̄sona filii rōe p̄dicta.

¶ Sequitur Simili modo ⁊ cetera. In qua clausula multa
sunt notabilia eodem modo sicut in principio. Dicitur enim in
bac clausula. Hic est calix sanguinis mei virtute quorum uer
borum fit conuersio vini in sanguinem. Christi in calice sub
specie vini. sed sanguis per conuersionem. corpus per connexi
onem uel conuentionem. anima per coniunctionem. Deitas
per vnionem. **¶** Item queritur hic si sit semiplenum sas
cramentum sub vna specie quia sub specie panis est sacramen
tum corporis debet apponi tantum. sed si aliquis dimitteret
vinum scienter uel ad inducendum beresim non esset sacramē
tū. sed si aliquis dimitteret vinū non scienter ad inducendū bere
sim s̄z p̄ obliuionē uel negligētiā debz recuperari ab illo loco. s̄li

nō.

It ibi 1263
sone p̄ essentia
potentia ⁊ p̄ntia
p̄ntia

quero

mō z prius apponere vinū. dicunt tñ aliqui q ne generet scan-
dalū vinū nō debet apponi sed qd dicūt primi veri⁹ est qz nō
debet dimitti veritas ppter scandalū. qz si hec vltas ptermitt-
teretur scz q nō apponeret vinū nō posset dici vere hoc sacra-
mentum cōmixtio corporis z sanguinis sed si nō apponatur a
quā nō min⁹ ē sacramētū. Sed illi q dimittunt illam p obliui-
onē peccant venialiter. Et illi q dimittunt p negligētiā peccāt
mortaliter z grauiter sunt puniēdi. ¶ Sequitur noui z eterni tes-
tamenti. qz ex effusione sanguinis dñi i ihesu christi testamē-
tū accepim⁹ eterne hereditatis. De hoc testō habet in Luca
xxii. Ego dispono vobis sicut disposuit mihi p̄ me⁹ regnū ut
edatis z bibatis zc. ¶ Sequitur misterium fidei qz sine fide eccle-
sie nō fit sacramētum neqz sine fide potest qd plene intelligere
hoc sacramentum. ¶ Sequitur Quotiescunqz hoc feceritis
in mei memoriam facietis id est in memoriam mee passionis z
mortis. Unde Aplus ad Corint xi. c. Quotiescunqz corpus
xp̄i manducaueritis z sanguinem eius biberitis mortē dñi an-
nunciabitis. zc. ¶ Nota q illa crux que fit sup panem cum di-
citur bñdixit z fregit significat q xp̄us passus est fm corpus z
animam ut totum hominem redimeret. ¶ Sequitur septim-
pars vnde z mēores. In principio huius ē signū beate passio-
nis z debet tunc sacerdos manus extendere in modum crucis
Et sequitur ibi inferius Resurrectionis. z tunc debet illas pa-
rum erigere in signum q christus inuid⁹ leo resurrexit a mor-
tuis. ¶ Sequitur Sedet in celis gloriose ascensionis. Et tunc
debet illas erigere in signum q deus z homo ascendit ad ce-
los. ¶ Sequitur Hostiam sanctam Hostiam immaculatam
Panem sanctum vite eterne z calicem salutis perpetue. Bi-
citur autem xp̄s hostia quia conceptus est de spiritu sancto di-
citur autem panis vite eterne. quia est refectio angelorum. Bi-
citur calix salutis perpetue. quia est effectio uel refectio homi-
num. Potest autem aliter exponi. ut dicat hostia pura q xp̄s
oblatus est ut nos redimeret de fetitate originalis peccati
Hostia sancta dicitur qz vulnerat⁹ est ut effluerent sacramēta
quib⁹ significatur ecclesia. Hostia immaculata dicitur qz mortu⁹

Septima pars
et nonis

homo sanctus

est ut nos liberaret a morte eterna. qz hoc est nostz vicium. La-
 lix salutis ppetue quia est refectio inebrians in prima. **S**unt aut
 qnqz cruces sup hostia. tres prime dicunt sup utraqz spem fie-
 ri. quarta sup spem panis. quinta sup spem vini. **S**unt autem
 quinqz cruces in summa. quia quinqz fuerunt effusiones sang-
 uinis xpi. prima in Circumcisione. **L**uce. ii. secunda in sudore
Luce. xxii. tertia in flagellatione. Quarta in crucifixione. qu-
 ta in lateris aperitione. **S**equitur octava pars. s. propitiatio
 Et sunt in ista parte dr. clausule. In prima sunt duo notabilia
 quia ibi nominantur tres partes veteris testameti. s. Abel Ab-
 raham. z Melchisedech. in quibus sacramenta altaris figuran-
 tur. In secunda clausula dicitur. **P**er manus sancti angeli tui
 in sublime altare tuum in conspectu diuine tue maiestatis. **E**t
 exponitur sic. **O**mnipotens sempiterne deus iube hoc id est pa-
 nem transmuta in sublime altare tuum id est in sanguine z cor-
 pus filii tui. quia corpus dictum est altare. secundum illud **E**xo-
 di. xx. c. Altare de terra facietis mihi per manus angeli tui id
 est per operationem filii tui qui angelus dictus est ysaie. x. ca.
Et vocabitur magni consilii angelus. Secunda expositio est
 talis. **I**ube hoc id est corpus christi z mysticum per hoc id est ec-
 clesiam militantem uel triumphantem que dicitur ecclesia se-
 cundum id **P**sa. lvi. Ignis in altari meo semper ardebit id est
 feruor caritatis in ecclesia triumphanti z hoc per manus ange-
 li id est per operationem z virtutem filii tui. Tertia expositio
 est talis. **T**u deus hec notabilia z has orationes iube perfer-
 ri id est presentari in sublime altare tuum id est in presentia
 curie celestis z in conspectu diuine maiestatis z hoc p man⁹ an-
 geli tui vota nra offerunt deo. vñ thobie. xii. dixit Raphael ad
 thobia cum orares obtuli orationem tuam deo. In fine autem
 clausule dr. **C**orpus z sanguis xpi. z fit vna crux sup corp⁹ z
 alia sup sanguine prima significat martiriū xpi. secda martiriū
 scdōz. **S**eqt nona ps. s. memto zc. in q orat⁹ p defunctis z in eo-
 de ordine oradum est in hoc memeto ut in aliis. s. in una orat⁹
 p defunctis in alia p viuis z notaduz q loc⁹ refrigerii lud z pa-
 cis est loc⁹ paradisi. dr. loc⁹ refrigerii ppter ardore ignis inferni z

octava

omni patre
fidelium

in fine

nona ps
Iqua ora
defunctis
memeto

purgatorii. Unde de his dñr in psal. Deduxisti me per ignē z
aqua z induxisti me in refrigerium. dñr loc⁹ ppter tenebras in-
ferni. de quibus Mat. xxii. c. Mittite eos in tenebras exterior-
res. dñr locus pacis ppter tranquillitatē mētis que ibi ptra ver-
mem cōscientie eorū qui soluti non erant. vnde dñr ysa. ultimo
vermis eorum non moriet⁹ z ignis eorum non erit⁹.

¶ Sequit⁹ decima ps. Nobis quoq; p dñr. Hec vba cum
dicit sacerdos tūdat suū ped⁹ fm quosdam semel. qz xps pro
peccatis nr̄is semel mortu⁹ ē. vt patet in roma. viii. fm alios
ter. in signū qd pōt peccare corde ore z ope. cum dicit hec vba
debet leuare vocē in altum. in quo notat⁹ confessio latronis. de
quo Luce. xxii. Memeto mei dñe dñ veneris in regnū tuum
In hac clā petit sacerdos societate sctōz. qz enumerat noia sac-
torū qz sacerdos legalis noia filiorū israhel habebat scripta sicut
habet⁹ Exod. xx. c. ¶ Sequit⁹ vndecima ps scz per quē hec
oia. In qua multa sunt notabilia. Prīmū est qd dicit Aplus
p quē oia. in quo notat⁹ qd oia per filium sunt creata. Vnde Jo.
i. c. Omnia p ipm facta sunt. Scdm est qd dicit sanctificas. in
quo notatur qd qeunq; sanctificat⁹ per grām xpi sanctificatur. ¶
¶ Tertiū ē qd dicit viuificas. in quo notat⁹ qd qeunq; viuificat⁹
filiū viuificat⁹. Quartū ē qd dicit bñdicis. p quod significatur
nobis qd beatitudo celestis datur nobis per bñdictionē. Fi-
unt aut tres cruces q significāt fidē Leturiōis qm morte xpi
xpm vez deū z hoīem pfessus est. cū dixit Mat. xxxiii. vere fis-
lius dei erat iste. ¶ Sequit⁹ z prestat nobis z tūc discoopitur
calix i hoc significat⁹ qd apta sūt nob q pri⁹ erāt clausa in lege.
¶ Sequit⁹ pipm z cū ipo. fiūt aut qtuor cruces. primū sup p ipo
sū scdm suplcū ipo tertiū sup in ipo. Quartū sup in vnitatē.
¶ Sequit⁹ xiiii ps que incipit. orem⁹ z habet in se qtuor clau-
sulas. prima ē. orem⁹. scda. pñ nr̄. tertia. Sed libera nos. quarta
pax dñi. quinta. hec sacrosanta cōmixtio. In prima hortatur
nec sacerdos ad orādū. in scda manifestat nobis xp⁹ qd sit orā-
d⁹ z qd sit orādū. qd orand⁹. pñ nr̄ qui es fm qd dicit Ia. omē
datū optimū ut dictum est. qd orandum petitōnes septem que
sunt ibi Et dicunt⁹ fm Aplm pōtulationes. tertia clā ē. Sed

libera nos. et dicit in silentio in signum quod christus siluit a predicatore
¶ Notandum quod duo sunt in patena. et faciunt illa dyaconus et sub
dyaconus que sunt notabilia. quia dyaconus tradit eam subdi
acono et significat quod christus contulit discipulis suis potestatem
predicandi regnum dei. Quod autem in quibusdam ecclesiis tenetur
discooperta significat quod sacerdos per orationem orat in fide ec
clesie. Quod autem manus sacerdotis dyaconis sustentantur dum
dicit pater noster significat quod hur et aaron sustentabant manus
moysi orantis deum per Aaron quando pugnabat contra amas
lee ut patet Exodus. xvi. c. Quod autem inuocat dyaconus sacerdotes
deponere calicem in altari significat quod Ioseph et nicodemus de
posuerunt corpus christi et posuerunt illud in monumentum ut pa
tet Iohannem. xx. c. Quod autem dyaconus osculatur dextrum humerum
sacerdotis significat quod vult esse particeps laborum ut sit
socius eterne retributionis. ¶ Cum autem dicit sacerdos sed libera
nos a malo tradit subdiaconus patenam dyacono et dyaconus sa
cerdoti. et osculatur eum in dextero humero per quod significat quod ip
se vult esse socius in passione et in regno secundum quod dicit. Apulus. Si
conpatimur et coregnabimus. ¶ Quod autem sacerdos signat se pa
tena et postea deosculatur eam significat quod in passione filii recon
ciliamur deo patri et heredes erimus regni celestis. ¶ In fine au
tem clausula sacerdos dicit sacerdos per dominum. et facit tres partes
de hostia. unam ponit in calicem et duas ante. facit autem tres p
tes. primam in memoriam trinitatis. secundam in memoriam triplicis status
christi. prima est mortalis cum hominibus manens secunda cum mortuis in se
pulchro iacens. tertia immortalis in celis existens. Secundo frangit
hostia in tres partes. in memoriam quod christus passus fuit triplici parte cor
poris sui. scilicet in manibus. in pedibus. in latere. Tercio frangit ho
stia in tres partes in signum quod tres sunt partes corporis christi misti
ci. una est in celo que dicitur triumphans. Secunda est in terris que dicitur
ecclesia militans. Tercia est in purgatorio que dicitur purgans.
Que partes habentur per versus sequentes.
Tres sunt ecclesie partes pars prima laborat.
In terra secunda viuit. sed altera quiescit.
Partem que restat clementior excoquit ignis.

ex quo tunc patet transitus ad requiem.

Ita qualiter tres partes fiunt de hostia. nunc videndum est
quod unaqueque pars significet. Dicendum secundum Innocentium quod prima
pars super patenam posita significat hos qui sunt in celis. secunda exi-
stentes in purgatorio tertia que mittitur in calice fideles adhuc
viventes. ¶ Sequitur quarta clausula. pax domini. quam cum dicit sacer-
dos facit tres cruces cum parte hostie que postea debet poni in
calice. tres cruces significant quod Christus fuit in tertium diem in se-
pulchro. ¶ Quando sacerdos dicit. pax domini significat quod Christus resur-
gens a mortuis dixit discipulis suis pax vobis. Jo. xx. Dicit
ergo. pax domini id est pax temporalis sit semper vobiscum in presenti
et eternalis in futuro. ¶ Hic respondet et cum spiritu tuo opor-
tans sacerdoti etiam pacem sicut sibi ipsi. ¶ Post hoc incipit
sacerdos Agnus dei in quo notatur quod Christus ad iram venit. Primo
ut liberaret nos a miseria culpe. secundo ut liberaret nos a miseria
pene. tertio ut nobis daret de plenitudine gratie. quantum ad duo
prima dicit miserere nobis quantum ad tertium deus dona nobis pa-
cem. Deinde agnus dei primo ideo quod agnouit patrem obediendo ei. unde
Apostolus ad philippos. ii. Christus factus est pro nobis. etc. deus noster agnos ab agno-
scendo. Deinde secundo agnus dei quod agnouit matrem curam de ea habere
do. Jo. xix. c. Ecce mater tua. tertio agnus dei deus quia pietate sua
factus est pro nobis hostia. id est agnus. Agnus noster a quo modo deus ab
agnos grece quod est martirium latine. ¶ Sequitur quarta clausu-
la scilicet hec sacrosanta commixtio quam cum dicit sacerdos ponit
partem hostie in calicem et facit hanc commixtionem ad designandum
quod corpus Christi non fuit sine sanguine aut sanguis sine corpore. secundo
illa facit ad signandum quod verum sacramentum conficitur ex specie panis
et vini. per quod Christus inuit nobis quod ultra iam non morietur. facta commixtio-
ne et finita oratione assumit sacerdos pacem a corpore Christi vel altari
et dat diacono et fit in signum quod pax spiritualis data est a Christo humano ge-
neri. Tunc diaconus dat pacem aliis alii dant inter se in signum quod
omnes debent habere pacem et maxime filii ecclesie. per hanc rationem potest qua-
ri quare pax non datur in missa pro defunctis. defuncti autem non indigent
temporalis societate et per consequens nec temporalis pace. ¶ Sequitur percep-
tio corporis et sanguinis domini nostri iesu Christi. et ante corpus et

sanguinis pceptionē debet dicere sacerdos orōnes a sctis p̄rib⁹
īstitutas. p̄ia dirigit ad p̄ez q̄ incipit dñe iesu xp̄e. alia ad scm̄
sp̄m q̄ incipit assit nob̄ q̄s dñe. ul' veni scē spirit⁹. s̄m quosdam
postea debet sacerdos meditari incarnationē passionem z v̄tu
tē hui⁹ sacramenti z sic cu⁹ maiori d̄uotione z orōne debet p̄ci
pe corp⁹ xp̄i z p̄cepto corpore xp̄i dicat sacerdos hāc orōnem
corp⁹ z sanguis dñi nr̄i. zc. post pceptionē corporis z sanguinis
sumat sacerdos sel' de vino ul' bis p̄ut cōsuevit. S̄z si casu ali
quo debeat post pceptionē corporis z sanguis celebrare nihil su
mat d̄ v̄io ī p̄ia missa q̄ corp⁹ xp̄i regit ieiuniū z sic sump
tio illa sacramenti non aufert ieiuniū sec⁹ de ablutiōe vini.
hoc itez licet sic agere si celebrare velis ut in die natiuitat⁹ xp̄i
zc. ¶ Post hoc d̄r cōio q̄ sic appellatur ut cōicem⁹ uel d̄r cōs
munio q̄ in p̄imitiua ecclia populus cōicabat qualibet die. s̄z
p̄pter peccatum circumstans nobis statutum fuit ut cōmunica
retur ter in anno sc̄z in pascha penthecoste z natiuitate. Sed
modo precipitur omnibus ad minus in pascha ut patet per. c.
omnis utriusq̄ sexus de pe. z remis.

Is finitis videndum est de quarta parte misse que dica
ta est Gratiarum actiones. In ista redit sacerdos ad al
tare ad dexterum choz ipsi⁹. In signum q̄ iudei in fine mun
di conuertent⁹. ¶ Postea dicit sacerdos collectas iuxta nume
rum secretarum. Collecta autem quam dicit in fine misse signi
ficat q̄ subsequens oratio est nobis necessaria sicut antecedens
z illa ultima oratio significat q̄ aduocatum habem⁹ apud pa
trem. ¶ Item notandum est q̄ sacerdos vertit se quiquies ad
populum quia christus in die resurrectionis quinquies appa
ruit discipulis suis. ¶ Hiis dictis sacerdos uel diaconus dicit be
nedicamus domino: inuitans ad gratiarum actiones. Et post
hec omnia debemus humiliari deo. In diebus festiuis dicitur
Ite missa est z est sensus Ite ad propria. missa id est christus
missus est. Et est sumptum a vetere lege vbi populus israhel
licentiatus est a rege z cito redibat ad propria. Item in missa
pro defunctis d̄r Regescant in pace. ī qua optat eis q̄es eterna
¶ Finis.

1. *Deus* 2. *Deus* 3. *Deus* 4. *Deus* 5. *Deus* 6. *Deus* 7. *Deus* 8. *Deus* 9. *Deus* 10. *Deus* 11. *Deus* 12. *Deus* 13. *Deus* 14. *Deus* 15. *Deus* 16. *Deus* 17. *Deus* 18. *Deus* 19. *Deus* 20. *Deus* 21. *Deus* 22. *Deus* 23. *Deus* 24. *Deus* 25. *Deus* 26. *Deus* 27. *Deus* 28. *Deus* 29. *Deus* 30. *Deus* 31. *Deus* 32. *Deus* 33. *Deus* 34. *Deus* 35. *Deus* 36. *Deus* 37. *Deus* 38. *Deus* 39. *Deus* 40. *Deus* 41. *Deus* 42. *Deus* 43. *Deus* 44. *Deus* 45. *Deus* 46. *Deus* 47. *Deus* 48. *Deus* 49. *Deus* 50. *Deus* 51. *Deus* 52. *Deus* 53. *Deus* 54. *Deus* 55. *Deus* 56. *Deus* 57. *Deus* 58. *Deus* 59. *Deus* 60. *Deus* 61. *Deus* 62. *Deus* 63. *Deus* 64. *Deus* 65. *Deus* 66. *Deus* 67. *Deus* 68. *Deus* 69. *Deus* 70. *Deus* 71. *Deus* 72. *Deus* 73. *Deus* 74. *Deus* 75. *Deus* 76. *Deus* 77. *Deus* 78. *Deus* 79. *Deus* 80. *Deus* 81. *Deus* 82. *Deus* 83. *Deus* 84. *Deus* 85. *Deus* 86. *Deus* 87. *Deus* 88. *Deus* 89. *Deus* 90. *Deus* 91. *Deus* 92. *Deus* 93. *Deus* 94. *Deus* 95. *Deus* 96. *Deus* 97. *Deus* 98. *Deus* 99. *Deus* 100. *Deus* 101. *Deus* 102. *Deus* 103. *Deus* 104. *Deus* 105. *Deus* 106. *Deus* 107. *Deus* 108. *Deus* 109. *Deus* 110. *Deus* 111. *Deus* 112. *Deus* 113. *Deus* 114. *Deus* 115. *Deus* 116. *Deus* 117. *Deus* 118. *Deus* 119. *Deus* 120. *Deus* 121. *Deus* 122. *Deus* 123. *Deus* 124. *Deus* 125. *Deus* 126. *Deus* 127. *Deus* 128. *Deus* 129. *Deus* 130. *Deus* 131. *Deus* 132. *Deus* 133. *Deus* 134. *Deus* 135. *Deus* 136. *Deus* 137. *Deus* 138. *Deus* 139. *Deus* 140. *Deus* 141. *Deus* 142. *Deus* 143. *Deus* 144. *Deus* 145. *Deus* 146. *Deus* 147. *Deus* 148. *Deus* 149. *Deus* 150. *Deus* 151. *Deus* 152. *Deus* 153. *Deus* 154. *Deus* 155. *Deus* 156. *Deus* 157. *Deus* 158. *Deus* 159. *Deus* 160. *Deus* 161. *Deus* 162. *Deus* 163. *Deus* 164. *Deus* 165. *Deus* 166. *Deus* 167. *Deus* 168. *Deus* 169. *Deus* 170. *Deus* 171. *Deus* 172. *Deus* 173. *Deus* 174. *Deus* 175. *Deus* 176. *Deus* 177. *Deus* 178. *Deus* 179. *Deus* 180. *Deus* 181. *Deus* 182. *Deus* 183. *Deus* 184. *Deus* 185. *Deus* 186. *Deus* 187. *Deus* 188. *Deus* 189. *Deus* 190. *Deus* 191. *Deus* 192. *Deus* 193. *Deus* 194. *Deus* 195. *Deus* 196. *Deus* 197. *Deus* 198. *Deus* 199. *Deus* 200. *Deus* 201. *Deus* 202. *Deus* 203. *Deus* 204. *Deus* 205. *Deus* 206. *Deus* 207. *Deus* 208. *Deus* 209. *Deus* 210. *Deus* 211. *Deus* 212. *Deus* 213. *Deus* 214. *Deus* 215. *Deus* 216. *Deus* 217. *Deus* 218. *Deus* 219. *Deus* 220. *Deus* 221. *Deus* 222. *Deus* 223. *Deus* 224. *Deus* 225. *Deus* 226. *Deus* 227. *Deus* 228. *Deus* 229. *Deus* 230. *Deus* 231. *Deus* 232. *Deus* 233. *Deus* 234. *Deus* 235. *Deus* 236. *Deus* 237. *Deus* 238. *Deus* 239. *Deus* 240. *Deus* 241. *Deus* 242. *Deus* 243. *Deus* 244. *Deus* 245. *Deus* 246. *Deus* 247. *Deus* 248. *Deus* 249. *Deus* 250. *Deus* 251. *Deus* 252. *Deus* 253. *Deus* 254. *Deus* 255. *Deus* 256. *Deus* 257. *Deus* 258. *Deus* 259. *Deus* 260. *Deus* 261. *Deus* 262. *Deus* 263. *Deus* 264. *Deus* 265. *Deus* 266. *Deus* 267. *Deus* 268. *Deus* 269. *Deus* 270. *Deus* 271. *Deus* 272. *Deus* 273. *Deus* 274. *Deus* 275. *Deus* 276. *Deus* 277. *Deus* 278. *Deus* 279. *Deus* 280. *Deus* 281. *Deus* 282. *Deus* 283. *Deus* 284. *Deus* 285. *Deus* 286. *Deus* 287. *Deus* 288. *Deus* 289. *Deus* 290. *Deus* 291. *Deus* 292. *Deus* 293. *Deus* 294. *Deus* 295. *Deus* 296. *Deus* 297. *Deus* 298. *Deus* 299. *Deus* 300. *Deus* 301. *Deus* 302. *Deus* 303. *Deus* 304. *Deus* 305. *Deus* 306. *Deus* 307. *Deus* 308. *Deus* 309. *Deus* 310. *Deus* 311. *Deus* 312. *Deus* 313. *Deus* 314. *Deus* 315. *Deus* 316. *Deus* 317. *Deus* 318. *Deus* 319. *Deus* 320. *Deus* 321. *Deus* 322. *Deus* 323. *Deus*

The first part of the text is a list of names, possibly of saints or figures of authority, written in a medieval script. The names are arranged in two columns. The right column contains names such as "S. Petrus", "S. Paulus", "S. Andreas", "S. Iacobus", "S. Iohannes", "S. Matheus", "S. Marcus", "S. Lucas", "S. Stephanus", "S. Prochorus", "S. Nicanor", "S. Timotheus", "S. Titus", "S. Onesimus", "S. Philemon", "S. Apphia", "S. Priscilla", "S. Aquila", "S. Prisca", "S. Secundus", "S. Tertius", "S. Quartus", "S. Quintus", "S. Sextus", "S. Septimus", "S. Octavius", "S. Nona", "S. Decimus", "S. Undecimus", "S. Duodecimus", "S. Tredecimus", "S. Quarta", "S. Quinta", "S. Sexta", "S. Septima", "S. Octava", "S. Nona", "S. Decima", "S. Undecima", "S. Duodecima", "S. Tredecima", "S. Quarta", "S. Quinta", "S. Sexta", "S. Septima", "S. Octava", "S. Nona", "S. Decima", "S. Undecima", "S. Duodecima", "S. Tredecima". The left column contains names such as "S. Petrus", "S. Paulus", "S. Andreas", "S. Iacobus", "S. Iohannes", "S. Matheus", "S. Marcus", "S. Lucas", "S. Stephanus", "S. Prochorus", "S. Nicanor", "S. Timotheus", "S. Titus", "S. Onesimus", "S. Philemon", "S. Apphia", "S. Priscilla", "S. Aquila", "S. Prisca", "S. Secundus", "S. Tertius", "S. Quartus", "S. Quintus", "S. Sextus", "S. Septimus", "S. Octavius", "S. Nona", "S. Decimus", "S. Undecimus", "S. Duodecimus", "S. Tredecimus", "S. Quarta", "S. Quinta", "S. Sexta", "S. Septima", "S. Octava", "S. Nona", "S. Decima", "S. Undecima", "S. Duodecima", "S. Tredecima". The text is written in a medieval script, possibly Gothic or Carolingian minuscule, and is arranged in two columns. The right column contains names such as "S. Petrus", "S. Paulus", "S. Andreas", "S. Iacobus", "S. Iohannes", "S. Matheus", "S. Marcus", "S. Lucas", "S. Stephanus", "S. Prochorus", "S. Nicanor", "S. Timotheus", "S. Titus", "S. Onesimus", "S. Philemon", "S. Apphia", "S. Priscilla", "S. Aquila", "S. Prisca", "S. Secundus", "S. Tertius", "S. Quartus", "S. Quintus", "S. Sextus", "S. Septimus", "S. Octavius", "S. Nona", "S. Decimus", "S. Undecimus", "S. Duodecimus", "S. Tredecimus", "S. Quarta", "S. Quinta", "S. Sexta", "S. Septima", "S. Octava", "S. Nona", "S. Decima", "S. Undecima", "S. Duodecima", "S. Tredecima". The left column contains names such as "S. Petrus", "S. Paulus", "S. Andreas", "S. Iacobus", "S. Iohannes", "S. Matheus", "S. Marcus", "S. Lucas", "S. Stephanus", "S. Prochorus", "S. Nicanor", "S. Timotheus", "S. Titus", "S. Onesimus", "S. Philemon", "S. Apphia", "S. Priscilla", "S. Aquila", "S. Prisca", "S. Secundus", "S. Tertius", "S. Quartus", "S. Quintus", "S. Sextus", "S. Septimus", "S. Octavius", "S. Nona", "S. Decimus", "S. Undecimus", "S. Duodecimus", "S. Tredecimus", "S. Quarta", "S. Quinta", "S. Sexta", "S. Septima", "S. Octava", "S. Nona", "S. Decima", "S. Undecima", "S. Duodecima", "S. Tredecima".

9

De defectibus occurrentibus in missa.

Regula dirigens missarum celebratores ut caueant a defectibus periculis et disturbis in missa contingētibz et ut super eis remedium apponatur.

Primo autem dicendum est de defectibus.

Secundo de perturbatōibz et scandalis missas celebrantibz interdū occurrentibz et que remedia pgrue et ordinate ponent.

Defectus vero missarum sunt quando requisita ad missę celebrationem deficiunt. Ipsi autem defectus contingunt, aut ex parte sacramēti, aut ex parte ministri aut ex parte ministerii. Et quia in sacramento requiritur panis triticeus, vinum de vite et aqua naturalis. Et hec sunt ex parte materie. Ex parte vero forme requiruntur verba psecrationis et intentio psecrantis. In ministerio autem requiritur exterius debitū vestimētum, et in corpore ieiunium et dispositio mētis et anime. Et in ministerio requiritur qd missa compleatur, scilicet qd sacrificiū sit completū, et perfectum et qd sacerdos sumat sacrificiū communicando, unde de his dicendum est per ordinem.

Primo de defectu panis.

Situr sciendum est primo qd pficiens fermento graviter peccat, quia facit contra statutum et cōsuetudinem ecclesie. Si vero conficiat in pane qui inficitur similiter graviter peccat conficiendo in azimo corrupto et infido propter irreuerentiam sacramenti tamen talis panis si conficitur sacramentum est. Sed si panis sit corruptus itaqz qd in eo defecerit species panis non potest confici hoc est per verbi sacramenti non conficitur ex eo corpus Christi, et qd species maneat potest cognosci ad hoc qd continuatio non est soluta nec alia necessaria ablata. hec Thomas et Al. Item si grana alterius generis fuerit admixta tritico in tāta quantitate qd aliam speciem faciant siue qd medium cōstituunt non potest ex eo confici sacramentum tamen ex modica quantitate non impeditur. Si panis sit de aqua rosacea cōfectus dubitatur inter doctores et sanctus Thomas dicit esse pbabilius qd nō

potest cōfici. ¶ Si sacerdos infra missam ante cōsecratiōz
aduertit hostiā non esse triticeā vel esse corruptā remota illa
hostia aliā ponat ⁊ a canone reincipiat. Si x̄o post cōsecratiōz
hoc aduerterit idez faciat ponendo aliā hostiā ⁊ eam sumat
nichilomin⁹ illā primā sumat aut aliis sumendaz tradat vel
eā reuerenter seruz sup qđ quidā dicunt qđ reicipiat a canone
sancti. ¶ Thomas tñ dicit in simili casu esse reincipiendum tñ a
verbis consecratiōis vt habebis infra si sacerdos aduertit dic
tū defectū hostie postqđ sumpserit licet iusto varient doctores
tamen sand⁹. ¶ Thomas tenet i tertia pte qđ debet aliā ponerē
hostiā ⁊ p̄secrē ⁊ sumere qđ p̄ceptū de p̄fectiōe sacramti ma
ioris ē pōderis qđ qđ a ieiunis sumat. ¶ Per id aut dicit petr⁹
Si sacerdos infra missam aduertat hostiā nō esse triticeā vel
esse corruptā patz qđ agendū sit. Si nulla hostia fuerit pōita
vel si fuerit p̄dita p id qđ dicit sand⁹. ¶ Thomas aduertat de
defectu hostie per eius enī sumptiōz pōt hoc intelligi. Si ad
uertat etiā post sumptiōz sanguis rursus ponat nouū panem
⁊ nouū vinū ⁊ cōsecret atqz p̄sequat⁹ ⁊ sumat ne sac̄mentū re
māeat imp̄fectū qđ magis exp̄sse apparēbit infra vbi dicet⁹ d
defectu vini. ⁊ ponent⁹ magis exp̄sse x̄ba ipius sancti. ¶ Thomas.

De defectu vini.

Sciendū est qđ si vinū ē oīo accetū nō pōt de eo cōfici sanguis
xp̄i quia vinū differt ab acceto sicut vinū a mortuo scđm phi
losophū sed si vinū fit i via q̄si accetū. Idem ē iudiciū qđ de
pane qui ē i via ad corruptionē. i. qđ pōt p̄fici tñ bñmōi p̄ficiēs
grauiter peccat ppter irreuerentiā sac̄menti. Et Albert⁹ di
cit qđ vinū putridū tñ qđ perdit vini nat̄am pōt cōfici tamē
bñmōi cōficiēs ḡuiter peccat vt dcm̄ est de vino pomico vel
acio ⁊ musto vnde pōt cōfici ⁊c. Nec tñ cōficienduz est de
multū recenti ppter impuritātē in hoc. ¶ Thomas ⁊ Petrus
Item sciendū est qđ in vinū qđ cōficiē nō debet appōi aqua
rosacea vel alia aqua artificialis si tamen apponent⁹ in tam
modica q̄ntitate qđ in vinū cōuerteret⁹ conficeret⁹ hec. ¶ Thomas. ⁊
Petrus. ¶ Item si sacerdos post cōsecratiōē corporis vel i
mediate ante consecratiōē sanguinis percipiat vinū nō esse

sut aquam debet statim apponere. Si vero post omnia verba consecrationis percipiat q̄ vinū nō fuerit positū siq̄dem hoc percipiat ante cōsecrationē corporis debet de posita aqua si ibi fuerit in calice ponere vinū deinde aquā ⁊ resumere novā cōsecrationē sanguinis. Si v̄o percipiat hoc post cōsecrationem corporis debet aliā hostiā simul cū sanguine cōsecrē itez ⁊ i fine sumere hostiā itez cōsecratā ⁊ sanguinē novos stante etiā si prius sumplerit aquā que erat in calice. quia p̄ceptū de perfectione sacramenti maioris est ponderis q̄ p̄ceptū q̄ b̄o sacramentum a ieiunio sumatur. Sanctus Thomas ex predictis verbis demonstrat illa duo que supradicta sunt cū defectu panis vt dictum est supra. Sicut etiā sanctus Thomas q̄ nō sufficit sacerdoti solū hostiā sumere ⁊ etiā sanguinem ne i p̄fectū remāeat sacramētū. Si v̄o aliquis p̄secrēt ⁊ sumerz ⁊ p̄sumptionē sanguinis agnosceret q̄ hostia nō esset triticea vt esset corrupta. In isto casu dicit sanctus Thomas. etiā si solutū sit ieiuniū q̄ reperendū ē sacramētū vt sit integrū. ⁊ cū misse celebras terminet b̄ndictione sacerdotis vt dicit infra. Non ita iudicandū est de defectibus misse ante benedictionē sacerdotis vt infra Non ita iudicandū ē d̄ defectib⁹ misse an. b̄ndictionē sacerdotis cuz adhuc viget officium misse quia post benedictionē quicqd fieri magis videt̄ e ratio misse q̄ reparatio defect⁹ ¶ Itē ex verbis sancti Thomae immediate supradictis apparet q̄ in reparatione sacramenti imperfecti sufficiat resumere a verbis consecrationis verumtamen sunt ordinate reparanda quia vt dicit septima questione prima perfecta non possunt dici sacramenta que perfectum non habent ordinem Et sanctus Thomas dicit etiam q̄ inane est sacrificandum si non hoc perficiatur sacramentum vnde concilium Tolletanū tulit sententiā excōis in eos qui cum possunt nō perficiunt istud sacramētū vt supra i loco decreti immediate allegati.

De defectu aque.

¶ Si sacerdos percipiat aquam non fuisse positam in vine ante consecrationem sanguinis ponat et dicat verba consecrationis. Si autem percipiat post cōsecrationem sanguinis

nullo mō debet postea aquā apponere quia nō est necessi-
tate sacramēti i aliqua parte. si quis tū āte cōsecrationē scien-
ter dimitteret appositionez aque grauit̄ peccaret et ageret
cōtra cōstitutionē ecclesie. quia dñm apposuisse credit̄. nō āt
sufficit q̄ aqua apponat̄ qñ vinū adhuc ē in dolio q̄a hoc nō
significaret aliquid sed oportet q̄ iminēte oblatiōe apponat̄.

De defectu forme

Pro noticia forme sciēdū ē q̄ **A**mbrosius i libro sacramē-
torū dīc̄ q̄ hoc sacramētū cōficīt i x̄o et sermonibus cristi
ex p̄dictis cōcludit sanct⁹ **T**homas q̄ forma cōsec̄tiōis hu-
ius sac̄menti hec ē hoc enī corpus meū hic ē enī calix sangui-
nis mei noui z veteris testam̄ti misterīū fidei q̄ pro uobis et
pro multis effundet̄ i remissionē peccatorū. illa vero verba
accipite z manducate pertinet ad usū cōsecratiōis similiter
illa verba **H**ec quotienscūq̄ feceritis i mei memoriaz faciet̄
pertinet ad usū hui⁹ sacramēti quia vs⁹ nō est de necessitate
sacramēti vt dicit sanct⁹ **T**homas. Irē coniūctio nō enim ē
de substantia forme tamen dici debet scdm usū et cōsuetudinē
ecclesie **R**omane q̄ usus a beato petro iniciū sūpsit. etiā be-
atus **T**homas dicit si p̄dicte forme mutant̄ nichil cōficīt. sed
si verba viderēt̄ idem significare nō mutant̄ nec errorem
inducerent. magnum tamen foret peccatum hui⁹ modi con-
ficere scdm **A**lbertum dicit aut̄ sanctus **T**homas q̄ for-
ma p̄dicta cum pronomine demonstratiuo ostendit q̄ ma-
teria consecranda debet esse corā sacerdote. vñ existēs in do-
mo sua nō potest cōsecrare panē q̄ est i armatorio aut etiam
in foro uel vinum q̄ ē in celario. sed quātacūq̄ fit quanti-
tas panis z vini que coram sacerdote ponūt̄. potest ab ip-
so consecrari. sanctus etiā **T**homas dicit q̄ si sacerdos non
recordetur se dixisse que in consecratione communiter dicunt̄
nō debet ex hoc turbari. nō enīz omniū recolit q̄ multa dicit
Si tamē sacerdoti pbabiliter cōstet se aliqua obmisisse que
nō sunt de necessitate sacramēti nō debet resumere mutando
ordinem sacrificii sed debet ulter⁹ p̄cedere. si vero certifice-
tur se ommisisse aliqd̄ eorū que sunt de necessitate sac̄menti

scz formam psecutionis det resumi ipsa forma etia p ordinem

De defectu intentionis ministri.

Non solum necessaria sunt ad conficiendum predicta verba sed etiam requiritur intentio. quia secundum Augustinū in sacramentis sine intentione nichil intelligitur. vel agitur vnde sanctus Thomas dicit q ad perfectionē sacramenti requiritur intentio ministri que se subiciat principali agenti scz q intendit facere quod Christus facit i ecclesia z dicit q nō est necessaria intentio actualis sed sufficit habitualis vt conficiatur puta si cum sacerdos accedit ad altare ad celebrandū intendit facere quod facit ecclesia si postea suspendatur eius intentio per aliam occupationem siue occurrentem cogitationem nihilomin⁹ perficitur sacramentū ex virtute intentionis pposite. tamē studiose curare debet minister sacmēti vt etiam adualem adhibeat intentionem. z dicit q cuz aliquis nō intendit sacramentū pficere sed delusorie aliquid agere talis pueritas tollit virtutem consecrandi z virtutem sacramenti precipue quando intentiōz exterius manifestat. Si autem intentio ministri peruertatur quantum ad id quod sequitur sacramentum puta si sacerdos intenderet pficere corpus christi ut eo aduentura vel ad exteriora vteret vt prius non aposte. talis intentionis pueritas veritatē sacramenti non tollit. sed minister ex tali intentiōe gūiter peccat. Dicit enim Albertus q si aliqua pars hostie ex obliuione remaneat i altari aut aliqua pars vini z sacerdos conficit solum illa sacramenta quia de eis non intendit.

Durandus aut posuit casum si sacerdos habeat coraz se. xii. hostias z intendit consecrare. x. Quero quot sunt consecrate Respondet aut distinguendo q hoc potest primo duob⁹ modis intelligi. vno modo q numer⁹ sit solum in opinione z nō in intentione. Intentio autem sit quicqd sit coram se consecrari. Verbi gratia. si aliquis habeat consecrare: z corā se habeat xii. hostias z opinat⁹ esse. x. ipse vero intendit consecrare quicqd est coram se patet q eius opinio fertur ad intentiōz

et eius intentio non fertur ad numerum quia effectus consecra-
tionis sequitur intentionem et non opinione et sic omnes sunt consecrate.
Alio modo potest intelligi predictus casus quando dicit habere coram
se. xi. hostias et intendit consecrare. x. et non opinio sed intentio fertur
ad numerum ita quod non velit plus quam. x. sed tantum. x. consecrare. tunc
in tali casu predictus doctor secundum intentionem suam dicit quod hoc
duobus modis contingere potest: uno modo quod sciat veritatem numeri
scilicet quod hostie sunt. xi. et ex ipsis. x. tantum consecrare intendit. Aut
decem hostias distinguit quas intendit consecrare ab. xi. quia
iam intendit consecrare. patet quod ille decem tantum sunt consecrare
de quibus intendit. et. xi. quam non intendit non est consecrata. Aut
sacerdos sciat esse. xi. et intendit consecrare. x. non distinguendo
vel determinando quas decem intendit. et quia undecimam co-
secrare non intendit. Et sic nulla est consecrata si intendendo ex
undecim. x. tantum consecrare aliquam determinationem ex ipsis
non facit. Et cum isto dicto satis concordat sanctus Thomas in
tercia parte questione sexagesima quarta. Et ibi dicit quod mini-
ster sacramentorum est sicut instrumentum principalis agentis scilicet
christi ecclesie et cum tale instrumentum habeat cognitionem reg-
itur quod per intentionem se determinat ad opus principalis a-
gentis producendum idem sequitur ubi non determinat se scilicet
quod nihil operatur. Si vero sacerdos ignorat verum numerum
hostiarum et intendit decem hostias tantum consecrare. dicit
Durandus quod eodem modo distinguendum est. utrum determinet
se et quas decem intendit. vel quod non determinet. et responde-
dum est sicut in casu immediate precedente. sed cum dubitat
de numero respondet hoc posse contingere quod decem hostias
videat extensas et una ibi lateat. ipse enim intendit omnes quas
videt et nullam aliam consecrare vel potest esse quod decem esse poss-
unt et una erat ibi quam nesciuit et omnes alie sunt consecrate.
Si autem unam plus ipse posuerit quam credidit vel alius
undecim posuerit et ipse mandavit poni decem et non intendit
consecrare nisi decem tantum tunc non est determinata eius
intentio et sicut supradictum est nulla est consecrata.

De defectu vel

Sciendum est q̄ scđm sanctū Thomam et Albertum et omnes doctores theologos si obmittat aliquid de his que ad ritū celebrationis pertinent. quilibet obmittens aliquod tale peccata tempus debitū altare vestes et huiusmodi graviter peccat nichilominus consecrat si ē ordinatus et assit eius intentio et debita materia et debita forma cum intentione. et ordo in conficiendo. quicquid horū quatuor deficiat non conficitur sacramentū. ex his vero quatuor quibuscunq; aliis deficientib⁹ veritas adest sacramenti. Secundum Hostiensem sufficit q̄ unus sit presens in missa qui sacerdoti respondeat quamvis de consecratione dicatur q̄ duo requiruntur.

¶ Mulier in missa ministrare non potest.

Eciam sine lumine non debet aliquis ministrare. extra de celebratione missarum capitulo ex parte. 2c.

De defectibus dispositionis corporis

In Concilio Tolletano factū fuit preceptū sacerdotibus q̄ nullus sacerdos post potū cibumq; quantūq; minimū sumptum missam celebrare presumat et glo. ibidem dicit q̄ intelligitur de cibo vel potu post mediā noctem sumpto. quia ī mediā nocte incipit dies scđm ecclesiam et nos videmus esse verum quia incipit officiū diei scilicet matutinum quasi pertineat ad initium illius diei velut initium.

Dicit etiā sanctus Thomas post sumptionē aque vel alterius potus in quantumq; parva quantitate non licet communicare dummodo sumatur per modum cibi vel potus remanentis in ore sed si casualiter transglutiat̄ nō impedit communionem quia per modum cibi non accipitur sed per modum saline que vitare non potest. Si autē ante mediā noctē sit assumptus cibus vel potus potest cōmunicare nec refert utrum dormierit vel utrum cibus sit digestus quantum ad rationem precepti refert tamen quantum adurbationē meritis in hoc q̄ tollit denotio.

De immundicia corporali.

Dicit sanctus Thomas q̄ cum iste cibus non est corporis

sed mentis. ideo in eius sumptione magis est consideranda dispositio mentis quam corporis. Et ideo dicitur quod si immundicia corporalis sit perpetua siue diuturna non est abstinendum a communione in mente. tamen laudabile foret abstinere pro modico tempore.

De defectu dispositionis anime

Interdictus suspensus excommunicatus. etiam iniuste communicare non debet. Quia in talibus est defectus rei significate scilicet defectus virtutis corporis ministerii. Item quicumque enim cum conscientia peccati mortalis ad communionem accedit mortaliter peccat. Unde ad canonem. xi. qui manducat et bibit indigne iudicium sibi. etc.

Item non sufficit ei qui communicare intendit quod sit solum contritus ymmo si habeat copiam sacerdotis tenerur confiteri tamen si imminet necessitas communicandi vel celebrandi puta quia timeatur scandalum populi. vel in ceptum est misterium sacramenti vel aliquis infirmus loquelam amittit et est in proposito confitendi minister non peccat quamcitus poterit communicando. vel alias ministrando si primo non possit confiteri. Hec Petrus et Albertus. Et sanctus Thomas dicit quod si aliquis cum conscientia peccati mortalis accedat ad altare. non solum peccat mortaliter propter communionem. sed etiam quia exercet actus ordinis insufficienter cum sola contritione et confessione ut dictum est. In nullo autem casu potest aliquis celebrare vel communionem recipere sine contritione quin mortaliter peccet.

De pollutione.

Pollutio in sompniis impedit ordinem quando causata est a cogitatione precedenti que fuit peccatum mortale. abstinendum est ergo nisi necessitas requirat quod celebret siue communice. Si vero certum est quod in precedenti cogitatione non fuerit peccatum mortale vel si nulla cogitatio precesserit que causa pollutionis fuerit. communicare poterit nisi pollutio turbauerit mentem ex commotione corporis per deuotionem habere non possit. et cum hoc fuerit

abstinendū ē p viginti quatuor horas. Nec iquit sād⁹ Thomas.
Si sacerdos post cōsecratioem icleptā recorder se cōmedisse
vel bibisse. Nihilomin⁹ debz sacmentū pficere z sumere. Et
si recorder se peccatū cōmisisse debet penitere et dolere cum
pposito cōfiteđi z satisfaciēdi sic nō idigne sed fructuose pōt
sumere sacramētum. Et eadem ratio ē si meminerit se alicui
excommunicatōi subiacere. Debet enī sumere ppositū cōfiteđi
z absolutiōz petēdi. Et sic p inuisibile pōtificē Ihesū xp̄m
absolutionē cōsequit^r cōtra ad hūc actū: p quē agit diuina mi
nisteria. Si vero ante cōsecratioēz alicui⁹ pdictōrū memor
sit tutius reputarē maxime i casu excōmunicatiōis. suspēso
nis z iterdicti. ac māducatiōis q missā icleptā desereret nisi ti
meret^r graue scādālū hec sandus Thomas.

De defectibus missam celebrantib⁹
interdum occurrentibus

Sacerdos q celebrat missam. debet semp sumere sacmentū
integrū ut dicitur supra in rubrica de defectu panis z vini. q
debeat sumere patet de consecra. dis. secunda. Relatum Aut
nim totiens sumat quotiens celebrat quia ipsum sacramen
tum in sumptione complementū; sue significationis accipit
Et intelligendū ē nō est nisi per violentiam impediatur. vel p
infirmatē. vel per mortem et huiusmōi. Et si plures mis
sas aliquis celebrat in vna die solum in ultima percipeat p
fusionem et non precedenti. quia tunc non esset ieiun⁹ nec ali
am missam celebrare possz extra de celebratione missarum c.
ex parte. Exquo si sacerdos post cōsecratioēz infirmet^r et nō
habet^r alia hostia. nihilomin⁹ debet ali⁹ sacerdos regri. q scz
missaz psequat^r ab infirmo nō ppletā z hostiā debet diuidere
z vnā ptē ipe sumere z aliā infirmo dare. Nec sād⁹ Thomas
Quō aut missa cōpleatur ostendit supradictum capitulum
suprascripit consiliū dicens. Non enim aliud compedit ad su
plimentum iniciatis misteris quam aut incipientis aut con
sequentis fuit benedictione completa sacerdotis z ad hec ob
ligat^r sacerdos. Alteri⁹ c. l. i eodem. c. i ferius ubi dicitur
Nullus absq patē^r puenti ecclesie minister vel sacerdos

cuz ceperit impfeda officia psumat oio relinquer. Si qs aũs
hoc temerarie psumpserit excõis sententie subiacebit.

De pturbatõib⁹ occurrẽtib⁹ missaz celebrãtib⁹.

Turbat⁹ aũt missa aut ppter scãdalũ sacmẽti aut ppter scã
dalũ sacerdos. Scãdalũ sacramti ẽ si cadat aut vomitu picia
tur. Scandalum sacerdotis est si sumere nequeat aut ppter
cõmixturem alicuius abhominabilis vel periculi. aut ppter
apparitiõz alicuius speciei que nõ debet pmedi vl⁹ potari.

Quando cadit corp⁹ xp̃i Si ppter frigus hostia la
bat⁹ i calicẽ. ppter hoc nõ ẽ necesse retrahari aliqd quia q̃ so
lũ mia ps hostie mittat⁹ i calicẽ hoc respicit corp⁹ xp̃i multiz
cum. Ideo p̃termisso hui⁹ nõ facit impfctionem sacmẽti
sanct⁹ **Thomas ex cõcilio Aurelianensi de conse. di. ii. dicit**
Qui nõ b̃dixerit qui sacrificiũ pdiderit i ecclesia aut ps ei⁹
ceciderit z nõ iuẽta fuerit .xxx. dies peniteat de pe. c. sequenti

Quando cadit sanguis xp̃i Si p negligentia aliqd de
sanguine xp̃i ceciderit siqdem sup terrã vel tabulã q̃ terre ad
bereat lingua labat⁹ z tabula radat⁹ si nõ fuerit tabula locus
ipse radat⁹ z cõburat⁹. cinis vo iuxta altare recondat⁹ et sacer
dos .xxx. diebus peniteat. Si vero super lapidem altaris ce
ciderit sorbeat sacerdos stillam z tribus diebus peniteat. Si
super lintheum altaris z ad aliud peruenierit sorbeat stilla
et quatuor diebus peniteat sacerdos. Si vsqz ad terciã per
uenierit. ix diebus peniteat. si usqz ad quartam. x. p̃dictis aũt
dieb⁹ dẽt sacerdos ieiunare z a p̃muniõẽ cessare pensat⁹ tñ
p̃ditionib⁹ negocii z psone. põt aũt minui vl⁹ augeri p̃nia pre
dicta bec s. **Tho. z idem intelligendũ ẽ i sc̃do casu z abluant⁹**
iii. dieb⁹ lintheamia q̃ stille tetigerũt calice supposito z aq̃ ab
lutõis iuxta altare recõdat⁹ de cõse. di. ii. si per negligentia. põt
tamen sumi nisi ppter horrorem dimittat⁹. ablutio vo absco
datur z comburatur z cinis in altari recõdat⁹ bec s. Tho.

De vomitu sacramenti.

Si quis eucaristiã euomerit si laicus p ebrietatẽ .xxx. dies
peniteat. Clerici vero z monachi p̃sbyteri diaconi z subdia
coni .lx dieb⁹ peniteat. Ep̃us aut. .xxx. si vero causa infirmi

tatis euomerit vii. diebus peniteat de conse. di. ii. si quis per ebrietatem Et debet vomitus cremari et cinis iuxta altare recondi ut supra dictum est. Hoc tamen obsequandum quod ubicumque species integre inueniantur sunt reuerenter obsequande et sumende quia remanentibus speciebus remanet ibi corpus christi.

De musca vel aranea vel veneno mixto cum sanguine christi.
Si musca vel aranea in calicem ceciderit vel venenum mixtum fuerit. si sacerdos ante consecrationem hoc deprehenderit debet calix ablui et aliud vinum ad consecrandum apponi. Si vero aliquod eorum post consecrationem euenerit debet aial caute capi et diligenter lauari et comburi et ablutio simul cum cineribus in sacrarium mitti. Et quia si venenum ibidem esse deprehendit nullo modo debet sumi nec alteri dare ne calix vite vertat in mortem sed diligenter in vasculo fuari debet. Et ne sacramentum remaneat imperfectum debet aliud vinum apponi et sacerdos debet resumere consecrationem sanguinis et sacrificium perficere. hoc intellige si corpus non sumpserit quia tunc aliter faciendum esset sicut supra dictum est in rubrica de defectu panis et vini scilicet quod novum ane apponatur. Regula est autem quod nihil abominabile sumi debet occasione huius sacramenti de pse. di. ii. si per negligentiam hec s. **Thomas**.

De noua specie apparente.

Quando corpus christi apparet in alia specie quam in usu sacramenti usus enim per manducationem fieri solet scilicet quando apparet in specie pueri vel carnis cruentate vel simili modo non habet rationem sumendi nec debet sumi ab eo cui sic apparet. Quod si omnibus appareat debet cum reliquis poni. hec s. **Thomas**. et **Albertus**. Nota quod quatuor supra notati fuerunt solennissimi et nobilissimi theologie magistri sicut opera eorum demonstrant et omnes fuerunt fratres predicatorum. Petrus supra allegatus fuit. papa Innocencius quintus. Durandus fuit Episcopus Meldensis. Et dicta istorum inueniuntur in scripturis eorum super quarto libro sententiarum. Dicta vero alberti supra allegati sunt in libro quem composui de officio sacerdotis. Dicta autem sancti **Thomas** de **Aquiniano** sunt in tertia parte summe.

Et sic **in nomine domini Amen** **in deo.**

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

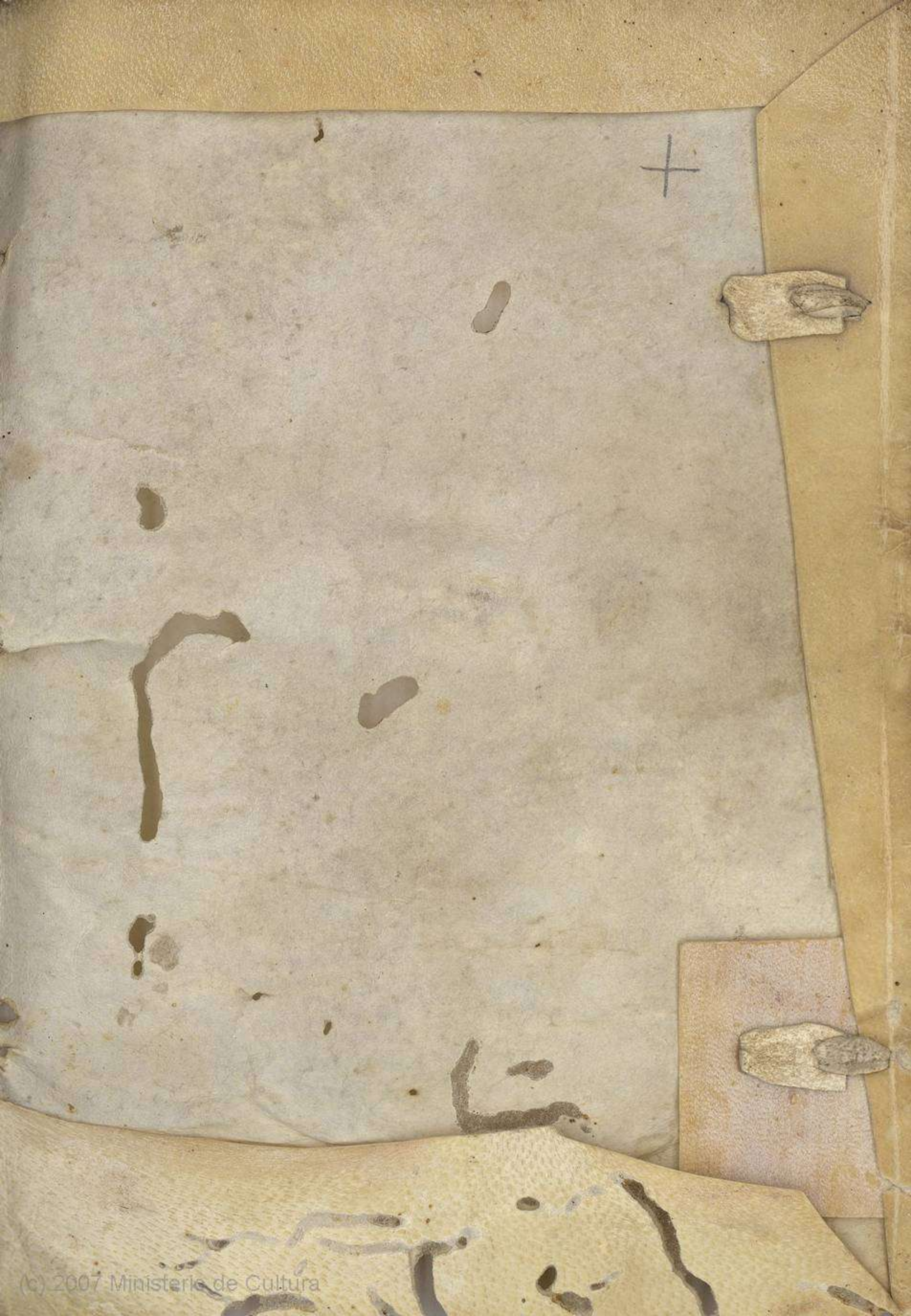
Alto mag. 5. qual fano!

850
—
128
208
28
138
897

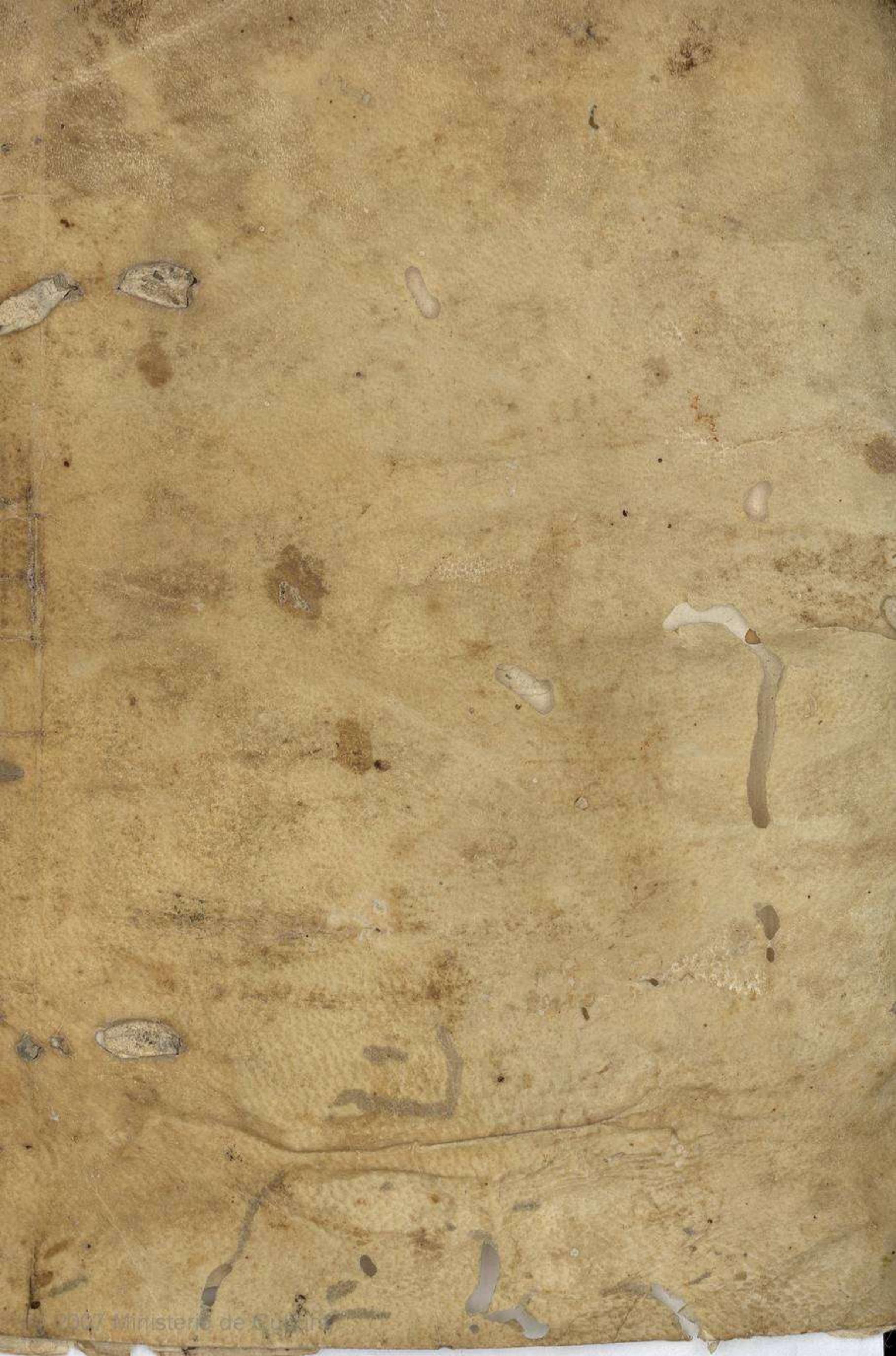
eng

ovum b

V. 1
A. 35

INC.
290